NIKOLAI VIRTA

DE UNUL SINGUR

NIKOLAI VIRTA

DE UNUL SINGUR

NIKOLAI VIRTA

DE UNUL SINGUR

R O M A N

Ediția a treia, revăzută

EDITURA
PENTRU
LITERATURĂ
UNIVERSALĂ

București • 1963

Traducere de *Şerban Nedelcu* şi *Igor Blok*

Coperta de *Sabin Bălaşa*

Николай Вирта
ОДИНОЧЕСТВО
Роман
Государственное Издательство
Художественной Литературы
Москва 1959

CAPITOLUL ÎNTÎI

1

Frig şi urît, zvonuri neliniştitoare — sîntem în oraşul reşedinţă de gubernie Tambov, în luna martie a anului o mie nouă sute optsprezece.

Vuind şi şuierînd cu furie, vîntul aleargă pe străzi. Vînzoleşte fulgi de zăpadă pe jumătate topită. De pe ziduri şi de pe coloanele de afişaj. smulge bucăţi de hîrtie, care se vîntură ca nişte păsări, prin văzduhul umed şi rece. Felinare electrice răzleţe aruncă o lumină galbenă, inegală peste băltoace, pe crengile golaşe şi răsucite ale copacilor, pe tabla udă a acoperişurilor. Vibrează burlanele şi zbîrnîie firele de telegraf.

Şi ninge, ninge mereu. Pe trotuare şi pe caldarîm. se întinde, într-un strat gros, un amestec mocirlos.

Cei înstăriţi stau pe la casele lor. Şi-au încuiat uşile cu zăvoare grele. La ferestre au tras obloane de stejar şi au dezlegat din lanţuri cîini răi.

Oare numai vîntul rece şi tăios să fi măturat străzile Tambovului ? Oare nu zvonurile, care gonesc prin oraş ca vijelia de-a lungul străzilor, i-au înfundat în această seară neliniştită pe domnii funcţionari şi negustori, pe nobilii şi micii burghezi din Tambov în adăposturile lor strămoşeşti ? Oare nu teama a tras grelele zăvoare la uşi şi obloanele de stejar la ferestre ?

De cînd fusese gonit de pe tron ultimul netrebnic din familia Romanovilor, domnii funcţionari, nobilimea, negustorimea şi mica burghezie aveau un trai poate chiar mai liber decît pe vremea maiestăţii

sale imperiale. Fireşte, se vorbea mult de revoluţie, de libertăţi şi de sacrificii „în numele datoriei sfinte faţă de aliaţi în această clipă tragică". În rest însă? În rest, Aleksandr Fiodorovici Kerenski şi miniştrii săi se dovediseră a fi pe de-a întregul „de-ai noştri".

Domnii funcţionari fuseseră menţinuţi în posturile lor. Ca şi pînă atunci, în clădirea murdară a Administraţiei guberniale din Tambov, ei scriau la repezeală fel de fel de hîrtii; judecătorii judecau după legile vechi, imperiale; negustorii făceau negoţ, slavă domnului, fără nici o oprelişte şi cîştigau din gros. Furnizau armatei mărfuri pe jumătate putrezite, strîngeau milioane şi trăgeau chefuri monstre în restaurante. Mica burghezie huzurea şi ea, aducîndu-şi contribuţia la „cauza sfîntă a Rusiei". Feţele duhovniceşti cădelniţau prea smerite întru sfintele interese ale capitalului, şi nu pe te-miri-ce; moşierii trăgeau nădejde să ia bănişori buni pentru pămînt.

Cînd s-au auzit la Tambov salvele „Aurorei", cînd s-a aflat că bolşevicii au luat puterea şi Kerenski a spălat putina travestit în straie femeieşti, burghezimea a început să tremure. Dar norii s-au împrăştiat şi cerul s-a înseninat. La Tambov, vezi bine, bolşevicii — să-i numeri pe degete; cum să ia ei puterea, dacă în toate instituţiile s-au cuibărit bine eseri agreabili şi menşevici inofensivi? Şi-apoi, cum pot bolşevicii să se ridice împotriva întregii Rusii? Nu, nu se vor menţine ei mult nici la Piter!

Lunile treceau însă una după alta, iar bolşevicii se menţineau şi nu numai la Piter. La Tambov însă, eserii şi menşevicii se statorniciseră de asemenea bine: menşevicii conduceau o subţirică pătură proletară, cadeţii pe intelectuali, iar eserii dispuneau de inimile vîrfurilor de la sate.

Bolşevicii? Se socotea că aveau pe cîte cineva chiar în Tambov, la Usman şi Kozlov, dar principalul ghimpe pentru eseri şi menşevici era Uzina de apărare nr. 43. Acolo, celula bolşevică crescuse cum creşte ciuperca de sub pămînt şi pornise o luptă înverşunată cu eserii, atrăgînd alături de ea aproape

întreaga masă proletară. În vremea cînd abia circulau zvonuri despre o revoluție bolșevică, Uzina nr. 43 a scos pe străzile Tambovului o mie de oameni, cu steaguri pe care scria:

TOATĂ PUTEREA — SOVIETELOR!

2

Eserii erau mult mai clarvăzători decît micii burghezi din Tambov, care se amăgeau cu vise plăcute. Abia încetaseră salvele crucișătorului roșu de pe Neva și ei, pricepînd că n-o să se poată menține la putere, că zilele lor sînt numărate, au început să se pregătească febril pentru lupta ilegală. S-au îndreptat spre locurile de unde veniseră — la sate, mai aproape de chiaburi. Duceau și ascundeau prin cătune proclamații; își întăreau organizațiile, cărau arme în locuri tăinuite, cunoscute numai de cei cărora li se dăduse misiunea să înjunghie revoluția pe la spate.

Toată iarna anului o mie nouă sute optsprezece, pînă în martie, eserii s-au agățat cu desperare de putere; continuînd să-și consolideze vasta lor rețea ilegală, ascunsă adînc, și lăsînd să se creadă că totul e în ordine, ei umblau cu nasul pe sus. Uitîndu-se la ei, micii burghezi au prins curaj; își băteau joc de mănunchiul de bolșevici și proroceau pieirea grabnică a sovietelor de deputați, cu atît mai mult cu cît veneau vești încurajatoare din sud, unde generalii albi pregăteau o campanie împotriva bolșevicilor.

Și, deodată, asupra Tambovului s-a abătut, ca o furtună, vestea că bolșevicii pregătesc o lovitură și n-au de gînd să fie îngăduitori nici cu eserii, nici cu complotiștii de orice fel.

Iată de ce sînt puternic zăvorîte ușile și porțile, iată de ce s-au tras obloanele de stejar la ferestre, iată de ce s-a dat drumul din lanțuri dulăilor. Pe străzi aleargă doar vîntul, iar din cînd în cînd, din întuneric, apar patrule care se mistuie îndată în beznă.

3

Pe strada Tezikovskaia e întuneric beznă. Felinarele s-au stins de mult, trecători nu se văd, cîinii urlă cu desperare în bezna nopții. Dinspre luncă bate un vînt tăios, măturînd de la un capăt la altul strada pustie.

Un gard înalt apără de privirile curioșilor vila de la capătul străzii, o casă mare, cu o înfățișare cam posomorîtă, pe portița căreia e fixată o tăbliță abia vizibilă: „Fiodorov, reprezentant al Biroului de transporturi auto și hipo din Petrograd".

Obloanele sînt bine închise și nu lasă să se strecoare nici o fîșie de lumină. Domnește o tăcere de mormînt. S-ar părea că reprezentantul și familia lui dorm de mult. Dar asta-i numai o părere; în casa asta, oamenii nu sînt obișnuiți să se culce devreme.

În salon, pe o canapea de pluș, șade un om și-l așteaptă pe stăpînul casei. Omul e mic de statură, uscățiv. Buzele lui groase sînt palide, obrazul pămîntiu, cu pomeții ieșiți; ochii ca de bufniță, înfundați în orbite, au o căutătură pierdută. Adîncituri îi umbresc tîmplele. Are mîinile subțiri, iar îmbrăcămintea pe jumătate militară: tunică, pantaloni bufanți, cizme elegante de box.

Doisprezece ani a stat Antonov la ocnă; era un om arțăgos; de multe ori a stat zile întregi la carceră, lăsînd, ca și acum, să-i cadă mîinile pe genunchi, cu

ochii ațintiți într-un punct, fără a vedea nimic, gîndindu-se la ale sale.

La ce s-o fi gîndind acum ? La viața de azi sau la trecutul lui ?

La ocnă, Antonov își găsise un prieten, pe Piotr Tokmakov. Fuseseră judecați la Tambov, în aceeași zi și pentru aceleași fapte. Cu același grup de ocnași fuseseră trimiși în Siberia și nimeriseră amîndoi la aceeași închisoare. Lui Piotr Mihailovici, un om slab și galben la față, cu capul ras, îi plăcea să vorbească cu pasiune de politică. Asculta cu atenție sporovăielile altora — și erau destui în preajma lui — încrețindu-și fruntea înaltă și osoasă, mijindu-și ochii înguști, cu scînteieri reci și pline de răutate. Adesea, Tokmakov își certa prietenul că-i sălbatic.

Antonov zîmbea.

— Uite, o să fie revoluție, zicea Tokmakov. O să te-ntorci la Kirsanov ; ce duci cu tine ? Ce fel de bagaj ? Ce-ai învățat tu aici ? Gîndește-te, Aleksandr, că aici poți să faci universitatea.

— Revoluție ! pufnea disprețuitor Antonov. Cînd o fi revoluție, știu eu ce să fac ! Universitate, ai ? Viața e universitatea mea. Viața o să mă-nvețe, ea o să-mi spună ce să fac. De altfel, ceva tot mi-am pus eu în gînd.

— Ce ți-ai pus în gînd ?

Antonov tăcea.

Tokmakov îl scutura cu putere de umeri, șuierînd printre dinți :

— N-ai încredere-n mine ? Te-ndoiești de mine ? Adu-ți aminte de cîtă vreme ne cunoaștem noi ! Dar minți, Aleksandr Stepanovici, nu ți-ai pus nimica în gînd. Te-ai gîndit oare la partid ? urma Tokmakov. Toată viața te-ai bălăcărit, ai umblat de colo-colo...

În tinerețea sa, Antonov, feciorul unui lăcătuș din Kirsanov, nimerise la Piter, într-o periferie muncitorească. Ascultase cuvîntări de-ale social-democraților, dar curînd i se făcuse lehamite de ele. Antonov visa o rebeliune imediată ; să se răstoarne cu fundu-n sus tot regimul, țarul, armata, închisorile și capitalul.

Visa să se vadă ridicat pe creasta valului, sus de tot. Ce val ar putea să-l ridice, la asta însă nu se gîndea. Lui Antonov îi era indiferent pe cine avea să slujească, pentru ce se va bate, ce va face cînd va fi „sus". Îl interesa rebeliunea, doar ca să-și arate vitejia și să ajungă căpetenie !

Piterul nu-l ademenise cu nimic pe flăcăul obișnuit cu viața de țară și Antonov se întorsese în Kirsanovul său natal. Oraș numai cu numele, Kirsanovul era un sat mare și-atît. Acolo terminase Antonov școala normală ; acolo intrase în legătură cu eserii și făcuse cunoștință cu Tokmakov. După ce fusese, mai mult cu numele, doi ani învățător într-un sat, a luat-o razna prin gubernie. A intrat copist la administrația de plasă din Dvoriki, dar a dat repede bir cu fugiții. Apoi a nimerit la o uzină din Tambov.

Antonov n-a zăbovit mult nici acolo. A început să urască atelierele cu aer înăbușitor, zgomotul mașinilor, huruitul metalului. Munca de douăsprezece ore pe zi îl îngrozea și-l scîrbea. Orașul i se părea un monstru, ca și Piterul, doar de proporții mai mici : plin de praf și murdar. Nu se orienta în adîncurile acestei vieți și nici nu voia să se orienteze. Acolo totul îi era absolut străin : întregul fel de viață al proletarilor, spiritul acestei clase, gîndurile și năzuințele muncitorilor, încrederea lor neclintită că numai ei vor doborî regimul țarist și vor ajunge stăpînii țării.

Antonov își dădea seama că în mijlocul acestei mase, sudate prin interesele ei vitale, el nu-și va găsi loc ; nu se va putea ridica pe valul răscoalei proletare. Venise la uzină ca un străin și străin rămăsese, fără a se deprinde cu vecinii săi de muncă, fără a se împrieteni cu nimeni. Oamenii se uitau la Antonov chiorîș ; palavrageala lui confuză îi scîrbea, îi făcea să priceapă numaidecît cu cine au a face...

Și Antonov a fugit la țară, unde era obișnuit cu toate, unde totul îi era apropiat și pe înțeles, unde putea visa să devină căpetenie a „mîrlanilor de țărani", pe care îi disprețuia. Cînd în gubernie s-au ivit „frații liberi ai stepei", cu o pronunțată nuanță

socialist-revoluţionară, Antonov li s-a alăturat. Iată unde putea să se simtă la largul ei firea lui nepăsătoare, iată unde putea el să petreacă, să jefuiască, să trăiască pe placul inimii... A trăit prin păduri şi văgăuni, în bordeie săpate la repezeală ; a stat la pîndă în zorii reci ai zilei după un uriadnic, un poliţist sau un pristav, ca să-l trimită pe imprudent pe lumea cealaltă, sau să-i tragă o bătaie soră cu moartea, să-i ia arma şi efectele şi să-i dea drumul acasă gol-puşcă. Ori pe unde hoinărea, căra totdeauna cu dînsul, într-o geantă de piele, romane de aventuri şi biografii ale oamenilor iluştri.

Pe urmă, cînd eserii, organizîndu-se, au dezlănţuit teroarea, i s-a părut îmbietor drumul lor însîngerat, cu atacuri şi pînde, cu „jefuieşte bunurile acaparate de jefuitori" şi „moarte călăilor", cu uriaşele jertfe ale celor ucişi, înlocuiţi cu atîta uşurinţă de noii călăi.

Sîngele tînăr clocotea năvalnic. Incendii izbucnind în noapte, urmăriri şi adăposturi tăinuite, miros de dinamită, o viaţă veselă, destrăbălată, necontrolată.

Odată, Antonov a fost prins. În celula umedă şi rece i s-a răcit şi sîngele. Antonov şi-a dat seama că jocul s-a sfîrşit şi că trebuie să plătească pentru toate.

A fost judecat într-o dimineaţă mohorîtă de toamnă a anului o mie nouă sute şase. Judecătorul, bătrîn şi chel, l-a întrebat :

— În numele cui jefuiai şi ucideai oamenii ?

— În numele revoluţiei, a răspuns colţos Antonov.

— Dar ştii dumneata ce e revoluţia ?

— Mai bine decît dumneavoastră, cred, a răsunat tăios răspunsul.

— Din ce partid faci parte ?

— Sînt socialist-revoluţionar.

— Va să zică te-ai dus la eseri ca să ucizi şi să jefuieşti ?

Şi l-au înfundat pe doisprezece ani.

Uneori i se părea lui Antonov că în adevăr se vîrîse degeaba în ciorba asta, alteori credea că va izbucni pojarul şi că el va deveni un erou.

Şi deodată s-a mai îmblînzit, a început să tragă cu urechea la cele ce vorbeau deţinuţii politici, intra în vorbă cu ei şi din frînturi de gînduri străine împletea planuri nesăbuite şi vise ambiţioase.

Devenise mai vesel. Adesea era auzit rîzînd şi cîntînd.

Piotr Tokmakov fusese transferat la altă închisoare. Pe Antonov l-a cuprins tristeţea şi dorul... Ochii i se adînciră şi mai mult; ieşiră şi mai mult în afară pometii obrajilor pămîntii. Cădea adesea în ipohondrie. Vişele i se spulberau, nu-l mai bucura nimic. Rusia rămînea tăcută, nu venea nici o veste despre răscoala aşteptată, închisoarea îl apăsa, încercările de evadare dădeau greş.

Antonov s-a închis din nou în sine.

Odată, iarna, după lucru, lîngă Antonov veni un vecin de pat, un muncitor de la uzinele Putilov din Piter, un bolşevic. „Putilovistul", cum îi spuneau atît deţinuţii politici cît şi cei de drept comun, era un om mic de stat, uscăţiv dar vînjos, cu o putere uriaşă în mîini. Cînd îţi strîngea palma, îţi venea să urli. Dacă te lovea uşurel, te alegeai cu o vînătaie.

— Eu însumi mă lovesc de mine, zicea rîzînd putilovistul. Cîteodată, cînd vreau să prind un ţînţar, mă pocnesc cu palma peste frunte de văd negru înaintea ochilor.

Antonov îl respecta, ca pe orice om puternic. Pe lîngă aceasta, putilovistul avea o fire cinstită şi deschisă. Printre tovarăşi se bucura de o autoritate indiscutabilă. Pînă şi administraţia se ferea de el.

— De ce taci mereu?

— Nu-mi place să flecăresc, îi răspunse repezit Antonov. La ce? Bateţi apa în piuă. Tu o ţii pe a ta, ăl de colo, cu ochelari, o ţine pe-a lui. Menşevic, bolşevic, dar, cînd te uiţi bine, numai prostii.

— Hei, flăcăule, ai auzit tu de-un om, pe nume Lenin?

— Am auzit.

— Eu l-am şi ascultat şi l-am şi citit. Nu seamănă cu mincinoşii voştri. Asta-i!

Antonov făcu un gest de dispreţ. Putilovistul fumă o mahorcă tare, înţepătoare. Deasupra paturilor de scînduri plutea un fum liliachiu.

— Tot mai căutaţi adevărul? întrebă cu răutate Antonov. Uite : cîţi oameni sînt aici, atîtea adevăruri. Vă ciorovăiţi pînă răguşiţi despre ce fel de moarte să-i născociţi regimului ţarist, dar el trăieşte şi nici nu se gîndeşte să moară. Şi-o să trăiască mai mult decît noi.

— Ia te uită!

— Ce-i tot dai cu „ia te uită" ?

— Zici c-o să trăiască mai mult decît noi?

— N-ai de ce să rîzi. Ţarul, frăţie, e o forţă ! Uite, cătuşele astea în mîna lui se află ! şi Antonov îşi scutură lanţurile de fier. Iar voi doar născociţi fel şi fel de vorbe. Cu-astea nu-i vii de hac !

Putilovistul se uită pieziş la Antonov :

— Atunci învaţă-ne ! Spune, tu cum i-ai veni de hac? Ai?

— Eu aş încerca altfel. Aş răscula pe toţi ţăranii, i-aş înarma cu grenade şi cu arme şi-aş da buzna peste ţar.

— Sînt ţărani şi ţărani, surîse putilovistul pe sub mustaţa căruntă şi rară. Chiaburul are nevoie de pămînt şi putere. Ce nevoie are el să se ridice în contra ţarului ? Ţăranul ceva mai sărac e frămîntat de alte gînduri, iar cei săraci de tot au, cred, şi ei părerea lor.

— Asta aşa-i, se învoi numaidecît Antonov. Dar pentru pămînt vor porni toţi împotriva ţarului şi-a moşierilor. Aici, Antonov îşi aduse aminte de-o vorbă aruncată în treacăt de Tokmakov în legătură cu unirea *întregii* ţărănimi. Trebuie să-ţi spun, prietene, se însufleţi el, că nu-l cunoşti bine pe ţăran. Chiaburul ! Cuvîntul e usturător, dar ce-nseamnă el ? I-am văzut pe chiaburi, la mine, prin părţile Tambovului... Ce-i chiaburul ? Un ţăran din ăştia pe care calicii l-au numit chiabur pentru că ţine pămîntul în mînă. Dacă n-ai cap, nu faci rost de pămînt ; pentru asta-i nevoie de bani şi banii nu-ţi intră singuri în buzunar. Asta aşa-i : chiaburul e deştept, strîns

la pungă. Despre moșieri, el gîndește la fel ca toți ceilalți și-o să meargă contra lor, o să vezi.

— Și pe urmă? întrebă în zeflemea putilovistul. Să zicem că țăranii o s-o scoată la capăt. Îi răstoarnă pe țar și pe moșieri; ce-o să mai vrea atunci, lipitoarea? N-o să strîngă-n chingi tot satul? N-o să-i turtească pe cei care nu-s chiar săraci cu totul și pe cei cărora le zici calici? Și n-o să devină el moșier, un moșier cu altă înfățișare, poate mult mai odioasă?

— Asta rămîne de văzut, ocoli răspunsul Antonov, care nu se gîndea la ce-o să fie „pe urmă“, după răscoala tuturor țăranilor. Lucrul cel mai de seamă este să-i unim pe toți țăranii și să-i pornim împotriva țarismului.

— Care va să zică vreți să vă răfuiți cu el fără muncitori? replică cu ironie putilovistul.

— Muncitorii! și buzele lui Antonov se strînseră a dispreț. Mare forță și asta! Rusia i-o țară de țărani. La noi, figura centrală e țăranul, nu zdrențărosul de la oraș. Muncitorii! urmă el cu același dispreț. Dacă ne-ajută, bine, dacă nu, ne-om descurca noi și fără ei.

— Sigur, răspunse gînditor putilovistul. Sigur că muncitorul o să-l ajute pe țăran. Numai că — pe care din ei? Cum nu se amestecă apa cu untdelemnul, așa niciodată n-o să se unească muncitorul cu chiaburul. Și noi n-o să îngăduim niciodată chiaburului să sugrume satul și să devină atotputernic în Rusia. De altfel, orice alianță ați înjgheba cu țăranii, pe țar n-o să-l răsturnați fără proletarii noștri. În această alianță, chiaburul o să se ridice îndată deasupra și-o să vă încăierați între voi... Asta-i adevărul, flăcăule! Amintește-ți de răscoalele lui Razin și Pugaciov; adu-ți aminte cum au fost zdrobiți țăranii în nouă sute șase, cînd n-au putut să se unească cu muncitorii. Și ține minte ce-ți spun: numai clasa muncitoare e-n stare să facă ceea ce gîndești tu. Între noi nu sînt lipitori și săraci. Noi sîntem însăși sărăcimea, proletariatul. Muncim în fabrici și trăim laolaltă; avem același țel și același partid; drumul nostru-i același. Altfel de revoluție o să facă clasa muncitoare.

— Adică cum ? La doi membri — trei comitete ? Să ne adunăm prin pădurici ca să citim manifeste ? chicoti batjocoritor Antonov.

— Stai, flăcăule ! În opt sute nouăzeci şi opt, la uzină, eram opt oameni care ne adunam în pădurici ca să citim manifeste. În nouă sute cinci, eram mai bine de două sute. Şi ce oameni ! Te compari tu cu ei ? ! Uite, — putilovistul îşi scoase ochelarii şi le şterse uşor sticlele, — eu am cincizeci de ani. Am învăţat carte abia la treizeci şi opt. Înţelegi ? Eu nu stau ca tine, buhă, să oftez în zori. Învăţ. Poate mi-o prinde bine ! Tu, flăcăule, trage cu urechea la ce se petrece în jur ! Glasul nostru răsună peste tot. Iacă, astea-s păduricile şi manifestele, astea-s comitetele !

— Tiii, vorbeşti ca din carte, replică Antonov vesel. Om vedea noi, moşule, cine rîde la urmă.

...Şi dintr-o dată, veni şi ziua aceea ! Drumul de întoarcere în locurile natale : numai flori, cîntece, flamuri de pînză roşie, oameni cu priviri triumfătoare.

În Tambov, la o serată de binefacere, Antonov vindea bucăţi din cătuşe. Degete grase, încărcate de inele, răscoleau portofelele doldora şi zvîrleau hîrtii de cîte o sută. Antonov gîndea : „Am ajuns să trăim şi noi ! Hei, acum să nu casc gura, că-i tocmai vremea să sparg banca !“

În acele zile, Antonov umbla ţanţoş ; gloria îl ameţea. Chibzuia cui să-şi vîndă bravura. Unii se ridicau, ceilalţi se părea că nu dau nici ei înapoi... Antonov s-ar fi dăruit oricărui stăpîn, fără alegere ; numai să guste din putere, să fie la loc cît mai de cinste !

„E, gîndea el, am suferit şi-am răbdat, dar ne-am cucerit fericirea !“

El a văzut cum s-au ridicat prietenii lui : unii au ajuns miniştri, alţii miniştri adjuncţi, alţii tot în posturi înalte, cît mai îndestulate, cît mai de cinste. Toţi aceşti oameni, cu care pînă mai atunci mîncase dintr-o strachină, aveau acum obrajii plini. Umblau fără grabă. Unora începuse să le crească burta. Îşi schimbaseră şi vorba. În fiecare cuvînt al lor se simţea ceva solemn, victorios, măreţ.

Prietenilor care nu apucaseră să pună mîna pe ceva mai de soi, le dădeau, desigur, bună-ziua, dar le vorbeau cam de sus. Ei n-aveau timp, se grăbeau, aveau griji de stat !

Unii nici nu mai erau de recunoscut. Vedeai, dracul știe, pe cîte unul care toată viața fusese civil, că acum își făcuse tunică, umbla în pantaloni bufanți, în cizme și cu pistolul la brîu. Ce să fie : general, colonel, comisar principal ?

Ziarele partidului jubilau : „Noi, partidul socialiștilor-revoluționari", „Noi, cavalerii credincioși ai revoluției", „Oștirea rusă victorioasă și liberă", „libertate", „putere", „pămînt" și „ura", „ura", „ura", fără sfîrșit.

Vălmășagul acesta tunător și sclipitor îl făcea pe Antonov să se înfioare. „Oho ! gîndea el, o să fiu și eu comisar în gubernie. Și după aceea — mai departe, la Piter. Să comand, să fiu la loc de cinste ! O să ajungem și noi vestiți !"

Antonov știa că bolșevicii, pe care-i socotea că nu sînt buni de nimic, ridicaseră capul ; auzise cum l-au întîmpinat muncitorii din Piter pe Lenin ; citise în ziare verzi și uscate despre proletari, pe care el nu-i înțelegea. Se temea de ei și-i ura, căci prea repede l-au dibăcit în ce ape se scaldă.

„Dacă iau ei conducerea, își zicea Antonov, s-a mîntuit cu noi, s-a mîntuit cu visele mele !"

Și deodată, în adevăr, toate visele lui s-au dus pe copcă. Antonov a fost numit, la Tambov, șef al raionului al doilea de miliție.

Bătaie de joc ! Palavragiii sînt la loc de cinste, la putere, în gubernie și la Piter ; iar tu, nătărăule, ești bun și la miliție. Poftim putere : să umbli după pungași !...

Aproape un an a stat Antonov la miliție, semnînd niște procese-verbale fără să le citească ; bătea pe pungași scrîșnind din dinți ; umbla pe la mitinguri și asculta, cu zîmbetul pe buze, discursuri despre libertate și egalitate.

Astăzi, șeful miliției guberniale, Bulatov, membru în comitetul gubernial al socialiștilor-revoluționari,

îi ordonase să se prezinte în casa asta de pe strada Tezikovskaia; nu știe însă pentru ce. Antonov își așteaptă de un ceas superiorul. În casă e liniște. Afară viscolește aprig.

Ceasornicul ticăiește monoton, răscolind gînduri apăsătoare.

4

Vîntul izbi cu putere în oblon. Antonov tresări și se trezi din gînduri. Ceasornicul bătu de zece ori. Aleksandr Stepanovici aruncă o privire în jur. Salonul în care se afla aducea mai degrabă a muzeu, din cauza abundenței de porțelanuri, tablouri, sculpturi și alte opere de artă, a căror valoare nu scăpă nici măcar privirii distrate a lui Antonov.

Soneria zbîrnîi de două ori, melodios; o ușă scîrțîi și Antonov auzi în antreu niște oameni care-și scoteau hainele, gîfîind și scuturîndu-se. După un minut, în salon intră stăpînul casei.

Fața lui slabă, de un galben mat, era calmă. Ochii aveau o privire fixă, stăruitoare, buzele, prea frumoase, erau umbrite de o mustăcioară blondă-roșcată, tunsă cu grijă. Era înalt, zvelt, mlădios și ar fi arătat chiar tînăr, dacă nu era chelia, pe care n-o puteau ascunde firele de păr rare, lipite strîns pe cap, pieptănate cu o cărare piezișă.

Văzîndu-i îmbrăcămintea, Antonov rămase mirat. Stăpînul casei părea că abia s-a întors de la un bal la Clubul nobilimii. Purta un veston elegant, la modă în acea vreme, o cămașă de un alb orbitor, un guler tare. Degetele-i erau pline de inele. Doar pantalonii bufanți, strînși pe coapse, și cizmele înalte, cafenii, cu șireturi, arătau că purtătorul lor nu fusese la bal, ci mai degrabă făcuse exerciții de călărie.

Aşa era stăpînul casei, mare amator de cai, avocat. Intră în salon cu paşi repezi, lovindu-şi cizmele cu o cravaşă cu măciulia grea, de argint, şi împrăştiind în jur un miros de colonie fină, amestecat cu mirosul sudorii de cal. Cu un semn din cap îl salută amabil pe Antonov şi ciripi cu un glas catifelat :

— Iartă-mă, am întîrziat. Îndată, îndată ! Şi dispăru după o uşă.

În urma lui îşi făcu apariţia Bulatov, şeful miliţiei guberniale, un bărbat cu umerii largi şi cu faţa veselă, oacheş ca un ţigan. Îl salută pe Antonov zgomotos, familiar ; apoi se întoarse spre un om îmbrăcat într-o *podiovcă*[1] subţire, albastră, bine lucrată.

Acesta rămăsese, timid, la intrare, mai-mai să atingă pragul de sus al uşii cu capul lui mare şi lunguieţ, acoperit cu un păr des, cu reflexe argintii. Faţa lui, aspră şi arogantă, cu trăsături dure, era cioplită parcă dintr-o piatră întunecată, de o mînă viguroasă şi îndrăzneaţă. Fruntea înaltă, aproape arămie, ochii negri şi sclipitori, adînciţi în orbite şi umbriţi de gene dese, dezvăluiau o minte ageră ; privirea insolentă şi provocatoare de sub sprîncenele negre ca smoala vădea hotărîre şi îndrăzneală. Bărbia grea mărturisea înclinaţii autoritare. Mustăţile sure şi dese, lăsate în jos, ca la cazaci, descopereau buzele cărnoase şi tinereşti şi îndărătul lor dinţii drepţi, ascuţiţi, albi ca spuma laptelui.

— Nu vă cunoaşteţi ? rosti Bulatov şi zîmbi, întorcîndu-se cînd spre Antonov, cînd spre omul care rămăsese în prag.

— Dumnezeule, iată-l pe Piotr Ivanovici ! exclamă bucuros Antonov după o clipă de îndoială şi, sărind de la locul lui, se apropie cu mîinile întinse de omul căruia îi spusese Piotr Ivanovici.

— În carne şi oase, Aleksandr Stepanîci, răspunse cu o voce de bas Piotr Ivanovici. Bine-a zis cine-a zis : munte cu munte se-ntîlneşte, da' om cu om !...

[1] *Podiovcă* — haină bărbătească plisată în talie.

Să tot fie vreo cincisprezece ani de cînd nu ne-am văzut... Am auzit c-ai stat la ocnă, nu ? Dar să ştii că nu te găsesc schimbat. Atîta doar — parcă-ai devenit mai serios. Te ştiam tot săltăreţ de parcă te lua vîntul.

Această apreciere, rostită pe un ton prietenos, îl făcu pe Antonov să se zbîrlească. Nu-i plăcea să i se aducă aminte de tinereţea lui uşuratică. Dar neobservînd nici o umbră de ironie, îl îmbrăţişă pe Piotr Ivanovici. Se sărutară de trei ori, apoi Antonov se dădu îndărăt, îl măsură din cap pînă-n picioare şi observă cu un rîs blajin :

— E-hei, frate Storojev, da' eşti voinic în lege. Te ştiam un flăcău sfrijit, un pui de lup, şi-acuma ia te uită, ce impunător te-ai făcut !

Storojev înţelese că „puiul de lup" fusese zvîrlit ca răspuns la „săltăreţul" lui ; „pui de lup" i se spunea la Dvoriki.

— Acuma-i coşcogeamite lup, interveni rîzînd Bulatov, călcîndu-l parcă înadins pe Storojev pe bătătură.

De cînd se făcuse şi Piotr Ivanovici om, nu i se mai spunea pui de lup, ci lup. Storojev mîrîia de cîte ori auzea din spate porecla, care se ţinea scai de el. Se încruntă şi de data asta.

— Din februarie, Piotr Ivanovici se menţine mereu la conducere. Sub Kerenski a fost comisar de plasă, a fost ales în Adunarea Constituantă ; şi acuma-i tot comisar de plasă, urmă Bulatov pe acelaşi ton de ironică bunăvoinţă. E o personalitate cunoscută şi respectată în toată gubernia Tambovului. Să ştii, toată gubernia îşi scoate căciula în faţa lui.

— Cum adică, comisar ? Ai de gînd să-i slujeşti pe bolşevici ? întrebă cu răutate Antonov. În oraş umblă vorba că nu mai trece mult şi iau totul în mîinile lor şi-o să aşeze puterea sovietelor. Nu cumva oi fi vrînd să le dai o mînă de ajutor ?

— Ehe, şi dumneata... Aleksandr Stepanîci... Uite cine vorbeşte ! rosti vesel Storojev, aşezîndu-se pe marginea unui scaun. Doar şi dumneata ai tot umblat pe ici, pe colo !

— Ia mai duceţi-vă dracului! îi dojeni Bulatov prietenos. Cine-şi mai aduce-aminte de ce-a fost...

— Nu eu am început, căută să se apere, stînjenit, Storojev. De cînd îl ştiu, Aleksandr Stepanîci îmi tot cată pricină.

Bulatov rîse zgomotos şi Storojev îi urmă gestul.

— Să fiu al dracului dacă-nţeleg ceva! replică iritat Antonov. Ce dracu' nechezaţi aşa? Ce-aţi găsit de rîs? Era de-ai noştri, aşa l-am ştiut în tinereţe şi-acum vrea să se-nhăiteze cu bolşevicii.

— Nu cu bolşevicii, cu comuniştii, îl îndreptă grav Storojev.

— Care-i deosebirea? întrebă indignat Antonov.

— E totuşi o deosebire, răspunse vag Storojev.

— Lua-te-ar dracu'!...

— Ia nu mai pufni ca motanul! îl opri Bulatov. Orice s-ar întîmpla, oricare-ar fi regimul în gubernie, trebuie să avem şi noi oamenii noştri. Altfel cum?!

— Aşa-i, întări Storojev.

— De ce n-ai spus aşa de la-nceput, mormăi Antonov. După o clipă de tăcere, reluă, întrebîndu-l pe Storojev: Ia spune, pe unde mai e Flegont Lukici, lua-l-ar dracu'!

— Aud c-a ajuns om mare.

— Da' frate-tău Serghei? Am auzit că s-a făcut marinar.

Storojev se încruntă, arcuindu-şi sprîncenele.

— Asta a luat-o pe urmele lui unchi-su. E bolşevic. Azi-mîine îl aşteptăm să vină în sat.

De ciudă, pometţii obrajilor lui Storojev roşiră.

Antonov se adresă lui Bulatov, care citea un ziar.

— Ce mai e nou?

— Aşteaptă-un pic şi-o să afli, bombăni Bulatov, fără să-şi ia ochii de pe ziar.

Uşa se deschise şi stăpînul casei reapăru.

— Piotr Ivanovici, scumpule, fii bun, mai aşteaptă vreo trei minute şi pe urmă pofteşte la mine, spuse el şi trînti uşa.

— Ce treburi ai cu el? întrebă curios Antonov, dar parcă fără nici un interes.

— Ia, niște mărunțișuri, răspunse Storojev, netezindu-și grav mustața. Trebuie să facem un act de vînzare-cumpărare. Am cumpărat de la moșierul Ulusov — un vecin, îl ții minte ? — niște pămînt la Lacul Lebedelor. Gazda noastră, o veche cunoștință, mi-a făgăduit să facă actul, încheie Storojev, făcînd un semn cu capul spre ușă. După ce rămase o clipă tăcut, Storojev reluă : domnul Ulusov, de cum l-au scos de la șefia zemstvei [1], s-a dărîmat de tot. Mă rog, unde nu-i cap, se duce gospodăria de rîpă.

— Și dumneata te-ai și înfățișat ? întrebă răutăcios Bulatov, făcîndu-i cu ochiul de după ziar.

— Funcția-i funcție, dar văd că umbli să pui mîna pe pămînt, observă ironic și Antonov. Mi-aduc aminte că de mult ai început să te ocupi de pămînt... Te cam pripești, Piotr Ivanovici, te cam pripești. Pămîntul tot al vostru o să fie și fără acte.

— Hm ! rosti Bulatov. Adică al cui ?

Antonov nu știu ce să răspundă, dar Storojev rosti autoritar :

— Asta așa-i. Pămîntul trebuie să fie al nostru. Eu așa zic : gospodarul bun trebuie să aibă și o fîșie bună de țarină. Toate curg, toate trec, da' pămîntul rămîne. Și pe urmă, la ce-i trebuie pămînt calicimii ? Cu ce să-l are și ce să semene ? Bălegar de unde să ia ? De sub cîine n-ai ce lua, pe cîtă vreme eu am și mașini și cai și vaci. Auzi colea ce-au mai născocit : cică să nu mai existe cuvîntul „al meu" ! Păi pe cuvîntul ăsta se reazemă toate, de cînd lumea. Nu, ce-i al meu e-al meu ! Mai cu seamă dac-ai dat bani pe pămînt. Care va să zică, așa cum spune legea. Storojev se ridică și, fără să se pripească, porni, puțin adus de spate, spre camera în care era stăpînul casei.

Bulatov aruncă ziarul alături, aprinse o pipă scurtă, aruncă chibritul în șemineul în care jucau limbi de foc, se dădu mai aproape de Antonov și zise cu glas scăzut :

[1] *Zemstvă* — în Rusia țaristă, administrație locală, aleasă de nobilime și de celelalte clase avute.

— Pe stăpînul casei îl cunoşti ?

— Acum îl văd întîia oară. Un filfizon.

— Nu interesează ! E avocat, acum e reprezentant al Biroului de transporturi auto şi hipo din Petrograd. Se ocupă cu achiziţionarea de cai pentru armată.

— Auzi, auzi ! rîse Antonov. Nu prea face impresia.

— Nici asta nu interesează. Noi îi zicem Gorski. Ţine minte : Gorski. Numele lui adevărat e Fiodorov, dar pe ăsta să-l uiţi.

— Am înţeles. Ce mi-i una, ce mi-i alta ! Fie şi Gorski. Doar n-o să cumpăr cai de la el, nu ? rîse sec Antonov.

Bulatov îi şopti ceva la ureche lui Antonov. Acesta se trase brusc într-o parte şi chiar deschise gura, a mirare.

— Ai înţeles ?

— S-a-nţeles. Ia te uită ! clătina Antonov îndelung din cap.

Bulatov tuşi, trase din pipă şi vorbi iarăşi :

— Stăm prost, Aleksandr. Prost de tot. Cît priveşte zvonurile, ai dreptate ; bolşevicii se fac luntre şi punte să ia singuri puterea. N-o să intru în amănunte ; astea o să ţi le spun cînd s-or întoarce ăştia doi. Cu tine am însă o vorbă care nu-i priveşte pe ei. Ţii minte cum te-ai supărat pe noi cînd te-am băgat la miliţie, să-i prinzi pe hoţi şi să-i baţi pe pungaşi ? Pe atunci nici eu, nici comitetul gubernial de partid nu aveam dreptul să dăm pe faţă unele cărţi. Acum, tovarăşii noştri din Tambov şi comitetul central m-au împuternicit să-ţi spun de ce te-am ţinut în umbră. Crede-mă, dacă nu se-ntîmpla ceea ce s-a-ntîmplat în octombrie la Piter, dacă ticălosul acela de Kerenski nu trăda Rusia, nu mai zăboveai atîta la miliţie. Te aştepta un post mare... Mă crezi sau ba ?

— Pe tine te cred, răspunse Antonov cu glas răguşit şi, de emoţie, îşi frecă convulsiv palmele. Da' pe-ăia din comitet !... Parcă numai Kerenski e vinovat ?... Da' ai noştri ce păzeau ? o trînti el cu răutate.

Miniştrii, lua-i-ar dracu' să-i ia de ticăloşi, ei sînt principalii vinovaţi !

— Ei, ce-a fost, a fost, rosti pe un ton conciliant Bulatov. Din greşeli învăţăm toţi.

— Da' pe cei din comitet tot nu-i cred, i-o reteză cu încăpăţînare Antonov, şi-şi scoase înainte buza groasă de jos.

— Rău faci ! În comitetul nostru central nu toţi sînt papă-lapte. Sînt acolo şi destui oameni deştepţi, care ne ştiu pe fiecare cîte parale facem. Te ştiu şi pe tine. Acolo, măi frate, toate se ştiu. Da' cel mai mult se ţine seama de legăturile tale cu ţărănimea.

Aceste cuvinte, rostite serios şi grav, îl făcură pe Antonov să se mai îmbuneze. Faţa lui pămîntie şi colţoasă deveni trandafirie. De tulburare, degetele îi tremurau.

— Ei bine, Aleksandr Stepanîci, acuma trebuie să te dai şi mai tare la fund. Să te ţii cît mai departe de Tambov, de tot ceea ce se-ntîmplă aici şi de ceea ce se va-ntîmpla cît de curînd. O să pleci la Kirsanov, ca şef al miliţiei.

Faţa lui Antonov păli. Buzele i se strînseră într-un surîs dispreţuitor.

— Halal avansare ! spuse el cu glas hodorogit. Mare cinste mi-aţi făcut, nimic de zis !

— Aşteaptă-un pic şi-o să-ţi dai seama singur de cinstea pe care ţi-o facem, mormăi supărat Bulatov. Antonov, care nu înţelegea, îl scotea din sărite. Ţi-am spus doar, se înfurie el ; ţi-am spus, fir-ar a dracului de treabă, că o vreme trebuie să te dai şi mai afund ! La Kirsanov îţi trimitem ca subalterni pe Tokmakov...

Auzind numele vechiului său prieten, Antonov îşi încordă atenţia.

— ...Loşcilin, Zaiev, Ivan Işin, Plujnikov, Şamov...

Şi Bulatov înşiră numele unor vechi prieteni ai lui Antonov.

— Plasează-i prin plăşi, ca şefi ai miliţiei, că ei n-o să se supere, surîse uşor Bulatov. Alte instrucţiuni o să primeşti la timpul potrivit, principalul însă trebuie să-l faci acum. Strînge arme, strînge cum vrei,

de unde vrei şi doseşte-le cît mai bine. De felul cum lucrezi, — Bulatov apăsă pe aceste cuvinte — mai ales în primele luni, depinde tot viitorul tău. Ţine minte asta. Încolo, orientează-te cum crezi ; ai toată libertatea. Numai vezi să nu te poticneşti : între lupi, trebuie să urli ca lupii... Storojev, pe care era cît pe ce să-l faci iudă, a-nţeles asta foarte bine. Ai grijă, supraveghează-l. Nu te uita că-i comisar... Las' să fie, las' să se ţină cu dinţii de postul ăsta... O să-i coste scump pe bolşevici mandatul lui de comisar, dacă şi l-o păstra... Şi ţine seama că nu degeaba la Dvoriki i se spune lup... Cînd ne-o trebui o haită de lupi, pe el îl punem în frunte. Nici vorbă că-i o lipitoare, gata să-şi vîndă şi sufletul pentru pămînt. Atît că nu-i departe, cred, ziua cînd Piotr Ivanovici o să fie nevoit să-şi ia adio de la pămînt. Şi de la cel pe care-a pus mîna mai-nainte, şi de la cel pentru care-i face acum acte domnul avocat. Pe urmă vezi de-l mai ţine ; o să fie gata de orice, numai să-şi recapete pămîntul.

— Ţin eu minte, răspunse scurt Antonov şi vru să-l mai întrebe ceva pe Bulatov, dar uşa se deschise şi în salon reapărură Storojev şi stăpînul casei, cu un ciubuc lung în mînă.

După un minut, o slujnică drăguţă aduse cina : gustări şi băuturi ; fără zgomot aşeză masa şi tot aşa se strecură pe uşă. Bulatov făcu un semn din cap în direcţia în care ieşise ea. Înţelegîndu-i aluzia, stăpînul casei închise bine uşa.

— Ei, prieteni, ciripi el cu glas melodios de tenor, luaţi loc. Mai întîi cîte-o gustărică, şi pe urmă să ascultăm veştile pe care ni le aduce bunul meu prieten, tovarăşul Bulatov.

— E-e, nu, nenişorule, clătină din cap Bulatov, azi nu-i cazul să bem. La noapte avem treburi importante. Zău, nu se poate, se rugă el, observînd că stăpînul casei, fără a lua în seamă cuvintele „bunului său prieten", turna coniac în păhărele.

— Dacă-i pe-aşa, mie, vă rog, votcă, spuse încruntat Storojev. Obişnuiesc mai mult votcă. Piotr Ivano-

vici vîrî cu băgare de seamă actul de cumpărare în buzunarul de la piept al podiovcăi și se așeză la masă.

Antonov mînca și bea cu o poftă de invidiat. Bulatov și Storojev nu se lăsau nici ei mai prejos, iar stăpînul casei turna într-una coniac lui Antonov și Bulatov, votcă lui Storojev și sie.

— Din rezervele vechi, spuse el. Numai pentru oaspeți dragi, numai pentru domniile voastre.

Își aprinseră apoi cîte o țigară, în afară de Storojev, care refuză țigările lui Antonov. Stăpînul casei schimbă cîteva vorbe cu șeful miliției despre un lot de cai, pe care tocmai îi cumpărase și se pregătea să-i expedieze.

— Ca mîine, scumpule, va trebui să-ți trimiți căișorii în altă parte, spuse pe un ton misterios Bulatov. Dar despre asta o să vorbim între patru ochi. Acum, uite care-i situația... Cu o mișcare energică, Bulatov scutură scrumul din pipă, apoi o umplu din nou; se așeză mai bine pe scaun și începu să vorbească de evenimentele din ultimele zile.

Pentru domnii socialiști-revoluționari, evenimentele erau foarte proaste. Norocul îi trădase, pare-se, destul de zdravăn.

— Vin de la o ședință a comitetului executiv, spuse Bulatov, învăluit într-un nor de fum, lovind nervos cu vîrfurile degetelor groase și păroase în rezemătoarea lăcuită a jilțului. Dracu' să-nțeleagă ce-a mai fost și-acolo! Pînă ieri, noi nici nu ne gîndeam să-i luăm în serios pe bolșevicii noștri. Păi nu? Douăzeci de oameni cu totul! Azi venim la ședință și vedem în sală muncitori înarmați, de la Uzina numărul 43. „De ce-ați venit?" îi întrebăm. „Am venit, răspund ei, pentru bolșevici..." „Nu v-a poftit nimeni!" strigă ai noștri. „Știm, da' și tovarășii noștri din Piter s-au dus tot nepoftiți cînd au dat năvală în Palatul de iarnă, unde ținea ședință Guvernul provizoriu!" În sală, ilaritate. Vasiliev, secretarul comitetului gubernial de partid al bolșevicilor se ridică și propune dizolvarea Consiliului comisarilor poporului din Tambov — observați? ultimul nostru reazim — și reducerea numărului membrilor comite-

tului executiv gubernial la douăzeci și cinci... „În interesul cauzei, ne lămurește Vasiliev. Punem propunerea la vot..." Muncitorii stau cu armele, gata să tragă. Poftim de votează împotrivă...

Fiodorov, care se desfăta sugînd vîrful de chihlimbar al ciubucului, îl lăsă deoparte. Îl asculta cu atenție pe Bulatov și-și mușca buzele.

— Ei, am votat. În comitetul executiv am lăsat cincisprezece bolșevici și zece eseri de stînga. Președinte a fost pus bolșevicul Cicikanov, trimis de Moscova... Uite ce întorsătură au luat lucrurile ! ...E drept, deocamdată, bolșevicii au forțe puține și nu pot să acapareze toată administrația guberniei ; dar cineva dintre bolșevici a scăpat o vorbă : cică de pe-o zi pe alta, ar veni la Tambov trupe de pe frontul de vest, în curs de lichidare. Conducerea statului-major al frontului e pe de-a-ntregul bolșevică, și ea, vedeți bine, o să-și ajute partenerii din Tambov să ia puterea. Comitetul nostru gubernial de partid crede că pentru activitatea legală mai avem cel mult o lună, două. Apoi o să ne-nchidă pe toți. Dacă, binențeles, n-o să trecem din vreme în ilegalitate, ori n-o să ne mutăm acolo unde mai este încă recunoscută autoritatea Guvernului provizoriu și unde se adună membrii Adunării Constituante împrăștiate de Lenin.

Bulatov trase domol din pipă, apoi vorbi cu un glas înfundat, în tăcerea deplină care se lăsase :

— N-o să încercăm să ghicim cît de mult se vor menține bolșevicii la putere și dacă este sau nu durabil blocul lor cu eserii de stînga. Un lucru e clar : trebuie să ajutăm acele forțe care se vor ridica azimîine împotriva bolșevicilor în sud, în vest și în Siberia ; să izolăm de Moscova bolșevică și de Piter guberniile cerealiere ; să întrerupem comunicațiile militare și să-i asmuțim pe țărani împotriva bolșevicilor... Vorbesc deschis, pentru că sîntem între noi.

Cei de față încuviințară cu un semn din cap.

— În ultimă instanță, sarcina noastră e simplă : Adunarea Constituantă trebuie să ia puterea în mîinile ei și să hotărască soarta viitoare a revoluției și a Rusiei. De-aia — și Bulatov ridică vocea, care ră-

suna acuma ca un lătrat, — de-aia, repet, vom lupta pe viață și pe moarte. În vederea acestei lupte, trebuie să ne pregătim de îndată, să nu zăbovim nici o zi, nici un ceas. Treabă o să fie destulă pentru toți.

Fiodorov se încruntă. Storojev deveni și mai posomorît. Antonov își strîngea și-și desfăcea convulsiv degetele.

— Lui Antonov i-am și comunicat hotărîrea noastră în legătură cu activitatea sa viitoare, reluă Bulatov. Acum e rîndul dumitale, Piotr Ivanovici. Poți să mă crezi că bolșevicii întîi și-ntîi dumitale o să-ți ia pămîntul și grînele. Toate grînele, pînă la ultimul bob. Îți dai singur seama ce-o să facă sărăcimea cu cei pe care i-a poreclit chiaburi, pe care bolșevicii îi socotesc dușmanii cei mai mari ai revoluției. Au și început să ridice sărăcimea împotriva voastră, iar sărăcimea... Ei, da, știi și dumneata ce-o să facă cu voi.

Rezemat de speteaza jilțului, Storojev încremenise. Pe umerii obrajilor săi arămii se iviseră pete stacojii; ochii îi ardeau, fruntea i se zbîrcise în cute mari și adînci.

— De ! rosti el anevoie, cu un glas răgușit, amenințător, om vedea noi care pe care ! Dacă le-om da grînele ori ba, rămîne de văzut. Nu vorbesc numai de mine, vorbesc de tot satul... Sărăcimea, se-nțelege, n-o punem la socoteală, că n-are grîne. Nu lăsăm noi să ni se ia grînele. Avem și noi nițică putere.

— Singuri, o să faceți pe dracu' cu sărăcimea și cu bolșevicii, interveni Antonov și urmă cu înflăcărare : Țăranului mijlocaș, Piotr Ivanovici, mă îndoiesc c-o să-i fie pe plac rînduielile bolșevice. O să-nceapă un război înlăuntrul Rusiei. O să vă lase lipiți pămîntului și pe voi și pe mijlocași. Dacă-o să știți să-l urniți pe mijlocaș și o să puteți uni țărănimea muncitoare împotriva bolșevicilor, atunci da, rămîne de văzut dacă-o să izbutească ei și sărăcimea să ne înfrîngă.

— Uite, de-aia l-am și poftit aici pe tovarășul Storojev, ca să stăm de vorbă cu dînsul despre treburile țăranilor, declară Bulatov. Dumnealui e un om cunoscut.

Stăpînul casei scutură solemn mîna lui Bulatov :

— Splendid ! strigă el. Văd că ești un luptător înțelept și cu experiență, scumpule ! Fiodorov voia, probabil din obișnuință, să rostească pe loc o cuvîntare, dar Bulatov îl opri brusc.

— Iar ideea dumitale, Aleksandr Stepanîci, despre unirea țărănimii muncitoare vine taman la țanc.

— Nu-i a mea. E-o idee mai de demult a lui Piotr Tokmakov. De curînd, am stat de vorbă cu el în chestiunea asta. Grigori Plujnikov s-a apucat să scrie un fel de program. Eu, știi și dumneata — Antonov își săltă mîndru capul — sînt un luptător, un om de acțiune ; ca teoretician, nu fac două parale, dar Tokmakov și Plujnikov sînt aici în elementul lor.

— Foarte bine, spuse înviorat Bulatov. Piotr Ivanovici, n-ai putea să rămîi pentru o zi la Tambov ?

— De ce nu, dacă-i, cum s-ar zice, pentru cauza noastră !

— Foarte bine, reluă Bulatov. Mîine te pun în legătură cu Plujnikov și cu Tokmakov. Sînt și ei aici. O să chibzuiți împreună la cele ce compune Grigori Naumîci. Nu uitați să amintiți de grîne, de grînele pe care bolșevicii au de gînd să le scoată de la voi toți. Uite-așa ! Bulatov se ridică. Ei, tovarăși, cu voi am terminat ce-am avut de vorbit. O să mai rămîn nițel cu stăpînul casei. O clipă, Aleksandr Stepanovici, am uitat să-ți spun ceva.

Bulatov îl trase pe Antonov către ușă.

— Ascultă, Sașa, în noaptea asta trebuie să facem o operație. În curtea primăriei sînt o mulțime de arme luate de la soldații care se duc acasă. Să fie scoase de-acolo chiar acum, dar pe nevăzute, pricepi? Și duse cît mai departe. Iar peste vreo două zile, trebuie să scotocim și depozitul artileriei. O să-ți dau oameni. Ne-ntîlnim la două noaptea, la tine.

Antonov încuviință tăcut, clătinînd din cap și ieși. În antreu, Storojev își punea haina. Stăpînul casei îi conduse pînă afară, încuie ușa și se întoarse în salon.

— Ei, amice, spuse Bulatov, trecînd la chestiune brusc și fără ocoluri, ia să stăm și noi de vorbă.

Tonul lui Bulatov nu-i plăcu de loc stăpînului casei, care mormăi ceva pe nas.

— Ascultă, scumpe domnule Fiodorov. Toată viața dumitale pînă în acest moment și toate mașinațiunile dumitale ne sînt de-a fir-a-păr cunoscute. E destul să mișc din deget, ca mîine să nu mai rămînă nimic din dumneata și din toate astea, adăugă Bulatov, făcînd roată cu mîna.

— De fapt, ce drept ai dumneata, tovarăşe Bulatov, să-mi vorbești așa? întrebă furios Fiodorov.

— Uite că am.

În adevăr, Bulatov, șeful miliției, avea acest drept. El cunoștea trecutul și prezentul lui Fiodorov pînă în cele mai mici amănunte și nici un pas al acestuia nu-i scăpase. Trecutul domnului Fiodorov nu prea era frumos ; prezentul nici atîta.

Părinții îi pregătiseră o carieră strălucită și l-au dat la Școala superioară de științe juridice, de unde guvernul imperial trimitea pe tinerii din familii nobile și bogate în înalte posturi administrative. Nu știa nimeni ce se întîmplase, de ce tînărul Fiodorov a fost deodată exmatriculat din acea școală privilegiată. Se spunea cum că viitorul vice-guvernator sau chiar guvernator ar fi luat parte la unele dezgustătoare orgii.

Luîndu-și adio de la magistratură, Fiodorov și-a făcut apariția pe firmamentul Tambovului în calitate de avocat și s-a căsătorit cu o tînără și frumoasă cîntăreață dintr-un șantan. Curînd, steaua lui a început să lucească. Fiodorov intră în cele mai deocheate afaceri, susținea procese încurcate ale obștilor sătești cu moșierii, nu se dădea în lături de la procese riscante, de divorț.

Cu timpul, reputația lui a pălit mult ; apoi avocații și clienții au început să-l ocolească. Dacă nu venea revoluția — cine știe? — domnul Fiodorov ar fi zburat poate și din avocatură, așa cum zburase din magistratură.

Îndeletnicirile lui din perioada Guvernului provizoriu erau, cum se zice, învăluite în beznă. Un lucru era sigur : Fiodorov nu suferise nici atîtica de pe urma revoluției, ba, dimpotrivă, își sporise avutul,

cumpărase o vilă arătoasă pe strada Tezikovskaia și o mobilase somptuos.

Spre sfîrșitul anului o mie nouă sute șaptesprezece, locuitorii Tambovului au auzit că Fiodorov renunțase la avocatură, pentru a se ocupa exclusiv de... cai. S-a aflat apoi că a intrat în serviciul unui oarecare Birou de transporturi auto și hipo din Petrograd, în calitate de reprezentant, și că expedia din Tambov herghelii de cai, adunînd și de-aici bani frumoși.

Abia tîrziu, după mult timp, s-a aflat că, pe lîngă numele său adevărat, fostul avocat mai avea unul pe care puțini îl cunoșteau, și că era reprezentant nu numai al Biroului de transporturi auto și hipo din Petrograd.

Bulatov enumără scurt și expresiv toate afacerile mari și mărunte ale lui Fiodorov, care nu-i făceau de loc cinste. Fiodorov sugea nepăsător muștiucul ciubucului. Cînd Bulatov sfîrși enumerarea păcatelor avocatului, acesta spuse cu scîrbă, mijindu-și ochii :

— Cu-astea nu mă sperii, tovarășe Bulatov. Și dacă ai nevoie de mine, te rog să-mi spui despre ce-i vorba. Îmi cunoști convingerile : sînt al dumneavoastră.

Bulatov îl măsură ironic din cap pînă-n picioare.

— Despre convingerile dumitale, scumpule, mai vorbim noi, spuse el cu venin. De-altfel, ele nici nu prea interesează.

— Depinde ! răspunse cu răceală Fiodorov. Se vede că totuși interesează, de vreme ce ați ales casa asta pentru întîlnirile conspirative cu oamenii dumneavoastră.

— Am ales casa asta, i-o reteză Bulatov, nu numai pentru o întîlnire accidentală și conspirativă, să zicem, cu tovarășii mei, ci și ca s-o facem, de-acum înainte și pentru totdeauna, a noastră.

— Adică ? întrebă îngrijorat Fiodorov.

— Adică, scumpule, aici va fi o locuință conspirativă a comitetului central și a comitetului gubernial al partidului socialiștilor-revoluționari. Aici vor avea loc întîlnirile noastre conspirative, aici se vor întîlni, cu sau fără dumneata, oamenii de care-avem nevoie ;

prin dumneata vom primi și vom expedia, acolo unde trebuie, tot felul de documente. Tot prin dumneata, scumpule, dacă va fi nevoie, se vor face transporturi de arme...

Fiodorov, care nu-și lua ochii de la Bulatov, izbucni în rîs.

— Dar, dragul meu, pentru asta-i nevoie cel puțin de asentimentul stăpînului casei.

Tonul rece și tăios al lui Fiodorov nu-l intimidă pe Bulatov.

— Ți-am spus, scumpule, ce se va întîmpla dacă nu accepți, mîrîi el pe un ton amenințător.

— Eu nu mă sperii de amenințările voastre ! i-o reteză Fiodorov pe același ton de dispreț, arogant. Eu, stimabile, am avut buclucuri și mai mari și vă recomand să fiți mai atenți cu mine. Știți, sînt și eu un om cu idei.

— Cunosc ideile dumitale ! spuse repezit Bulatov. Ele se numesc ruble !

— Fie și-așa, se oțărî Fiodorov. Voi aveți ideile voastre, eu pe-ale mele. Da, să zicem că se numesc ruble. Ei, și ?

Bulatov izbucni într-un hohot de rîs, pentru a doua oară în seara aceea.

— Ei, dacă-i vorba de asta, spuse el, trăgîndu-și răsuflarea, e simplu ca bună ziua. O să primești bani peșin.

— Avînd în vedere nestabilitatea valutei, observă îngăduitor Fiodorov, prefer să am a face cu aur. Azi au valoarea aurului tot felul de produse, de preferință neprelucrate.

— Ne-nțelegem noi, replică Bulatov, rîzînd vesel. În privința asta ne-nțelegem noi ! Apropo, se informă el, mijindu-și viclean ochii, cît îți plătesc pentru astfel de servicii cadeții, cărora le-ai pus la dispoziție casa ca locuință conspirativă ?

— Sper că n-o să vă încurce cu nimic, ocoli răspunsul Fiodorov.

— Dimpotrivă. Doar și ei sînt tot contra bolșevicilor. Și Bulatov își înghiți vorba, dîndu-și seama că l-a luat gura pe dinainte.

— Şi ca atare vă sînt aliaţi, nu ? se agăţă îndată Fiodorov de aceste cuvinte. Iar eu devin nu numai un om de încredere al comitetului vostru central ? După cîte-am înţeles, o să fie nevoie nu numai să fac legătura între organizaţia locală şi centrul vostru. O să fiu şi agent de legătură între voi şi eventualii voştri aliaţi ? Îţi dai seama că munca asta dublă cere o plată mai mare ?

— De, orice lucru cere cheltuială şi noi nu vrem să te strîmtorăm prea mult, bombăni înciudat Bulatov.

— Declaraţia dumitale mă satisface complet, declară Fiodorov.

— Foarte bine ! Dar am şi eu o vorbă de spus, rosti Bulatov pe un ton violent, veninos. Dacă... înţelegi... dacă măcar unul dintre oamenii noştri, măcar unul din documentele noastre va ajunge în mîinile bolşevicilor...

— Ei, asta se-nţelege de la sine, răspunse cu sînge rece Fiodorov. Pentru conspiraţie, răspund cu capul. A, adăugă el cu o nuanţă de regret, dac-aş fi şi eu pasionat de vreo idee, aşa ca dumneata, prietene Bulatov ! Pe mine însă mă încălzeşte o singură idee — să trăiesc aşa fel, încît în clipa cea din urmă să-mi spun : „Bună halcă de viaţă-ai apucat, domnule Fiodorov, pe lumea asta deşartă !“ Ei, dar dumneata nu-nţelegi asta, eşti prozaic.

— E timpul să plec, zise Bulatov. Ascultase căscînd fără jenă ultima tiradă a stăpînului casei. Uite ce mai am să-ţi spun la plecare : de-azi înainte, pentru noi te numeşti Gorski. Ai înţeles ? Gorski.

— Mi-e tot una ! spuse fostul avocat şi ridică din umeri. De altfel numele ăsta îmi place şi dovedeşte că ai gust. Ei, să bem pentru prietenie şi să moară duşmanii ! Fiodorov spuse aceasta pe un ton patetic şi voia, se pare, să se lanseze din nou într-o cuvîntare, dar Bulatov, ciocnind paharul, opri erupţia oratorică în pregătire.

Răsuflînd adînc, Fiodorov, alias Gorski, spuse cu indulgenţă, mişcîndu-şi piciorul în papuc ;

— Bine, o să vă ajut cu plăcere, dragii mei. E amuzant să fii comandantul spatelui unei armate inexistente.

— Aşteaptă-un pic şi-o să fie şi armată, mormăi Bulatov.

— Să dea Dumnezeu!

Mai băură. Apoi, la uşă, stăpînul casei, strîngînd poalele halatului său elegant, întrebă:

— Acela cu faţa colţoasă... Antonov, sau cum îi spune... ce fel de om e?

— Se avîntă orbeşte şi se poticnea el de mult de nu-l struneam noi.

Bulatov îşi luă rămas bun şi ieşi, mistuindu-se în beznă.

...A doua zi dimineaţa, bolşevicii au făcut cunoscut cu indignare comitetului executiv al sovietului gubernial că în timpul nopţii a fost devastat depozitul artileriei, iar din curtea primăriei dispăruse o mare cantitate de arme. La adunări şi şedinţe se încingeau discuţii aprinse, adversarii nu-şi alegeau expresiile, se numeau comisii după comisii.

În comisia numită de primărie intraseră Bulatov, Antonov şi un reprezentant al bolşevicilor. Această comisie a ţinut şedinţe trei zile. A interogat paznicii, muncitorii de la căile ferate şi miliţienii. Armele dispăruseră parcă ar fi intrat în pămînt.

După o săptămînă, Antonov plecă la Kirsanov. Oraşul era cufundat, ca şi înainte, în tăcere. Pe străzi alerga vîntul şi circulau patrule înarmate.

5

În luna mai o mie nouă sute optsprezece, puterea sovietică era bine consolidată la Tambov.

Bulatov şi numeroşii lui complici din comitetul regional al eserilor dispăruseră. Asta se întîmplase a doua zi după încheierea celui de-al doilea congres

gubernial al sovietelor, la care luaseră parte delegați ai sovietelor județene, reprezentanți ai organizațiilor bolșevice și ai eserilor de stînga.

Satele din părțile Tambovului erau răscolite de vîlvătaia revoluției. De pe front se întorceau soldații, care smulgeau puterea din mîinile eserilor și instaurau puterea lor, sovietică.

Între timp, lupta de pe fronturi se ințețise și luase o întorsătură amenințătoare. Germanii ocupau Ucraina ; albii, cadeții, eserii ridicau capul ; Siberia și regiunile periferice ale Rusiei ardeau în focul rebeliunilor contrarevoluționare. În nord și în Extremul Orient pătrunseseră intervenționiștii, în vest norii se îngroșau, în sud albgardiștii își adunau forțele. În jurul Moscovei roșii și al Piterului proletar se strîngea un cerc cumplit. Se părea că bolșevicii nu se vor putea menține.

Erau zilele unor „greutăți nemăsurat de mari", cum scria Lenin.

Dar „noi sîntem obișnuiți cu greutățile, tuna glasul lui Lenin peste toată Rusia în zbucium, cu greutățile nemăsurat de mari... Au avut de ce să spună dușmanii noștri că sîntem «tari ca piatra»".

Numai politica fermă și consecventă a lui Lenin salvase revoluția.

Și iarăși au răsunat, ca tunetul, cuvintele lui Lenin :

„Porniți în cruciadă pentru cereale, în cruciadă împotriva speculanților, împotriva chiaburilor... Avem în față o astfel de bătălie pentru socialism în care merită să-ți dai toate forțele și să riști totul, pentru că aceasta este bătălia pentru socialism."

Și în gubernia aceasta, unde erau grîne, au venit muncitori din Piter, Moscova, Ivanovo-Voznesensk și Ural ; au venit cu arma în mînă. Hambarele chiaburilor din ținutul Tambovului gemeau de cereale, dar ei nu voiau să le dea. Visau să sugrume prin foamete puterea sovietică, șopteau vecinilor verzi și uscate despre „comună", vindeau cereale și făină pe nimica

la „ai lor“ şi corupeau sărăcimea, numai ca să nu dea cerealele oraşului, muncitorilor, bolşevicilor...

Aşa a început un alt război — războiul pentru pîine, împotriva chiabурilor...

CAPITOLUL AL DOILEA

1

La Kirsanov viaţa abia se tîrăşte. Oraşul e ca sute de alte oraşe. De un secol, aici nu s-a petrecut nimic deosebit. Puterea s-a schimbat fără zarvă.

Miliţia judeţeană duce o viaţă liniştită: în odăi e murdărie, călimările de pe mese nu au cerneală. În dulapuri s-au grămădit gunoaie, ziare vechi. La arest, un beţivan trăncăneşte singur.

Antonov s-a acomodat la Kirsanov. Noua putere nu s-a atins de el. Se pricepuse să-i intre în voie şi era prudent. Avea ca ajutoare pe Tokmakov şi Işin. Tokmakov se uscase şi mai mult. Capul, care îi chelise de tot, strălucea parcă ar fi fost lustruit. Cît priveşte secretele, Ivan Egorovici Işin cel vesel şi cu obrajii rumeni, măcar că e un beţiv, ştie să le păstreze. Ivan Egorovici duce în capul lui isteţ multe secrete!

Iată un fleac de secret: unde sînt armele luate de la eşalonul cehoslovac care a trecut prin Kirsanov? Armele şi echipamentul le-au luat de la cehi şeful miliţiei judeţene Antonov împreună cu bolşevicii. Dar armele au fost duse din Kirsanov, în pădure, pe Vorona şi Hopior, de nişte oameni pe care-i cunoaşte numai Işin.

Alt secret: unde dispar vagoanele care vin din Moscova la Kirsanov cu fel de fel de efecte pentru armată — flanele, cizme, şei, piei?

Antonov ridică toată miliţia judeţeană şi colindă el însuşi, cu săptămînile, prin judeţ, căutînd lucrurile furate. Dar acestea parcă intraseră în pămînt.

Numai Işin cunoaşte ascunzătorile din păduri şi din stufărişuri, unde se află lucrurile dispărute.

La începutul lui iunie o mie nouă sute optsprezece, şefii de miliţie din plăşi s-au întrunit la Kirsanov. Antonov îi chemase la o consfătuire : bande de delincvenţi prădau cu neruşinare detaşamentele de aprovizionare şi-i atacau pe membrii comitetelor sărăcimii. Dimineaţa, delegaţii vorbeau de bande, iar seara, în locuri tainice, vorbeau de chestiunile de partid ale socialiştilor-revoluţionari. Dimineaţa, adunarea celor de la miliţie se numea consfătuire, iar seara — conferinţă judeţeană a partidului socialist-revoluţionar.

Patru zile a lucrat conferinţa. Delegaţii fuseseră aleşi de Piotr Tokmakov. El nici nu şedea la Kirsanov. Umbla prin judeţ şi prin sate, căutînd oameni de nădejde. Antonov a vorbit între patru ochi cu fiecare delegat. Se uita atent la ei şi-i sfătuia să se apropie de ţărani şi să facă rezerve de arme şi cartuşe.

— Nu mai avem mult de aşteptat, spunea el, pregătiţi-vă !

Şi zîmbea cu înţeles.

2

În iunie situaţia devenise alarmantă.

Între Kirsanov şi Tambov circulau curieri secreţi şi emisari ai comitetului ilegal al eserilor, lăsat în oraş de cei care preferaseră să fugă. Noaptea, aceştia se strecurau în casa lui Fiodorov-Gorski sau la vre-

una din numeroasele locuinţe conspirative aranjate de el, unde duceau tratative secrete cu ofiţerii.

Spre Tambov se scurgeau care încărcate cu fîn şi cu lemne ; în fîn şi sub lemne se aflau arme unse din gros : Işin îşi dezgropa depozitele. Toate acestea erau îndreptate spre anumite puncte de nădejde de către Fiodorov-Gorski. Antonov nu se zgîrcea în socotelile lui cu agentul comitetului central al eserilor.

La şaisprezece iunie a izbucnit o rebeliune printre noii mobilizaţi din Kozlov. La şaptesprezece, dimineaţa, s-au răsculat la Tambov rezerviştii mobilizaţi. Veniseră din satele neroditoare şi întotdeauna sărace, situate în partea de nord a guberniei, unde în anul acela bîntuise foametea secerînd oamenii în dreapta şi-n stînga, unde deznădejdea începea să pună stăpînire pe sufletele oamenilor. Rezerviştii s-au prezentat la Tambov înfometaţi şi iritaţi ; acolo s-a făcut totul ca iritarea lor să se transforme în indignare : celor mobilizaţi nu li se pregătiseră cantonamente, forurile în drept „uitaseră" să le dea de mîncare.

Înciudaţi de toate şi de toţi, mobilizaţii hoinăreau prin oraş în căutarea unui adăpost şi a unei coji de pîine... La comisariatul militar judeţean era comandant un adolescent imberb, înconjurat de o haită ascunsă de eseri, cadeţi şi ofiţeri ţarişti. Printre aceştia se aflau şi numeroşi contrarevoluţionari cunoscuţi.

Ei atît aşteptau : să provoace indignarea sutelor de oameni smulşi din nou de la vetrele lor, la care tocmai se întorseseră.

Prin gloatele agitate au apărut îndată şi cei care poposeau adesea în casa lui Fiodorov-Gorski.

Şi iată că depozitele de arme au fost devastate ; armele au încăput în mîinile rebelilor, care au asediat şcoala eparhială, unde se aflau prizonieri germani şi unguri, partizani ai puterii sovietice.

În zece minute, rezistenţa prizonierilor a fost înfrîntă. Au fost zeci de morţi şi răniţi. Rebelilor li s-a urcat sîngele la cap.

Comisariatele militare au fost devastate, comitetul executiv gubernial asediat. Regimentul 1 Sovietic s-a retras, luptînd, prin Țna, spre pădure.

Trecu o oră, două... Totul se sfîrșise !

Generalul Bogdanovici se declară comandant al garnizoanei Tambovului „eliberat de sub jugul tiranilor". Ajutorul său este locotenentul Kocearovski, unul din liderii eserilor, care fusese lăsat în ilegalitate. Șatov, fostul comisar gubernial al Guvernului provizoriu, e scos la suprafață și așezat în fruntea „autorității civile".

Apare o proclamație a Comitetului pentru salvarea patriei și a revoluției : „Răscoala e generală. La Moscova și în alte orașe, bolșevicii au fost răsturnați !"

Clopotele catedralei bat din plin, arhiepiscopul Kirill oficiază un tedeum. Mica burghezie jubilează. Sindicatele conduse de menșevici cheamă populația la prudență.

A doua zi dimineața, autoritățile civile și militare încep să chibzuiască cum să organizeze, din gloata mobilizată, o „armată a salvării". Dar iată că încep să sosească informații una mai de necrezut ca alta : rezerviștii îi trimit la mama dracului pe palavragiii de eseri și de cadeți și se împrăștie liniștiți prin satele și cătunele lor, cu arme și cu mitraliere. „Armata salvării" nu-i ispitește de loc.

Generalul Bogdanovici și Kocearovski nu-și cred ochilor. Vai ! În Tambov e însă o liniște prevestitoare de rău. Clopotele nu bat, nu se oficiază tedeumuri ; micii burghezi, simțind dincotro bate vîntul, se vîră în bîrlogurile lor.

Generalul înarmează pe liceeni și pe cine se nimerește. Se caută comuniștii ; cei descoperiți sînt maltratați. Razele soarelui sclipesc pe epoleții de aur ; domnii ofițeri n-au putut răbda și s-au gătit dis-dedimineață. Ei tot mai nădăjduiesc în ceva.

Se trimit curieri la Kozlov, dar... dar și acolo e liniște. Un detașament de letoni, în drum spre front, a înăbușit rebeliunea.

La amiază, rămași fără armată, comandanții aud împușcături dinspre rîu și în oraș. E panică. Nu știe nimeni cine și pentru ce se trage.

Regimentul 1 Sovietic a trecut la ofensivă. Peste noapte, comuniștii l-au pregătit de luptă ; au numit la comanda companiilor și a batalioanelor oameni de nădejde și au elaborat un plan de lichidare a rebeliunii. Tot în cursul nopții, i s-a alăturat regimentului un detașament de luptă de la Uzina nr. 43. Din Tambov s-au strecurat grupuri de muncitori înarmați, înjghebate în pripă. Și din județe au apucat să vină mici detașamente ale gărzilor roșii. Sărăcimea se alătura regimentului, pentru salvarea puterii sovietice.

Aceste forțe au primit ajutor și din oraș. În curtea seminarului, douăzeci de oameni din garda roșie se năpustesc asupra sentinelelor, le capturează mitraliera și armele și încep să curețe orașul.

Între timp, de la Povorino venea în grabă divizia lui Kikvidze, iar de la Uzina nr. 43 muncitori înarmați.

La orele șase seara, deasupra Tambovului flutură steagul roșu al sovietelor, iar a doua zi dimineața apare un afiș cît toate zilele, pe care e imprimat cu litere de-o șchioapă mesajul de mulțumire al comandantului trupelor adresat Regimentului 1 Sovietic și tuturor acelora care au restabilit puterea sovietică.

În aceeași zi, la Moscova au sosit știri despre evenimentele din Tambov. Lenin a cerut autorităților locale amănunte cu privire la rebeliune. Concluzia lui era limpede :

— Știm, a spus el, că atunci cînd o răscoală de felul acesta, provocată de foamete și de desperarea maselor, izbucnea într-o localitate unde baionetele străine nu puteau fi chemate în ajutor, cum s-a întîmplat la Saratov, la Kozlov, la Tambov, puterea moșierilor, a capitaliștilor și a prietenilor lor își

măsura durata existenței cu zilele, dacă nu cu orele...

La Tambov, „stăpînirea" moșierului, a eserului și a menșevicului a avut o existență numai de douăzeci și patru de ore.

3

În acele zile, Antonov aștepta curierul lui Kocearovski cu semnalul de a dezlănțui rebeliunea la Kirsanov. Curierul și-a făcut apariția abia după o lună, venind din partea lui Fiodorov-Gorski, care scăpase ca prin minune din acea învălmășeală.

Era un emisar al organizației ilegale a eserilor și a cadeților, un bărbat scund, cu o ceafă de taur. Purta *pince-nez* și mîinile lui lipicioase tremurau într-una.

„De ce-o fi tremurînd ? gîndea Antonov. Au vîrît oare spaima în el ?"

Emisarul i-a explicat lui Antonov că acum orice apel la insurecție era sortit eșecului ; i-a vorbit de asasinarea de către eserii de stînga a ambasadorului german Mirbach ; de falimentul rebeliunii de la Moscova a eserilor de stînga, care au refuzat să-l divulge pe asasin ; de sprijinul pe care l-a dat întregul popor puterii sovietice în reprimarea rebelilor, care aduseseră țara în pragul războiului.

— Lenin a declarat că Rusia e la un pas de război și a promis să-i lichideze fără cruțare pe complotiștii care au devenit unealtă în mîinile contrarevoluționarilor. Asta-i situația ! A spus de ei că-s niște aventurieri isterici. Pricepi ? Acum îi vînează peste tot... Nu ești și dumneata, cumva, eser de stînga ?

— Eu sînt de capul meu, declară Antonov mîndru.

„Un aventurier fără minte", gîndi emisarul.

— Dar dumneata? îl întrebă la rîndul său Antonov.

— Hm... Eu sînt chiar de stînga.

„D-aia-i tremură mîinile! hotărî Antonov. Aşa-ţi trebuie, canalie. Nu trebuia să cochetaţi cu bolşevicii!"

— Îţi dai seama de situaţie? urmă emisarul. Acuma, cine e pentru război, e ticălos sadea în ochii tuturor; cine-ar îndrăzni să-ndemne norodul la război, ar fi sfîşiat în bucăţi.

— Înţeleg, răspunse posomorît Antonov.

— Mai ales ţăranul nici nu vrea s-audă de război, îl întrerupse, gînditor, emisarul. Fie că-i împotriva nemţilor, fie că-i împotriva bolşevicilor, el tot nu vrea.

— Depinde de ţăran, spuse Antonov şi rînji.

— Ştiu la ce ţăran te gîndeşti dumneata, dar numai cu el n-ajungi departe. Şi gîndiţi-vă încă la un lucru, aş zice principalul. Bolşevicii încă n-au scos toate grînele de la chiaburi şi de la mijlocaşi. Dar o s-o facă. Lenin a dat ordin să se ridice zece milioane de puduri din trei gubernii cerealiere, printre care şi gubernia Tambov. E de aşteptat că nemţii, sau altă putere — care anume, pentru noi e totuna — o să se năpustească, mîine-poimîine, împotriva sovietelor. Şi-atunci bolşevicii o să fie siliţi să se ia şi mai vîrtos de ţăran şi de hambarele lui.

Antonov clătină din cap.

— Curînd oare?

— Să mai aşteptăm, că nu dă oala-n foc, observă sec emisarul. Poate-un an, poate doi; cine ştie? De-altminteri, nu trebuie să le dăm pace. Asta-i treaba dumitale.

Pentru a îndepărta bănuielile, Antonov s-a dat mai afund şi a pornit la vînătoare de eseri de stînga. Cine mai are nevoie de nişte „politicieni" falţi? Şi lui Antonov îi era tare ciudă pe ei: au făcut jocul bolşevicilor, acum să plătească!

Dar străduinţele lui Antonov de a intra în graţiile bolşevicilor nu prea avură succes: a început să-şi dea seama că e supravegheat. Antonov intră în

„concediu". Cine i l-a aprobat? Asta n-o știe nimeni!

Noul președinte al Cekăi județene, Menșov, îl cheamă pe Antonov, dar lui nici că-i pasă! Încep cercetări și iată că pe capul lui Antonov se abate o nenorocire: unul din oamenii săi cei mai apropiați și mai de încredere și-a pierdut servieta, iar în servietă erau documente care dădeau în vileag că Antonov pregătește o rebeliune la Kirsanov și listele comuniștilor care urmau să fie asasinați.

Un detașament de pedepsire pleacă de urgență la Injavino, unde în acele zile se odihnea Aleksandr Stepanovici. Sînt arestați Loșcilin și Zaiev, ajutoarele sale apropiate, dar Antonov dispare. E urmărit două luni, dar nu poate fi prins. Antonov are pretutindeni complici.

Evenimente externe îi abat pe cekiști de la încercările infructuoase de a pune mîna pe vicleanul eser. Pentru Republică vin vremuri îngrijorătoare și ei nu-i mai arde de Antonov.

În tot timpul acesta, Aleksandr Stepanovici s-a ascuns prin cătune și pe la prietenii săi chiaburi, ori în hățișurile neumblate ale pădurilor din Injavino. Către sfîrșitul toamnei, a încercat chiar să facă din nou zile fripte Puterii sovietice.

Mobilizarea, măsurile severe pentru predarea obligatorie a surplusului de produse alimentare, impozitul extraordinar au răscolit iarăși o parte din gubernia Tambovului, prefăcînd-o într-o mare înspumată.

Satele Rudovka, Vîșenka și Gluhovka din partea de nord a județului Kirsanov se răscoală. Rebeliunea se întinde și în județele Morșansk și Tambov. Antonov conduce rebeliunea, dar organizația lui e încă prea slabă pentru a ține mișcarea în mînă. Ceata lui Antonov, de zece-cincisprezece oameni, se deplasează dintr-o parte în alta, răsculînd un sat după altul.

Dar rebeliunea a fost lichidată repede și fără prea multă vărsare de sînge. Peste iarnă, Antonov se

retrage din nou în pădurile de la Injavino. Acolo se pregătește pentru o nouă acțiune.

În acel răstimp, sovietele locale, alese după reprimarea rebeliunii, au vegheat la aplicarea liniei leniniste la sate ; congresul gubernial ordinar al sovietelor, ai căror delegați erau în covîrșitoare majoritate comuniști sau simpatizanți ai lor, a restabilit definitiv liniștea în gubernie.

Se părea că nimic n-o să mai tulbure viața pașnică de pe întinsele ogoare. Ploile de toamnă au udat cu dărnicie pămîntul ; apoi a căzut o zăpadă mare, troienind drumurile și așternînd pe izbe cușme înalte. Deasupra lor, se înălțau fuioare de fum care se împrăștiau în aerul rece ; în vetre ardea focul, iar pe bolta albastră, necuprinsă, a cerului, strălucea cu sclipiri reci soarele.

Undeva se dădeau lupte ; undeva curgea sînge ; se ocupau și se cedau orașe ; armatele sovietelor se retrăgeau pentru a porni din nou la ofensivă, sfărîmînd lațul de oțel care ardea în vîlvătaia canonadelor și a pojarurilor și cu care domnul capital voia „să sugrume comunismul încă în fașă".

Acolo, pe întinderile înzăpezite, în acea imensă tăcere albă a șesurilor Tambovului, care dormeau sub lințoliul rece al iernii, oamenii se pregăteau de primăvară și dădeau, care de bunăvoie, care scrîșnind din dinți, tot ce putea ajuta sovietele să respingă presiunea dușmanilor. Acolo începuse o viață nouă, cu interesele și nădejdile ei.

Și Antonov tăcea.

Nu știa nimeni unde e și ce face. Dar nu degeaba a amuțit Aleksandr Stepanovici, nu degeaba și-a petrecut el iarna anului o mie nouă sute nouăsprezece în pădurile de la Injavino.

Antonov și-a adunat și și-a instruit ceata, care de data asta număra vreo sută cincizeci de oameni ; a inițiat-o într-o artă militară nemaivăzută, dată uitării după războiul cu Napoleon. Aleksandr Stepanovici și-a adus aminte nu numai de ceea ce învățase el de la combatanți : atacuri neașteptate și retrageri fulgerătoare, priceperea de a aduna forțele cît ai

clipi din ochi și de a le risipi tot atît de fulgerător. Închinîndu-se în fața împăratului francezilor și a adversarului acestuia, Kutuzov, Antonov a recitit tot ce a găsit despre anul 1812. Acuma i-au prins bine numeroasele descrieri ale acțiunilor întreprinse de vitejii partizani Davîdov și Seslavin, de detașamentele de partizani ale țăranilor, în fața cărora armata Franței s-a dovedit neputincioasă.

Toți acei eseri cu mustățile cărunte, ieșiți din rîndurile țăranilor, foști subofițeri, sau foști sublocotenenți făcuți în pripă de Guvernul provizoriu, soldați din batalioanele de șoc și oameni din detașamentele de represiune ale ministrului țăranilor, Cernov, se minunau ascultîndu-l pe Antonov, care le preda strategia și tactica războiului de partizani.

În satul Pahotnîi Ugol, învățătorul eser Nikita Kagar îi organizase pe țărani într-o comună agricolă. Ziua, membrii comunei arau și semănau, iar noaptea, adunîndu-se prin șure, viitorii comandanți ai regimentelor lui Antonov urmau un curs de teorie a războiului de partizani și o școală de spionaj.

4

Așa au trecut iarna și primăvara. Ceata lui Antonov jefuia cooperativele; ici-colo, îi împușca pe comuniști; a devastat sovietul plășii Zolotov și a ucis trei dintre activiștii lui. Împotriva lui Antonov erau trimiși cekiști și detașamente roșii, dar el mereu le scăpa printre degete. Antonov cunoștea toate vîlcelele și ascunzișurile, toate potecile pădurilor, toate vadurile apelor.

Chiaburii din Parevka, Inokovka, Ramza, Veajla, Karai-Saltîkov, Kalughino, Kurdiukov, Treskino, Zolotovka, Injavino, Krasivka, Cernavka, Perevoz îi hrăneau ceata, o aprovizionau cu alimente și cai, îi dădeau informații despre roșii. Antonov stătea cînd

în tufişurile de pe malurile rîului Veajla, cînd în stufărişul lacurilor nemărginite; cînd pleca pe rîul Vorona şi se ascundea acolo, în adăposturi de nădejde. Cu nici un chip nu putea fi prins.

Încrezător în puterile sale, ştiind că zăvoaiele şi tufişurile de pe malurile rîurilor sînt pline de dezertori, Antonov s-a hotărît să-şi mai sporească forţele. Agenţii lui dădeau sfoară prin gubernie:

— Antonov adună dezertorii în luncile din Treskino. Veniţi, fraţilor, la Stepanîci!

CAPITOLUL AL TREILEA

1

În partea de miazăzi a guberniei Tambov, pe nişte meleaguri pustii, printre mlaştini şi rîuleţe, e pitulat satul Treskino. Încă înainte de Revoluţia din februarie, ţăranii din Treskino, oameni cuprinşi, se înhăitaseră cu eserii. Şi nu o dată Antonov şi oamenii lui s-au ascuns în desişurile pădurilor de-aici. El cunoştea toate cărările, fiecare cotitură a rîului Lopatinka, fiecare insuliţă de pe lacuri, pe fiecare ţăran din sat. Ţăranii din Treskino îl cunoşteau şi ei pe Antonov şi-l respectau, fiindcă lupta pentru „libertatea“ lor. De cîte ori nu l-au scos ei din impas!

Acolo, în luncile de la Treskino, locuri sigure, Antonov aduna acum cetele de dezertori care rătăceau prin regiune.

Era în iulie o mie nouă sute nouăsprezece. Zilele erau pline de arşiţă. Se pîrguia secara. Livezile împrăştiau miresmele roadelor timpurii. Tăunii, înnebuniţi de căldură, zburau deasupra apelor Lopatinkăi.

Era mare zăpuşeală.

De dimineață, pe malul rîului începură să se adune oameni. Aruncînd priviri sperioase în jur, bărbați în scurte și mantăi, nespălați de multă vreme, ieșeau de prin tufișuri, și, văzînd pe alții ca și dînșii, li se alăturau. Spre amiază, se îngrămădiseră în luncă vreo două mii de dezertori, înfometați și înrăiți, fiecare înarmat cu ce avea.

2

Cînd soarele începu să se coboare spre asfințit, un grup de călăreți trecu Lopatinka prin vad. Caii uzi îi scoaseră pe călăreți pe iarba grasă a malului. Era ceata lui Antonov. Toți cetașii erau îmbrăcați la fel : pantaloni roșii, bufanți, băgați în cizme, caschete roșii, funde verzi la piept, haine de piele. Armele lor zăngăneau și sclipeau.

Toți descălecară. Numai Antonov, ordonanța sa Abrașka, un flăcău pistruiat, Tokmakov și Ișin rămaseră în șei. Poruncind oamenilor săi să întindă corturile în luncă și să aducă din sat mese și taburete pentru furieri, Antonov se apropie de dezertori. Aceștia se grămădiră în jurul oamenilor lui Antonov. Le pipăiau hainele, mîngîiau caii bine hrăniți. Se minunau de armele și de echipamentul lor, plescăiau din limbă și înjurau cu plăcere.

Antonov se uita la acea adunătură de vagabonzi care, ca niște cîrtițe, se ascundeau prin vizuini de teama roșilor și erau gata să facă orice.

— Material brut, îi șopti Ișin lui Antonov. Ce să zic, cu ăștia poți trage o horă !

Antonov rîse :

— O să tragem ! Stai tu de vorbă cu dînșii ? se adresă lui Tokmakov.

— Să vorbească Ivan. El se pricepe la taifasuri cu toate canaliile, zise Tokmakov disprețuitor.

— Na-na ! se oțărî Ișin, mișcîndu-și fălcile. Odată și-odată o să-ți tai limba, Piotr Mihalîci !

În vreme ce Ișin și Tokmakov, care nu prea se aveau bine, se ocărau în șoaptă, Antonov, căruia i se făcuse lehamite de atîtea certuri, se trase într-o parte, unde se așezaseră vreo treizeci de oameni îmbrăcați în mantăi ofițerești ponosite, cu urme de epoleți pe umeri.

Dezertorii se strînseseră ciotcă în jurul lui Trubka, intendentul statului-major al cetei. Silueta corpolentă a acestuia, care aducea cu un butoi, cocoțată pe un cal bălțat, îi făcea să creadă că e unul din „ăi mai mari".

— Nu ne-o amăgi oare Antonov al vostru ? se adresă lui Trubka un dezertor numai în zdrențe.

— Cum să vă amăgească ? replică Trubka, cu gura înflorită de un surîs. Cine v-a făgăduit pantaloni roșii ? Cine v-a făgăduit haine de piele ? O să vi le dea, toate o să vi le dea Aleksandr Stepanovici !

— Hei, fie ce-o fi ! se auziră strigăte din mulțime. Mergem să ne batem pentru Antonov !

— Hai, dă-i drumu' ! strigă un vlăjgan slab și neras, îmbrăcat într-o manta austriacă, ruptă. Uite și pe ghinărarii lu' Scaraoțchi...

— Dați-i drumu' !

Dezertorii se vînzoleau și strigau. Știau de ce i-a adunat Antonov. Auziseră că are nevoie de soldați și țineau la preț.

Strunindu-și armăsarul, Ișin începu să vorbească.

— Hai noroc, fraților ! Pentru ce-ați venit, ce doriți de la noi ? îi întrebă el.

— Vrem să ne batem ! se auziră glasuri din mulțime.

— Așa-a-a, zise tărăgănat Ișin, făcînd cu ochiul dezertorilor. Da' cu cine ?

— Cu cine-o fi. Sîntem învățați cu războiul. Altă treabă n-avem... Ne-ați chemat, am venit ! La ce vă mirați ? răspunse un flăcău într-o scurtă de marinar, ce părea a fi căpetenia gloatei.

— Păi de ce nu v-ați dus la roșii ? replică cu venin Ișin.

— Hai, spune ce-ai de spus! se auziră voci.

— De ce-oţi fi aşa de cătrăniţi şi de otrăviţi? izbucni în rîs Işin. Stăpînirea i-a voastră, vă dă de băut, vă dă de mîncare... Ori comisarii sînt prea din cale-afară de serioşi?

— Da' bun de gură eşti, drace! strigă cineva încîntat.

— N-aţi uitat să trageţi cu puşca, băieţi?

— Ce te tot rînjeşti la noi? izbucni cel cu scurtă de marinar. N-avem chef să ne uităm în gura ta! N-o mai lungi şi spune o dată: ne luaţi ori ba? Că hatmani sînt destui, om găsi noi şi alţii! Avem cu cine să mergem!

Mai la o parte de mulţime, sub un tufiş, şedeau un flăcău buzat şi un ţăran bărbos. Flăcăul îşi păduchea cămaşa, trăgînd cu urechea la ceea ce spunea Işin.

— Hm! cugeta el, scotocind prin straiele ferfeniţă. Ne-am umplut de păduchi şi n-ar strica să mîncăm o ciorbă de berbec. Da' ăştia ne amăgesc, zău aşa, ne amăgesc. Tu ce crezi, Petruha? Uită-te la el, cît e de rumen. Se vede treaba că se îndoapă bine! Petruha, tu ce zici? Auzi, ne făgăduiesc pantaloni roşii şi haine de piele. Fie ce-o fi, ne batem pentru dînsul. Ura! Dă-i drumu'! strigă deodată flăcăul, fluturîndu-şi cămaşa.

Şi toţi începură să strige, să urle.

— Da' să ştiţi, fraţilor, noi nu sîntem tîlhari, noi luptăm pentru Adunarea Constituantă! rosti Işin cînd se mai domoli gloata.

— Nouă ni-i totuna!

— Haida, dă-i drumu'! strigară în cor dezertorii.

— Da' să fim înţeleşi: le dai la toţi băieţii mei haine de piele şi pantaloni roşii, spuse flăcăul cu scurtă de marinar. Ai înţeles? Aşa-i învoiala!

— Să jure, Kolka, să jure că nu ne amăgesc! strigă buzatul.

— Jură, hatmane, nu ne duce cu vorba!

Işin îşi făcu, cu osîrdie, semnul crucii.

— Nu vă amăgesc, fraţilor, zău! spuse el solemn, cu o sclipire şireată în ochii lui vioi.

— Ne amăgeşte, jigodia ! strigă cu admiraţie buzatul.

— Ei, ne-am înţeles ? întrebă Işin. Atunci hai să facem listele.

Işin descălecă şi-i conduse pe dezertori spre corturi, unde, în dreptul meselor, îi aşteptau furierii din ceata lui Antonov.

3

Pe malul rîului avea loc o discuţie cu oamenii care se ţineau mai la o parte de gloata păduchioasă a dezertorilor.

— Vă vorbesc deschis ! zicea tăios şi apăsat Tokmakov, stînd în şa. Din însărcinarea comitetului central şi a comitetului gubernial din Tambov al partidului socialist-revoluţionar, pregătim o insurecţie împotriva sovietelor. Noi sîntem pentru Adunarea Constituantă, pentru soviete fără comunişti, pentru pămînt şi libertate. Acum, chibzuiţi : mergeţi cu noi, sau ba ?

— Noi, stimabile, altă ieşire n-avem, răspunse un tînăr cu faţa lungă şi tristă. Ori alături de dumneavoastră împotriva comuniştilor, ori ne lăsăm oasele prin păduri.

— Ce ţi-i şi cu eserii ăştia ! observă cu o grimasă de dispreţ un ofiţer gras, cu faţa acoperită de o barbă roşcată, ţepoasă. Poate-om răzbi pînă la Denikin ! Acolo e treabă sigură.

— Ducă-se la mama dracului toţi generalii albi ! sări cu vorba un om cărunt şi cu obrazul drept brăzdat de o cicatrice adîncă, îmbrăcat într-o manta curăţică. Să-i ia toţi dracii !

— Bine grăieşti, cetăţene ! spuse voios Tokmakov. După victorie împărţim puterea pe dreptate. Ce zic ceilalţi ? Cred că sînteţi toţi ofiţeri ?

Ofiţerul cel gras şi roşcat dădu din cap.

— Desigur, interveni Antonov, printre dumneavoastră sînt unii care nu împărtășesc părerile noastre. Dar cînd luptăm împotriva aceluiași dușman, e oare cazul să discutăm despre dogme ? Ne lămurim noi mai tîrziu.

Ofițerii tăceau. Tokmakov și Antonov așteptau. Caii jucau sub ei. Peste luncă se așterneau umbre lungi.

— Îngăduiți să vă întrebăm, rupse tăcerea ofițerul cel cărunt, cu ce vreți să luptați ? Bolșevicii au arme, oameni, provizii. Dar dumneavoastră ce-aveți ?

— Avem zece mii de carabine, pistoale, cartușe și mitraliere, ascunse prin preajma lacurilor și-n păduri, îi răspunse cu îngîmfare Antonov. Noi știm, cu mîinile goale nu poți apuca focul. Oameni o să avem. Țăranului i se ia și cenușa din vatră. Comuna îl aduce la sapă de lemn. Acum e ca praful de pușcă. Cînd o veni vremea, zvîrlim chibritul în butoiul cu pulbere și sare totul în aer. Tot noi o să-i arătăm țăranului drumul de luptă. Și dacă țăranul merge cu noi, înseamnă c-o să fie și provizii destule.

— Da' o merge ? întrebă iarăși, gînditor, cel cărunt. Asta-i întrebarea.

— N-are altă cale. Noi sîntem partidul lui, observă Tokmakov. Ținutul Tambovului e obcina noastră.

— E, fie ce-o fi... S-a făcut, zice celălalt. Împotriva roșilor, mă fac frate și cu dracul.

— Se vede treaba că-i urăști de moarte ? îl întrebă Tokmakov, și-i sclipiră ochii adînciți în fundul capului.

— Îi urăsc ! răspunse încruntat omul cu părul cărunt.

— Ăsta-i lup, nu glumă, îi șopti Tokmakov lui Antonov. Cum îți zice ? întrebă el.

— Mă numesc Sanfirov, Iakov Vasilievici, subofițer și cavaler al Crucii Sfîntului Gheorghe, țăran din satul Kalughino, adică de pe-aici, din părțile Kirsanovului, ca și dumneavoastră.

Antonov se uită atent la Sanfirov, vru să spună ceva, dar rămase tăcut.

— Aşa, aşa ! rosti vag Tokmakov. Ei, ce-aţi hotărît ?

— Iakov Vasilievici e comandantul nostru, răspunse grăsanul cel roşcat, cu un zîmbet fugar. Unde merge el, mergem şi noi. Aşa-i, prieteni ?

Unii în silă, alţii cu plăcere, ofiţerii fură de acord cu grăsanul.

— Va să zică ne-am înţeles ! făcu mulţumit Antonov. Vă rog să mergeţi la corturi cu Tokmakov, să ne ajutaţi să întocmim listele cu tagma asta. Trebuie să ne gîndim ce să facem cu ei. Piotr, aranjează totul cu Işin şi vino înapoi. Iar cu dumneata am treabă, mai rămîi, te rog ! se adresă omului cu părul cărunt.

Tokmakov dădu pinteni calului şi ofiţerii porniră încet, în urma lui.

4

Antonov descălecă. Abraşka trase calul mai deoparte şi-l priponi. Antonov se descălţă şi-şi spălă picioarele în rîu. Apoi îi spuse omului cu părul cărunt:

— N-am vrut să-ţi vorbesc, Iakove, de faţă cu ei, şi făcu un semn din cap spre ofiţerii care se îndepărtaseră. Te-am recunoscut şi cred că m-ai recunoscut şi tu. Nu ?

— Ba bine că nu, rîse celălalt. N-am stat în aceeaşi celulă ?

— Da, frate, rosti gînditor Antonov, încălţîndu-se. Au trecut, au zburat de-atunci doisprezece ani ca nimic. Erai mai tînăr, iar eu, un băietan... Fierbea sîngele-n mine... Ce-ai făcut, Iakove, în anii ăştia ?

— Au fost de toate, Aleksandr Stepanovici, răspunse încruntat omul cu păr cărunt. Iakov Sanfirov a trecut şi prin foc şi prin apă. Am stat şi-n ocnă pentru ce-am făcut, am fost şi pe front.

— Văd c-ai ajuns ofiţer, observă Antonov, lăsînd privirea să-i alunece pe mantaua lui Sanfirov.

— Kerenski mi-a pus epoleţii. Da' cui nu i-a pus ? A-a, o tîrfă, ce să mai vorbim ! scuipă Sanfirov.

— Da, aşa-i, rosti cu venin Antonov. Prea ne-am încrezut în toţi ticăloşii ăia. Iar acuma trădarea lor o plăteşte, cu pielea lui, ţăranul rus.

— Am strigat ura pentru ei ! zise Sanfirov şi tăcu. După o clipă rosti : Cînd Lenin a gonit banda asta, mărturisesc că m-am bucurat. Au venit apoi decretele despre pămînt şi despre pace... mi-am zis că poporul rus şi-a rupt cătuşele... Pe faţa buhăită şi ciupită de vărsat a lui Sanfirov trecu o umbră.

Antonov îl privi pieziş, îşi strîmbă buzele într-un zîmbet, vrînd parcă să spună ceva usturător, dar se stăpîni.

Plecîndu-şi adînc capul, Sanfirov scormonea pămîntul cu degetul. Urmă cu un efort, ca şi cum gîndul i-ar fi fost prins în cătuşe.

— Le-am dat crezare. M-am dus la soviet şi le-am zis : Am terminat cu eserii, vreau să lucrez cu voi. Am condus treburile agrare la comitetul executiv al plăşii. Părea că aveau încredere. N-am umblat cu fofîrlica, dar cînd am văzut pe urmă cum bolşevicii îl năpăstuiesc pe ţăran, mi s-au deschis rănile vechi.

Antonov dădu din cap a înţelegere.

— N-a ieşit bine. Am bătut un comisar cu aprovizionarea, am făcut ticăloşii, am jefuit. Mi s-a urcat sîngele la cap, am ucis... M-am ascuns, bineînţeles.

Cu ochii în pămînt, Sanfirov tăcu şi rămase nemişcat, copleşit de gînduri negre. Deasupra luncii se roteau tăunii. Dinspre pădure venea o boare răcoroasă.

Sanfirov trase o înjurătură.

— Am tot căutat adevărul... La verzi, la albi... Am cutreierat toată Rusia, frate... Poate că adevărul nici nu există, cine ştie ? Albii... Nişte ticăloşi de clasa-ntîi, adăugă cu ciudă. M-am certat cu toţi şi... am luat-o spre casă. Am dat de şleahta asta de ofiţeri şi, prin bordeie, am hrănit împreună păduchii. Pe urmă-am auzit apelul tău. De m-oi amăgi, te las şi pe tine, Aleksandr, sfîrşi Sanfirov pe un ton amenințător.

— Nu te amăgesc, Iakov Vasilievici ! De ce vorbeşti aşa ? replică mustrător Antonov. Adevărul nostru este în sîngele ţăranilor ; are mii de ani. O să ne batem împreună pentru el. Vezi cîtă oaste s-a strîns ? Şi, ca să alunge gîndurile negre ale lui Sanfirov, schimbă vorba : Nici nu mai ştiu unde să-i repartizez.

Tokmakov se apropie. Descălecă şi scoase frîul. Calul începu să pască liniştit. Tokmakov se aşeză lîngă cei doi.

— Mă tot gîndesc ce să fac cu flăcăii ăştia, repetă Antonov. Ca să încep o acţiune mare, e prematur ; nu-i încă momentul. Ne-om ridica cînd s-or apropia generalii lui Denikin. Desigur, pe ofiţeri îi luăm pe toţi, da' ce facem cu ăilalţi ?

— Vreo cinci sute, mai de nădejde, i-aş lua eu, rosti Tokmakov, ştergîndu-şi cu palma capul ras. Doar n-o să stăm aşa o veşnicie, Aleksandr Stepanovici, numai cu ceata asta a noastră, mică şi obosită ?

— Abraşka, dă-mi de mîncare ! îşi strigă Antonov ordonanţa, care, după ce se scăldase, se tolănise mai deoparte.

Abraşka aduse desagii de la şa, scoase de-ale mîncării şi o sticlă de basamac ; aşternu pe iarbă un ştergar ; tăie cîteva felii de pîine şi de slănină şi-şi puse deoparte cîteva pentru el. Restul fu mîncat şi băut foarte repede de către Antonov şi de interlocutorii săi.

Îşi aprinseră apoi cîte o ţigară. Fumul se ridica în văzduh într-un fuior albăstriu.

— Ştii, zise Sanfirov, orice s-ar întîmpla, nu trebuie să-i scapi din mînă. Cînd o veni vremea, din ei o să ne-njghebăm armata. Bolşevicii trec acum prin greutăţi mari. Au nevoie de oameni pentru armată, dar le trebuie şi pentru interior. La ei, asta se cheamă muncă pentru apărare. Cine lucrează pentru apărare, e scutit de mobilizare... Dacă aveţi oameni în soviete (la aceste cuvinte Antonov zîmbi pe neobservate), aranjaţi-i pe dezertori peste iarnă la exploatările de turbă sau la cele forestiere...

— Ideea e îndrăzneaţă şi justă, observă Antonov. Să-i spui lui Plujnikov, Piotr Mihailovici ; aranjează el numaidecît.

— Pînă aranjează Plujnikov, haita asta trebuie hrănită, mormăi Tokmakov.

— Lasă ! Ţăranul poate hrăni toată Rusia. Gîndeşti că n-or găsi ce să mănînce cîteva mii de oameni ? Mulţi se vor întoarce pe la casele lor ; să le spună Işin că, dacă vor fi chemaţi la lucru, să meargă şi să muncească pîn-om da semnalul.

Tokmakov rămase tăcut. Chibzui îndelung, apoi spuse cu îndoială în glas :

— N-aş vrea să cerem ţăranilor să-i hrănească chiar de la-nceput pe trîntorii ăştia. Cine ştie ce-o să-şi închipuie !... O să spună că le-am vîrît pe gît tot felul de netrebnici, dar Antonov nu trece încă la fapte şi comitetele sărăcimii îşi fac de cap.

— Nu-i nimic, o să-şi scoată ei chiaburii pe urmă pîrleala, i-o întoarse aspru Sanfirov, preocupat să-şi scobească dinţii cu un fir de iarbă.

— Bine, se învoi Antonov. Du-te, Piotr Ivanovici, de-i lămureşte pe băieţi. Spune-le cum stă treaba... Ai noştri să-i plaseze prin sate. Dar să nu-l prea înghesuie pe ţăran. Să fie cîte zece-cincisprezece de fiecare sat, nu mai mulţi.

Tokmakov se ridică alene şi porni cu paşi rari spre dezertori. Pe pămînt, se mişca umbra siluetei lui slabe, osoase.

— Ce planuri ai, Aleksandr Stepanovici ? se informă Sanfirov.

— Să vedem ce-o face Denikin. Ne pregătim. Aici o luăm din două părţi. Deocamdată ţăranul ne ajută bucuros.

— Care ţăran ? întrebă cu un aer obosit Sanfirov. Chiaburii ?

Antonov se strîmbă.

— Zi-i şi aşa...

— Chiaburii sînt nişte lupi, rosti Sanfirov fără să-şi ascundă duşmănia. Aşa le spune şi-n Sfînta Scriptură : „cîini setoşi de sînge“.

— Scriptura spune multe ! Da' neamul chiaburesc e puternic, tenace, el ține toată Rusia, el îi dă pită. Cînd om veni la putere, le tăiem noi din unghișoară.

— Asta așa-i. Da' bolșevicii ! Vorbele li-s frumoase, faptele — urîte. Duc la pierzanie Rusia ! Asta n-o să le-o iert niciodată. Sanfirov tăcu și rămase multă vreme cu privirea ațintită în apa care se întuneca pe măsură ce soarele se ascundea după vîrfurile pinilor de pe celălalt mal. Bine. Și mai departe ? întrebă el.

— Care va să zică dezertorii vor fi nucleul armatei noastre ; pe urmă vor veni și voluntari dintre țărani. Mi-ai dat o idee ce să facem deocamdată cu dezertorii și-ți mulțumesc. Pînă una-alta, pe bolșevici o să-i slăbim treptat. O să descompunem sovietele. Am vîrît acolo o mulțime de oameni de-ai noștri. Sarcina urgentă este să-i nimicim pe comuniști ; fără ei sovietele nici n-ar conta... Cred că a venit vremea să dăm o raită prin gubernie, să-i zgîndărim pe roșii, să lichidăm tribunalele, să distrugem detașamentele de aprovizionare, să le dezorganizăm spatele...

— Adică să-i ajutăm pe albi ? răsună dușmănos glasul lui Sanfirov.

— Ne ajutăm pe noi pentru mai tîrziu, i-o tăie Antonov. Albii o să ia Moscova, noi — puterea.

— Bine te-ai mai gîndit, rosti cu o doză de ironie Sanfirov. Astea-s vorbe goale, Stepanîci : rămîne de văzut dacă vor lua Moscova. Și dacă o iau, o să vă dea vouă puterea ? Roata istoriei rar se întoarce înapoi.

Ca și cum n-ar fi auzit vorbele lui Sanfirov, Antonov trecu la problema care-l ardea :

— Piotr va alege din șleahta asta cinci sute de flăcăi ; ce spui, primești să iei comanda lor ?

— Da, răspunse cu nepăsare Sanfirov. Fie !

— Acest prim detașament al partizanilor din ținutul Tambovului o să-l numim regiment de gardă de asalt, spuse cu oarecare emfază Antonov. Drapelul îl vei primi de la Plujnikov. Tot el o să-ți dea și locțiitorii politici. Înființează în regiment un tribunal și tot ce trebuie pentru menținerea disciplinei. De-alt-

fel, pe tine să te-nvăț eu, Iakov Vasilievici ? Pe tine te-a-nvățat războiul, iar eu am ajuns comandant suprem învățînd singur, rîse Antonov.

Sanfirov zîmbi acru.

— Cum stați cu informațiile? întrebă el după o pauză.

— Nu stăm mai prost ca roșii, se lăudă Antonov. Avem o rețea excelentă ! E condusă de un om devotat, deși îi plac cam prea mult banii. Va să zică primești comanda, Iakov !...

Soarele se ascunsese dincolo de pădure. Începu să adie o boare răcoroasă. Dezertorii treceau rîulețul în grupuri și se pierdeau în hățișuri. Antonov porunci să se pună șeile pe cai.

5

Unitățile lui Denikin ocupaseră localitățile Balașov și Uriupino. Antonov trimise la Uriupino pe Vasili Iakimov, fost funcționar la primăria din Tambov, acum șef al cancelariei sale, și pe Fiodor Santalov, șeful statului său major. Aveau misiunea să afle dacă pot să se alăture lui Denikin și să lupte împreună contra bolșevicilor.

Hotărîrea „comandantului suprem“ a întîlnit o înverșunată împotrivire din partea lui Plujnikov. Acesta nu voia cu nici un preț să se alăture generalilor, care cărau în trenuri regimentare pe moșierii fugiți la albi, aflați acum în drum spre moșiile lor.

Antonov s-a arătat însă neînduplecat. El vedea o victorie fără răscoală și, după cum îi mărturisise lui Sanfirov, năzuia să împartă puterea cu generalii.

Un armăsar ager, cu un cioltar roșu de catifea sub șa, jucînd în spume pe străzile Moscovei ; iar pe el, Aleksandr Stepanovici, erou al țărănimii și general al poporului — iată ce visa acum Antonov.

Aleksandr Stepanovici frînse împotrivirea lui Grigori Naumovici. Emisarii lui au plecat la Uriupino,

au intrat în legătură cu statul-major al Corpului 2 de cazaci, i-au descris comandantului forța pe care o reprezintă „armata verde". Generalul nu era prost. Și-a dat seama ce foloase ar avea acceptînd serviciile acestui tîlhar, cum îl socotea în sinea sa pe Antonov, pe care va putea apoi să-l spînzure de primul plop. Le-a făgăduit lui Santalov și Iakimov sprijinul său și s-a hotărît ca legătura să se facă cu ajutorul aviației.

Încurajați de succes, emisarii porniră spre Balașov, la Mamontov. Acesta nici măcar n-a vrut să dea ochi cu reprezentanții „ticăloasei adunături de țărani". Mamontov înainta spre Moscova și nu căuta sprijinul țărănimii, pe care-ar fi trebuit s-o plătească mai tîrziu cu pămînt.

Emisarii s-au înapoiat și i-au raportat „șefului" despre tratative. Au aflat totodată că un aeroplan al albilor și-a făcut apariția pe deasupra județului Kirsanov, a aruncat manifeste monarhiste și a dispărut fără să se mai arate.

Asta a fost totul. Antonov visase să intre în Moscova în cîrca generalilor albi, dar generalii l-au înșelat. Cu aceeași impetuozitate cu care a înaintat spre Moscova, Mamontov a luat-o la fugă, cînd a primit o lovitură nimicitoare din partea Armatei Roșii.

Antonov, care fusese gata să i se vîndă lui Denikin pentru orice cin și titlu, să-i predea ceata sa cu Plujnikov cu tot, trase o înjurătură.

Va să zică se înșelase!

Acum își punea toată nădejdea numai în țăranii pe care fusese gata să-i dea pe mîna lui Denikin. „Dacă n-am intrat în Moscova pe umerii generalilor, o să intru pe ai țăranilor!" gîndea el.

Încă în toamna aceea, a întreprins cîteva atacuri îndrăznețe împotriva unor sovhozuri. A luat caii, i-a bătut pe comuniști și în drum a jefuit vreo zece prăvălii. Și i-a mai bucurat pe chiaburi cu încă o „victorie": undeva, în mlaștini, în pădurile din Kirsanov, Trubka, intendentul statului-major și încă vreo cîțiva oameni de-ai lui au dat peste Cicikanov,

fostul președinte al comitetului executiv din Tambov, care vîna liniștit.

Trubka l-a ucis.

Apoi l-au ucis pe împuternicitul Cekăi, Șehter. Aceasta a fost picătura care a făcut să se reverse cupa răbdării. Autoritățile din Tambov instituie un consiliu militar pentru lupta împotriva antonoviștilor, în care intrau toate vîrfurile puterii executive. Județele Tambov, Kirsanov și Borisoglebsk sînt puse pe picior de război. Unități militare ocupă punctele strategice importante și stațiile de cale ferată.

Capii rebeliunii își dau seama că e curată nebunie să lupte împotriva sovietelor cu forțele de care dispun. Să spere într-un ajutor din afară, în gubernia aceasta izolată, îndepărtată de granițele țării, era lipsit de sens. Să aștepte indicații, sau măcar lămuriri despre ceea ce se petrece în țară și în afara ei, n-au de unde. Antonov și oamenii lui știau că eserii au fost zdrobiți ca partid și nu mai aveau o armată politică. Țăranii primiseră pămînt din mîinile noii stăpîniri și uitaseră să se mai gîndească la eseri.

Nu, acum e prea devreme să-l momești pe țăran. Peștișorul nu e încă atît de înfometat ca să apuce orice nadă și, odată cu ea, să-și vîre în gît și cîrligul de fier...

S-au strîns la adunare. Antonov a descris situația lor. Plujnikov a prezentat situația generală din țară. Pe fronturi, sovietele cîștigă victorie după victorie, conjunctura este nefavorabilă unei rebeliuni. Vine iarna. În condițiile iernii este lipsit de sens să se formeze o armată *regulată* — aceasta este părerea la care a ajuns acum Antonov.

Au hotărît să lase, peste iarnă, regimentul de asalt al lui Sanfirov și ceata, încartiruindu-le prin satele și cătunele de nădejde; în primăvară, dacă situația din țară se va arăta mai prielnică, vor porni la crearea sistematică de regimente și le vor instrui în tactica războiului de partizani.

Antonov ședea în pădurile din Injavino. De-acolo scria la Kirsanov, dînd asigurări autorităților că a

fugit ca să scape de denunțurile calomnioase ; că el nu e nicidecum un bandit, iar divergențele dintre bolșevici și eseri nu sînt atît de mari încît să nu fie cu putință o împăcare.

Oferea chiar persoana și ceata sa în ajutorul Armatei Roșii, făgăduind să curețe județul de adevărații bandiți, dacă puterea sovietică îi garantează inviolabilitatea ; devenea tot mai impertinent cu fiecare zi, prezentînd noi și noi cereri. Apoi, deodată, a amuțit și toată iarna nu a mai dat nici un semn de viață.

La Tambov a început să plouă cu rapoarte din județe și din plăși : banditismul a fost lichidat. S-a zvonit chiar că Antonov ar fi părăsit gubernia...

6

Dar Antonov n-avea de gînd să plece nicăieri și continua să se pregătească de răscoală.

Nu-și pierdeau vremea nici Tokmakov și nici Grigori Naumovici Plujnikov, un bărbat de vreo patruzeci de ani, cu niște ochi smeriți, ca ai marilor mucenici din icoane. Înfățișarea lui Plujnikov avea ceva de scapet : fața puhavă, buzele subțiri și pleoștite în continuă mișcare, de parcă Grigori Naumovici ar fi recitat în sinea lui psalmi ; părul rar și unsuros, cu cărare la mijloc, glasul de țîrcovnic, nițeluș fornăit. Nu bea, nu fuma, nu se încurca cu femei. De Plujnikov se spunea că și-ar fi lăsat nevasta și copiii la Kirsanov, dar Grigori Naumovici nu pomenea aproape niciodată de ei. Iar atunci cînd pomenea totuși de ai săi, rostea împreunîndu-și mîinile la piept :

— Sînt singur cuc ; ai mei nu m-au iubit niciodată.

Unii își cam băteau joc de el. Pe ascuns, îi ziceau „fariseu“, „iudă“, dar Antonov și Tokmakov îl apreciau. Fecior și nepot de țăran, el însuși țăran, Plujnikov știa să pătrundă în sufletul țăranului. Nimeni

dintre cei apropiați de Antonov nu stăpînea cu atîta perfecție arta de a jongla cu cuvîntul „al meu". Un om ca Plujnikov era neapărat trebuincios în acțiunea pe care o puneau la cale eserii. Antonov îl răsfăța pe Plujnikov, iar acesta îl iubea ca pe un frate. De altfel, pe Antonov el îl plictisea adesea cu mustrările, îndemnîndu-l „să se curețe de toate păcatele".

Uscat de viața plină de lipsuri din pădure, Piotr Tokmakov desconsidera cu un dispreț seniorial tot ceea ce nu avea legătură cu „ideea și teoria pură în forma ei cristalină", tot ce era practic, inferior. Pe Plujnikov nu-l iubea ; Antonov îi încredința toate gîndurile sale lui Grigori Naumovici. În anii îndelungați de activitate ilegală de dinainte de revoluție printre țărani, Plujnikov devenise foarte iscusit în munca de agitație; știa să vorbească pe cele mai diverse teme în limbajul și cu imaginile unui viclean predicator sectant. Nu era lipsit nici de talente de organizator. Sub înfățișarea aceasta venerabilă de baptist ori de molocan, în dosul cuvîntărilor sale pioase și a mersului liniștit se ascundea un dibaci aventurier și conspirator.

Plujnikov și Tokmakov își petreceau zilele — care se tîrau încet din zorii pîcloși pînă-n amurgurile tulburi ale iernii — purtînd nesfîrșite dispute în bordeiele din păduri ori prin sate.

De obicei, Antonov nu lua parte la disputele înfierbîntate ale celor doi buni prieteni ai săi. Era cu totul preocupat de latura militară a viitoarei „acțiuni", dar îi plăcea să asculte bătăliile lor verbale, mai ales cînd li se alătura celălalt membru al acestui cvartet — Ivan Egorovici Ișin.

„Ofițer" cu cartiruirea și cu aprovizionarea cetei, veșnic cherchelit, viclean, un provocator cum e greu de găsit, Ișin era ager la minte și avea o limbă de precupeață. Ișin își stîlcea vorba înadins, ca s-o facă mai populară. Pînă și Tokmakov se temea de palavrageala lui de țăran.

Acest țăran de loc chipeș, roșcovan și miop, cu

ochii răi şi cu faţa stacojie, a trecut prin şcoala eserilor în toate înfăţişările ei.

Fecior de chiabur, eser din tinereţe, vistiernic al grupului de luptă din Kirsanov, se spunea de el că şi-a însuşit banii organizaţiei şi era cît pe-aci să fie exclus din partid. Tocmai atunci, Işin a fost prins însă la o întîlnire conspirativă şi deportat în gubernia Arhanghelsk. A stat acolo pînă în anul o mie nouă sute opt, cînd s-a întors în gubernia Tambov şi a deschis o băcănie, deşi pînă atunci nu arătase vreo pasiune pentru această îndeletnicire.

Acea băcănie, pe uşa căreia atîrna o firmă zugrăvită grosolan, adăpostea comitetul judeţean ilegal al eserilor.

Işin a avut multe istorii din cele mai neplăcute. Cînd s-a ridicat pe culmi, ajungînd, de pildă preşedinte al zemstvei de plasă, cînd s-a văzut trimis în judecată pentru escrocherie ; dar de fiecare dată ieşea basma curată. În timpul din urmă, fusese preşedinte al cooperativei de consum din sat ; plecînd la Antonov, a luat cu el, în pădure, toată prăvălia, lăsîndu-le cooperatorilor numai dreptul de a-l binecuvînta cu cele mai cumplite înjurături. Ivan Egorovici era obişnuit cu ele ; după cum spune el, cîinii latră, caravana trece — dar alimentele din prăvălie i-au ajuns cetei pentru vreo lună şi jumătate.

Aşa arăta acest cvartet, care îşi făurise visul cutezător de a ridica întreaga lume ţărănească împotriva puterii sovietelor. În acest cvartet, alături de făţarnicul Plujnikov se complăcea escrocul acela inveterat de Işin ; alături de Tokmakov şi de teoriile lui confuze se complăcea Antonov, lipsit de principii, bolnav de patima şefiei. Aici se auzea şi vorba cuvioasă a lui Plujnikov, „părintele“ ţăranilor, şi palavrageala de precupeaţă a lui Ivan Egorovici, şi frazele necioplite, aruncate parcă în vînt, ale lui Tokmakov şi bîiguielile de neînţeles ale „şefului“, amestecate cu înjurături de surugiu.

Disputele ajungeau cîteodată chiar la atacuri şi jigniri personale. Cel mai mult se înfuria Tokmakov. El îi tot dădea zor cu butoiul de pulbere, spu-

nînd că pulberea s-a uscat îndeajuns şi că i se poate da foc. Plujnikov căuta să-i arate că există, în adevăr, un butoi de pulbere, dar nu toată pulberea s-a uscat, mai este şi pulbere umedă. Toată socoteala, căuta Plujnikov să-l convingă pe Tokmakov, e sărăcimea.

— *Prodrazviorstka*[1], frăţioare, îngîna el cuvios, îi stă în gît mijlocaşului şi ţăranului înstărit. Da' sărăcimea ? Ce poţi lua de la ea, afară de suflet ? Hambarele i-s goale. Goale au fost ele întotdeauna, goale-s şi-acuşica. Şi conchidea : numai cu ura faţă de prodrazviorstkă, Petenka, nu-i chip să-i unim pe ţărani. Fireşte că ţăranul nu-l adoră pe bolşevic, dar întreabă-te iarăşi : care ţăran ? Ţine seama, scumpule, că ştiu ei, bolşevicii, ce fac. Nu degeaba l-au alintat pe sărăcan, nu degeaba i-au dat pămînt, putere şi i-au organizat comitetele sărăcimii. Ştii tu ce fac comitetele sărăcimii cu lipitoarea ? O să zici : Adunarea Constituantă... Dragul meu, care sărăcan ar avea poftă să se vîre-n război pentru ăi de i-au gonit bolşevicii ? Nu, deşteptule, aici trebuie să căutăm altă nadă.

Plujnikov respingea întotdeauna ideile confuze şi deşarte ale lui Tokmakov. Işin rîdea de Piotr Mihailovici. Antonov clătina din cap. Dumnezeul căruia i se închinase la ocnă pălea în ochii lui. În cele din urmă, Tokmakov şi-a dat seama cît de departe se află de filozofia practică a răscoalei ; s-a lăsat păgubaş de teorii şi s-a alăturat preocupărilor militare ale lui Antonov. În această direcţie era oarecum un cunoscător : vreme de trei ani Piotr Mihailovici luptase împotriva nemţilor, întîi cu gradul de subofiţer, apoi ca sublocotenent. Pentru început Antonov îl însărcinase cu organizarea viitoarei administraţii militare şi civile şi a serviciului de informaţii. Grijile intendenţei Tokmakov le împărţea cu Işin.

[1] Sistemul de predare obligatorie a surplusului de produse alimentare, în perioada comunismului de război.

Cetaşii cu mai multă experienţă erau instruiţi în domeniul aprovizionării cu alimente şi furaje şi al completării efectivelor de oameni şi cai. Astfel luau fiinţă celulele viitoarelor secţii ale statului-major al răscoalei. Între timp, Plujnikov pătrundea în sovietele recent alese, punea acolo agenţi de-ai săi, trimitea în sate emisari, care constituiau „comandamente“ locale ilegale. În momentul cînd a început rebeliunea, reţeaua de „comandamente“ şi de agenturi a lui Plujnikov, complicată şi abil camuflată, cuprinsese aproape toate judeţele din sudul şi din nordul guberniei. Reţeaua aceasta era împletită atît de strîns, încît uneori nici nu puteai să-ţi dai seama cine conduce satul : cei aleşi de adunare, sau nişte oameni nevăzuţi, pe care nu i-a ales şi nu-i cunoaşte nimeni, iar dacă-i cunoaşte cineva, nu-i divulgă ; răspunderea colectivă nu-i lucru de glumă şi bunul Grigori Naumovici avea două mijloace de răfuială cu trădătorii — cincizeci de vergi sau un glonte.

Cît priveşte programul de unificare a ţăranilor, fără de care Grigori Naumovici nici nu îndrăznea să se gîndească la declanşarea rebeliunii, treaba nu mergea de loc.

Toate le chibzuise banditul : pînă şi clasei muncitoare îi rezervase un loc în acţiunea pe care o punea la cale ; prezenta viitorul ţărănimii şi al întregii Rusii cu multă migală, dar cu sărăcimea de la sate nu ştia ce să facă.

Timpul însă nu aştepta : focul războiului civil se înteţea şi bolşevicii o duceau greu. Grigori Naumovici se tot zbătea în căutarea acelei verigi fără de care tot lanţul ideilor lui se rupea, aşa cum se rupe la prima rafală puternică de vînt pînza de păianjen, ţesută cu eforturi nemaivăzute.

Grigori Naumovici l-a chemat în ajutor pe Storojev din Dvoriki. Cu prilejul unei întîlniri la Tambov, acesta îl încîntase pe Grigori Naumovici cu judecata lui domoală şi rece, de adevărată lipitoare a Rusiei.

De altfel şi Aleksandr Stepanovici avea nevoie de Piotr Ivanovici.

1

Țăranul Ivan Lukici Storojev din Dvoriki avusese trei feciori : Semion, Piotr și Serghei. Cel mai mare, Semion, s-a împotmolit în nevoi de îndată ce și-a înjghebat gospodăria. Omului nu i-a mers. Domol și muncitor din fire, se învîrtea zi și noapte pe arie și în ogradă. Muncea de se spetea, dar nevoia îl strîngea ca într-un clește. Se întunecase la chip și slăbise.

Mezinul, Serghei, fusese luat în armată și nimerise la marină. La împărțirea avutului, Serghei s-a ales cu o jumătate de casă cu cerdac și cu două oi. Le-a dat în păstrare lui frate-său Piotr.

— Ne-om socoti pe urmă ! îi spusese el la plecare.

Numai Piotr a ajuns gospodar înstărit. Zicea lumea că „Piotr Ivanovici are noroc". Și, în adevăr, el a știut să-și croiască o soartă : era un om cu scaun la cap.

Se însurase cu Praskovia Vaseanina. Cu toate că femeia era dintr-un neam sărac, el nu dăduse greș.

Praskovia avea o puzderie de surori și frați. Unii îi curățau lui Piotr Ivanovici grajdurile. Alții îi duceau noaptea caii la păscut, îi legănau copiii și-i făceau tot felul de treburi, mai mari sau mai mărunte. Astfel, neamurile nevestei își umpleau burțile cu ciorba lui Storojev, iar Piotr Ivanovici își îndesa hambarele din munca lor. Storojev însuși muncea cu sîrg. Se scula devreme și se culca tîrziu. Și era lacom, de o lăcomie hapsînă, nesățioasă.

În zilele de sărbătoare, Piotr Ivanovici trimitea în satul vecin, Greaznoe, la tîrg, care pline de lînă, in, ceapă și castraveți. Dacă n-avea marfa lui, cumpăra de la vecini. Din negustorie, aduna ban lîngă ban.

Lui Piotr Ivanovici îi mai plăcea să dea pe datorie semințe, făină. Oamenilor liniștiți și supuși le împrumuta chiar și cai pentru muncile cîmpului. Pe urmă, oamenii aceia liniștiți munceau la Storojev,

își răscumpărau datoria, iar pe deasupra i se și închinau: „Ești binefăcătorul nostru, fără tine ne-am prăpădi!"

Storojev nu punea banii la ciorap. Cunoștea gustul cametei.

Din cîte o copeică, din cîte o rublă, și-a făcut încetul cu încetul un capital și și-a durat o gospodărie cu mașini, cu cai și vaci de rasă, de se minunau oamenii.

Storojev pusese ochii mai de mult pe niște pămînt gras, lîngă Lacul Lebedelor. Își făcea socoteala că în scurtă vreme ar putea să iasă din sat, să ridice lîngă lac un conac, să planteze o livadă în jur, să zidească acareturi și să strîngă în hambare secară grea, ovăz auriu și hrișcă de culoarea cafelei...

Tare îl mai îmbia pămîntul acela!

„Apa-i la doi pași, își zicea el. Nu m-aș teme niciodată de secetă. Nici nu-i alt pămînt mai bun de grădină, pentru varză, pentru morcovi."

Storojev trecea deseori pe acolo și, de pe o movilă, se uita în jos, unde se întindeau ogoarele mult rîvnite, stăpînite de moșierul Nikita Modestovici Ulusov. Storojev cunoștea fiecare hat. Chibzuise unde și ce să semene; unde să așeze adăpătoarea și țarcurile pentru vite. Pămînt! Tatăl, bunicul și strămoșii săi își petrecuseră toată viața pe pămînt. Se agățaseră și ei de fiece petic de pămînt.

— Noi sîntem oamenii pămîntului, spunea Piotr Ivanovici vecinilor. Trăim din pămînt. Cine are pămînt, are și putere. De-aș avea o mie de deseatine, aș fi rege, nu alta.

De multe ori vedea în vis aceste o mie de deseatine — un șes necuprins, străbătut de rîulețe și vîlcele. Un pămînt gras și rodnic. Storojev Piotr Ivanovici, stăpînul acestui pămînt, pășea pe ogoarele nemărginite, scăldate de văpăile soarelui.

Pămînt! Bulgări afînați, în care-i plăcea să-și înfunde mîinile, să-i frămînte între degete, să-i miroasă și să-i pună pe limbă. Pămîntul ăsta amar și gras... Într-însul stau toate — cinste, bani, putere...

— Toate se schimbă, toate-s trecătoare, gîndea Storojev. Oamenii vin și se duc. Pămîntul, în mîinile unui bun gospodar nu moare. Trăiește mereu... Nu-i nimic mai scump decît pămîntul și nu-i nimic mai trainic ca pîinea. Măcar că e fărîmicios, lumea toată se ține pe el !

Îl stăpînea dorința să pună mîna pe cît mai mult pămînt, să-l strîngă în brațele lui, să-și împrejmuiască gospodăria cu un gard puternic, să dea drumul dulăilor răi ca s-o străjuiască zi și noapte și să-i sfîșie în bucăți pe cei care ar îndrăzni să rîvnească la puterea lui. Îl stăpînea dorința să facă feciori cît mai mulți, care fiecare să se gospodărească și să stăpînească pămîntul, și cărora să li se închine norodul, pentru că în mîinile lor stă puterea.

Se ducea deseori pe ogoarele vecinilor și se gîndea, oftînd cu pizmă : „Ce-aș pune mîna pe pămîntul ăsta. Ce-aș pune pe el un picior greu, de gospodar. Atunci știu că m-aș face cu-adevărat om. Atunci s-ar închina în fața mea țăranii și s-ar linguși pe lîngă mine uriadnicii și ăi de la zemstvă."

Piotr Ivanovici îi disprețuia pe țărani pentru prostia lor, iar pe cei de la zemstvă, pentru lăcomia lor. Lui îi plăcea să-l asculte pe Serghei, cînd acesta venea de pe mare în concediu. Serghei îi aducea cărți interzise. Piotr le citea și le răstălmăcea în felul său. Undeva, în grădină, ședea mult de vorbă cu marinarul despre țar. În sinea lui, hotărîse că omul acesta greu de cap va trebui să plece și să treacă puterea în mîinile unor oameni tari și cu socoteală. Așa cum este el, Storojev.

Lui Storojev războaiele nu prea îi erau pe plac. Pe vremea războiului cu Japonia el rîdea cu răutate de înfrîngerile suferite de armata țaristă. În nouă sute paisprezece, luptînd ca subofițer, nu credea în victorie, iar revoluția a primit-o cu bucurie.

În mai o mie nouă sute șaptesprezece, s-a dus la Tambov. De acolo s-a întors cu o fundă roșie în piept, iar în buzunar cu mandatul de comisar al plășii. Intrase în partidul socialiștilor-revoluționari, care-i plăcuse.

— Partidul nostru, zicea el, ține cu noi, cu țăranii gospodari.

Se ducea la mitinguri și la adunări. Învățase să vorbească și să asculte, să facă făgăduieli și să nu le țină.

Toate aceste alergături și griji nu-l împiedicau pe Storojev să se gîndească la treburile lui. Avusese un an bun. Se făcuse atîta belșug de secară și ovăz, de gemeau hambarele. Vacile fătaseră, vițeii creșteau, iepele fuseseră duse la armăsari de rasă, porcii se umflau de grăsime.

Piotr Ivanovici a fost ales în Adunarea Constituantă, dar bolșevicii au dizolvat Adunarea și se țineau bine la putere la Piter și la Moscova. La Tambov oameni „de încredere“ mai dețineau încă posturi de seamă, dar Piotr Ivanovici, care vedea departe, știa că ei nu vor putea să reziste mult împotriva torentului bolșevic. Funcția de comisar al plășii el o mai păstra însă.

2

Storojev ținea foarte mult la mandatul de comisar; trăia în dosul acestei hîrtii, ca în dosul unui zid de piatră și, acoperindu-se cu ea, își făcea treburile fără teamă. De altfel, de cine era să se teamă? Membrii comunei erau pe front, în soviet avea oamenii săi, iar celula bolșevică era alcătuită din doi-trei oameni care tremurau în fața comisarului.

În primăvara anului o mie nouă sute optsprezece, Storojev s-a dus la Ulusov, l-a speriat cu spectrul prefacerilor care aveau să vină și a cumpărat pe nimica toată cele o sută de deseatine mult rîvnite de lîngă Lacul Lebedelor. După aceea a plecat numaidecît la Tambov, să facă actele. S-a întors la Dvoriki întinerit: visul i se împlinise! Avea în buzunar actul de cumpărare a pămîntului. Afacerea fusese

în așa fel aranjată de avocatul Fiodorov, încît nimeni nu-i mai putea face nimic. L-a bucurat și întîlnirea cu Bulatov, Antonov și Plujnikov. S-au despărțit buni prieteni.

Storojev umbla țanțoș prin sat. Zîmbea, strîngea mîinile țăranilor și-și începea vorba cu cîte o frază solemnă, ca de pildă : „O să luptăm pentru țăranul rus..." Dăduse poruncă să nu-și facă oamenii de cap pe moșii. Pe Ulusov l-a scăpat de multe neplăceri. L-a scăpat de nenorocire și pe vechiul său prieten, pădurarul Filipp, a cărui casă țăranii voiseră s-o incendieze. Prea îi jecmănise Filipp și prea era lacom și crud din cale-afară.

Iar în aprilie a început !

În sat venise frate-său Serghei Ivanovici, pusese mîna pe partea lui de casă, pe cerdac și ceruse înapoi oile, junca... Oile, ca oile, lua-le-ar dracul să le ia ! Dar Marinarul — așa i se zicea în sat lui Serghei Ivanovici — vîrîse tot felul de calici și de soldați în soviet și în comitetul sărăcimii. Fratelui său i-a luat mandatul de comisar, fără a-i da voie nici să crîcnească.

Piotr Ivanovici se deprinsese cu casa. O socotea a lui. Oile uitase să le însemne ; atunci cum să le mai împartă ? Și nici puterea n-a vrut Storojev să o dea Marinarului și tovarășilor lui. Iar atunci cînd Serghei Ivanovici a adus vorba de pămîntul de lîngă lac, Piotr Ivanovici s-a înfuriat de tot.

— Să dau pămîntul ? Cui ? Pentru ce ? Da' ce, nu l-am cumpărat ? Uite hîrtiile, întocmite de domnul avocat și întărite de autorități.

Hîrtiile n-au ajutat la nimic. Autoritățile au tăbărît pe el : i-au confiscat pămîntul, jumătate din oi și din vaci, i-au luat trei cai din bătătură, i-au scos grînele din hambare și i-au luat armele. Neamurile nevestei, tot ascultîndu-l pe Marinar, n-au mai vrut să lucreze pentru cumnatul lor. Numai argatul Lioșka Betin nu l-a părăsit pe Storojev ; cum i-a slujit înainte, așa a rămas să-i slujească mai departe. Încă pe cînd era un băiețaș, Lioșka fusese adus la Piotr Ivanovici de maică-sa ; Aksinia Hripucika s-a

ploconit la picioarele lui Storojev, rugîndu-l să aibă milă de o sărmană femeie singură: „Listrat s-a dus la Țarițîn. Ce să fac, nenorocita de mine, cu mititelul Lioșka? Ia-l, fă-ți milă și pomană!"

Lui Piotr Ivanovici nu-i plăcea golănimea din Duracii Koneț[1] — cum se numea ulița nevoiașilor — dar băiatul îi plăcu: era deștept, vioi, împlinit la trup, nu mînca cine știe ce. A cam făcut el nazuri, dar pînă la urmă l-a luat. Mama lui Lioșka a aprins la biserică trei lumînări pentru Piotr Ivanovici.

Pentru cea mai mică vină, Storojev îl scărmăna pe Lioșka fără milă. Îl scărmăna și fără vină, dacă-i cădea sub mînă în clipele de supărare. Băieții rîdeau de Lioșka, poreclindu-l în fel și chip, dar asta numai pînă în ziua cînd el i-a mutat fălcile lui Sașka Cikin, un bătăuș vestit în tot satul.

Lioșka a crescut în familia lui Piotr Ivanovici ca un al șaselea fecior.

Pe nici unul din feciorii săi Storojev nu-l iubea ca pe mezinul Kolea. Cei mai mari și-au găsit un rost în gospodărie. Fiecare își răscumpăra pîinea părintească. Semănau cu tatăl lor. Toți, flăcăi gospodari, bine făcuți și buni muncitori. Aveau ochi ageri, mîini dibace și hrăpărețe.

— Fă copii, nevastă, fă copii cît de mulți! îi spunea Piotr Ivanovici neveste-si. Fă-mi băieți harnici, buni de muncă. N-om muri de foame la bătrînețe. La careva din ei, tot om găsi un ungher.

Praskovia năștea repede, cu un fel de grabă cumplită.

— Ies ca din pușcă! rîdea Piotr Ivanovici. Nevastă, mare putere ai pe dinăuntru!

Kolea s-a născut însă greu. Praskovia zăcea învinețită, cu ochii larg deschiși. Buzele-i tremurau de suferință, iar trupul i se zvîrcolea în chinuri.

Poate din slăbiciune, ori din pricina cine știe cărui simțămînt pentru nevastă-sa, Storojev a uitat să mai spună cuvintele obișnuite despre un nou

[1] Mahalaua proștilor (în limba rusă).

muncitor atunci cînd Kolea s-a ivit pe lume scoţînd un ţipăt pătrunzător, orbit de ziua aceea rece şi sclipitoare de decembrie. Şi, pentru întîia oară, inima i s-a umplut de o bucurie cu adevărat părintească.

Acasă, Piotr Ivanovici era ursuz şi tăcut. Numai Kolea, cu ochii lui albaştri şi rîsul senin, mai înfrumuseţa zilele tăcute ale tatălui său. I se urca pe genunchi, îi gîdila obrajii cu mînuţa stîngace şi nesigură şi se îneca de rîs cînd taică-său îl atingea cu mustăţile lui ţepoase. Era ca un pisoi blînd şi catifelat. Se apropia cîteodată de tată-său, dîndu-şi capul pe spate. Atunci nu te mai săturai să priveşti în ochii lui albaştri, în care stăruia atîta linişte, ca într-un iezer de pădure, unde nu pătrunde nici vîntul, nici furtuna, unde luminează necurmat soarele, iar copacii îşi clatină asupră-i crengile verzi.

Nu se ştie de ce Kolea îl îndrăgise pe argat mai mult ca pe toţi. Şi Lioşka îl iubea pe Kolea. Se juca cu dînsul, îl învăţase să călărească. Băieţaşul de patru ani călărea agăţat de coama calului, care parcă-şi dădea seama cine-i strînge coastele cu picioruşele mici, plăpînde. Poate fiindcă ştia de dragostea asta, Storojev nu l-a gonit pe Lioşka în clipa cînd a aflat că frate-său Listrat a trecut la bolşevici.

Şi Lioşka n-a plecat nici el, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, ca şi cum lucrurile ar fi mers la fel ca mai înainte. Muncea cît trei. Era voios. Hoinărea pe uliţe şi se ţinea după fete.

Storojev cunoştea poznele lui Lioşka. Îl ameninţa cu degetul şi-i spunea :

— Aoleu, ce bătaie o să-ţi mai trag, afurisitule, muieraticule !

— Ce bătaie ? rîdea Lioşka, cu hohote. Ce să le fac dacă ele umblă după mine ?

Piotr Ivanovici scuipa şi se depărta, mormăind cu supărare :

— Diavole, blestematule, desfrînatule !

După venirea bolşevicilor, Piotr Ivanovici lăsase toată gospodăria pe mîinile lui Lioşka şi ale lui Andrian, cumnatu-său.

Andrian, un om cărunt, mormăia toată ziulica. Lioşka umbla prin curte şi cînta, iar Piotr Ivanovici şedea în casă, pe o laviţă, la locul de cinste, cu palmele grele aşezate pe masă. Citea şi răscitea Biblia, căutînd necontenit osînda treburilor şi rînduielilor noi.

— Uite ce scrie prorocul, zicea el. Domni-vor ei un an şi jumătate. Veni-va apoi cneazul Mihail de-i va goni. Poftim, iată-l şi pe Mihail. Cu toate că e un Romanov, deşi e un degenerat, dracu' să-l ia, tot e mai bun decît fratele Serghei !

Nu se ducea nicăieri, decît la biserică. Fraţilor săi nu le dădea bună ziua. Cu feciorii lui se purta aspru şi grosolan.

În afară de Kolea, nu-l iubea nimeni.

3

Serghei Ivanovici a zăbovit în sat puţină vreme. A ridicat sărăcimea, a luat grînele de la cei mai bogaţi, cînd, deodată, asupra sovietelor se năpustiră generalii albi. Marinarul şi-a pus scurta, bereta cu panglici şi a trecut pe la Piotr să-şi ia rămas bun.

— Frate, nu fi supărat pe mine, începu el. Storojev nici nu clipi din ochi. Cînd îţi aduceam broşuri, credeam c-o să mergi pe calea mea. Cînd colo, tu te-ai făcut moşier. Te-ai vîrît şi-n Adunarea Constituantă. Bine ! Da' bagă de seamă, Piotr, te sfătuiesc ca pe-un frate : cată de te schimbă, că altfel o să fim nevoiţi să te schimbăm noi. O să-ţi vină greu... Şi ieşi.

Piotr Ivanovici nu-i spuse nimic Marinarului la despărţire. Îşi încruntă numai sprîncenele şi-şi trosni degetele.

În toamna anului nouă sute optsprezece se trezi din nou la viaţă : auzise că, undeva, se ridicase ge-

neralul Krasnov ; răzbea prin toate şi se apropia de părţile Tambovului...

Dar, fir-ar a dracului de treabă, bolşevicii l-au nimicit pe general !

În sat a venit apoi Listrat Grigorievici, fratele lui Lioşka. A adus cu dînsul o armă şi un cufăr gol. Într-o bună dimineaţă, Andrian l-a văzut pe Listrat scoţînd cu toporul cuiele din scîndurile cu care fuseseră astupate uşile şi ferestrele de la biroul cooperativei de credit.

— Ce faci ? îl întrebă el.

— Vreau să mă instalez aici. Garda roşie ocupă clădirea asta. Auzi ?

— Aud, aud, numai că nu văd garda. În faţa mea văd că stă Listratka, dar garda parcă n-o văd.

Listrat îl pofti pe Andrian să se aşeze. Scoase punga cu tutun şi-şi făcu o ţigară.

Listrat era un flăcău de-ţi era mai mare dragul să-l priveşti : înalt, cu ochii albaştri, cu dinţii ca osul spălat de ploaie, cu mustăţile mătăsoase, de culoare deschisă. Era bine legat şi avea un zîmbet larg şi prietenos.

— Ei, cum îl ţineţi pe frate-meu Alioşka ?

— Da' ce-are ? Munceşte ! Andrian începu să tuşească. Ce mai tutun are şi garda !

Listrat rîse.

— Şi cînd se-adună garda voastră ? îl întrebă Andrian.

— Aşteaptă niţel, că se-adună ea.

4

Odată, Storojev ieşise în cerdac, iar Listrat trecea prin preajmă :

— Bună ziua ! îl salută Listrat pe Piotr Ivanovici.

Storojev îşi săltă cam anevoie şapca.

— Ei, ați isprăvit cu războiul ? îl întrebă el pe Listrat.

— Am isprăvit, îi răspunse Listrat și se așeză pe o treaptă.

„Ia te uită că s-a și așezat, își zise Storojev. Mai bine se ducea cu Dumnezeu mai departe."

— M-am săturat de război, Piotr Ivanovici. Ei, cu Krasnov a mers cum a mers. Pe-ăla l-am bătut cu plăcere.

— I-ați bătut pe generali și acum v-ați luat de țărani ? Garda ! Jefuiți poporul ca niște tîlhari la drumul mare !

— Noi nu jefuim, răspunse Listrat. Îi deprindem cu noi pe cei de seama dumitale. Că-acuma sîntem stăpîni !

— Ei, hai, la revedere, îi zise grosolan Storojev. Noi amîndoi trebuie să stăm de vorbă după masă.

— La revedere, îi răspunse Listrat. Bagă de seamă să nu te-apuci să faci speculă cu făină. Dacă te prind, o pățești. Și vezi să nu te-atingi de frate-meu ! Pentru Lioșka, îți sucesc gîtul !

Inima lui Piotr Ivanovici clocotea de furie. Ardea de nerăbdare să se răfuiască cu forța aceasta a calicimii, care se ridicase deodată din adîncurile vieții.

5

Listrat nu rămase multă vreme în sat. Curînd plecă împreună cu garda : se zvonise că Denikin se îndreaptă spre Moscova.

În august o mie nouă sute nouăsprezece, prin sat trecu un detașament de cazaci ai generalului Mamontov. Comandantul detașamentului se opri la preot.

Cînd a aflat că au venit cazacii, Piotr Ivanovici și-a pus haine bune, s-a pieptănat și s-a dus la preot, cu care de altfel era prieten.

Părintele Stepan, un popă mic de stat, cărunt şi tare viclean, făcea pe speriatul. El nu-i putea spune nimic ofiţerului. Într-o clipă, popa uitase cîte verste sînt pînă la Greaznoie şi pe unde se poate ajunge la Kliuciovka.

— Vă rog, începu el să se frămînte, bucuros de venirea lui Storojev. Vă prezint pe-un enoriaş de-al nostru, membru al Adunării Constituante. Un om de vază.

Dintr-o privire, ofiţerul îl măsură pe Storojev din cap pînă-n picioare. Începu să-l întrebe de treburile satului, de drumuri, de roşii.

— Îngăduiţi, dacă nu e un secret, să vă întreb : din ce armată faceţi parte ? îl întrebă la sfîrşitul convorbirii Storojev.

— Armata de cavalerie a generalului Mamontov, răspunse scurt ofiţerul şi începu să se pregătească de plecare.

— Sîntem foarte bucuroşi, observă încet Piotr Ivanovici. Va să zică, s-a sfîrşit cu bolşevicii ?

— Posibil, spuse tărăgănat ofiţerul, ieşind din casă. Foarte posibil, şi sări în şa.

Detaşamentul străbătu satul pustiu, parcă neînsufleţit.

„Glorioasele trupe au fost întîmpinate cu pîine şi sare... îşi zise ofiţerul cu amărăciune şi dădu pinteni calului. Pînă şi popa umblă cu abilităţi ! Ticăloşii !"

Piotr Ivanovici porunci ca a doua zi oamenii să se ducă pe ogoarele de lîngă Lacul Lebedelor şi să înceapă aratul de toamnă.

Începu din nou să umble ţanţoş prin sat. Îşi luă înapoi caii şi oile şi scoase din hambarul satului toate grînele care i se luaseră... Dar după o lună, în sat se întoarseră comuniştii. Mamontov fusese bătut. Fugise din faţa roşilor cît îl ţinuseră picioarele.

Lui Storojev i s-au luat iarăşi oile, grînele şi caii. Ba a şi fost ameninţat că va fi închis : aşteaptă numai să ne punem la punct şi-ţi arătăm noi...

Piotr Ivanovici se făcuse foc şi pară, dar n-avea încotro. Nu-i rămînea decît să stea, să tacă, să gîndească, încreţindu-şi fruntea... Tocmai atunci, din

pădurile de la Kirsanov, din ținutul îndepărtat al lacurilor, veni la el un trimis al lui Antonov. Era în ianuarie ; începea furtunosul an o mie nouă sute douăzeci.

CAPITOLUL AL CINCILEA

1

Storojev a stat de vorbă cu trimisul lui Antonov mult timp în pătul și l-a scos la drum prin dosul curții. I-a poruncit apoi lui Lioșka să pregătească caii pentru a doua zi la amiază.

— Unde mergem ?

— La dracu-n praznic, îl repezi Storojev. Treaba ta e să pregătești caii, iar a mea să mă gîndesc unde mergem.

„Ian te uită ce s-a mai înfuriat, gîndi Lioșka. Atîta știe : să mintă. Diavolul !"

Cu părere de rău, Lioșka își aminti cum îl chemase Listrat să-l însoțească la Țarițîn, dar el n-a vrut. Se obișnuise cu satul, cu Piotr Ivanovici. Se deprinsese să umble cu fetele pînă noaptea tîrziu, să se furișeze cu băieții în livada popii și să-i scuture merii, să se tîrască în beznă pe brînci și să strîngă roadele coapte și zemoase. Dar mai avea Lioșka o pricină — o dragoste, pe nume Natașa Baieva.

Flăcăul pusese ochii pe fată, dar strădaniile lui erau zadarnice. Ce-i drept, fata umbla cu el. Și armonica îi plăcea s-o asculte. Se lăsa și îmbrățișată. Îi plăceau și sărutările, dar atît ! Ca să meargă la șură, nici gînd ! Știa fata să se păzească.

— Ce bărbat poți tu să-mi fii ? îi zicea Natașa lui Lioșka. Ce-i de capul tău ? Ce avere ai ? Muncești la Storojev. Ce, vrei cumva să intru și eu bucătăreasă la el ? Vezi de alta !

De iubit, îl iubea ! Lioşka ştia că fata îl iubea, dar era încăpăţînată, îndrăzneaţă şi bună de gură. Nu, nu era chip s-o uite.

Spre seară, Lioşka îşi răsuci moţul cîrlionţat, îşi trase căciula pe o parte şi porni s-o caute pe Nataşa.

Pe cer, norii fumurii lunecau cu repeziciune. Luna aci se ascundea în dosul lor, aci răsărea din nou şi arunca o lumină palidă pe acoperişurile de paie, pe drumul noroios şi alunecos, pe crengile golaşe ale copacilor.

Lioşka ajunse pînă la capătul uliţei. În faţa unei case părăduite, a celui mai sărac ţăran din Dvoriki, Andrei Andreevici, pe nişte buşteni, şedeau mai multe fete şi flăcăi. În mijlocul lor, înconjurat de cîntăreţi, armonistul îşi dădea ifose. Plecîndu-şi capul pe burduful armonicii, el cînta „de dor" acompaniind vocea gravă a unei fete :

Rău îmi pare că oşteanul
De ţăran nu se îndură.
Rău îmi pare că oşteanul
Ia trei puduri pentru-o gură.

Lioşka îşi făcu loc printre băieţi. Îi trată cu mahorcă, primi în schimb seminţe de floarea soarelui şi începu să asculte ce spun oamenii. Cineva povestea pe şoptite despre Antonov :

— Poartă pantaloni roşii, cizme, chipiu roşu şi călăreşte un armăsar arab !

— Ce-o fi el, general ? întrebă careva din întuneric.

— Da' de unde ! Un ocnaş şi-atît ! Pentru tîlhăriile lui a stat în Siberia, în lanţuri.

— Ei, şi ?

— Călăreşte-un cal arab, continuă aceeaşi voce. Şi-adună pe ţărani : „Eu, zice, lupt pentru voi".

— Lua-i-ar dracu' ! Toţi sînt pentru pîinea noastră ! spuse cu ciudă Lioşka.

— Da-a, rosti prelung un flăcău îmbrăcat într-un cojoc. Umblă de ici-colo, adună pe ţărani, le dă cai de rasă şi luptă împotriva comunei.

— Ați auzit, băieți, Petruha, ăl din cătun, a plecat la el. A plecat de nu se mai aude nimic de el, zise un băiat de lîngă Lioșka.

— A plecat ?

— A plecat. A-ncălecat și dus a fost.

Toți tăcură. Se auzea cîntecul armonicii. Fetele se luau la întrecere : cu cît cîntau mai tare și mai țipător, cu-atît aveau mai mult succes.

Apoi flăcăul cel cu cojoc le propuse să facă o plimbare prin sat.

— E frig ! spuse fără chef Lioșka.

— Ei, și ce-i dacă-i frig ? N-o să-nghețăm ! Ei, fetelor, haida prin sat !

Fetele se ridicară. Cu armonistul în frunte, porniră toți cu cîntece, gălăgie și rîsete pe ulițele liniștite.

Lioșka se apropie de Natașa și-o trase de mîneca sumanului vătuit.

Fata întoarse spre dînsul fața ei plinuță și cîrnă, naivă și drăgălașă la vedere.

S-a spus de mult că aparențele înșală. Natașa era în toate o fată obișnuită, nici frumoasă, nici urîtă, o fată cum erau multe în Dvoriki, o sută. Caracterul îl moștenise de la taică-său : era bună, dar încăpățînată ca un drac. Se aprindea, dar îi trecea : cînd o apuca furia, făcea mare tărăboi, cînd zîmbea nu-ți mai venea să-ți iei ochii de la ea. Răul îl ierta, minciuna însă n-o putea suferi.

Așa îl iubea și pe Lioșka : aci îl săruta și îl îmbrățișa, aci îi dădea brînci ; du-te de-a berbeleacul, dar nu scînci, nu te văita, nu te ține scai de ea, nu căuta s-o îmbunezi, că-i și mai rău. Sau așa, din senin, începea să-l sîcîie pe flăcău, să cocheteze cu el, să-i facă ochi dulci...

În sat așa-i spuneau : Natașa diavolița.

Dar în seara asta, Natașa nu și-a pornit jocul ei obișnuit. În sat se zvonea de război ; se spunea că azi-mîine o să vină Antonov și o să-l ducă pe țăran la luptă pentru drepturi. Toate astea le auzise în ziua cînd tatăl ei, Frol Petrovici, șușotise cu prietenul său Andrei Andreevici. Mult nu i-a trebuit ca

să priceapă că, dac-o fi război, Lioşka o să meargă cel dintîi. Flăcăul împlinise anii şi va trebui să ia arma în spinare. Pe urmă Praskovia Storojeva a mai scăpat o vorbă, de, ca muierile: cică „omul" ei ar avea de gînd să se ducă la Antonov şi să-l ia şi pe Lioşka cu dînsul, ca un fel de ordonanţă.

Iată de ce se lipea cu atîta gingăşie de flăcău, s-a strecurat neobservată din cîrd, l-a dus pe Lioşka la marginea satului, într-o claie de fîn şi l-a tras înspre ea. N-avea chef să vorbească de război şi de hatmani. Îi era numai milă de el, aşa cum uneori ştiu de milă femeile ruse, de-şi pierd capul.

— Iubitule, şopti ea cu căldură, înfundîndu-se în fîn şi îmbrăţişîndu-l cu foc pe flăcău. Lioşenka, dragul meu, ce dor mi-era de tine. Credeam că m-ai uitat, că m-ai părăsit şi nu mai vrei să mă vezi! Şi îşi lăsă capul pe pieptul lui.

... S-au despărţit cînd se crăpa de ziuă. O dungă subţire de lumină trandafirie se ivi departe, în zare.

— Ei, o întrebă Lioşka pe Nataşa, sărutînd-o pentru ultima oară, ce facem mai departe?

— Cu tine merg şi la capătul pămîntului, Lioşka, dragul meu... Înduplecă-l pe tata, poate te-o vrea de ginere. Şi dacă nu, mă duc să muncesc la Storojev, numai să fiu cu tine. Lasă-mă... Nu trebuie, Lioşka... Lasă-mă... Lioşenka... dragul meu...

2

A doua zi de dimineaţă, Lioşka se duse la tatăl Nataşei, Frol Petrovici Baiev. Acesta era un ţăran bine legat, cu faţa puţin ciupită de vărsat, împodobită cu o bărbiţă bălaie, îngrijită. Mustăţile îi tresăreau mereu, ridicate de un zîmbet blînd şi senin ca al unui copil. Ochii, decoloraţi parcă, şi-i tot mijea; licăreau şi ei plăcut. Se îmbrăca modest, dar tot ce purta pe el părea atît de curat şi de îngrijit,

încît chiar şi peticele care se vedeau pe ici, pe colo nu dădeau o impresie de neglijenţă. Toată înfăţişarea lui vădea bunătatea şi isteţimea ţăranului gospodar rus. Frol Petrovici o ducea aşa şi aşa; argaţi nu avea, îşi ţinea singur gospodăria. Avea un cal la care ţi-era drag să te uiţi. Văcuţa lui, deşi nearătoasă, dădea lapte mult şi avea un lapte — frişcă, nu alta. Oile erau tot una şi una. Găinile, albe, umpleau ograda. Uneltele toate erau puse la punct, gata oricînd să poată fi folosite.

La soviete şi la bolşevici, Frol Petrovici se uita cam chiorîş. Era furios că prea-l dărîmase pe ţăran prodrazviorstka. La băcănie nu mai găseai nici sare, nici gaz, nici încălţări, nici straie. Au scrîntit-o de tot, dracu' să-i ia!

„Treabă-i asta? mormăia Frol Petrovici. Uite, acum umblă vorba că s-a ridicat unul, Antonov; cică vrea să lupte pentru libertatea noastră. De, să vedem, să ne mai gîndim şi noi. Poate că socoteala o ieşi pe voia noastră. S-o mai îndrepta viaţa. Antonov n-are decît! Să facă ce-o vrea, ce ne pasă? Nouă să ne fie viaţa mai slobodă şi să nu ne mai cotrobăiască nimeni prin coşare şi prin casă!"

Mulţumită hărniciei Nataşei, rămasă de timpuriu fără mamă, în casa lor, care nu era arătoasă pe dinafară, totul strălucea de curăţenie.

Frol Petrovici se uita la fie-sa ca la o icoană. Nu-i de mirare! Fata era drăgălaşă, tînără şi mlădioasă, gospodină vrednică şi pricepută, meşteră la lucrul de mînă!...

O fată cu mîini de aur!...

Pe Nataşa o peţeau mulţi, dar nici unul nu i-a căzut cu tronc la inimă; cînd, deodată, s-a ivit Lioşka. Flăcăii din Dvoriki se mirau:

— Şi-a găsit şi ea bogătan! Maică-sa — o babă răguşită, că de-aia-i şi zice Hripucika [1], frăţîne-său — plecat cu roşii, casa — abia se ţine şi bate vîntul prin ea. Junca din bătătură — numai piele şi oase.

[1] Răguşita (în limba rusă).

Şi uite că de el s-a-ndrăgostit!

Frol Petrovici îşi dădea de mult seama şi se tot uita la Lioşka, cum se uită gospodarul priceput la un boulean, înainte de a-l cumpăra.

— Bine te-am găsit, Frol Petrovici, spuse Lioşka, îmbujorîndu-se şi trăgîndu-şi nasul.

— Ştiu eu la ce-ai venit! Ei, cîte fete-ai tu pe suflet! mormăi Frol Petrovici, de altfel cu bunăvoinţă.

— Alioşka e băiat bun, îi luă apărarea logodnicului Nataşa, care frămînta nişte aluat.

— Nu-i chip să mai trăiesc fără ea! mărturisi Lioşka cu desperare.

— D-aia ai slăbit aşa! rîse Frol Petrovici. Auzi colea, nu-i chip să mai trăiască! Care va să zică ţi-ai făcut de cap de ajuns! Nu, nu, tu să-mi răspunzi! adăugă el aspru.

— Ba eu... începu Lioşka.

— Tu să nu te bagi în vorbă, auzi? Să nu te bagi în vorbă! Frol Petrovici ridică vocea. Eşti un flăcău prea teleleu!

— Adică cum teleleu? rosti supărat Lioşka.

— Ei hai, nu te-aprinde aşa! Ian te uită! Fierbe ca un samovar! Eşti teleleu şi bună pace! Ai mult foc în tine, dar jăratic nici atîtica. N-am încredere în tine. Frol Petrovici îşi arcui sever sprîncenele şi rămase tăcut.

— Vreau să-ţi fiu ginere, Frol Petrovici! bolborosi fîstîcit Lioşka.

— Nu cred, nu cred! o ţinea una şi bună Frol Petrovici.

— Tătucă! se rugă Nataşa. Ce ai, tătucă?

— Şterge-o de-aici! Nu-i treabă de muiere să asculte ce vorbesc oamenii.

Cînd Nataşa ieşi, Frol Petrovici spuse gînditor şi preocupat:

— O duc şi eu de azi pe mîine. Am o văcuţă, un cal şi-o mîndreţe de fată. Iaca, asta-i toată puterea mea, rîse el cam în silă. Da' fata i-o comoară! Dacă mi-o strici, îţi sucesc gîtul, tîlharule. Vorba suna a ameninţare serioasă şi Lioşka îşi plecă fruntea.

Frol Petrovici se mai îmblînzi: Lioşka nu-i băiat rău, munceşte bine la Storojev, e meşter la toate, iar cu fetele cine nu s-a zbenguit în tinereţe? Nu, pare să fie un ginere potrivit.

Lioşka era mai mult mort decît viu. Frol Petrovici rîse şi-i spuse:

— Bine! Ce te-ai pleoştit aşa? Hai, să-mi fii ginere, mă-nvoiesc. Mi-e şi greu acum să car coşurile din şură. O să le cari tu.

Şi aşa s-au învoit să facă nuntă.

După masă începu să ningă. Nori de plumb acoperiră cerul. Bătea un vînt rece. Cîmpul era pustiu. Zburînd fără rost din loc în loc, stăncuţele cîrîiau, se sfădeau, se luau la bătaie.

Storojev şedea în sanie, înfăşurat în cojoc. Lioşka pe capră, gîndindu-se la Nataşa şi la nunta care se apropie.

Au mas în satul Greaznoe, la vreo douăzeci de verste de Dvoriki. Dimineaţa Storojev puse în sanie un balot greu şi-l acoperi cu paie. Lioşka izbuti totuşi să vadă ce era acolo şi scuipă: cărţi şi foi de hîrtie, pe care era tipărit ceva cu nişte litere negre şi mari.

După ce merseră vreo trei verste, Lioşka se întoarse către stăpînul lui.

— Auzi, Piotr Ivanovici, mă-nsor.

— Ia te uită! se miră acesta. Ce contesă te-a mai prins în mrejele ei, diavole?

— Nataşa Baieva, răspunse mîndru Lioşka. O fată pe placul meu!

— Asta aşa-i, numai că are parte de-un prost. Ai găsit şi tu vreme de însurat! Să-ţi scoţi fetele din cap, că vin vremuri grele. Se pare că va trebui să luptăm; altfel ne prăpădim, pierdem totul.

— Da' poate că eu nu vreau să lupt! mormăi Lioşka.

— Ce-o face stăpînul, aia o să faci şi tu!

— Auzi vorbă!

— Ce, nu cumva ai început să strîmbi din nas? Ce s-a-ntîmplat? Înapoiază-mi întîi datoria, că mai-

că-ta a luat cincisprezece puduri de făină, şi pe urmă du-te învîrtindu-te!

Lioşka fornăi furios.

— Nu te necăji, Alioşka, se mai îmbună Storojev. O să luptăm pentru interesul nostru, al ţăranilor. Dacă-mi slujeşti cu cinste, o să te răsplătesc şi eu!

Piotr Ivanovici se înfăşură în cojoc şi rămase tăcut. Lioşka amuţi şi el, întristat deodată.

— Haida-a! strigă el la cai, stăpînindu-şi lacrimile ce-i dădeau ghes. Di-i-i!...

Au mers mult, ţinînd-o mereu spre miazăzi, pînă au ajuns în Injavino, un sat bogat. Piotr Ivanovici deshămă unul din cai şi puse şaua pe el. Lioşka se uită cu un aer batjocoritor la stăpînul care se urca în şa ridicînd picioarele caraghios. Storojev făcuse serviciul militar la infanterie şi nu-i era la îndemînă călăria.

Aruncîndu-se greoi în şa, Storojev se aşeză cît mai comod, îi dădu cîteva porunci lui Lioşka în legătură cu gospodăria, îi spuse unde să ascundă balotul din sanie şi porni la trap, săltîndu-se ca un sac cu ovăz. Curînd se mistui în pîcla geroasă. Lioşka predă balotul cu hîrtii şi porni spre casă.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

1

Era o zi viforoasă şi friguroasă de ianuarie. În bordeiul din pădure în care trăia Antonov era cald şi plăcut. Soba duduia vesel. De-afară se auzea urletul vijeliei, iar în răstimpurile de linişte răsunau paşii măsuraţi ai sentinelei, scîrţîind în zăpadă. În jurul sobei se aşezară: Antonov, cu ochii cufundaţi într-o hartă a guberniei; Tokmakov, cu o carte de care nu se despărţea niciodată; Işin, ocupat să îm-

pletească din nişte cureluşe subţiri un frîu pentru cal; Plujnikov, privind visător la foc, şi Storojev, scuturat de friguri şi ghemuit în cojoc. Ordonanţa lui Antonov, Abraşka, punea lemne în sobă, iar intendentul Trubka mesteca cu o lingură caşaua care fierbea în ceaun.

Pe un pat de scînduri, aşternut cu pături de cal, dormea, înfăşurat într-o plapumă numai petice, fratele lui Antonov, Dmitri, un om zvăpăiat, fost farmacist, care se credea scriitor: scria versuri.

Pe pat, într-un colţ, erau îngrămădite puşti şi revolvere Mauser şi Kolt. Pe pereţii de scînduri ai bordeiului atîrnau port-hărţi, binocluri şi haine. O masă şchioapă îşi aştepta oaspeţii. Prin singurul gemuleţ al bordeiului răzbea lumina difuză a iernii.

Discuţia se angajase de mult şi fusese, pentru un răstimp, întreruptă. Cei de faţă nu puteau nicidecum cădea la învoială asupra unei chestiuni delicate care nu-i dădea pace lui Plujnikov.

— Dumneata, Piotr Ivanovici, scumpule, stăruia el înaintea lui Storojev, spui că sărăcimea n-ar avea loc în răscoală şi că nici după pămînt n-ar avea de ce să alerge...

— Cine i-ar mai argăţi, dacă sărăcimea ar fi desfiinţată? interveni, hohotind strident, Işin. De la cine-ar mai cumpăra dumnealui pămînt, ai?

Piotr Ivanovici se strîmbă acru.

— Şi ce porunceşti dumneata să facem cu sărăcimea? îl întrebă Tokmakov pe Storojev, măsurîndu-l cu privirea, de parcă acum l-ar fi văzut prima oară. Flacăra din sobă arunca reflexe pe scăfîrlia lui Tokmakov. Ce facem cu ei? Îi ucidem pe toţi, îi înecăm ca pe nişte pisoi orbi?

— Dinspre partea mea, poţi să-i şi îneci, răspunse violent Storojev. În sufletul lui clocotea o ură cumplită faţă de calicimea care-i luase puterea, pămîntul, caii.

Trubka gustă din caşa, scuipă şi spuse cu voce răguşită, de bas:

— Gata. Poftiţi la masă, cinstite căpetenii.

Capul lui micuţ cît pumnul — de rîs, nu alta — era lipit de un corp voluminos şi greoi.

— Aşteaptă puţin, răspunse înciudat Antonov. Acesta îşi purta degetul pe hartă şi făcea nişte semne pe un petic murdar de hîrtie.

— Aş aştepta eu, da' nu mă lasă burduhanul! mormăi Işin. Hai, Trubka, votcă avem la masă?

— Votcă n-avem, Ivan Egorîci. N-avem nici basamac, nici spirt, şi nici măcar odicolon n-a mai rămas, pentru că ieri, Ivan Egorîci, dumneata şi cu Santalov v-aţi beţivit zdravăn.

Luîndu-şi ochii de pe hartă, Antonov îl ameninţă pe Işin cu pumnul, iar acesta surîse.

— Să nu-mi arăţi pumnul, Aleksandr Stepanîci, că basamacul eu îl aduc.

— M-da, spuse Plujnikov, scărpinîndu-se după ureche. În Rusia, Piotr Ivanovici, scumpule, e-atîta sărăcime, că dacă s-ar îneca toată, şi-ar ieşi din maluri mările şi oceanele. Plujnikov răsuflă adînc. Aici trebuie să judecăm la rece.

— Judeci la rece cînd eşti cu stomacul gol! observă Işin. Piotr Ivanovici cred că nu ştie cum e cînd îţi ghiorăie maţele de foame. Carnea de berbec, vezi bine, nu se mai sfîrşeşte la dînsul şi ciorba n-o mănîncă goală.

Trubka rîse şi se înecă cu caşa. Ordonanţa pufni.

— Ai face bine să vorbeşti măcar faţă de noi omeneşte, îl întrerupse dispreţuitor Storojev pe Işin. Astăzi numai babele fără minte mai vorbesc aşa.

— Mare pomană ţi-ai face să mă-nveţi să vorbesc, făcu Ivan Egorovici, ploconindu-se adînc înaintea lui Storojev. Învaţă-l pe incultul de mine să vorbească ruseşte. Dumneata să taci! se aprinse el deodată. Eu pot discuta cu orice profesor aşa ca să ne-nţelegem numaidecît. Sînt om cu carte! Pe mine, frate, atîta m-a frecat viaţa, că mi s-a ascuţit limba pentru toate ocaziile.

— Ei hai, ajunge, îi opri Tokmakov, săgetîndu-l pe Işin cu o privire rece a ochilor lui negri, înfundaţi în orbite. Lăudărosule!

— Hi-hi-hi ! izbucni deodată Trubka.
Antonov ridică din umeri.
Trubka amuţi îndată.
— Voi toţi, Storojev, sînteţi în adevăr nişte lupi, vorbi pe un ton violent Tokmakov. Fiecare vrea să înfulece singur berbecul. Sărăcimea... Îţi dai seama ce-o să se întîmple cu noi dacă nu asmuţim sărăcimea împotriva bolşevicilor ?
— O putem speria, replică scurt Storojev.
— Pentru un timp, spuse Tokmakov.
— Măcar atîta timp cît o să avem nevoie, interveni Antonov.
— M-da ! Plujnikov îşi trecu mîna peste mustăţile rare. Ca toţi cei de la statul-major, în afară de Antonov, îşi lăsase nişte mustăţi pleoştite, ca la cazaci. Cine ştie, dragii mei, cît timp ne este rezervat şi nouă — asta-i una. Şi mai departe iată ce-am să vă mai spun : Poţi să sperii o sută, o mie, dar cum să-i sperii pe toţi ? Că nu-s puţini, dragii mei ; jumătate din sat.
Antonov se scărpină sub gulerul bluzei şi rămase tăcut.
— Noi îi luăm cu cnutul şi bolşevicii cu turta dulce, observă posomorît Işin. Aoleu ce foame mi-e ! Văd că vorbitorii ăştia ai noştri n-au de gînd s-o sfîrşească nici pînă deseară.
Abraşka luă o lingură, o linse, apoi, pentru mai multă siguranţă, o şterse de pantalonii lui bufanţi, soioşi şi largi ca o pînză de corabie. Puse în faţa lui Işin un ceaunaş. Ivan Egorovici se desfăta sincer la vederea mîncării, îşi mijea ochii mieroşi şi-i făcea semne lui Trubka. Acesta clătina din capul lui mic.
— Bine-a zis Ivan Egorîci, observă gînditor Plujnikov. Noi cu cnutul, ei cu turta dulce. Ce-i mai dulce ştie-oricine. Ştim şi noi. Nu, asta nu merge, nu merge, fraţilor.
— Numai cu frica, îşi repetă Storojev ideea.
Antonov se ridică brusc.
— Vorbă lungă şi fără rost. N-o să ajungeţi la nici un fel de înţelegere ! Socoteala e simplă, palavragiilor ! Sărăcimea o să stea alături de bolşevici

pînă cînd o mirosi oleacă de pămînt şi alte bunătăţi pe degeaba. Cum s-o pune un pic pe picioare, gata, nu mai e sărăcime. Toţi sînt la fel : săracul trage a mijlocaş, mijlocaşul...

— A chiabur, preciză cu un surîs Trubka.

Storojev îi aruncă o privire furioasă, dar se stăpîni.

— Dracu' să-i ia ; tragă şi a chiaburi, nouă ce ne pasă ! rîse Işin.

— De, se poate să ai dreptate, Ivanuşka, se poate să ai dreptate, scumpule, se învoi cu greu Plujnikov.

— Vă ascult şi-mi zic : nu vă daţi seama de lucrul principal, interveni, încruntîndu-se, Storojev. Socoteala e simplă de tot. Foamea, foamea, iată ce-o să mi-i lipească pe toţi ţăranii, ca smoala, unii de alţii, ba încă aşa fel că n-o să-i mai poţi dezlipi. Aţi auzit ce se-ntîmplă pe la noi ? Detaşamentele de aprovizionare lasă hambarele goale. Iar pentru comisarul cu aprovizionarea, care are ordin să ia grînele, ce sînt eu, ce-i vecinu-meu Frol ? Totuna...

— Bine grăieşti ! spuse protector Antonov. Iar palavragiii ăştia, dracu' să-i ia, arătă el cu degetul spre Plujnikov şi Tokmakov, de trei luni au răguşit tot vorbind... Destul cu vorbăria ! Storojev a spus tot. Hai la masă !

Ordonanţa se repezi la al doilea ceaun, care stătea pe sobă. Puse pe masă nişte străchini de lut şi tăie pîinea în felii groase. Toţi se apropiară de masă. Storojev îşi făcu, cu osîrdie, semnul crucii.

Plujnikov sufla în lingură şi mînca încet. Tokmakov, ca întotdeauna, mînca distrat, deoarece, în vreme ce mînca, citea. Trubka îşi umplea cu lăcomie pîntecul mare şi spaţios. Antonov mînca cu înghiţituri mici şi se strîmba ; nu prea-i plăcea bucătăria lui Abraşka.

— Diavole ! spuse el supărat, aruncînd jos lingura, pe care Trubka o ridică îndată, o şterse grijuliu cu un ştergar murdar şi o puse în faţa „şefului". Sînteţi nişte diavoli, nu alta ! Vorbele erau nu numai pentru Trubka, dar parcă şi pentru Işin. Pînă cînd o să ne îndopaţi tot cu caşa, ca pe porci ? Unde-i slănina,

carnea, varza ? Antonov se adresă acum lui Trubka : Ticălosule !

— Am trimis oameni în sat și deseară gătesc carne de porc, făgădui Trubka și, știindu-l iute de mînă pe Antonov, se depărtă de el respectuos.

Storojev părea că n-a auzit cearta. Lua greoi cîte o lingură de cașa și, ținînd sub ea o bucată de pîine sărată mult, o ducea alene spre gură. Nu-i plăcea să vorbească la masă : așa-l învățase bunicu-său, Luka Lukici. Pe cei care vorbeau la masă, bătrînul îi lovea cu lingura în frunte ; ba încă dădea așa de tare că lingura se făcea uneori țăndări.

Au mîncat și au băut ceai de morcovi.

— Care va să zică, Piotr Ivanovici, asta ți-e părerea, iubitule, foamea ? vorbi Plujnikov, făcînd parcă un bilanț al discuției, în vreme ce Storojev se închina cu niște cruci mari.

— Găsește altă treabă creștinească fără ea, replică Storojev.

Rămaseră cu toții tăcuți. Trubka spăla blidele, zăngănindu-le cu o rîvnă demnă de o cauză mai bună. Dmitri se trezi și-i trase o înjurătură. Trubka încetă zgomotul. Tokmakov puse din nou mîna pe carte, iar Ișin ieși, făcîndu-i cu ochiul lui Trubka. Cînd trînti ușa, în bordei răzbi un val de aer rece.

Storojev se înfășură și mai strîns în cojoc.

2

Plujnikov umbla dintr-un ungher în altul.

Antonov îl trezi pe frate-său.

— Nu vrei să îmbuci ceva, Mitea ? întrebă el.

— Mai tîrziu, răspunse acesta și, întorcîndu-se pe partea cealaltă, se puse pe sforăit.

Antonov se așeză pe pat, lîngă el, și începu să-și schimbe încălțămintea.

— E vremea să plec, ajunge atîta ospeţie! spuse Piotr Ivanovici, ridicîndu-se.

Antonov îşi luă cojocul pe umeri şi ieşi, făcîndu-i semn lui Storojev să-l urmeze.

Plujnikov observă, uitîndu-se încruntat după ei:

— Da, frate Petruşa, văzuşi? Ce lup... Oare n-o să ne facă să-i cîntăm toţi în strună?

Tokmakov nu răspunse.

În aceeaşi seară, Piotr Ivanovici a plecat.

Înainte de plecare, a stat mult de vorbă cu Antonov. Piotr Ivanovici înţelegea bine că antonoviştii aveau mare nevoie de el: avea o mulţime de prieteni în judeţul Tambov şi tocmai în acel judeţ Antonov căuta în zadar oameni siguri şi de nădejde. Şi cine putea să fie mai sigur şi mai de nădejde ca Storojev? Aleksandr Stepanovici nu uitase ce-i spusese prietenul său Bulatov despre lupul acesta. E, nici vorbă, o lipitoare lacomă şi rea, dar pe el o să-l urmeze mii de lipitori ca şi dînsul — cei care l-au ales în Adunarea Constituantă.

— Cînd o veni vremea, căută să-l înduplece Antonov, te facem comisar cu ordinea internă şi-ţi dăm pe mînă tot ţinutul răsculat, să ţii ordinea, să lichidezi trădarea.

Storojev făcea mofturi, ţinînd la preţ. Antonov turba, dar încerca şi mai stăruitor să-l înduplece.

— Toate bune, bolborosi Storojev, ascultînd făgăduielile lui Antonov. Atît că nu sînt lămurit, cum va fi cu pămîntul?

— Nu te grăbi, replică încruntat Antonov. La ce să tocmim pielea ursului din pădure?

— Nu-i chiar aşa. Pentru pămîntul ăsta eu n-am dormit nopţi în şir; feciorii mei l-au stropit cu sudoarea lor.

— Ce-i al dumitale e pus deoparte! îi făgădui Antonov.

— Ei, atunci ne învoim noi, spuse posac Storojev. Dar ţine minte ce-ţi spun, Aleksandr Stepanovici. Dacă nu ne-mplineşti voia, poţi să-ţi iei tălpăşiţa, că găsim alt Antonov şi basta.

Mişcînd mînios din fălci, Antonov rămase tăcut. În bordei intră Tokmakov şi Storojev se ridică. Tokmakov îşi luă rămas bun de la el cu răceală; nu-i plăcea scînteierea de lup din ochii lui Storojev în momentul cînd aducea vorba de pămînt.

— Canalia! şuieră Antonov printre dinţi, după ce Storojev ieşi din bordei, îndoindu-se de mijloc după obişnuinţă.

— De ce-i zici aşa? rîse Tokmakov.

— Uite-aşa, răspunse în doi peri Antonov. Era furios de ceea ce-i spusese Storojev, dar pas de te lipseşte de el!

Numai lui Plujnikov i-a mărturisit Aleksandr Stepanovici ce s-a întîmplat între el şi Piotr Ivanovici. Plujnikov îşi strînse smerit buzele şi, ridicînd ochii la cer, rosti peltic:

— Daţi Cezarului ce-i al Cezarului, Stepanîci. Între lupi, trebuie să urli ca lupii, scumpule!

3

La vreo două săptămîni după vizita lui Storojev în tabăra cetei de răsculaţi, programul de unificare a ţăranilor era gata.

Fără a găsi nici o soluţie în privinţa sărăcimii, Plujnikov se mărginise la o frază nebuloasă despre „unirea luminoasă a *întregii* ţărănimi muncitoare în lupta împotriva bolşevicilor asupritori" şi la făgăduiala de a „nivela", după război, sărăcimea cu mijlocaşii.

Se înţelege că în privinţa foametei, proclamaţia folosea expresii deosebit de puternice.

În prima sa proclamaţie către „ţărănimea muncitoare", Plujnikov scria, pe un ton făţarnic:

„... cele mai bune pămînturi ale tale, comuniştii le-au dat comunelor şi sovhozurilor..."

„...din sovhozuri ei nu iau nimic, ca să nu le ruineze, dar de la voi, oameni ai muncii, iau fără măsură grînele; fără să țină seama de nevoile voastre, vă iau boroanele, plugurile, harnașamentul, caii, vă iau nutrețul..."

Citind rîndurile acestea, chiaburimea vărsa lacrimi fierbinți; mijlocașul se întuneca la față.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

1

Pe drumul de întoarcere de la Antonov, din pădurile de la Injavino, Storojev poposi peste noapte într-un sat, la vreo patruzeci de verste de Dvoriki, într-o locuință conspirativă de nădejde.

Acolo fu cît pe ce s-o pățească. Undeva se rupsese o verigă și autoritățile începuseră să pună mîna, în dreapta și-n stînga, pe cei bănuiți de banditism. Cu greu, Storojev izbuti să se facă nevăzut.

Două săptămîni a pribegit prin cătune cunoscute. Februarie l-a prins într-un bordei, în pădure, departe de casă.

Adeseori, cînd vremuia și era nevoit să se înfunde în bordei, Storojev rîdea cu un rîs întunecat, aducîndu-și aminte cu cîtă dibăcie i-a păcălit pe comuniști. Trăia stăpînit de ură, nădăjduind în forțele pe care le va strînge la primăvară, împreună cu Antonov și cu „moș" Grigori Naumîci.

Cîteva zile la rînd a nins. În bordei era umezeală. O dată s-a trezit acoperit de promoroacă. Zadarnic a încercat să aprindă focul. Nuielele ude de plop sîsîiau, scoteau fum și se stingeau. Nu se putea încălzi. Dinții îi clănțăneau, îl dureau picioarele și capul.

Şi-a dat seama că e bolnav, că nu mai poate rămîne în bordei şi că trebuie să-şi caute alt adăpost. Hotărî să se strecoare la prietenul lui, pădurarul Filipp, al cărui sector era nu prea departe de ascunzătoare.

A mers pe poteci aproape nevăzute, printre băltoace şi stufărişuri, pe unde vînase de multe ori cu pădurarul. Se împotmolea în băltoacele care nu îngheţaseră ; cădea şi se ridica, găsind instinctiv drumul.

Îl durea capul. Îl lua cînd cu friguri, cînd cu fierbinţeală. Gîndurile i se încurcau, începu să aiureze.

2

Lîngă casa pădurarului, pe Storojev l-au părăsit puterile şi a căzut.

Şi-a revenit după o săptămînă. Deasupra lui era aplecată o faţă de femeie. Storojev încercă să se ridice, dar nişte braţe puternice îl reţinură în pat.

— Stai liniştit, stai liniştit, îi spuse cu blîndeţe femeia. Nu te mai răsuci atîta.

Piotr Ivanovici oftă încet, vru să spună ceva, dar iarăşi i se înnegură cunoştinţa. Abia după două zile îşi reveni în simţiri.

În casă era linişte, linişte şi lumină. Storojev se ridică în capul oaselor şi aruncă o privire în jur. Se afla într-o odaie curată şi cunoscută. Da, îşi aducea aminte de odaia asta mare, de chipurile sfinţilor din icoane, de ferestrele ei înalte, de mireasma de pin proaspăt. Ţinîndu-se de speteaza patului, Piotr Ivanovici puse picioarele pe podele şi, tot sprijinindu-se de scaune, reuşi să se apropie de fereastră. Dincolo de grădiniţă, dincolo de vîlcea, se vedea pădurea întunecată. Pe cer lunecau nori cenuşii, care cerneau zăpadă pe vîrfurile ascuţite ale brazilor. Storojev

rîse încet. Casa asta era un adăpost de nădejde pentru dînsul.

Apoi scoase de pe peretele dintre ferestre o oglinjoară pătată de muşte şi-şi privi faţa slabă, ca de ceară, şi barba lungă.

Uşa scîrţîi. În odaie intră un om gras, cu faţa roşcovană, îmbrăcat într-un cojoc.

— Te admiri, hai? O dată ce-ai luat oglinda-n mînă înseamnă c-ai prins viaţă! Omul cu faţa roşcovană rîse cu poftă şi începu să se dezbrace. Era pădurarul Filipp.

Sprijinindu-se de umărul acestuia, Storojev se împletici spre pat. Pădurarul îşi îndreptă cu degetele părul gălbui, retezat drept la spate. Îşi netezi mustăţile mari, se aşeză pe o laviţă, lîngă masă, şi-şi scoase punga cu tutun.

— Şi zi aşa, cumetre! spuse el, răsucindu-şi o lulea de hîrtie. Nici nu credeam să te mai văd viu, tare rău ai mai zăcut, tare rău, cumetre! Pădurarul udă cu limba capătul lulelei şi începu să toarne într-însa tutun din palmă.

— Îţi rămîn îndatorat pînă la moarte, zise încet Storojev.

— Lasă! făcu un gest cu mîna Filipp. Ne rugăm la acelaşi Dumnezeu, avem acelaşi stăpîn. Dormi, cumetre! Eu mă duc să mănînc, încă n-am luat masa. Dormi şi fă-te bine!

Pădurarul ieşi. Storojev trase plapuma peste el, se întoarse pe o parte şi adormi. Auzea prin somn cum se deschidea şi se închidea uşa. Auzea oameni umblînd prin odaie, şoptind între ei, apropiindu-se cînd şi cînd de el ca să-l învelească cu grijă cu plapuma. Se trezi cînd începu să se întunece. Sub icoane ardea candela, iar pe perete se mişca o umbră de om. Piotr Ivanovici ridică capul şi-l văzu pe cumătrul său rugîndu-se. Apoi adormi din nou. A doua zi de dimineaţă, Matriona, nevasta pădurarului, îi dădu ceai.

— Filipp s-a dus astă-noapte la gară, zise ea, încreţindu-şi copilăreşte nasul. Mi-e frică singură. Dacă dau comuniştii pe-aici?

— Da' ce, vin cumva pe-aici?
— Astă-vară veneau des, blestemaţii! Cică păduraru-i bogătan! Toate ungherele le-au răscolit şi toate sipetele ni le-au întors pe dos! Unul voia să-l împuşte. Îi zicea: „Eşti un bandit, un chiabur, ştim noi unde-ţi fug ochii!" Acum însă-i greu să ajungi pîn-aici. Trebuie să cunoşti bine cărările. Altfel te prăpădeşti prin cele mlaştini.
— Şi dacă vin?
— Taci! Noaptea, cînd foşnesc plopii, mi se pare că aud glasuri de oameni. Nu mai pot!
— Vă rămîn îndatorat pînă la moarte, rosti mişcat Storojev.
— Asta aşa-i, observă cu indiferenţă gazda. O-of, n-aş vrea să ţi-o spun, da' cămaşa ţi-e mai aproape decît haina. Acum vreo trei ore, a venit cineva de la plasă, un cunoscut de-al nostru. Zice că-s tare furioşi comisarii. La ei în sat a mas unul. Se făceau percheziţii şi, aflînd de ele, omul cu pricina a întins-o. Cine ştie pe cine-or mai fi căutînd şi ei. Gazda se uită bănuitoare la Storojev.
Storojev se încruntă: „Mare ghinion!"
Femeia începu deodată să urle:
— Fă-te bine mai repede, omule, şi du-te de-aici. Fie-ţi milă de noi!
Storojev se răsti la ea. Femeia începu să urle şi mai vîrtos, aci rugîndu-l să plece, aci acoperindu-l de blesteme.
— Taci, proasto! urlă Storojev. Ţi-e frică pentru pielea ta? Da' mie nu mi-a fost teamă cînd ţi-am scăpat bărbatul?
Filipp era un vechi prieten al lui Storojev. Recrutase în acelaşi regiment cu el, însă taică-său, un ţăran bogat, îl scăpase repede de armată. Filipp s-a întors de la militărie, şi-a luat partea de la părinţi, şi-a vîndut toate catrafusele şi vitele şi a plecat în judeţul vecin, unde s-a angajat pădurar. S-a juruit să se îmbogăţească. Şi ce mai reguli a introdus! Nimeni nu putea să fure nici măcar un vreasc, darămite un buştean! Îi prindea pe ţărani cu lemnele

furate şi pe toţi îi amenda fără milă. Lacrimile nu-l mişcau. Jalea n-o auzea. În anul nouă sute şaptesprezece, pădurarul era cît pe ce să fie ucis. Atunci l-a scăpat Storojev. A venit acolo, i-a convins pe ţărani să se astîmpere. Oamenii au făcut zarvă, dar, milostivi la inimă, au scuipat şi şi-au uitat obida.

Pînă-n anul o mie nouă sute optsprezece, Filipp a dus o viaţă liniştită. Bănuţii i-a ascuns, vitele le-a vîndut. Cînd au venit bolşevicii, n-au găsit nimic la el şi au plecat. Filipp a rînjit viclean. Şi a început să-i asuprească şi mai avan pe ţărani. „Eu slujesc puterea sovietică, feciori de cîine, zicea el. Ea o să vă dea vouă libertate!“

— Sîntem chit şi-acum să taci că vreau să dorm, adăugă Storojev.

Storojev se culcă, dar nu putu să doarmă: neliniştea i se cuibărise în suflet. „Poate-a mirosit cineva că am fost la Antonov, în bordei? Poate că autorităţile au aflat şi ce-am vorbit cu el? Că sînt şi la Antonov destule lepădături. Poate că pe mine mă caută?“

E drept că Storojev pleca adesea din Dvoriki, pentru vreme îndelungată, cu treburi de-ale lui şi de-ale satului. Ce anume făcea el în timpul acelor deplasări nu ştia nimeni: Piotr Ivanovici era prevăzător. Dar iată că de data asta o scrîntise. „Dracu' m-a dus în pădurea aia blestemată! Ce căutam acolo? Lăcomia, Piotr, nu te mai ţine răbdarea să te răfuieşti mai repede cu comuna!“ se mustra Storojev pe sine însuşi, tot răsucindu-se cînd pe-o parte, cînd pe alta.

„Dar poate că nu pe mine mă caută? Poate că m-am speriat degeaba? Actele le am în regulă, în satul cu pricina am fost nu o dată, cu felurite treburi... Altă sminteală: puteau să fi aflat că am fost în sat şi că m-am făcut deodată nevăzut. O să se-ntrebe: de ce? A-a, drace!“

Oricum ar fi fost, Storojev nu voia să-l vîre în bucluc pe Filipp. I-a prins bine de data asta, o să-i

mai prindă bine şi altă dată. Munte cu munte se-ntîlneşte, dar om cu om...

„Plec !“ hotărî el — şi cu gîndul acesta adormi.

3

Cu fiecare zi, Storojev prindea tot mai multe puteri. Începuse să umble prin casă şi şedea multă vreme la fereastră, cu privirea aţintită spre desişul întunecos al pădurii. Prin minte i se depănau gînduri domoale, liniştite. N-avea nici o poftă să-şi tortureze mintea gîndindu-se că în curînd va trebui să plece din casa aceasta curată şi călduroasă.

Ningea. Zăpada era lipicioasă, pe jumătate topită. Piotr Ivanovici ieşea în ogradă şi rămînea multă vreme acolo, uitîndu-se cum pădurea îşi punea straie albe, cum brazii primeau, supuşi, înveliş greu de omăt pe umerii lor.

În sfîrşit, Filipp se întoarse de la gară. Seara, la ceai, Storojev îi zise :

— Cumetre, eu trebuie să plec. Stai, nu mă întrerupe ! Nu vreau să mă prăpădesc şi nici ţie nu-ţi doresc asta. Putem aştepta musafiri din zi în zi. Sfătuieşte-mă : ce să fac, unde să mă duc ?

Filipp rămase tăcut, trase cîteva fumuri şi răspunse :

— Nu te opresc, cumetre. E vremea să pleci. Şi aşa, noroc că nu te-au dibuit pînă acum. Uite ce zic eu : nu departe de-aici e-un bordei. Ştiu că acolo se ascundeau astă-vară doi oameni. Dezertori, sau dracu' ştie ce-or fi fost ! Bordeiul e foarte bun. Dacă mai trăiesc oamenii aceia, bine ; dacă nu, o s-o duci şi tu singur pînă-n primăvară... Eu o să vin să te văd şi să-ţi aduc merinde şi cartuşe. Să n-ai nici o grijă. Să se lase gerul şi pornim !

La mijlocul lui martie se lăsară geruri. Suna frunza pinilor şi începură să trosnească pereţii casei. Filipp îi dădu lui Storojev nişte pîslari, o şubă, albituri, un

sac cu pesmeţi şi cartuşe pentru armă. În zori, Storojev şi Filipp erau departe de casa pădurarului.

Către amiază se stîrni un vînt. Copacii vuiau. În luminişuri omătul se ridica în vîrtejuri. Calul se afunda adînc în nămeţi. Au mers aşa toată ziua. Cînd începu să se întunece, Filipp opri calul, se îndepărtă spre un pîlc de copaci şi-l chemă pe Storojev.

— Vezi pinul acela înalt? Te duci drept spre el. Cînd ajungi acolo, o faci la stînga şi mergi prin vîlcea ca o jumătate de ceas. O să dai de-o dumbravă de stejari. Treci prin ea. Cînd ajungi la marginea dumbrăvii, cauţi bordeiul. E-ntr-un desiş de brazi.

Îi mai spuse o dată semnele şi adăugă:

— Vezi s-o ţii drept înainte şi să n-o iei la dreapta, că dai de lupi. Acolo se pun capcane. Hai, du-te cu Dumnezeu!

Piotr Ivanovici îşi trînti arma şi sacul cu merinde pe spinare şi intră în pădure, fără să se mai uite înapoi. Pădurarul rămase multă vreme pe loc, uitîndu-se în urma lui; pe urmă dădu din mînă, se sui în sanie, întoarse calul şi-l plesni cu biciul.

4

Storojev găsi pinul cel înalt. Făcu la stînga şi porni printr-o vîlcea plină cu tufişuri. La loc deschis, vîntul bătea cu putere. Ridica zăpada şi o răsucea, lovindu-l pe Storojev peste faţă. Îi tăia obrajii şi-i înţepa buzele. Pe cer sclipeau stelele. Storojev auzi undeva departe nişte urlete surde.

„Lupii", îşi zise el.

Grăbi pasul. Dar era greu de mers. Vîntul îl dobora din picioare. În cele din urmă, în faţa lui începu să freamăte zidul întunecat al dumbrăvii de stejar. Vîntul se mai potoli. Piotr Ivanovici se aşeză pe un ciot. Îşi şterse faţa udă, îşi dezlipi gheaţa de pe mustăţi şi din barbă.

Şi auzi din nou, foarte aproape, un urlet prelung. Sări în sus, se năpusti în dumbrava de stejari şi merse aşa multă vreme, respirînd cu greu şi înfundîndu-se pînă la brîu în omăt. Se lovea de cioturi nevăzute şi de copaci doborîţi de furtună, făcîndu-şi drum prin tufişuri spinoase.

Şi nu se vedea capătul pădurii, nu se vedea nici un luminiş. Mergea mereu înainte, cădea şi se ridica, mormăia înjurături şi rugăciuni. Tufişurile spinoase îl loveau peste faţă, îi zgîriau pielea. Sîngele îi curgea pe obraz, amestecîndu-se cu sudoarea.

Storojev era sleit de puteri. Îşi scoase sacul din spinare, îl îngropă în zăpadă şi porni mînat din urmă de urlete.

Lupii se apropiau. Urletele lor se auzeau ba în spate, ba în faţa lui Storojev ; umbrele lor apăreau şi dispăreau foarte aproape, la numai cîţiva paşi. Ar fi vrut să-i sperie cu o împuşcătură, dar se temea să tragă.

Dumbrava de stejari se sfîrşi şi Storojev ieşi la marginea ei, într-un loc despre care nu ştia dacă e cel de care-i vorbise Filipp. În faţa lui se întindea un luminiş mare, scăldat în lumina lunii. Aici, vîntul, un vînt tăios şi aspru, gonea în voie.

Suflîndu-şi în palmele îngheţate, Piotr Ivanovici ajunse în poiană. Căută din ochi păduricea de brazi şi n-o găsi. În faţă, în spate şi pe de lături, îl înconjurau numai stejari bătrîni cu coaja scorţoasă.

La mijlocul poienii, se înfundă într-o groapă, pînă la piept. Arma îi căzu de pe umăr, în zăpadă. Încercă să iasă, dar deodată, nişte dinţi de fier îi prinseră mîna stîngă cu o putere grozavă.

Capcană ! Gropi de lup !

Zadarnic se zbătu el, încercînd să iasă din acea cursă de oţel. Picioarele i se afundau tot mai mult în zăpadă, iar mîna îi era strînsă tare în capcană. Zadarnic strigă după ajutor. Îi răspundeau doar lupii.

În cele din urmă, Storojev se lăsă înfrînt. Puterile îl părăsiră. Glasul îi răguşi. Rămase aşa, nemişcat, încătuşat de fier şi de zăpadă. Vîntul îl troienea cu omăt. Frigul îi pătrundea la inimă şi-i răcea sîn-

gele. Simțea că-și pierde cunoștința. Vedea, în gînd, ca într-un vîrtej, chipuri, vedenii nelămurite, oameni morți de mult.

Și deodată văzu aievea, parcă în fața lui, pămîntul de la Lacul Lebedelor. Se văzu și pe dînsul în mijlocul ogoarelor, singur, pe pămîntul său. Pe Storojev îl cuprinse teama, se îngrozea la gîndul că o să moară singur în pădurea aceea, printre copaci, zăpadă și lupi.

Deschise ochii pentru ultima oară. Sus, deasupra lui, luceau stelele reci.

CAPITOLUL AL OPTULEA

1

În primăvara anului o mie nouă sute douăzeci, Antonov îi împrăștia prin gubernie pe toți acei care făcuseră — cum spunea el în glumă — academia războiului de partizani la Pahotnîi Ugol și în pădurile de la Injavino. Aceștia erau comandanții viitoarelor regimente, șefii de stat-major și aghiotanții lor, în total vreo sută cincizeci de oameni, floarea și cadrele cele mai de nădejde ale rebeliunii. Regimentele urmau să se formeze din rîndul populației și al dezertorilor, în primul rînd, desigur, din aceia de prin partea locului. Nu degeaba îi aranja Antonov în tot felul de posturi, scăpîndu-i de mobilizare.

S-a hotărît ca în momentul rebeliunii, regimentele să fie reunite în două armate. În fruntea primei armate fusese numit Piotr Tokmakov, care între timp terminase formarea secțiilor marelui stat-major operativ al armatelor de partizani din ținutul Tambov ; comandant al armatei a doua fusese numit fostul locotenent-colonel Kuznețov.

Ceata s-a transformat într-un detașament de gardă personală al marelui stat-major operativ. Regimentul

de asalt al lui Sanfirov număra două mii de cavaleriști, excelent echipați și înarmați. Ișin pregătise uriașe rezerve de provizii. Fiodorov-Gorski îi trimitea herghelii întregi de cai, cumpărați din guberniile învecinate. La rîndul său, Ivan Egorovici îi trimitea avocatului caii vlăguiți, pentru a-i prezenta la comisie și a-i livra Armatei Roșii.

Toate celelalte fuseseră și ele aranjate cum se cuvine. Serviciul de informații se organiza și el. Prin sate mișunau agenți ai rebelilor. Aceștia răspîndeau zvonuri false cum că Antonov, care nu voia vărsări de sînge de prisos, a renunțat pentru o vreme la neînțelegerile interne și a adresat sovietelor un apel, chemîndu-le să asculte glasul țărănimii muncitoare și să-și plece urechea la soarta ei amară. Aleksandr Stepanovici aștepta, chipurile, răspuns : poate că bolșevicii o să-și vină în minți, o să termine cu „jocul de-a războiul civil“, o să încheie pace cu celelalte țări, o să ajungă la înțelegere cu țărănimea muncitoare și o să ușureze soarta țăranilor și a celorlalți oameni din Rusia. Dar dacă, chipurile, bolșevicii se vor încăpățîna — și treburile lor vor merge tare, tare prost — Aleksandr Stepanovici o să înceapă din nou războiul. În acel război, vezi bine, Antonov are un singur țel : să apere țărănimea muncitoare, ca să nu moară de foame... Și Aleksandr Stepanovici s-a jurat, cică, să nu ia nimic de la țărani : nici grîne, nici nutreț pentru cai. Și nici chiar oameni nu vrea să ia cu de-a sila în armata lui, așa cum fac roșii. El nu lingușește țărănimea muncitoare, nu-i cerșește bunăvoința : cînd și-o da seama cum stau lucrurile, țăranul o să vină singur la el.

În adevăr, bogătanii, înfuriați de prodrazviorstkă, au început să-l caute ei singuri pe Antonov și să-l cheme la ei. Veneau la el grămadă feciori de țărani fălcoși, feciorii acelora care doseau grînele în gropi. Ei hotărîseră să-și apere hambarele cu arma în mînă, și-și încercau norocul cu Antonov.

Din Hitrovo, Afanasievka, Verhoțenie, Ponzar, Pavlodarov, Pustovalov, din satele bogate ale județelor Borisoglebsk, Kirsanov, Morșanisk, Kozlov și

Tambov, tineri din familiile înstărite au început să plece la hatmanii bandiţilor.

Antonov era pregătit să-i primească. Ajutoarele lui prevăzuseră totul ! Se înţeleseseră şi asupra unei delimitări precise : Antonov se jurase să nu se amestece în politică ; Plujnikov îl asigurase pe Aleksandr Stepanovici că şefii politici ai rebeliunii nu-i vor sta piedică în treburile militare. Acordul a fost semnat şi Antonov a fost numit şef al statului-major operativ al armatelor de partizani din ţinutul Tambov.

Agentura era condusă, ca şi mai înainte, de Fiodorov-Gorski. Acesta se învîrtea în lumea bună din Tambov ; amic şi prieten la cataramă cu mulţi oameni cu funcţii mai mari şi mai mici, el plăcea tuturor. Simpatic şi serviabil, era un excelent tovarăş de chefuri, dădea de băut şi de mîncat cu nemiluita, dar el însuşi abia atingea păhărelul. La jocul de cărţi era un partener minunat... Zîmbea întotdeauna, făcea spirite inteligente, ştia să spună la timpul oportun o vorbă înţeleaptă ; de cele mai multe ori tăcea şi asculta, ciulindu-şi urechile albăstrii. Era însoţit permanent de frumoasa lui soţie. Aceasta îi încînta pe militarii şi civilii care, de cînd erau, nu văzuseră asemenea „femeiuşti". Ea ştia să afle de la adoratorii săi lucruri la care strălucitul ei soţ nu putea să ajungă.

Soţul juca cu eleganţă rolul unui om străin de politică şi mărturisea sincer că e pur şi simplu un speculant, da, da. Nu-l credea nimeni. Mă rog, care speculant e nebun să pălăvrăgească atît de sincer despre respingătoarea lui îndeletnicire ? Sumele de bani peste măsură de mari pe care seducătorul Fiodorov le cheltuia pe recepţii şi ospeţe nu băteau nimănui la ochi. Toţi ştiau, doar, că în trecut el strînsese un capital frumuşel. Şi apoi, serviciul la Biroul din Petrograd pentru achiziţionarea de cai... Pentru cai capătă el, vezi bine, bani buni.

Nimeni nici nu bănuia, fireşte, că el nu primea bani numai pentru cai. Nici prin cap nu putea să-i treacă cuiva că Gorski era în legătură nu numai cu

comitetele centrale ale eserilor de dreapta și de stînga, dar și cu cadeții din Piter și din Moscova și cu monarhiștii inveterați.

Și așa complotiștii din Tambov travestiți în sumane s-au pomenit aliați cu centrele de peste graniță ale înverșunaților gardiști albi și era greu de ghicit cine comanda în ultimă instanță rebeliunea : eserii sau cei pe care îi slujea cumulardul avocat Fiodorov-Gorski.

Fiodorov-Gorski se jura că lucrează numai pentru „țăranul rus, nefericit și obijduit". Lucra mai mult decît bine ; Antonov era mulțumit de el. Era mulțumit și Fiodorov-Gorski. Era plătit gras și-și dădea toată silința. Se întîmpla uneori ca vreun detașament roșu, trimis pe urmele lui Antonov în urma unui ordin operativ direct de la Tambov, să găsească acest ordin la cartierul general al trupelor lui Antonov ; ordinul era transmis rebelilor de agenții lui Fiodorov-Gorski chiar în ziua semnării.

Pe scurt, totul era gata. Era nevoie de un om care să se ocupe de paza ținutului răsculat, a depozitelor, a căilor de comunicații, a refugiilor secrete ale statelor-majore, învestit cu dreptul de a judeca și grația după regulile războiului. Era nevoie de un șef al haitei de lupi.

Antonov hotărî să-l cheme pe Storojev.

Știa ce i se întîmplase lui Piotr Ivanovici, știa că niște vînători care umblau prin locurile pe unde iernase Storojev dăduseră de urma lui, îl găsiseră și-l aduseseră în satul cel mai apropiat.

2

Piotr Ivanovici a stat la spital pînă în luna mai.

S-a întors în sat slăbit, smerit și liniștit. Se părea că n-o să mai uite niciodată noaptea aceea din pă-

dure, că s-au sfîrşit pentru totdeauna zilele de frămîntare, că Storojev, frînt, s-a dat bătut.

Deveni şi mai ursuz, şi mai tăcut.

Cînd prin sate se răspîndiră zvonuri despre Antonov, cum că acesta va porni ca mîine în fruntea oştirii sale nenumărate împotriva bolşevicilor, Storojev rîdea, dar tăcea. Apoi nişte oameni începură să se arate noaptea în dosul curţii lui Storojev. Totul se petrecea însă în mare taină.

O dată, într-o noapte de mai, Piotr Ivanovici fu trezit de Andrian.

— Te caută un călăreţ, îi şopti el. Te cheamă îndată. O să te nenorocească, ticăloşii ; o să te nenorocească. Cum vine asta, au luat-o pe faţă ?

— Taci, îi şopti Piotr Ivanovici, dîndu-se jos din pat.

Praskovia gemu prin somn. Storojev o acoperi cu plapuma, se îmbrăcă şi ieşi.

— Ei, ce-i ? îl întrebă aspru pe călăreţ. Ce te-a apucat să vii călare aici ? Dacă pun mîna pe tine — cade-un cap, dacă mă prind pe mine — cad o mie de capete. Nătărăule !

— Nu se putea altfel; am un plic urgent. Şi pe urmă, am venit tiptil, tot pe din dos, că-s de pe-aici şi cunosc locul.

Storojev îşi ridică capul şi se uită atent la străin. Îl recunoscu pe Saşka Karas, dintr-un cătun învecinat.

— Ce, şi tu te-ai dus la Antonov ?

— M-am dus. Hei, ce de-a lume e-acolo, Piotr Ivanovici !

Storojev intră în tindă, ridică fitilul lămpii, îşi puse ochelarii şi începu să citească.

Îi scria „şeful". Îi poruncea să înceapă, fără zăbavă, formarea unui detaşament de ordine interioară, să recruteze oameni pentru unităţile de miliţie din plăşi şi sate, pentru paza regiunii şi a comandamentelor locale, care, zicea el, vor ieşi curînd din ilegalitate ; îi comunica diferite date, locuri de întîlnire, codul de semnalizare secretă.

Storojev îşi făcu o cruce mare.

— Să fie-ntr-un ceas bun ! rosti el cu foc. Ei, va să zică s-au pornit. Dă-i drumu' înapoi, Saşka. Spune-i lui Aleksandr Stepanovici să n-aibă nici o grijă.

Îl conduse pe Karas, închise poarta după el şi se întoarse din nou în casă.

Era o noapte călduroasă... În Duracii Koneţ scheuna un căţeluş. Undeva, în depărtare, hurducăia o căruţă.

Storojev se uita la lumea aceasta liniştită, la casele adormite sub razele lunii. Îşi făcu cruce şi se duse să-şi continue somnul. Cînd se culcă, Praskovia se trezi şi se lipi de el.

Storojev gîndi : „Oare multă vreme o să mai dorm liniştit ?"

Şi-şi aduse aminte de lunile de nelinişte, de întîlnirile, de îndoielile şi de frămîntările lui, de noaptea aceea din pădure...

— O da Dumnezeu şi lucrurile s-or întoarce spre bine, zise el încet, îmbrăţişînd-o pe Praskovia.

De-atunci Storojev n-a mai ştiut ce-i tihna. A adus la cunoştinţa sovietului sătesc că s-a angajat în serviciul Biroului de transporturi auto şi hipo din Petrograd şi că trebuie să cumpere cai pentru Armata Roşie. A arătat delegaţia, semnată de Fiodorov, împuternicitul biroului.

— Asta-i lucru bun, i s-a răspuns la soviet. Lucrează, Piotr Ivanovici, e vremea să lucrezi şi dumneata pentru puterea sovietică, să-ţi speli păcatele.

Piotr Ivanovici lipsea de-acasă cu săptămînile. Dacă cumpăra cai sau nu, nu se interesa nimeni. De altfel, de ochii lumii, i se aduceau cînd vreo cinci, cînd vreo zece gloabe.

Uneori, Storojev pleca singur, alteori îl trimitea pe Lioşka. Acesta ducea nişte plicuri unor oameni necunoscuţi, primind în schimb bileţele în care era vorba de cai, cum şi porunca de a-i transmite lui Storojev nişte cuvinte ciudate, ca de pildă : „Bate ploaia, fierarul ciocăneşte", sau : „Albina a zburat, prinde-o pe rîu".

3

Zvonurile despre apropierea lui Antonov începură să se răspîndească cu tot mai mult temei. Adesea, pe ogoare, de țărani se apropiau călăreți cu funde verzi la șepci. Le vorbeau de Antonov, de prodrazviorstkă, de pîine și pămînt. Cereau apă și plecau.

La Dvoriki și în satele învecinate începură incendiile. Ardeau pătulele și casele comuniștilor din sate. Cei care puneau focul nu erau descoperiți.

Unul după altul, tinerii din gospodăriile înstărite începură să dispară din sat.

Oameni necunoscuți îi prindeau pe cîmp pe comuniști și-i băteau de-i lăsau mai mult morți decît vii.

Odată, la Piotr Ivanovici a venit fuga, abia trăgîndu-și sufletul, Andrei Andreevici, poreclit Țapul pentru bărbița lui rară. Era un om slăbănog și ciolănos, prost îmbrăcat, încovoiat de nevoi și de o familie numeroasă, iar pe deasupra și văduv.

— Veneam de la iaz, unde mă dusesem să prind niște carași, că tare-mi mai plac. Merg prin dosul ogrăzilor și văd un om furișîndu-se spre pătulul dumitale. Se uită în dreapta, se uită în stînga și, zdup, în pătul, printr-o gaură. Asta mi-i sfînta cruce și nu era unul de-ai noștri, era un bandit !...

Piotr Ivanovici îl liniști pe Andrei. Ba chiar îi dărui nitam-nisam un cocoș bătrîn și-i spuse să tacă : cine știe ce s-ar mai putea crede ! Iar gaura de la pătul a astupat-o.

4

Între timp, Antonov formase două armate ; fiecare armată avea cîte zece regimente, iar regimentele — cîte două mii de oameni. Fiecare regiment purta

numele plășii de unde veneau oamenii. Regimentele Nizovski, Verhoțenski, Baharevski, Naru-Tamboski, Tugolukovski, Bitiugski și celelalte au fost înarmate din depozitele secrete ale lui Ivan Ișin și din rezervele locale. Antonoviștii aveau mii de puști, sute de mitraliere și patru tunuri.

În afară de acestea, efectivele lui Antonov mai cuprindeau detașamentul de „lupi“ de ordine și represiune al lui Storojev, cu un efectiv de o mie de oameni — cîte zece-cincisprezece milițieni în fiecare sat ; brigada specială a lui Punici, subordonată direct lui Antonov, constituia rezerva strategică a marelui stat-major operativ.

Evenimentele luau o întorsătură amenințătoare.

Într-o zi călduroasă de iulie a anului o mie nouă sute douăzeci, în pădurea în care-și avea sediul marele stat-major operativ al lui Antonov a venit, cu un plic, un agent al lui Fiodorov-Gorski. În plic era o circulară a fostului ministru al țăranilor, Cernov. În numele comitetului central al eserilor, Cernov expunea amănunțit un program de pregătire a țăranilor pentru lupta împotriva puterii sovietice ; indica organizațiilor locale ale partidului să folosească nemulțumirea acută a țăranilor față de prestațiile alimentare și de alte prestații și să creeze la sate o mișcare de „sentințe ale obștei“. Pe baza acestei mișcări el propunea să se organizeze, în afara partidului, o Uniune a țărănimii muncitoare.

Această iudă lovea la sigur.

Foamea era stăpînă nu numai la oraș, ci și la țară.

Fusese un an secetos. Doar pe-alocuri se vedeau spice slabe, legănate de un vînt uscat. Acesta era tot puținul pe care-l dăduse pămîntul pîrjolit de arșiță. Vitele se prăpădeau : nutreț nu era și nici nădejde că va fi. Cerșetorii pribegeau din sat în sat. Gările și trenurile erau pline de oameni cu tăgîrțe. Speculanții adunau bogății fabuloase dintr-un colțuc de pîine îndoită cu lobodă.

Să smulgă pîinea din ghearele chiaburului, să mîntuie de foame milioane de oameni ! — aceasta era datoria revoluționară a detașamentelor de aprovizionare. Și ele acționau așa cum o cerea conjunctura revoluționară. Sovietele luau grînele, dar nu puteau da nimic în schimb : fabricile și uzinele stagnau, mașinile rugineau.

Oboseala și istovirea pătrundeau tot mai adînc în masa țărănimii, căci și ea suporta greutățile revoluției. Sufletul țăranului era într-o continuă oscilație : aci dădea crezare demagogiei confuze a eserilor, aci apelurilor mincinoase ale menșevicilor, aci făgăduielilor făcute de alte lepădături ale orînduirii în agonie.

Epigonii eserilor au tras învățăminte din istorie. Numele lor erau pline de noroi, ei se vînduseră în dreapta și-n stînga. Asta se știa și în satele cele mai depărtate. Cum să-i mai creadă oamenii ? Dar eserii puneau la cale un nou joc mîrșav. Ei se vîrau în sufletul țăranului, prefăcîndu-se că sînt *fără partid*. Mai mult decît atît, creau o Uniune a țărănimii muncitoare *fără partid*.

Firește că acest joc l-ar fi ghicit îndată oricine se pricepe cît de cît în politică. Dar țăranului i s-a sucit atîta capul, încît s-a încurcat de mult în toate partidele ivite în Rusia. Au răsărit așa, deodată, ca ciupercile după ploaie. Toate spun cîte și mai cîte, toate fac făgăduieli, fiecare îl ademenește în felul său pe țăran... Pas de te mai descurcă pentru cine sînt ele cu adevărat, ce vor pentru țăran, ce vor de la țăran ?

Și acum, alta : o uniune fără de partid !

„Asta-i, îi spunea Evsei vecinului său Semion. Care va să zică, fără partiduri, ducă-se toate pe pustii ! De... mai știi ?..."

Cum să priceapă Evsei înșelăciunea ? El e înconjurat din toate părțile de minciuni : îl minte eserul, îl minte chiaburul și toți o țin într-un glas că cei mai mari mincinoși sînt bolșevicii !

Evsei se scarpină după ceafă : „Ah, irozii ! Ah, ticăloșii ! Și ne iau pîinea !"

Iată că zeci de mii de Evsei trec de la șovăială la tulburări, de altfel, deocamdată pașnice. Dar chiaburul nu pierde vremea : el găsește conducători pentru tulburări armate. Le pasă oare chiaburilor că Antonov e un aventurier, gata să slujească oricui ? Dacă i-o sluji bine, o să-l ridice în slăvile cerului ; dacă i-o sluji prost, o să-i dea în cap. Ăstuia pot chiar să-i dea un pud de tămîie, să miroasă pînă i-o veni rău. Căpetenia e înconjurată de vechi demagogi, trecuți prin ciur și prin dîrmon. Căpetenia înjghebează o armată, demagogii alcătuiesc un program „fără partid", agenții lor răspîndesc prin sate un zvon sinistru, că bolșevicii au hotărît să stîrpească, prin foame, tot neamul țărănesc.

Scînteia nimerește în pulberea gata să sară în aer.

Unificarea țărănimii și-a căpătat denumirea oficială : „Uniunea țărănimii muncitoare", prescurtat U.Ț.M. La adunările clandestine ale chiaburilor au fost alese comitetele sătești, de plasă și județene. Delegații județelor au ales un comitet gubernial, sub președinția lui Plujnikov. Chiaburii aveau încredere în fățarnicul acesta și el nu le-a înșelat așteptările.

Comitetul a hotărît să dezlănțuie rebeliunea în iulie. Dar a mai fost nevoie de o lună, pentru a pune la punct o mulțime de lucruri. La începutul lui august, totul era gata : satele înfometate, prelucrate de Plujnikov, s-au învoit să se alăture rebeliunii. Atunci Antonov a făcut cunoscut că, de-acum înainte, cartierul lui general și reședința comitetului gubernial va fi satul Kamenka din județul Tambov și că de acolo va da el semnalul de începere a răscoalei.

Așa, lipitorile și eserii din ținutul Tambovului au împlîntat, încă o dată, cuțitul în spinarea revoluției ; tocmai în acele zile, în sud se dădea o luptă sîngeroasă cu Vranghel.

Albii și eserii acționau în comun.

Rebeliunea începuse.

1

Pentru statul-major și pentru comitet s-au ocupat școala și alte cîteva clădiri. În dimineața de cincisprezece august, intendentul Trubka i-a raportat „șefului“ că totul e gata.

Antonov a părăsit văgăunele din pădure și s-a așezat omenește. Patrule de călăreți circulau prin împrejurimi. Opreau pe fiecare trecător la zece verste de „cartierul general“ și-l descoseau cu de-amănuntul unde merge și pentru ce. Observatorii nu se mai dădeau jos din clopotniță. Pentru orice eventualitate, Ișin cel prevăzător amenajase sub casele ocupate de „cartierul general“ subsoluri cu ieșiri tăinuite, în care totul era pregătit pentru efectivul statului-major și al comitetului : paturi, albituri, hrană pentru vreo două săptămîni. Unul dintre subsoluri fusese transformat în închisoare.

În seara de nouăsprezece august, Plujnikov i-a convocat la statul-major pe țăranii din Kamenka și din satele megieșe. S-au adunat vreo cinci mii de oameni, ocupînd locul din fața școlii. Alții, ca să vadă mai bine, se urcaseră în copaci și pe acoperișurile caselor învecinate.

Nu departe de școală, lîngă căsuța părăduită a țăranului Evsei Kalmîkov din Kamenka, ședeau Frol Petrovici, Andrei Andreevici, prietenul lui nedespărțit, și Danila Naumîci, fost staroste de plasă la Dvoriki, un om trupeș, în cizme cu carîmbii tari. Țăranii aceștia fuseseră trimiși ca delegați la Kamenka, să vadă care-i situația.

— ...dacă ne-au trimis, înseamnă că e cu o socoteală, căuta să-i convingă Frol Petrovici pe cei care ședeau alături de el. Tu să nu discuți cu mine, Andrei, să nu discuți ! Razviorstka [1] îi sugrumă pe toți. Da' acum, auzi ? Leksandr Stepanîci s-a ridicat pen-

[1] Prescurtare pentru „prodrazviorstka".

tru țăran, împotriva comunei, care va să zică. Asta înseamnă că s-a zis și cu razviorstka. Priceput-ați?

— Cum să nu pricepem, Frol Petrovici? se învoi Evsei, un țăran slăbănog și cam adus de spinare, cu un cap ca de pasăre. Numai că, dracu' știe ce-o mai ieși și din asta...

— Da, așa-i, îi ținu, supus, Andrei Andreevici isonul lui Frol Petrovici. Razviorstka, lucru lămurit, e-așa și pe dincolo... Atît că, la drept vorbind, ce-o să ia ei de la mine? Pe cuptor am cinci copii, sub cuptor am un cîrd de guzgani. Asta mi-i toată avuția. Pe mine, unul, razviorstka nu mă atinge.

— Ei, poftim! exclamă furios Danila Naumîci, umflîndu-se în pene. Sînt meșteri ei, roșii, să-i îmbie pe de-alde voi cu vorbe frumoase. Cică-i sărăcim pe bogătani și-averea lor v-o dăm vouă...

— Bine zici, Danila, îl susținu Frol Petrovici. Numai că din avutul altuia să nu te-aștepți la spor. Ba și sporul o să-l ia după o vreme. O să-l ia, Andrei, nu te mai certa cu mine. Nu-u, comuna-i moarte pentru toți, ce mi-ești tu, ce mi-s eu, ce mi-i Danilka. Gîndește-te, Andrei, gîndește-te!

— Mă gîndesc eu, mă gîndesc, bolborosi pripit Andrei Andreevici. Dacă nu voiam să mă gîndesc, nu băteam cu tine atîtea verste de la Dvoriki încoace. Andrei Andreevici tăcu. După aceea adăugă: Da' vărsare de sînge știu c-o să fie, u-iu-iu...

— De sîngele rău nu-i păcat! mormăi cu dispreț Danila Naumîci.

Cei din jur îi țișțuiră: reprezentația începuse. În cerdacul școlii ieși Plujnikov, însoțit de cei douăzeci și cinci de membri ai comitetului gubernial, îmbrăcați cu acest prilej ca de sărbătoare. În fața cerdacului se rînduiseră vreo douăzeci de oameni, vîrstnici și tineri, bine îmbrăcați și înarmați. Apoi, apăru regimentul de asalt al lui Sanfirov, care înconjură mulțimea ca un lanț. În soare sclipiră alămurile fanfarei. Din școală ieși în fugă ordonanța lui Antonov, îi șopti ceva la ureche lui Plujnikov și o zbughi înapoi. Plujnikov ridică mîna și gorniștii sunară

onorul. Mulţimea amuţi. Grigori Naumovici începu să vorbească. Adresă celor de faţă un zîmbet dulceag şi glasul lui tremurat pluti peste mulţimea de oameni.

— Fraţilor! Astăzi e-o zi mare! La adunările secrete, aţi ales voi înşivă comitetul gubernial al ţărănimii muncitoare, pe care-l vedeţi acum în faţa voastră! Plujnikov arătă către bărboşii aliniaţi şi aceştia se închinară mulţimii; din mulţime, drept răspuns, se ridică un freamăt. Frecîndu-şi mîinile, Plujnikov urmă: Şi-n comitetul ăsta şi-n comitetele săteşti, de plasă şi judeţene, mijlocaşii, bogaţii şi săracii s-au unit într-o îmbrăţişare frăţească. Acum sîntem pentru totdeauna uniţi! Da' şi duşmanul e acelaşi — afurisita de comună! Fraţilor, dragii mei, roşii ne asmut înadins pe unii împotriva altora, ca să stîrpească prin foame puterea ţărănimii. Da' avem şi o armată, apărătoarea noastră; mîine o s-o conducă la luptă comandantul nostru suprem, Aleksandr Stepanovici Antonov. El a suferit pentru voi şi înainte şi o să vă ia şi-acum apărarea, fraţilor, credeţi-mă!

„Fraţii" tăceau. Gorniştii sunară încă o dată onorul şi atunci ieşi în cerdac, înconjurat de statul său major, Antonov. Purta o bluză roşie de postav, cu un şnur de aur la guler, pantaloni bufanţi roşii, spintecaţi de un lampas de argint, cizme de lac cu ciucuri, din acelea pe care le poartă husarii. De o curea petrecută peste umăr îi atîrna sabia, cu mînerul aurit şi cu dragon de argint. Tremurînd ca scuturat de friguri, îşi scoase chipiul cu un cant de aur la cozoroc, şi se închină mulţimii în toate părţile. Adunarea fremătă din nou şi în mijlocul ei se produse o mişcare; toţi voiau să-l vadă pe „şef", care se arăta pentru întîia oară norodului... Din mulţime ieşiră trei bătrîni cu barba albă şi-i oferiră lui Antonov pîine şi sare pe o tavă încrustată de lemn, acoperită cu un ştergar cu broderie bogată. Antonov îi îmbrăţişă pe rînd şi-i sărută de cîte trei ori. Dîndu-i tava lui Abraşka, începu apoi să vorbească cu o voce sacadată, ca un lătrat:

— Sluga dumneavoastră, fraţilor ! Sînt de-ai voştri, de-acelaşi sînge ! Iar dînşii toţi — Antonov scoase înainte pe Tokmakov şi Kuzneţov, un om gras, trecut de ani — Tokmakov şi Kuzneţov, comandanţii armatei întîi şi a doua, tot din viţa noastră ; Piotr Mihailovici a fost pe deasupra şi deţinut politic. Işin Ivan Egorovici, apropie-te ! Cine nu-l cunoaşte ?! Işin zîmbi prosteşte şi făcu o plecăciune norodului. Dînsul e membru al comitetului gubernial, dînsul ne-a pregătit rezervele ; a stat şi el la ocnă. Iar flăcăii aceştia — Antonov îi arătă pe cei rînduiţi în faţa cerdacului — sînt comandanţii regimentelor noastre, trup din trupul ţărănimii. Toţi au suferit pentru acelaşi lucru. Dar acum s-a sfîrşit ! Acum sîntem toţi ca unul pentru pămînt şi libertate ! Antonov îl îmbrăţişă şi-l sărută pe Plujnikov pe chelia lui unsuroasă, întărind parcă în felul ácesta unitatea dintre armată şi conducerea politică.

Frol Petrovici îl înghionti pe Andrei Andreevici :

— Văzuşi, văzuşi ?

— Părintele nostru ! exclamă cu lacrimi în ochi Danila Naumîci. Să ştii că ţi-i trimit pe toţi feciorii mei.

— Mă-nscriu în comitet ! strigă entuziasmat Frol Petrovici.

Cînd se mai potoli larma şi tulburarea, Antonov ridică braţul.

— Jur că pînă n-om sfîrşi-o cu roşii, o să lupt pînă la ultima suflare !

Atunci Işin ieşi înainte şi strigă cît îl ţinu gura :

— Popor ! Oameni ai muncii ! Să jurăm şi noi să-apărăm pămîntul şi libertatea ! Du-ne la luptă împotriva comunei, Aleksandr Stepanîci. Uraa ! Trăiască Stepanîci !

Regimentul, comandanţii de regimente, membrii comitetului şi mulţimea, într-un singur glas, dădură urmare chemării lui Işin. Antonov rămase vreo trei minute cu capul descoperit, cu un zîmbet silit pe buzele palide, apoi se retrase.

Plujnikov dădu citire programului Uniunii şi anunţă începutul răscoalei. Mulţimea începu să se împrăştie.

Soarele cobora spre asfinţit. Un nor stacojiu-albăstriu, prevestitor de rele, învălui zarea şi astrul zilei se înecă în el, îngropîndu-se parcă în bezna liliachie.

Un simţămînt ascuţit de nelinişte sfîşia inimile tuturor.

Ce-o să se întîmple, ce-o să se întîmple? O-ho-ho!...

Iar observatorul din clopotniţă striga la intervale regulate:

— Nimic, nimic! Fii atent, fii cu ochii-n patru!

2

După cîteva zile, Antonov le dovedi ţăranilor că el nu aruncă vorbe în vînt. Marele stat-major operativ puse la cale o operaţiune îndrăzneaţă: hotărî să-i sperie pe bolşevici cu un marş asupra Tambovului.

În sate începu să se zvonească de o nesfîrşită armată „a noastră", care ca mîine va pune capăt puterii bolşevice la Tambov.

Înaintînd noaptea, pe potecile şi drumurile din păduri, Tokmakov conduse două regimente ale armatei sale şi cîteva detaşamente de dezertori, înjghebate în pripă şi prost înarmate, spre Ţna.

Într-o dimineaţă rece de toamnă, o patrulă a lui Tokmakov făcu o incursiune la marginea satului Kuzmina Gat, aflat la douăzeci de verste de Tambov. În sat era linişte. Patrula se întoarse şi raportă comandantului.

Tokmakov îşi trecu unităţile peste Ţna şi întreaga masă a răsculaţilor năvăli în sat. Cineva anunţase Tambovul că se apropie o uriaşă forţă militară a lui Antonov. Pe şoseaua Tambov-Sampur au fost trimise un regiment de infanterie şi un escadron de cavalerie.

Tokmakov, care fusese înştiinţat de un agent al lui Fiodorov-Gorski că i-au fost trimise în întîmpinare unităţi roşii, rîse şi ordonă retragerea pe acelaşi drum.

Pătrunzînd în Kuzmina Gat, unităţile roşii n-au mai găsit acolo pe nimeni. În marş forţat, Tokmakov se înapoia la „cartierul general“.

3

Pe cîmpiile guberniei, războiul lua amploare. Judeţele Kirsanov, Borisoglebsk şi o parte din judeţul Tambov se răsculaseră. Rebeliunea se întinsese spre nord-vest. Regimentele lui Antonov interceptaseră linia de sud-est, care lega Moscova cu Ţariţînul; aruncau în aer podurile, stricau traversele de cale ferată. Eşaloanele cu grîne din guberniile agricole care mergeau spre Moscova, spre Piter şi cele destinate armatei nu-şi mai puteau continua drumul.

În judeţele Tambov, Kirsanov şi Borisoglebsk a fost declarată *starea de asediu,* toţi comuniştii şi activiştii de la comitetele executive de plasă au fost înştiinţaţi să părăsească satele şi să plece la oraşe şi la staţiile de cale ferată, care se aflau sub paza unităţilor militare.

4

Primind ordinul de plecare, comuniştii din Dvoriki s-au adunat la şcoală. Au convocat comitetul sărăcimii şi cîţiva oameni dintre cei care fuseseră pe front.

La întrunire au venit Listrat, care sosise în sat cu vreo cinci zile în urmă, Sașa Cikin, un flăcău isteț, armonist și bătăuș, prieten cu Lioșka, vizitiul Nikita Semionovici cu fiu-său, comsomolistul Fedea.

Nikita Semionovici era o figură remarcabilă în sat. Dacă ne putem exprima așa, era alcătuit în întregime din cele mai neașteptate contradicții. Potrivit unei vechi obișnuințe, proprii vizitiilor, îi plăcea strașnic să petreacă, dar acasă stătea sub papucul nevestei și nici nu cuteza să ridice glasul. Nu-i plăcea nimic mai mult decît să cînte în strană, unde basul lui tuna cumplit. Și nu era în Dvoriki mai mare hulitor al lui Dumnezeu decît Nikita Semionovici. El cumula funcția lui publică cu o ură înverșunată față de superiori. Îi plăcea să-l ducă cu trăsura pe Ulusov, președintele zemstvei, fiindcă acesta nu recunoștea decît goana în galop ; în nouă sute șase i-a dat foc, însă, la conac. Cu cîțiva ani mai înainte, cînd țăranii din Dvoriki se răsculaseră împotriva lui Ulusov, fusese bătut fără milă, dar era încredințat că a fost bătut pe drept. În nouă sute trei se ducea la întrunirile secrete de la învățătoarea Olga Mihailovna, dar n-a citit nici o carte. Pe Piotr Ivanovici îl disprețuia și-l ura din tinerețe, dar asta nu-l împiedica nicidecum să bea cu el cînd se ivea prilejul.

Încă de mult, la Dvoriki, oamenii se uitau chiorîș la comuniști. Aceștia nu mai puteau vorbi de grîne, nu mai puteau pomeni de prodrazviorstkă, pentru că ar fi ieșit tămbălău mare.

— Cică Antonov nu ia nimic de la ai noștri, îi spunea Danila Naumîci lui Nikita Semionovici. Ăsta nu-i tîlhar ca ai voștri. Antonov lasă comerțul liber, da' voi ?

Toate aceste zvonuri și discuții, precum și ordinul pe care-l primiseră, îi făcură pe comuniștii din Dvoriki să se adune noaptea la școală. La consfătuire veniseră și comuniști din satele îndepărtate, unde fetele cîntau fără sfială :

O să-mi cos o fundă verde,
Partizanul meu iubit!

Comuniştii spuneau tot ce credeau. Fiecare vedea lămurit că trebuie să plece din sat. Puteau pleca într-o singură direcţie : pe calea ferată Tambov-Ţariţîn şi în staţiile de-a lungul ei. Aşa au şi hotărît : să plece din Dvoriki în staţia Tokarevka şi să se unească acolo cu un detaşament comunist de sub comanda lui Jirkunov. Cu gîndul acesta au venit toţi la adunare.

Saşa Cikin începu să strige, spunînd că e ruşine şi aşa mai departe, dar Listrat îl opri brusc :

— Să nu ne faci fricoşi, nerodule. Partidul ne învaţă că uneori nu-i ruşine să te retragi. Aici n-avem de ce să lungim vorba ; ne unim cu comuniştii din tot judeţul la Tokarevka sau Mordovo şi nu-i lăsăm pe bandiţi să pună mîna pe linie şi să lase fără pîine oraşele şi armata. Cine se teme să-şi lase nevestele aici, poate să le ia. Ne organizăm într-un detaşament comunist. Ne adunăm tot aici, după trei ore.

Fedea roşcovanul se ţinea scai de taică-său şi scîncea :

— Ce suflet de cîine ai : tu te duci şi pe mine mă laşi aici. Tată-ă, tată-ă! Lasă-mă-n grupul de recunoaştere!

— Taci, nătărăule! îl repezea Nikita. Lua-te-ar dracu' să te ia de cercetaş!

— Vanea Fruştak e de-o seamă cu mine şi uite că s-a-nscris în grupul de recunoaştere al lui Saşka Cikin!

— Taci odată!

Cînd se întoarse acasă, Nikita Semionovici îi spuse neveste-si că el şi cu Fedea pleacă la Tokarevka să lupte. Nevastă-sa se năpusti la el cu blesteme şi ameninţări, dar de data aceasta, Nikita Semionovici se ţinu tare : o ocărî pe nevastă-sa şi-i ceru să-i pregătească niscaiva lucruri de drum şi ceva de-ale gurii pentru el şi pentru Fedea.

În drum spre casă, Listrat dădu pe la sovietul sătesc, vorbi ceva cu oamenii de acolo, ieşi afară prost dispus, scoase steagul roşu care atîrna deasupra uşii, îl desprinse cu băgare de seamă de pe băţ, îl vîrî în sîn şi porni prin sat. Avea de mers prin preajma casei albe cu cinci pereţi, a lui Storojev, înconjurată cu gard înalt şi cu cerdac care da în uliţă. Pe scara cerdacului şedeau Andrei Andreevici, Frol Petrovici şi Lioşka. Tocmai suna clopotul la biserică; se sfîrşise vecernia de duminică. Frol Petrovici îşi făcu cu evlavie semnul crucii. Andrei Andreevici îi urmă pilda, iar Lioşka, gînditor, cînta ceva trist la armonică.

— Hai noroc, oameni buni ! îi salută Listrat. Noroc, frăţioare ! adăugă el şi se aşeză pe scara cerdacului.

Frol Petrovici îi răspunse rece, cu un semn din cap. Andrei Andreevici spuse pe un ton plîngăreţ :

— E, ce i-aş trage o ţigară !

— Fumez lipan, îi răspunse Listrat, întinzîndu-i punga. Vrei ?

— Bună-ar fi o ţigară de tutun adevărat ! observă visător Andrei Andreevici, luînd totuşi de la Listrat cîteva fire.

— Acuma, comuna a găsit că lipanul e mai folositor pentru fumat, spuse cu răutate Frol Petrovici.

— Las' că vine el Antonov ! O să vă sature de tutun, îi răspunse Listrat pe acelaşi ton.

— Aicea n-ai dreptate, i-o întoarse cu duşmănie Frol Petrovici. Se spune că Antonov e-un om cît se poate de potrivit. Nu-i place comuna voastră, asta aşa-i ! Şi razviorstka cică o desfiinţează. Voi ne-aţi dat gata ; nici să sameni, nici să ari... Nici tu haine, nici tu un cui. Nici căruţa n-ai cu ce s-o ungi. Mai mare rîsul !

— Greu, mă, greu ! oftă Andrei Andreevici.

— Da' cine zice că-i uşor ? rosti gînditor Listrat. Pune-te-n locul lui Lenin, vezi de chibzuieşte ce-i de făcut, cînd în jurul tău se foiesc generalii şi hatmanii ; cînd toţi burjuii din lume le ţin partea. De şapte ani ne tot războim...

— Da' ce, noi am început războiul? spuse furios Frol Petrovici.

— Da' nici noi, îl înțepă Listrat. Vi-i greu? Așa-i. Da' muncitorilor? Ei duc tot greul. Așa că se cuvine să mai osteniți și voi. Armata trebuie aprovizionată, poporul muncitor trebuie hrănit. Fără razviorstkă, de mult ne duceam pe copcă! Ne încălecau iarăși uriadnicii și ăi de la zemstvă. Sau ați uitat de fiarele-astea?

— Antonov cică făgăduiește o înlesnire. Frol Petrovici le poruncise categoric lui Andrei Andreevici și Danila Naumîci să nu care cumva să scape vreo vorbă c-au fost cu trei luni înainte la Kamenka în urma unei hotărîri secrete a obștei. Cică o să ia pămîntul de la sovhozuri și-o să-l dea la țărani.

— Pămîntul! rîse Listrat. Țineți minte ce vă spun: primul lucru pe care o să-l facă Antonov e că o să-i dea pămînt lui Storojev. Pămîntul o să-l dea celor de seama lui Storojev, iar uzinele burjuilor. Din pricina lui Antonov ăsta al vostru o să curgă rîuri de lacrimi și de sînge pe meleagurile Tambovului.

— Rîurile de sînge acum curg, ce mai! se aprinse Frol Petrovici. Se prăpădește Rusia în lacrimi de foc. Mînați turme de oameni la războaie. Mai bine-ai tăcea! Noi nu vă credem. Plecați!

În cerdac ieși, cu samovarul în mîini, Praskovia, nevasta lui Storojev, o femeie frumoasă, dar grasă. Puse samovarul pe masă și trase cu urechea. Vorbea Listrat:

— Bine, Frol, așteaptă-l pe Antonov. Da' vezi, să nu te facă să plîngi! Listrat tăcu o vreme, apoi se adresă lui frate-său: Auzi, Lioșka, sărăcimea și oamenii din comună merg cu mine, se fac partizani roșii. Hai și tu cu noi.

— Mie mi-i bine și-acilea, mormăi Lioșka.

— Îți faci cuib într-o casă de chiabur? făcu mînios Listrat.

— N-are a face, spuse cu aroganță Lioșka. Eu sînt liber ca pasărea.

— Şi păsările libere sînt închise în colivie. Storojev se bate pentru pămînt. Tu pentru ce te baţi ?

Lioşka rămase tăcut, întunecîndu-se la chip. De război îi ardea lui ? Şi Nataşa ? S-o lase ? Nici gînd !

— Bine, Lioşka, zise Listrat, ridicîndu-se. Odată şi-odată o să-nţelegi tu adevărul nostru, da' să nu fie prea tîrziu ! Rămîi cu bine ! Ai grijă de mama ! Rămîneţi sănătoşi, oameni buni !

— Hai, cară-te ! strigă la el Praskovia. Nu umbla cu momeli. Lioşka, tu de ce stai degeaba ? N-ai nici o treabă de făcut ?

— Ei, asta-i, azi e duminică. Şi vitele au dreptul la odihnă, zise înciudat Lioşka.

— D-aia sînt vite ! Du-te, e vremea să le dai nutreţ !

— Ce te tot răţoieşti la el, Praskovia ? îi luă Listrat apărarea lui frate-său. Ce, o să stea cît lumea în grajd ?

— Dacă s-a pripăşit la noi, să stea ! i-o reteză Praskovia.

— Uf, ce-o să vă mai îmblînzim noi ! rîse Listrat.

— Oi apuca oare, îmblînzitorule ? Parcă erai gata să pleci nu ştiu unde. Cînd veneam de la biserică, te-am văzut scoţînd steagul de la soviet.

— În gura lupului nu-i chip să te vîri. Cu steagul ăsta o să mergem să ne batem împotriva stăpînului dumitale. Cînd ne-om întoarce, îl spînzurăm. Aluzia era prea vădită ca să n-o înţeleagă Praskovia.

— Pe cine ?

— Pricepe singură.

— Hai, du-te cît mai eşti teafăr ! i-o tăie Praskovia şi intră în casă.

Listrat îşi luă rămas bun de la frate-său, care ieşi în ogradă. Nevrînd să dea ochi cu Storojev, a cărui siluetă se ivise în depărtare, Listrat plecă. Storojev dădu dispreţuitor bineţe celor de faţă cu un uşor semn din cap şi urcă treptele cerdacului, călcînd apăsat. Praskovia, care tocmai ieşise din casă cu Kolea şi cu nişte vase, luă de la bărbatu-său podiovca de sărbătoare, şapca şi bastonul ; le duse în casă şi ieşi

din nou în cerdac. Storojev îl luă pe genunchi pe Kolea cel bălan. Nevastă-sa opări ceai şi-i turnă într-o cană mare cu floricele. Kolea întinse mîna după zahăr.

— Dă-mi şi mie o bucăţică, tăticule! scînci el alintîndu-se.

— Na, na, ia, băiatul tatei! Storojev îi dădu copilului o bucată de zahăr şi-l strînse la piept. Te-ai făcut băiat deştept! Na zahăr! Storojev zîmbea fericit. O să-ţi dau tot, Kolenka, ţie o să-ţi las totul, dragul meu! La cei mari o să le dau partea lor, iar ţie casa asta şi pămîntul de la Lacul Lebedelor... Ia, ia zahăr, că-i bun.

Praskovia mormăi ceva despre răsfăţ. Andrei Andreevici observă, oftînd din rărunchi:

— Zahăr! Ai mei n-au mai văzut zahăr de vreo cinci ani.

— Ce tot îndrugi acolo, Andrei? întrebă Storojev.

Andrei Andreevici îşi scoase căciula şi înţepeni, desculţ şi firav, în faţa lui Piotr Ivanovici.

— Am treabă cu dumneata, vecine. N-am cu ce să fac însămînţările de toamnă. Ajută-mă, pentru numele lui Dumnezeu.

— Umblă şi ăştia cu cerşitul... şuieră printre dinţi Praskovia.

— Nu ţipa la el! o opri Storojev. E sărac, da' e de-ai noştri. Dumnezeu ne-a poruncit să-i iubim pe cei săraci. Dacă se pricopseşte într-o bună zi? Cîte nu se-ntîmplă! S-ar putea să mă rog şi eu de el. Piotr Ivanovici vorbea serios, fără pic de bătaie de joc. Apoi rosti: Bine, s-a făcut. Îţi ar şi-ţi semăn, iar roada o împărţim pe din două.

— N-ai teamă de Dumnezeu, vecine? interveni Frol Petrovici.

— Atunci să se ducă la soviet, îl sfătui cu nepăsare Praskovia.

— La soviet! Ţi-ai găsit! bombăni mîhnit Andrei Andreevici. Nu mai avem soviet. Comuna noastră pleacă şi ea deseară la Tokarevka. Cică aici trebuie să pice Antonov.

— Auzi, auzi ! se miră prefăcut Storojev. Tot pe drumuri după cai, m-am depărtat de sat de nici nu mai știu ce mai e pe la Dvoriki.

— Ei, ce răspuns îmi dai, Piotr Ivanovici ? stărui cu necazul lui Andrei Andreevici.

— Bine, spuse împăciuitor Storojev. Ne învoim cu o treime, fiindcă ești de-ai noștri.

— Of, omule, te-ai făcut bun ca pîinea lui Dumnezeu, rosti, simțitoare, Praskovia.

— E și el creștin, răspunse cu importanță Storojev. Îl dădu jos de pe genunchi pe băiat. Du-te de fă nani-nani, Kolenka. O, doamne, cu de-ale gurii m-ai săturat și nimeni despre-asta n-a aflat ! Storojev dădu la o parte cana, se închină de cîteva ori plin de evlavie și trecu să se așeze pe treptele cerdacului, lîngă ceilalți.

Praskovia îl duse pe Kolea în casă.

Oamenii ședeau tăcuți, fiecare gîndindu-se la ale sale. Întunericul se întindea, umbrele înserării acopereau toate și numai în depărtare sclipea crucea bisericii ; zarea fusese cuprinsă în flăcări. Undeva se auzi o cîntare fornăită, bisericească.

Storojev trase cu urechea.

— Cerșetori pribegi să fie ? căscă Storojev cu plăcere.

— Of, ce s-au mai înmulțit și ăștia ! rosti Frol Petrovici. A sărăcit Rusia, a sărăcit cu totul, nici vorbă. Cînd om scăpa de nenorociri, vecine ?

— Cîte nu se pot întîmpla, cîte ! răspunse enigmatic Storojev, continuînd să tragă cu urechea la cîntarea aceea de rugă.

— S-a ivit Antonov, urmă nostalgic Frol Petrovici, ne-a momit cu vorbele lui, da' vezi că-au trecut trei luni de cînd am fost noi la Kamenka și despre el — numai zvonuri.

— Cică a pus stăpînire pe județele Kirsanov și Borisoglebsk, vorbi Storojev, fără să arate un interes vădit. Da' or mai fi și minciuni.

— Pentru noi să stăpînească cine-o vrea, numai să trăim bine, rosti Frol Petrovici. Oamenii rabdă de foame, da' pămîntul stă nearat și neînsămînțat.

— Da-a, pămîntul! spuse visător Storojev. Mai zilele trecute am visat că era iarăşi al meu. Am visat nişte pămînt cum nici nu există altul mai bun.

— Asta da, vis! se învioră Andrei Andreevici. Eu visez numai broaşte, fir-ar de blestemate să fie!

— Semn de pricopseală, observă indiferent Storojev. Cică Antonov ar vrea să-i ridice pe săraci în rînd cu mijlocaşii. Poate-ţi pică şi ţie ceva.

— Da' de unde! Mie atîta mi-ar trebui: un căluţ, oricum o fi! rosti cu durere în glas Andrei Andreevici. Fără căluţ, ce fel de gospodar sînt?

— Asta aşa-i. Ei, e vremea să mergem la culcare. Storojev se ridică şi trase din nou cu urechea. Cîntarea pribegilor se apropia. După ce mai rămase un pic şi îşi scărpină spinarea, Storojev se retrase.

— Mă duc şi eu, zise Andrei Andreevici, ridicîndu-se anevoie. Copiii mei stau nemîncaţi. Of, viaţă de vădan! Rămîi sănătos, Frol!

— Umblă sănătos!

Andrei Andreevici se mistui în întuneric. Frol Petrovici mai ascultă o vreme cîntarea hagiilor, apoi porni încet spre casă. Locuia nu departe de Storojev. Lioşka ieşi din ogradă, luă armonica, pe care-o lăsase în cerdac, cîntă ceva şi se adînci în gînduri apăsătoare. Din întuneric răsăriră două siluete care se clătinau în mers, una scundacă, grasă, îmbrăcată într-un fel de suman; cealaltă, mai subţire şi bine făcută, într-o sutană de călugăr. Se vedea că cerşetorii căutau pe cineva. Se opriră nu departe de casa lui Storojev, se sfătuiră, apoi se apropiară de Lioşka.

— Om bun, rosti pe un glas fornăit cel cu suman, noi umblăm din loc în loc şi strîngem danii pentru casa domnului; spune-ne, aici stă Storojev Piotr Ivanovici? Am vrea să rămînem peste noapte la dînsul. Am auzit că-i gata oricînd să facă o faptă bună. Fii bun de-l strigă.

Lioşka se urcă în cerdac şi deschise uşa care dădea în casă.

— Hei, stăpîne, te caută cineva!

Storojev parcă atîta aştepta; ieşi numaidecît în cerdac.

— Care eşti ăla de umbli-n toiul nopţii ?

Unul din cerşetori se urcă în cerdac şi-i şopti ceva lui Storojev la ureche. Acesta se trase în lături.

— Işin ? abia rosti el.

— Sst ! Işin acoperi cu palma gura lui Storojev. Dînsa e Kosova, comandantul unui detaşament de grăniceri.

Storojev o examină pe Kosova. Era o femeie uscăţivă, cu faţa palidă, cu doi ochi ca de pisică, în care ardea o flacără verzuie. Comanda un regiment pe care-l recrutase ea însăşi.

Tatăl ei, Mihail Kosov, ţăran înstărit din satul Kambarşcina, se ocupa nu numai cu pămîntul, ci şi cu negustoria. Unul din fraţii Mariei slujise la roşii, apoi trecuse la Antonov şi ademenise în sat pe un prieten de-al său, comunist ; ca să arate ce bine intenţionat este, l-a spînzurat pe acesta în curte, ajutat de cei trei fraţi ai săi, de taică-său şi de Maria însăşi.

— Războiul e treabă de muiere ? întrebă posomorît Storojev.

— Poate că am şi eu un vis, mai ştii ? Poate că regimentul meu o să răzbească primul în Moscova.

— La Moscova ! mormăi Storojev. Ce mai vis ! Visul femeii e să se mărite.

— M-aş mărita eu, da' cel care mi-i drag nu mă vrea, rîse cu un glas răguşit Kosova.

— Ei hai, ajunge ! interveni Işin. Maria, rămîi aici de pază ; eu am de vorbit ceva cu gazda.

— De mult aştept oameni de la voi, spuse Storojev pe un ton de mustrare, introducîndu-l pe Işin în casă.

— N-a venit vremea şi de-aia n-am venit nici eu, răspunse Işin.

Abia se închise uşa în urma lor, şi Kosova se aşeză alături de Lioşka. Ochii ei verzui sclipeau în întuneric, ca la pisici. Lioşka se trase mai la o parte.

— Bun mire ! începu ea cu un rîs stăpînit.

— Bun, da' nu-i pentru tine, se oţărî Lioşka.

— Şi cu mine n-ai vrea să petreci ?

— Spune-mi pe ce uliţă te găsesc, poate mi-o veni

o dată gustul. Călugăriţe, drept să spun, încă n-am încercat.

— Hei, o să petrecem noi curînd ! Ochii văd, inima cere ! şopti Kosova cu patimă la urechea flăcăului şi deodată îşi lipi gura de buzele lui.

— Ho ! atît putu să spună Lioşka, căutînd să scape de strînsoarea ei. Nu se ştie unde l-ar fi adus Maria, dacă nu apăreau în cerdac Storojev şi Işin.

— Lioşka ! strigă Storojev cu glas tulburat. Cheamă-i la mine pe Frol, Danila Naumîci, Seliverst, pe popa... Dacă dorm, trage-i de picioare din aşternut. Spune-le că e ceva urgent.

— Şi pe cineva din sărăcime, ca să fie în ordine, îi suflă Işin.

— Din sărăcime ? Storojev rămase pe gînduri. Da, întinde-o, Lioşka, la Andrei. Pe-ăsta-l ducem de căpăstru.

Lioşka era foarte bucuros să plece ; neruşinarea călugăriţei îl înfuriase. Dacă l-ar fi văzut Nataşa sărutîndu-se cu tîrfa asta ! Ce mai bucluc ieşea ! Lioşka o luă la fugă prin satul adormit.

Cînd silueta lui se pierdu în întuneric, Kosova spuse, întinzîndu-se lasciv :

— Tinerel şi dulce ! E argat ?

— Îl ţin de mic, răspunse sec Storojev.

— De zahăr !

— Uf, viespe ! şuieră Işin. Las' că află el Stepanîci de năzdrăvăniile tale ; ţi-o arăta el...

— Nu cumva se ocupă şi Antonov cu de-alde astea ? rîse Storojev.

— Om e, făcu Işin, strîmbînd din nas.

— Taci ! Storojev trase cu urechea în întuneric. Undeva, la o margine de sat, cineva cînta „Varşovianka“ [1]. Se auzea scîrţîit de roţi, bocete de femei, plînset de copii. După puţin, liniştea nopţii fu destrămată de un tropot de copite. Pe lîngă casa lui Storojev, trecu în goană un detaşament de călăreţi. În urma lui venea încet un şir de căruţe. Storojev, Işin

[1] Cîntec revoluţionar rus şi polonez.

și Kosova se lipiră de stîlpii cerdacului. Călăreții se îndepărtară, tropotul copitelor se pierdea tot mai mult, șirul de căruțe trecu și el. Plînsul copiilor și bocetele femeilor conteniră. Storojev ieși din umbră și se închină.

— Comuna noastră a plecat ! spuse cu ușurare. Mulțumește-i lui Dumnezeu, Ivan Egorovici... Dacă dădeați de ei, bine n-ar fi fost. Bun. Care va să zică, începem ?

— S-aprinde focul ! începu în șoaptă Ișin. Acum vine rîndul ținutului vostru, Piotr Ivanovici. Aveți comitet în sat ?

— Încă n-avem. Nu puteam să mă vîr în treaba asta. Înțelegi și dumneata că-mi descopeream numaidecît dugheana. Las' că facem noi ! O să vină niște oameni de nădejde și-i vîrîm pe ei în comitet.

— Neapărat sărăcime, spuse pe un ton de povață Ișin.

— Mare grijă aveți de ea ! replică aspru Storojev. Bine. Îi punem pe Frol, Danila Naumîci, morarul Seliverst, Andrei și mai găsesc eu.

— Așa, să fie bine pentru toată lumea, spuse cu un surîs Ișin. Dumitale, Stepanîci îți poruncește să mergi numaidecît la Kamenka, să-ți iei postul în primire.

— Asta se poate. Așa-i, fără noi nu se poate.

— Vezi, nu ți-o lua-n cap, nu te umfla-n pene, îl potoli Ișin. Mergi de le spune țăranilor că trebuie să lupte împotriva roșilor și-o să vezi cum te trimit la mama dracului. Știm noi, zic ei, de ce Storojev are poftă de război : vrea mai mult pămînt, mai multă libertate, mai multă putere. De noi puțin îi pasă, că nouă atîta ne trebuie — trei arșini de pămînt și pîine cîtă mănîncă un om într-o zi.

— M-da, bombăni Storojev.

— Așa că bagă-ți bine-n cap : noi fără voi sîntem nimica și voi fără noi, tot nimica sînteți.

Ișin tăcu, Kosova ședea îngîndurată, rezemată de parmaclîcul cerdacului. Storojev scruta întunericul. Peste sat domnea tăcerea. Căzu o stea, lăsînd pe cer o pulbere care se stinse îndată. În drum se auzi un

scîrţîit, apoi se arătă o siluetă întunecată, care se îndreptă spre casa lui Storojev.

— Vin, spuse Piotr Ivànovici. Ne adunăm în casă ?

— Unde vrei !

Veni popa. După el se ivi, zorit, Frol Petrovici şi încă cineva. Apoi veni într-un suflet Andrei Andreevici.

— Au venit nişte hagii, spuse rîzînd Storojev. Spun nişte minunăţii ! Mi-am zis să adun vecinii, să-audă şi ei ce mai e pe lumea asta. Haida-n casă !

Lioşka rămase în drum. Luă din nou armonica, cîntă ceva, rămase o vreme tăcut, apoi dădu să intre în curte ; din întuneric se auzi un glas de fată :

— Lioşenka !

— Nataşa, tu eşti ? întrebă Lioşka în şoaptă. De ce nu dormi ?

— Mi s-a făcut frică ! Nataşa se aşeză pe o treaptă a cerdacului. Tata a venit aici, în sat e-atîta linişte... Ai noştri au plecat, aşa-i, Lioşenka ?

— Au plecat, răspunse mîhnit Lioşka, aşezîndu-se lîngă Nataşa.

— Acum e sigur c-o să avem război, spuse Nataşa în şoaptă. Lioşenka, dragul meu, pleci şi tu, mă laşi ?

Lioşka tăcea. Nataşa plîngea încet. Lioşka luă armonica şi începu să cînte în surdină :

De m-or lua la cătănie, cui nevasta să-i rămînă ?
Decît singură, mai bine o azvîrl într-o fîntînă !

CAPITOLUL AL ZECELEA

1

A doua zi dimineaţa, punînd la punct treburile casei, Piotr Ivanovici plecă la Kamenka. „Cartierul general“ al lui Antonov trăia în acele zile o viaţă furtunoasă !

Kamenka era un sat bogat, pierdut în vasta regiune Tambov, înconjurat de văgăuni şi crînguri. Regiunea era împînzită de rîpi, una mai adîncă şi mai înspăimîntătoare decît alta. Unui străin îi era greu, chiar cu harta în mînă, să se strecoare printre aceste fortăreţe ridicate de natură.

Oameni înarmaţi colindau satul şi umpleau uliţele şi ulicioarele. Murdari şi veseli, se legau de femei, făceau scandal şi se încăierau.

Îmbrăcămintea lor era atît de pestriţă încît părea că au venit la Kamenka pentru o mascaradă : mantale de tot felul, haine de piele, podiovci, scurte de marinari, cojoace, sumane, berete rupte şi murdare, cuşme caucaziene şi căciuli cu clape din blană de iepure.

Dar erau încă şi mai pestriţ înarmaţi : vedeai săbii şi arme de vînătoare, carabine, puşti de toate mărcile şi pistoale înfipte de-a dreptul în brîu ; săbii de husar, fără teacă, pumnale marinăreşti, securi şi cuţitoaie.

Fiecare dintre aceşti oameni avea un cal şi o cravaşă. Pe spinările multor cai se vedeau perne albastre şi roz, din care ieşeau pene de găină. Dar erau şi destul de mulţi cai puternici şi frumoşi, echipaţi cu adevărat milităreşte. Aceştia erau legaţi lîngă o casă mare de cărămidă şi păziţi de un om bărbos, bine înarmat.

În pridvor ieşea din cînd în cînd un militar îmbrăcat mai bine decît ceilalţi. Striga ceva cu glas răguşit şi, în cîteva minute, în faţa pridvorului se alinia un grup de călăreţi. Comandantul grupului primea un plic şi călăreţii plecau din sat, în trap.

Apoi militarul intra iar în casă, pe ale cărei coridoare mişunau oameni înarmaţi. Uşile se trînteau necontenit şi, o dată cu oamenii, pătrundea de afară un curent de aer curat. Sub tavan pluteau nori de fum. Sufocîndu-se de mirosul greu şi leoarcă de sudoare, nişte furieri palizi şedeau aplecaţi peste hîrtii. Dactilografii lucrau la nişte „Underwood“-uri hodorogite. Un bărbat saşiu, cu pantaloni bufanţi albaştri, răcnea sălbatic în pîlnia unui telefon de campanie.

Un flăcău înalt, cu părul zburlit, își făcea loc cu coatele printre oameni, căutîndu-l pe un oarecare Semion Sidorovici, chemat de Tokmakov. Înjura de mama focului, îi călca pe toți pe picioare și, în cele din urmă, îl trase pe Semion Sidorovici din ungherul unde juca cărți cu intendentul Trubka și cu Abrașka.

În fiecare minut, din odăile din fund ieșeau oameni care-și vîrau în sîn niște plicuri și-și încheiau cataramele. Zăngănind din săbii și din pinteni, ieșeau apoi afară.

Prin fața ferestrelor treceau mereu călăreți.

Storojev și Lioșka se apropiară de comandament, însoțiți de un grup de antonoviști. Fuseseră reținuți de o patrulă la vreo cinci verste de Kamenka. Străjuiți de patru călăreți înarmați pînă-n dinți, ajunseră în dreptul pridvorului, în clipa cînd, pe treptele acestuia, coborau încet trei oameni îmbrăcați în niște mantale însîngerate.

Erau desculți, cu capetele descoperite, cu ochii duși în fundul capului și cu buzele învinețite. Prizonierii erau escortați de șase oameni, cu armele în cumpănire. Un om cu o bărbiță neagră și creață, îmbrăcat într-o bluză kaki, strigă către comandantul escortei :

— Vezi să nu-ți pierzi prea multă vreme cu ei, că și-așa avem de lucru pînă peste cap. Peste o jumătate de oră să fie băieții aici !

Cînd îl văzu pe Piotr Ivanovici, el îi făcu un semn cu mîna. Storojev descălecă de pe iapa lui bălțată și păși fără grabă în pridvor ; își șterse mustățile cu palma și dădu mîna cu Kozlov, aghiotantul marelui stat-major operativ. Făcîndu-și loc printre oameni, Kozlov intră în casă, trăgîndu-l după sine pe Storojev spre odăile din fund.

— Pentru totdeauna ?

— Pentru totdeauna ! zise Storojev, zîmbind în silă. Comuna noastră a spălat putina și acum o să lucrăm pe față.

— Foarte bine. M-a omorît Aleksandr Stepanovici tot întrebîndu-mă de dumneata. Du-te la dînsul, o să se bucure mult. Eu, frate, am atîta de lucru că-am

ameţit de tot. Crede-mă, cîte trei nopţi la rînd nu dorm. Uite, azi am stat toată ziua la serviciul de informaţii şi-am anchetat cu Gherman Iurin nişte comisari. Ai văzut cum îi duceau pe vulturii ăia? Ei hai, du-te la Stepanîci.

Kozlov porunci plantonului de la uşa cabinetului lui Antonov să-l lase pe Storojev să intre şi ieşi din nou în drum. Piotr Ivanovici îşi scoase căciula, îşi netezi părul, îşi mai răsuci o dată mustăţile încărunţite şi intră în cabinet.

Aleksandr Stepanovici îi păru îmbătrînit. Ochii i se duseseră şi mai în fundul capului, pomeţii obrajilor îi ieşiseră şi mai mult în afară. Cute adînci îi brăzdau fruntea. Şedea la masă. În faţa lui se afla o farfurie cu pîine neagră. Antonov presăra sare pe nişte felii mari, mînca şi bea un ceai slab, ascultînd pe un om care şedea cu spatele la uşă. Cînd intră Storojev, Antonov dădu din cap şi-i arătă din ochi un scaun. Storojev se aşeză.

Antonov turnă tăcut un pahar de ceai şi, cu un gest, îşi pofti oaspetele la masă. Sorbind apa asta fierbinte, care mirosea a morcovi fierţi, Storojev asculta discuţia.

Vorbea un om pe care Storojev nu-l cunoştea. Înalt şi slab, cu o coamă de păr negru şi cu un nas ca de uliu, se părea că omul acesta nu poate sta nici o clipă liniştit. Ba îşi răsucea vîrful mustăţii, ba-şi scutura ceva de pe haină, ba-şi îndrepta părul şi vorbea, căutînd într-adins expresii „populare" şi admirîndu-şi singur vorbele.

— Vezi matale, Alexandr Stepanovici, uite cum stă treaba, dragul meu. Ţăranul nostru nu-i prost. Nu-l poţi duce de nas cu una, cu două şi, ca să-ţi vorbesc pe şleau, puţin îi pasă lui de ceea ce spunem noi. El vrea să vadă cu ochii lui că are din ce trage foloase.

— Dumneata adu-le aminte de sovhozuri, spune-le că moşiile sovietice o să le dăm ţăranilor, că o să-i gonim pe comunişti, că o să le preluăm singuri puterea şi că o s-o descurcăm şi cu pămîntul. Piotr

Ivanovici, fă cunoştinţă cu Nikita Petrovici Kagarde, învăţătorul din Pahotnîi Ugol. E de-ai noştri.

Piotr Ivanovici strînse mîna lungă şi rece a învăţătorului, care continuă :

— Uite, Aleksandr Stepanovici, în privinţa asta eu unul nu mi-oi schimba părerea. Păi da' cum ? Într-un stat care trăieşte de pe urma bucatelor poţi face ceva fără gospodării de stat şi staţiuni experimentale ? D-alde astea afli în orice ţară civilizată, Aleksandr Stepanovici ! Kagarde întinse un deget lung, cu unghia murdară, şi-l clătină sub nasul lui Antonov. Uite, aici nu vă ies vouă lucrurile la socoteală, dragul meu. Acilea, să-mi fie cu iertare, da' aveţi o lipsă. Şi ţăranul o vede, că-i şiret !

Antonov asculta cu mare greutate cuvintele învăţătorului. Nu se simţea bine, avea pleoapele iritate, obrajii scofîlciţi, îmbujoraţi de febră. Buzele îi erau uscate şi pe frunte îi răsăreau broboane de sudoare.

— M-da... zise Antonov prelung şi-şi şterse cu palma fruntea înfierbîntată. Discutăm amîndoi de-a-stă dimineaţă şi tot degeaba. Vorbeşte mai bine cu Işin, el se pricepe la teorii. Ţi-aş explica eu însumi toate astea, dar, iartă-mă, nu pot, sînt bolnav, n-am dormit de trei nopţi şi, drept să-ţi spun, nu-mi arde de teorii. Numai cu nutreţul cîtă bătaie de cap am ! Eu, uite ce spun, Nikita Petrovici, şi asta să i-o spunem şi ţăranului : trebuie să mai răbdăm. Uite, o să convocăm Adunarea Constituantă şi ea le-o lămuri pe toate. Aşa cred eu. Iar dacă cuvintele mele nu-ţi ajung, du-te la Işin. Pe mine însă te rog să mă ierţi, nu mai pot vorbi cu dumneata, sînt bolnav.

Învăţătorul se ridică şi ieşi, legănîndu-se ca un cocostîrc şi bombănind ceva a supărare.

— Uite, Piotr Ivanovici, în fiecare zi vin de-alde ăştia cu fel şi fel de întrebări. „De ce" şi „pentru ce" ? Dracu' să-i ia ! Uite-aici îmi stau. Antonov se lovi peste gîtul lui subţire. Scîrba asta de învăţător mă-ntoarce pe dos. Dar ce să-i faci ? Are merite faţă de noi şi d-aia îşi dă aere. A lui a fost ideea — ţii minte ? — cu comuna din Pahotnîi Ugol. În comuna aceea am făcut noi un fel de academie a

marelui stat-major și i-am învățat multe pe oamenii noștri. Uf, că tare se mai ține scai de om, dobitocul! Dar ducă-se la dracu'! Ei, mă bucur că ai venit. Bun, bun! Va să zică, o să avem război.

— O să avem război, spuse vesel Storojev.

— O să avem război, repetă Antonov. Forțele care luptă împotriva noastră sînt uriașe, Piotr Ivanovici. Noi atîta nădejde tragem: că aceste forțe au picioarele de lut. Și în Siberia cică ai noștri au ridicat capul. Și acolo s-a organizat o Uniune a țărănimii muncitoare.

Antonov îl conduse pe Storojev la un perete, pe care atîrna o hartă mare a guberniei Tambov și a guberniilor învecinate, avînd însemnate focarele rebeliunii.

— Dac-om reuși să interceptăm și să menținem linia de sud-est, le punem capacul. Moscova nu mai are de unde primi grîne. Să ne facem drum și spre sud, și sîntem stăpîni. Acolo e Mahno și alte căpetenii, și cu ei ne înțelegem noi.

Fruntea lui Antonov se acoperi din nou de sudoare. Glasul îi slăbea și, în cele din urmă, începînd să tușească, Antonov făcu un gest cu mîna, se așeză și începu să înghită cu lăcomie apa caldă.

Storojev tăcea.

— Dac-aș avea mai mulți ca dumneata! zise din nou Antonov. Am și scris la ai mei, la Moscova, am scris la Tambov. Le-am scris să-mi trimită oameni și ei îmi trimit manifeste. Ei îmi cer mie oameni. Zău așa! Luăm noi și manifestele, fiindcă aici n-are cine să le scrie și nici timp pentru asta nu avem. Le scrie el frate-meu, dar parcă știe să scrie! El e farmacist și scrie ca un farmacist. Uneori le mai brodește, dar alteori îți vine rău cînd le citești.

Antonov răsuflă adînc.

— Asta-i! Hîrtii, auzi, îmi trimit, dar oameni ba. O-of, îmi zice inimioara mea că șefii noștri o să mă trădeze. Au ei, șefii noștri, un vechi obicei: dacă omul reușește, îl sărută și-l laudă: „Noi l-am blagoslovit, noi l-am învățat, e omul nostru". Dacă însă omului nu-i merge, îl scuipă, îi întorc spatele și de-

clară : „N-avem nimic cu el, mai bine să-l ia dracu', nu-i omul nostru, nu sîntem şefii lui şi n-am dat niciodată mîna cu el". Şi peste toate astea se mai pun la cale şi alte belele. Sînt informat că Lenin îl trimite la Tambov pe Antonov-Ovseenko, cu împuterniciri nelimitate şi cu însărcinarea de a înăbuşi răscoala cu orice preţ.

Aleksandr Stepanovici lovea distrat cu degetele în masă, apoi îşi aruncă privirea întunecată asupra lui Storojev şi adăugă :

— Tizul meu e-un om serios, Piotr Ivanovici, cu o voinţă de fier. Mi-e duşman, dar şi despre duşman trebuie să spui adevărul. E un vechi revoluţionar bolşevic, a luat cu asalt Palatul de Iarnă, a fost mai mare în Comitetul militar revoluţionar din Petrograd. E un intelectual, poartă ochelari. L-am văzut şi l-am auzit. Vorbeşte puţin, dar e meşter la treabă ! Antonov dădu din mînă. De ăsta trebuie să te fereşti. Acum s-au pus în mişcare şi cei din Tambov ; vezi, au scărmănat toată Ceka pentru insuccesele în reprimarea antonovismului. Dzerjinski l-a numit şef pe un oarecare Antonov, deştept şi ăsta, după cîte aud. Văzuşi, împotriva unui Antonov au pus deodată doi ! rîse silit Aleksandr Stepanovici.

Piotr Ivanovici era uluit de noianul de informaţii pe care le deţinea Antonov. Acesta din urmă îşi aprinse o ţigară şi, făcînd o strîmbătură din cauza durerilor, urmă :

— Secretar al comitetului gubernial de partid vor să-l pună din nou pe Boris Vasiliev ; îl recheamă din Donbas. A fost şi înainte în comitetul gubernial de partid din Tambov.

— Îl cunosc, observă scurt Storojev. L-am auzit vorbind în nouă sute optsprezece.

— Da. E om cu cap şi ăsta. Ţii minte cum i-a alungat pe-ai noştri în nouă sute optsprezece din comitetul executiv ? Atîta zarvă a făcut, de parcă-ar fi avut cine ştie ce forţe cu dînsul. Abia acum s-a aflat că Vasiliev n-avea nici atîtica. Ptiu ! făcu înciudat Antonov. Cînd mă gîndesc la mincinoşii noştri, mi se pune un nod în gît. Nişte ticăloşi şi nişte

mucoși lași! Tușind supărat, Antonov rămase o vreme tăcut; după aceea spuse: Ei, să-i ia dracu'! Ia spune-mi, ce mai cred, ce mai zic țăranii? Ești omul nostru! Antonov îl lovi prietenește pe umăr.

Storojev îi vorbi de atmosfera tulbure din sate, îi spuse că comuniștii din Dvoriki și din multe sate vecine sau îndepărtate au plecat și s-au stabilit prin stațiile de pe linia ferată de sud-est.

— Ar trebui să dai o lovitură și prin părțile noastre, Aleksandr Stepanovici. Ținutul nostru e un ținut de miazăzi, un grînar. Dacă-l alături răscoalei, ai un milion de puduri de grîne dintr-un condei. Întinzi mîna în guberniile Saratov și Voronej, ca să nu mai stoarcă roșii grînele de-acolo. Cu foamea i-am ridicat pe țărani împotriva comunei; acum cu foamea o s-o sugrumăm. Că și-așa abia mai suflă. În orașe, auzi ce de vaiete? Se dă cîte-o optime de pîine de om. Și optimea asta trebuie să le-o smulgem din mîini.

— E o idee, Piotr Ivanovici, e o idee.

— Vom arunca necontenit în aer linia de sud-est, nu le vom da pace comuniștilor pînă cînd n-om pune mîna pe toată linia, de la Griazi și pînă la Țarițîn. Asta-i drumul spre sud, spre Don, spre Ucraina, la Mahno... Dar țăranul nostru e cam îndărătnic și calculat. Vino dumneata însuți la noi și laudă-ți marfa. Pe mincinoșii dumitale n-o să-i creadă, dar cînd ți-or vedea puterea, o să se scarpine-n ceafă.

— Ai dreptate, Piotr Ivanovici, ai dreptate. O să mă ocup de ținutul dumneavoastră. Acum, hai, să-ți facem formele.

Antonov se apropie de masă, scoase dintr-un teanc de hîrtii un formular cu antetul marelui stat-major operativ al armatelor de partizani din ținutul Tambovului, notă data, anul și localitatea și scrise cu un scris citeț, de furier, un mandat prin care comisarul Storojev din unitățile de ordine interioară era investit oficial cu comanda forțelor de ordine interioară ale regiunilor răsculate, cu drept de judecată fără apel, în cadrul unui tribunal militar de campanie.

Punîndu-şi la repezeală semnătura, Antonov îi înmînă mandatul lui Storojev şi-i spuse :

— Du-te la Plujnikov, să-ţi semneze mandatul în numele Uniunii. Pe urmă du-te la şeful unităţilor de spate, Santalov, care o să-ţi dea un detaşament. Vezi că i-am vorbit. Ţi-au ales o mie de flăcăi dintre cei mai de nădejde. Ei, dă-i drumul, Piotr Ivanovici, fă ordine şi vino de-a dreptul la mine. Mai dă-i dracului pe cei din statul meu major !

Antonov rîse şi-i întinse lui Storojev o mînă fierbinte şi asudată. Îl scuturau frigurile.

Storojev îl privi pe Antonov fără să clipească :

— Mai ţii minte ce ţi-am spus acolo, în bordei ?

— Da, răspunse Antonov cu o strîmbătură. Pămîntul o să fie al dumitale.

— Aşa ! Şi Storojev ieşi.

2

Antonov îşi descheie gulerul bluzei, se culcă în pat şi aţipi cu gîndul la Storojev, furios pe el.

Curînd intrară în odaie Işin şi Plujnikov. Antonov se mişcă în pat.

— Stai, stai aşa, îi zise încet Grigori Naumovici. Noi o să bem un ceai.

Dar toropeala îi trecuse. Antonov şedea lungit în pat şi se gîndea la acţiunea pe care-o întreprinsese, la oamenii pe care-i ridicase împotriva sovietelor.

Acum, raioanele în care se statorniciseră bine comitetele săteşti, de plasă şi judeţene, ca şi acelea pe care le controla el, cuprindeau peste un milion de locuitori. Fluviul de grîne care curgea cîndva spre Moscova devenise un biet pîrîiaş, care seca şi el.

Ameninţa Tambovul, iar o dată a prins curaj şi a dat buzna în Kirsanov ; pe urmă a ocupat satul Rasskazovo, un sat mare, industrial, a jefuit fabricile de postav şi a luat capturi bogate : postavuri,

arme, cartușe. Pentru prima oară în întreaga istorie a rebeliunii, Antonov s-a întîlnit cu muncitorii. Flămînzi, indignați pe față de administratorii tembeli și nepăsători, țesătorii se pregăteau de grevă.

Toate astea le-a aflat Plujnikov. Antonov s-a grăbit la Rasskazovo cu un convoi de pîine și alte produse. Trădătorii care păzeau satul și fabricile s-au predat antonoviștilor fără luptă. Ișin a distribuit muncitorilor, gratis, pîinea și crupele.

Acum agitatorii Uniunii urlau în toată gubernia :

— Proletarii sînt cu noi, fraților ! Țesătorii din Rasskazovo l-au primit pe Aleksandr Stepanovici cu pîine și sare. Ai răbdare, mai e puțin și muncitorii din toată Rusia o să vadă cîte parale fac bolșevicii, și atunci s-a mîntuit cu ei !

Se răsculau satele înfometate din județele de miazănoapte ale guberniilor Saratov, Voronej și Penza. Întreg nordul guberniei Tambov era în mîinile răsculaților. Comunicațiile erau întrerupte, activiștii de la gubernie nu se puteau deplasa în acele regiuni, iar dacă se deplasau, o făceau cu o escortă puternică.

Din toată Rusia centrală veneau la Antonov ofițeri din gărzile albe. Eserii, de dreapta și de stînga, au luat locul dezertorilor din regimentul „de asalt" din Kamenka, garda personală a lui Antonov.

Și totuși, uneori Aleksandr Stepanovici își simțea inima grea. El știa ce forță avea împotrivă. Își dădea seama că Lenin a scăpat de Vranghel, că bolșevicii o să se năpustească cu toată puterea asupra lui. Și atunci — să te ții !

Și nici în statul-major, nici în Uniune, nu mai sînt nici pacea și buna înțelegere de altădată ; nici măcar acum, cînd soarta merge la braț cu răscoala.

De mult, Plujnikov și Ișin se uită ca niște fiare unul la altul : lui Ivan Egorovici i se pare că fățarnicul de Grișka (așa-i spune el „tătucului" cînd acesta nu e de față) e un președinte incapabil, cu o virtute de muiere ; că e prea moale cu comuna și-l îndeamnă la asta și pe „șef" ; atunci cînd trupele răsculaților îl cam pișcă pe țăran, îl trage de mînecă ;

adesea spune că el, Işin — vechea căpetenie a acţiunii — şi nu acest predicator s-ar cuveni să conducă Uniunea. Plujnikov, la rîndul lui, a cerut nu o dată ca Ivan Egorovici să fie spînzurat, pentru că-i palavragiu şi însetat de sînge, beţiv şi scandalagiu. În aceste certuri Tokmakov îi ţinea parte lui Grigori Naumovici, iar Ivan Egorovici ţipa în gura mare că Piotr Mihailovici nu e un comandant de armată, ci un palavragiu, că încearcă să-şi înduplece ostaşii cu cuvîntări, pe cîtă vreme ar trebui să-i bată, fără alegere.

Antonov căuta să se ţină deoparte : avea el oricum destule griji. La statul-major s-au iscat vorbe că Stepanîci şi-a cam luat-o în cap, că prea a început să facă fasoane. Se făceau tot felul de aluzii :

— El e *capul*, asta aşa-i, dar noi sîntem *braţele* lui. Să nu prea umble cu nasul pe sus ! Un cap găseşti oricînd, dar nişte braţe bune să tot cauţi.

Aşa se spunea şi în comitet. Aleksandr Stepanovici i-ar fi gonit pe toţi, dar nu era chip : ei sînt *capul*, ei sînt *urechile*, ei sînt *ochii*, ei ştiu vorbe alese care ajung la inima ţăranului, ei şi-au întins tentaculele în sate şi-n cătune... Fără comitete, nu-i răscoală ; fără ţăran, cum să lupţi ?

Nu, trebuie să rabde, să asculte, să se supună, să le urmeze linia, scrîşnind din dinţi.

„O-ho-ho, iată fericirea, iată visele, iată gloria..."

...Uite-i cum stau alături doi lupi — Işin şi Plujnikov — şi beau ceai. S-ar sfîşia unul pe altul, dar fiecare are mîinile legate la spate cu mii de noduri.

Şi n-are nici un prieten apropiat, n-are cui să-şi împărtăşească gîndurile întunecate. Maria Kosova l-a iubit, dar n-o iubea Antonov, nu-i plăcea felul ei semeţ, nu-i plăceau vorbele ei tari. La altă femeie visa Antonov, dar o astfel de femeie nu exista şi adeseori Maria Kosova venea la Antonov pe toată noaptea.

Şi azi s-a gudurat ca o căţeluşă, s-a tîrît la picioarele lui...

În minte îi veneau gînduri neplăcute şi din pricina lor capul îl durea şi mai tare. Antonov se stră-

duia să se gîndească la altceva, să uite de Maria, de comitet... Dinlăuntrul lui se ridica ura împotriva celor care urlă și se ceartă dincolo de perete. Ura lui creștea mereu. În timpul acesta, la statul-major zarva se întețise.

Antonov sări din pat, scoase capul pe ușă și strigă atît de tare, încît Plujnikov tresări :

— Cine dracu' urlă aici ? Liniște !

Glasul lui se pierdu într-o explozie de hohote. Scos din fire, Antonov luă pistolul de pe masă și trase două focuri în tavan. Toți încremeniră.

— Afară ! țipă Antonov. Ei, ce stați așa, javrelor, lepădăturilor ! Afară cu voi !

Împleticindu-se și călcîndu-se unii pe alții pe picioare, cei care se vînturau pe coridor se repeziră spre ușă.

— Să nu lăsați pe nimeni la mine, gemu Antonov, prăbușindu-se în pat.

Plujnikov ieși. Antonov, ridicîndu-se în coate, scoase din cui o șubă și se înveli cu ea. Dinții îi clănțăneau. Se învineți tot. Începea un acces de friguri.

3

Storojev rămase la Kamenka aproape două săptămîni. Chiar și biletele lui Antonov aveau un efect foarte slab asupra celor din statul-major. Pînă să se găsească oamenii, pînă să li se dea arme, timpul trecea. Lui Storojev i se făcuse dor de casă, de Kolea. Devenise nervos și-l certa din senin pe Lioșka, dar acesta nu-i dădea nici o atenție. Era fermecat de îngrămădeala și de zgomotul de la „cartierul general".

Lioșka își petrecea toată ziulica pe uliță, fiindcă în casă îl rodea dorul. Înainte de a pleca la Kamenka, Lioșka se abătuse pe la Natașa.

— Cînd facem nunta? l-a întrebat Frol Petrovici.
„Eh, blestematul ăsta de război, gîndea Lioşka. Cum să te-nsori cînd e hora asta drăcească! Dar de-nsurat trebuie să mă-nsor. Că mă usuc şi eu, se usucă şi ea."
La Kamenka veneau mereu dezertori, marinari anarhizanţi, prizonieri de război care nu apucaseră să plece din Rusia, ţărani înstăriţi. Toţi aceştia cereau ceva, aşteptau ceva, mîncau ceva, trăiau undeva. Toată această adunătură se organiza în regimente şi detaşamente, era trimisă în păduri, prin sate şi cătune, dezarma detaşamentele mărunte ale roşilor şi se împrăştia la cea mai mică ofensivă serioasă, pentru ca apoi să se adune din nou acolo unde oamenii trăiau în voie şi fără griji.
Pentru prima oară Lioşka văzu un număr atît de mare de oameni, care umblau fără treabă prin sat, lăudîndu-se cu jafurile şi crimele pe care le făcuseră fie în timpul luptelor, fie, pur şi simplu, în glumă.
În scurtă vreme însă, Lioşka se sătură de trîndăveală. Începuse să-l macine dorul. Neavînd ce face, se apucă să-l ajute pe Evsei Kalmîkov, stăpînul casei unde fuseseră cantonaţi, să îngrijească de vite, să curețe ograda, să scoată bălegarul pe cîmp. Se pregătea de primăvară. Evsei se uita chiorîş la Lioşka, dar în scurtă vreme începu să-l preţuiască. Nu se mai ferea de el şi în şoaptă i se plîngea flăcăului de greutăţile vieţii.
— Uite, Lioşenka, zicea el, nici prin gînd nu ne-a trecut şi cînd colo, Kamenka s-a făcut capitală. Lua-o-ar dracu' s-o ia! Crede-mă, de cîte trei ori pe zi îmi schimbă calul, încît nu mai ştiu de nici o socoteală. Iaca, aveam o iapă roşcată. Acum am un murg sur. Ce mai capitală! Nu, Lioşenka, pentru ţăran războiul e-o pacoste. Ptiu, ducă-se pe pustii!
Evsei scuipa cu ciudă, înjura în şoaptă, îşi încingea mai strîns cu brîul cojocul lui rupt, sălta coşul cu pleavă pe umeri şi ieşea bombănind în ogradă.
Lioşka ieşea în drum şi vedea mereu acelaşi tablou: încoace şi încolo gonesc călăreţi; trece un

regiment, cu steagul în bătaia vîntului, pe care scrie : „Pămînt şi libertate, trăiască Adunarea Constituantă". În sunetele armonicii, ostaşii cîntă :

Hai, Dunea, hai, Dunea,
Hai, Dunea, hai, Dunea,
Cu mine-n pădure, Dunea, să mergi.
Hai, Dunea, hai, Dunea,
Hai, Dunea, hai, Dunea,
Ca frunze de brusture tu să culegi !

În fiecare zi, aceeaşi poveste. Uite că şi astăzi pleacă un regiment. Tunurile şi chesoanele trec uruind.

De la comandament, nişte comunişti luaţi prizonieri sînt duşi să fie împuşcaţi. Antonoviştii care-i însoţesc se ceartă. Îşi împart hainele şi încălţămintea condamnaţilor. Oamenii osîndiţi la moarte, înfăşurîndu-se friguroşi în mantale, vorbesc pe şoptite unul cu altul.

— O, şi cîţi mai împuşcă ! zise cineva în spatele lui Lioşka.

Lioşka se întoarse. Un vlăjgan zdravăn, îmbrăcat într-un cojoc, cu falca legată cu o basma roşie, îşi agita cravaşa.

— Asta-i al treilea grup azi. Ieri, cică, au fost prinşi doi aviatori şi le-au crestat stele pe spinare. Aşa a spus Kozlov, aghiotantul statului-major, un tigru, nu alta : „Ăştia umblă pe-aproape de stele, aşa că însemnaţi-i cu semnele cerului". Flăcăul rîse cu hohote. Tu de-ai cui eşti ? îl întrebă el pe Lioşka.

— Noi sîntem din Dvoriki. Sînt cu Storojev.

— Va să zică, nealăturaţi încă ?

— Zilele astea ne alăturăm.

— Tii ! Noi de doi ani ne tot războim.

— De-aia se vaită ţăranii că nu mai sînt cai de loc.

— Cît om trăi noi, ne-ajung.

— Şi traiul ăsta o mai ţine mult ? îl întrebă Lioşka. Crezi că mai ţine mult războiul ? Şi iarăşi dorul de Nataşa îi strînse inima. „E singură acolo, gîndi el, i-o fi dor, o fi plîngînd. Ei, viaţă, viaţă..."

Flăcăul își plecă ochii în pămînt.
— Dracu' știe cît o mai ține și războiul ăsta... Cică pînă la victoria deplină.
— Atunci, n-aștepta să se sfîrșească repede.
— Nu-i nimic. Nouă ni s-a spus că unitățile de cazaci se apropie de Moscova. Comuniștii o s-o mai ducă încă o lună, o lună și jumătate, mai mult nu.
— Dar tu de unde ești? îl întrebă Lioșka pe vlăjgan.
— De lîngă Sampur. Comandantul armatei noastre e Kuznețov. E tare viteaz!
— Dar de băut, beți?
— Ba bine că nu! Cine nu face basamac pe-aici? Ce rost are să strîngă grînele! Vin roșii și ți le iau. Bine-nțeles că bem. Beau și comandanții.
Vlăjganul îi propuse lui Lioșka să meargă la o văduvă, Katrea, care trăia la marginea satului. Ca să-și alunge urîtul, Lioșka primi. Porniră împreună. Au mers pe niște poteci, pe lîngă grădini și stoguri de paie, de unde se auzeau vorbe înăbușite, rîsete, gemete și țipete, pe lîngă hambare, pe lîngă case arse și distruse de focul artileriei.
Casa Katriei stătea răzleață pe un maidan, ca un arac pe un loc drept. La ferestre, nu se vedea lumină. Cînd se apropiară de casă, Lioșka auzi cîntece de oameni beți, gălăgie și rîsete. Se apropie de o fereastră, găsi o crăpătură între perdele și aruncă o privire înăuntru. Vreo zece oameni, bărbați și femei, cîntau, fiecare cum îl tăia capul. Femeile ședeau pe genunchii antonoviștilor beți.
Lioșka, care ajunsese să cunoască în răstimp de două săptămîni mulți oameni din regimentul personal al lui Antonov, văzu în casă cîțiva comandanți de escadroane și de plutoane.
Vlăjganul bătu în ușă.
Pentru o clipă gălăgia din casă încetă. Apoi cîntecul se auzi din nou.
— Cine-i acolo? se auzi o voce de femeie.
— Oameni buni, oameni buni, Katrea, deschide!
Lioșka vru să treacă pragul după flăcău. Observînd însă că de casă se apropia în trap un mic grup

de călăreţi, o zbughi deodată în curte. Călăreţii se opriră şi înconjurară casa. După cîteva minute, adunătura de beţivi se împleticea sub escortă, în drum spre Kamenka.

Lîngă comandament, călăreţii descălecară. Unul dintre ei intră în casă şi se întoarse îndată, însoţit de Sanfirov, pe care-l scosese din şedinţă. Fără căciulă, încheindu-şi din mers scurta îmblănită, Sanfirov se apropie de parmaclîcul pridvorului.

— Pe cine-aţi prins ? întrebă el.

Cel care-l chemase din şedinţă începu să spună numele celor prinşi. Sanfirov îşi muşca mustăţile cu ciudă.

— Ce-nseamnă asta, strigă el, adresîndu-se oamenilor care abia se mai ţineau pe picioare. Vă-mbătaţi în timpul campaniei ?

— Dacă-i libertate, bem, zise cineva.

— Tăcere ! zbieră Sanfirov, roşu de mînie. Tăcere, canaliilor ! Cîte douăzeci şi cinci de cravaşe la fiecare. Şi repet : pe cine-l mai găsesc la beţie, îl bat fără milă. Dă-i drumul ! ordonă el.

În jurul celor beţi se adunase o mare mulţime. Unii îi compătimeau, alţii strigau : „Bine !" „Foarte bine !", iar ţăranii, după ce priveau puţin, se îndepărtau.

Începu bătaia. Călăreţii care descălecaseră îi băteau fără milă pe beţivii care se apărau, strigau şi-l înjurau pe Sanfirov.

— Lasă, Iaşka, strigă unul din comandanţi, mai puţin beat decît ceilalţi. Nu ţi-o iertăm noi ! O să guşti şi tu ciorba de curele !

Sanfirov privi în tăcere cîteva minute cum îi băteau.

De la comandament ieşi în fugă Işin şi din mers se năpusti asupra lui Sanfirov.

— Ce, Iaşka, ai înnebunit ? îi baţi pe-ai noştri ?

— Nu te vîrî în păcat, Ivan Egorovici, şuieră printre dinţi Sanfirov. Ăştia-s ai noştri ? Sînt nişte bandiţi, nu alta.

— Ajunge, hei ! le strigă Işin executorilor, fără să-l asculte pe Sanfirov. Eu sînt aici mai mare din comitet ! Prea ţi-ai luat-o în cap, Iakov !

Sanfirov clocotea de furie.

— Îi acoperi pe ticăloşi ? îi raportez lui Antonov !

Croindu-şi drum prin mulţime, Sanfirov plecă la statul-major, dădu buzna în cabinetul lui Antonov, izbi cu pumnul în masă şi strigă, înecîndu-se de mînie.

— Ce-nseamnă asta ? Beţivul, afurisitul acela de Işin !... Să-l batjocorească pe comandantul gărzii de faţă cu toţi ? Să ia apărarea unor lepădături ? Alege, Stepanîci, ori eu, ori el !

Încremenit de urlete, Antonov se ghemui în pat. N-apucă Sanfirov să-şi sfîrşească blestemele, că în cabinet, agitîndu-şi pistolul, dădu năvală Işin. Începu şi el să urle, cu bale la gură :

— Şi-a luat-o în cap Iaşka, Alexandr Stepanîci ! A început să bată oamenii noştri !

— Taci, porcule ! se năpusti la el Plujnikov. De la tine se infectează toată armata. Tu o descompui. Ai umplut tot spatele armatei cu basamac, ticălosule !

— Să nu-mi dai poveţe, fariseule ! urlă Işin. Azi eşti tu preşedinte în comitet şi-i lingi dosul lui Stepanîci, mîine noi o să vă dăm la amîndoi în cap.

Antonov puse mîna pe pistol, sări din pat şi strigă din răsputeri :

— Taci, mîrşăvenie ! Drepţi, în faţa comandantului suprem ! Aţi fi bucuroşi, nemernicilor, să vă scoateţi unii altora maţele. Las' că vi le scot eu !

Antonov trase în Işin, dar pistolul nu luă foc. Sanfirov se repezi la el şi-i luă arma. Istovit de luptă, Antonov se prăbuşi în pat şi începu să geamă şi să se zvîrcolească. Plujnikov scoase capul pe uşă şi strigă :

— Doctorul, repede ! Apoi către Işin şi Sanfirov : Nu vă e ruşine, fraţilor ? Vocea îi deveni din nou mieroasă : am jurat să suferim pentru aceeaşi cauză, dragii mei, şi voi...

— Taci, hodorogule ! i-o reteză Işin. Mă înveţi tu pe mine ? Ce mai dascăl !...

Doctorul intră în grabă. Cearta conteni. Doctorul se apropie de Antonov şi-i luă pulsul. După cîteva minute, intră în cabinet Kosova, se aruncă cu un vaiet isteric la pieptul lui Antonov şi se puse pe bocit:

— Saşenka, scumpule, spînzură-i pe cei care te nenorocesc! Apoi se întoarse către ceilalţi şi urlă: Afară! Rămîn eu cu el.

Fără a se uita unul la altul, Işin şi Sanfirov părăsiră cabinetul, supăraţi. Plujnikov plecă şi el, clătinînd din cap şi bombănind.

Iakov Vasilievici îşi simţea inima grea. Nu o dată blestemase el clipa aceea de slăbiciune, cînd îl urmase pe Antonov, cînd se încrezuse în el...

Dar nu venise încă vremea şi Sanfirov nu putea încă să desfacă legăturile în care singur se încurcase. Şi le ducea după el cu durere în inimă, sfîşiat de îndoieli.

CAPITOLUL AL UNSPREZECELEA

1

La Tambov stăruie o ploaie ticăloasă de toamnă. Cerul atîrnă posomorît deasupra oraşului. Posomorîte sînt şi sufletele acelora care cunosc adevărata stare de lucruri din gubernie.

Veştile despre Antonov sînt dintre cele mai ameninţătoare. Acum se cunosc forţele lui; e limpede că nu numai chiaburii îl urmează. În ziare apar primele ştiri despre antonovism; e drept, sînt ştiri liniştitoare, dar cine ştie să le citească printre rînduri îşi dă seama cum stau lucrurile.

La comitetul gubernial de partid consfătuirile se ţin lanţ. Forţe sînt puţine. Sînt adunaţi ultimii oameni şi trimişi ca lucrători politici la unităţile care

ocupă punctele strategice. Gazetarii, dîndu-şi seama că nu numai gubernia, dar şi Republica e în primejdie, deoarece Antonov întrerupe comunicaţiile şi ţine în mîinile sale *pîinea*, pun mîna pe condeie.

Tinerii entuziaşti de la „Izvestia Tambovskogo Soveta" şi agenţia de ştiri „Rosta" din gubernie, comunişti şi flăcăi tot unul şi unul, mînuiesc condeiul zi şi noapte. De mult s-a sfîrşit cu Denikin, Iudenici a fost bătut, Kolceak nu mai e, în Germania a izbucnit insurecţia spartachiştilor, s-a semnat pacea cu Polonia, Estonia a recunoscut puterea sovietică, Liga Naţiunilor a trimis în Rusia o comisie pentru a studia situaţia, Consiliul Aliat, întrunit la Paris, a îngăduit să se deschidă comerţul cu Rusia.

S-a terminat cu blocada !

La primul subotnic de la Moscova ies mii de oameni. Lenin e printre ei şi iată că glasul lui răsună în lumea întreagă : ziua aceasta este „începutul de fapt al comunismului !"

Acum mai rămîne să fie doborît Antonov şi să se treacă la lichidarea ruinei.

Scîrţîie peniţele în odăile neîncăpătoare ale redacţiei din Tambov. Aici se lucrează gazeta de perete tipărită „Krasnoe Utro" [1], care atrage sute de cititori. Frapantă, sugestivă, ea aduce ultimele ştiri primite în cursul nopţii, proaspăt sosite de la Moscova, radioemisiunile Rosta, importante ştiri guberniale. Se tipăresc în mii de exemplare manifeste şi proclamaţii către ţăranii din gubernia Tambov. Se demască minciuna lansată de Uniunea ţărănimii muncitoare cum că bolşevicii ar acapara de la ţărani cele mai bune pămînturi, pentru sovhozuri. Sovhozurile au ocupat numai trei sute de mii de deseatine ; peste patru milioane de deseatine au fost date ţărănimii, fără plată. Cine a avut un lot de o jumătate de deseatină de fiecare suflet, are acum o deseatină şi jumătate. Toate acestea le-a dat puterea sovietică. Dar antonoviştii ce le-au dat ţăranilor ? Opt milioane de

[1] „Zori roşii".

ruble pagubă la cooperativele prădate de ei; șase milioane de puduri de secară rămasă nestrînsă pe cîmpurile peste care au trecut lăcustele antonoviste; opt milioane de puduri de ovăz, unsprezece milioane de puduri de cartofi...

Au la ce să se gîndească cei care au dat crezare „tătucului" Grigori Naumovici și palavragiului Ivan Egorovici Ișin!

Apoi apare ziarul „Pravda o banditah" [1]. În satele în care e trimis cu detașamentele roșii sau e aruncat din aeroplane, ziarul e citit. Grăuntele adevărului a fost semănat și va da mlădițe...

2

Marele stat-major operativ și comitetul Uniunii răspund la agitația bolșevicilor extinzînd flacăra răscoalei în județele Morșansk, Kozlov și răzvrătind județele învecinate din guberniile Saratov, Voronej și Penza.

Iar pentru a-și consolida gloria în ținutul Tambovului, Antonov întreprinse o incursiune împotriva sovhozului crescător de cai din Ivanovka. Nici un detașament de-al lui nu putea trece neobservat pe o rază de douăzeci de verste de sovhoz; nici un agent nu se putea strecura printre apărătorii acestuia. Și tare-l mai îmbiau pe Antonov caii de rasă, al căror număr se ridica atunci în sovhoz la vreo două sute!

Aleksandr Stepanovici îi mai ura pe comuniștii din Ivanovka și din cauză că nu o dată, în spatele său, auzise vorbe de răzvrătire:

— Cum să atace ei Tambovul, dacă nu pot să ia nici Ivanovka?

[1] „Adevărul despre bandiți".

Două regimente înarmate cu mitraliere și tunuri au asediat grajdurile de piatră ale sovhozului. Artileriștii lui Antonov ocheau direct. Au tras vreo cincizeci de proiectile, făcînd spărturi în ziduri și aprinzînd construcțiile de lemn din curtea sovhozului, dar comuniștii ședeau în dosul adăposturilor de piatră și trăgeau de acolo.

Cine mai ține minte acum numele eroilor roșii Andreev, Garanin, Turkov, Reazanov, Cekunov, Zverev, Romanțev ? Ei au ținut piept regimentului „de asalt“ al lui Sanfirov și regimentului lui Matiuhin. Rupți de oboseală, stingeau incendiile, astupau în grabă spărturile din ziduri, prindeau caii înnebuniți de foc și de împușcături. Era cît pe-aci să piară cînd un proiectil, lovind într-un grajd unde se afla o mitralieră, a prăbușit peste ei tavanul. „Diavolii roșii“ au rezistat pînă în ultima clipă. Părea că dintr-o secundă în alta Sanfirov și Matiuhin vor răzbi în sovhoz. A venit însă în ajutor o unitate de cavalerie din Sampur. Comandanții antonoviști n-au vrut să aibă a face cu ea și, precupețindu-și forțele, s-au retras.

În octombrie 1920, comitetul Ceka din gubernia Tambov a început să asalteze Moscova tot mai stăruitor cu rapoarte despre bandele eserului Antonov. Primind de la Fiodorov-Gorski textul unei telegrame interceptate de acesta, Aleksandr Stepanovici se supără :

— Canaliile ! spuse el furios, adresîndu-se lui Tokmakov. Eu sînt brigand ?

— Heee, te-ai supărat, rîse hodorogit Tokmakov. Dă-i încolo ! Știi tu ce-nseamnă „brigand“ ?

— Ei, hoț, pungaș...

— Da' de unde, ignorantule ! Brigand e un cuvînt străin și înseamnă proscris, surghiunit. E-un titlu de cinste și tu te superi !

— E-e ? Surghiunit, zici ? Nu minți ?

— De ce-aș minți ? Am citit undeva.

Cînd țăranii din Treskino îi dăruiră lui Antonov un armăsar sur, furat dintr-un sovhoz, Antonov, de

necaz, îi puse numele Brigand. Chipurile : na-vă, sta-v-ar în gît !

Iar în mijlocul lui octombrie, Antonov află că împotriva lui se pregătea pentru întîia oară trimiterea unei mari unități militare. Venea comisarul militar al guberniei, Șikunov, care primise ordinul să-l zdrobească pe Antonov.

Șikunov comanda o mie de oameni, cu tunuri și cu mitraliere.

Apărea cînd într-un sat, cînd în altul. Dar Antonov le părăsea cu o jumătate de oră înainte de sosirea roșilor. Șikunov mergea pe urmele lui ; detașamentul lui Antonov, cu cai iuți, aci se ivea, aci dispărea.

Antonov cunoștea bine toate văgăunele, toate coclaurile, pădurile și viroagele. Șikunov era nedumerit : fusese pe numeroase fronturi, dar aici era front pretutindeni.

— I-ați văzut pe bandiți ? întreba Șikunov, trecînd prin sate.

— Bandiți ? N-am auzit de ăștia !

— Iată urmele lor ; acum o jumătate de oră au trecut pe-aici.

— Ce spui, omule ! De unde bandiți ?

Într-un sătuc îndepărtat, cînd detașamentul lui Șikunov dormea istovit de oboseală, Antonov și-a îndeplinit scopul.

O parte dintre oameni au intrat în unitățile lui Antonov, majoritatea au primit moartea. Comisarul Șikunov s-a retras cu o mînă de oameni. Pe ajutorul lui îl împușcase chiar Antonov.

Ștergîndu-și pistolul care mai fumega, Antonov îl izbi pe cel ucis în coastă :

— Ei, acuma odihnește-te, că te-ai istovit destul, viteazule !

Trei zile petrecu Antonov cu ceata lui, cu prilejul primei înfrîngeri serioase a roșilor. În cinstea lui Antonov, lipitorile din Kirsanov au făcut un ospăț de pomină !...

— Le-am tras o mamă de bătaie ! strigau agitatorii Uniunii prin sate.

1

Cînd iarna a troienit cîmpurile, cînd deasupra caselor s-a ridicat o pîclă cafenie, iar gîştele, gîgîind alarmate şi nedumerite, căutau în zadar apă sub pojghiţa străvezie de gheaţă ; cînd viforniţele s-au învolburat şi-au început să urle, Antonov stăpînea aproape întregul teritoriu al guberniei Tambov.

Patrulele unităţilor de ordine interioară ale lui Storojev circulau de o parte şi alta a liniei de sud-est şi ocupaseră aproape întreaga ramificaţie Balaşov, unde se aflau principalele baze de aprovizionare ale traficului feroviar.

Rămînea un mic petic în colţul de sud-est al guberniei, care încă nu se alăturase răsculaţilor.

Într-o zi senină şi geroasă, cînd pe cîmp ningea domol şi vîntul şuiera plimbîndu-se agale, Antonov şi-a făcut apariţia aici.

Mergea într-o sanie aşternută cu covoare, la care erau înhămaţi trei cai şargi. Era înfăşurat într-o şubă căptuşită cu blană de vulpe. Alături de el şedeau Işin şi Starîh, aghiotantul personal al lui Aleksandr Stepanovici. Pe capră, lipit de vizitiu, stătea Abraşka. Işin palavragea într-una, iar Antonov rîdea cu hohote.

În frunte, un călăreţ purta drapelul regimentului „de asalt“ cu inscripţia : „Trăiască Adunarea Constituantă !“ în vîrful lăncii căzăceşti a altui călăreţ flutura în vînt drapelul şefului marelui cartier general operativ, de catifea roşie, cu ciucuri de aur, cu inscripţia : „în luptă să-ţi cîştigi dreptul ! Comitetul central al partidului s.r. — luptătorilor pentru libertate din Tambov !“, trimis de centrul eserilor.

În urmă, pe un zdrahon de armăsar murg, înconjurat de aghiotanţi şi de comandanţii unităţilor, venea Sanfirov, comandantul gărzii lui Antonov. Posomorît şi tăcut, într-o şubă de postav, cu o pa-

pahă[1] sură de caracul pe cap, avea petrecută de-a curmezişul o panglică verde. La vreo zece paşi mai în urmă, cincizeci de armonişti acompaniau, iar două mii de voci cîntau :

Hei, tu, viaţă trecătoare,
Prăpădită-n închisoare !
Creşte plopul mlădios
Şi-i mormîntu-ntunecos !

Sanfirov asculta urletul sălbatic al gărzii, şuierăturile pătrunzătoare şi se strîmba. Nu-i plăcea cîntecul acesta. De ce închisoare? De ce plop? De plopi sînt spînzuraţi hoţii de cai şi tîlharii... De ce mormînt?

Dar bravei gărzi cîntecul îi plăcea. Ea nu prea se gîndea la vorbele sîngeroase ale cîntecului, la înţelesul sinistru al refrenului. Să cînţi cît te ţine gura, să te plimbi pe întinderile nemărginite, să năvăleşti în satele nesupuse, să loveşti, să distrugi, să schimbi caii osteniţi... O grenadă în casa comunistului, alta în bătătura lui... Se ridică limbi de flăcări, oamenii se vaită, cravaşele sfîşie văzduhul...

Işin hohotea, în vreme ce regimentul, cu urletul său de lup, asurzea împrejurimile. Striga ceva caraghios, întorcîndu-se spre Antonov, iar acesta rîdea din nou.

De sanie se apropie intendentul Trubka. Durduliu, pe un cal înalt şi viguros de Don, el salută şi spuse cu o voce groasă, hodorogită :

— Ne apropiem de Dvoriki, comandante. Să-l aduc pe Brigand?

Cu un semn din cap, Antonov încuviinţă. După cîteva minute Trubka se întoarse în goană, ducînd de căpăstru calul comandantului, vestitul sur Brigand, cu un cioltar purpuriu de catifea sub şa. Căpăstrul şi restul harnaşamentului erau împodobite cu catarămi de argint şi alte podoabe.

[1] Căciulă caucaziană.

Antonov încălecă armăsarul și ieși înainte. Ocupîndu-și locul în fața stegarilor, Aleksandr Stepanovici îi strigă ceva lui Sanfirov. Acesta, la rîndul său, întoarse capul și dădu o comandă. Regimentul trecu la trap.

După cîteva minute se afla în Dvoriki.

La marginea satului i-a ieșit înainte mulțimea. Frol Petrovici și Danila Naumovici îi oferiră lui Antonov pîine și sare. Aplecîndu-se în șa, cu zîmbetul pe buze, Antonov îi sărută pe amîndoi și făcu un semn prietenos cu mîna, celor de față. Regimentul se plimba prin sat, jucîndu-și caii. Era o zi de sărbătoare și lumea ieșise în uliță să admire bogatul spectacol : ținuta perfectă a regimentului, caii mîndri și armele bune sclipind în soare, tunul tras de patru cai zdraveni.

Statul-major al regimentului fu cantonat în casa fostului băcan Ivan Pavlovici, al cărui fecior, Nikolai, era eser, dar în anii aceia plecase aiurea și nu se arătase la Dvoriki.

„Șeful“ umbla prin sat și stătea de vorbă cu țăranii. Au luat masa la băcan, după care s-au dus să se culce. Pe Antonov l-a trezit clopotul — oamenii erau chemați la școală. Unii nu voiau să meargă și a fost nevoie să fie împinși din urmă.

2

Spre seară, intendentul Trubka și Danila Naumovici, numit de Storojev președinte al comitetului sătesc al Uniunii, aflat încă în ilegalitate, au venit la „șef“ și i-au raportat că norodul îl așteaptă.

— S-a adunat puzderie de oameni, zise cu patimă Danila Naumovici. Ah, părintele nostru, ah, binefăcătorul nostru, ah, Leksandr Stepanîci, nădejdea noastră !

Intendentul Trubka îl ţistui şi Danila Naumovici se opri brusc. Trubka ştia că „şefului“ nu-i place linguşeala făţişă. În spatele lui — poftim, dar nu chiar aşa... pe faţă...

Antonov intră în şcoală şi-şi scoase şuba. Toţi se ridicară să-l vadă mai bine. Lumina sărăcăcioasă a gazorniţei se îmbina cu abureala sutelor de ţărani.

— Ar fi bine să se deschidă ferestrele, că nu-i chip să respiri, rosti Antonov.

Deschiseră ferestrele şi în dreptul lor se adunară îndată capetele celor care nu putuseră încăpea în şcoală.

Adunarea era prezidată de Danila Naumîci. Alături de el şedeau cei patru membri ai comitetului şi oamenii se minunau: cum au dobîndit Frol Baiev, Andrei Koziol, Akim Kulebeakin şi Fiodor Sajin o cinste atît de mare, să stea alături de „şef“ ? De unde-au apărut, cine i-o fi ales ?

Dar oamenii tăceau.

La uşă stăteau de gardă, cu carabinele în cumpănire, călăreţi de-ai lui Antonov din detaşamentul de ordine al statului-major — tot flăcăi voinici, tineri, cu privirea cutezătoare, îmbrăcaţi bine, în haine de piele şi de postav, cu cizme noi-nouţe, strălucitoare şi cu scîrţ.

Ţăranii şuşoteau între ei.

Antonov la rîndul său îi cerceta cu curiozitate. La Kamenka şi în satele din jur, unde se statornicise el, erau numai oameni „de-ai săi“. Dar aici avea de vorbit pentru întîia oară unor străini. Dracu' să-i ştie ce gînduri îi bate.

Luă cuvîntul întîi Işin, cu gulerul de la rubaşca roşie descheiat, cu scîntei în ochii languroşi, cu obrajii rumeni, plini de sănătate.

— În numele comitetului gubernial al Uniunii ţărănimii muncitoare, are cuvîntul Işin Ivan Egorovici, îl prezentă Antonov.

Işin se apropie de masă, îşi stinse ţigara, roti ochii peste adunarea gălăgioasă şi zîmbi.

— Hai noroc, oameni buni !

— Noroc! îi răspunseră posomorîţi oamenii. Noroc, Egorîci!

— Noroc şi nu prea, ai? Da' supăraţi mai sînteţi! Ce nemulţumire aveţi?

— Spune ce-ai de spus! Ce tot umbli cu vorba?

De la masă se ridică Andrei Andreevici, cu bărbiţa lui roşcată, împinsă înainte.

— Ce te rînjeşti aşa? strigă el. Zi-i! De ce ne-aţi strîns, ce vreţi de la noi? Auzi? Nu ţine lumea de pomană aici!

Andrei Andreevici lovi mînios cu cîrja şi se aşeză.

Işin îl ascultă pe Andrei Andreevici cu un zîmbet uşor. Se juca cu cravaşa, lovindu-şi cu ea carîmbul cizmei. Vesel de felul lui şi bun de gură, încurcat cu eserii, era pe placul bogătanilor de la sate. Nu degeaba îi dădea Antonov însărcinările cele mai grele; ştia el că Ivan Egorovici n-o să-l facă de ocară.

Avea prieteni peste tot. La drept vorbind, mulţi dintre ei nici nu ştiau cu ce se îndeletniceşte acest vlăjgan cu obrajii rumeni.

El continua să primească şi pînă acum, de la Fiodorov-Gorski, transporturi de arme; expedia din Tambov căruţe întregi de echipament şi niciodată n-a dat de belea. Avea noroc Işin! Trecea prin viaţă tot rîzînd. În fiecare sat cunoştea o vădană, în fiecare cătun avea un culcuş tăinuit. Nu era chip să pui gheara pe el.

Înainte de război, Işin ţinuse o băcănie în sat; aşa primise ordin de la comitetul eserilor. Nu făcea negoţ de dragul cîştigului; avea o mulţime de datornici. Işin nu-i constrîngea, căci ştia că o să-i prindă bine. Şi, în adevăr, i-au prins bine: datornicul bun la plată se cunoaşte. Cum să-l trădezi pe un om care te-a scos cîndva din nevoi?...

Iată-l şi acum stînd înaintea norodului şi simţind cît de pline de îndoieli şi de întunecate sînt gîndurile ţăranilor.

Aici nu-i nevoie de un orator; trebuie un povestitor, care să le gonească mîhnirea şi aleanul.

— Să vă spun, oameni buni, o poveste. Ascultați-mă și-o să vă veseliți ! Ișin dădu mai la o parte lampa și se așeză pe marginea mesei. „Odată Dumnezeu i-a dat corbului o bucățică de caș..."

Țăranii rîseră, se stîrni zarvă. Ivan Egorovici urmă :

— Dumnezeu, da' vorba ceea : „Domnul dă, da' nu-ți bagă-n gură !" Așa și-acum ! Din pricina bucății celeia de caș, corbul era gata să piară. A fost cît pe ce să fie ucis cu o cărămidă, a fost cît pe ce să-l înhațe o pisică... Șade corbul în copac și tot chitește de la care capăt să-nceapă cașul. Taman atunci iaca și vulpea. Și s-a apucat să se gudure pe lîngă el. Cică, vai, corbule, scumpule, ce frumos ești tu, ce deștept și ce prieten credincios îți sînt eu ! Cică de cînd îi lumea, Dumnezeu i-a poruncit vulpii să țină partea corbului. N-ai pofti încă vreo zece bucăți de caș ? Spune „da" și eu ți le-aduc numaidecît. Ați auzit de fabula asta ?

— Am auzit, am auzit !

— Fabula-i cunoscută, da' tu o spui altfel.

— Ei, sfîrșitul îl cunoașteți. Corbul a croncănit în gura mare, cașul i-a căzut jos și el a rămas mofluz... Așa-i ?

— Așa, așa !

— Da' ia gîndiți-vă, cinstită adunare, nu recunoașteți pe cineva în corbul acela ?

Ișin își roti din nou ochii prin sală, de data aceasta fără să mai zîmbească. Ungherele sălii erau cufundate în întuneric. Deasupra adunării atîrna un nor liliachiu de fum de tutun. Oamenii din ceata lui Antonov stăteau tot atît de tăcuți, cu armele în cumpănire.

— Să vă spun eu, oameni buni. Corbul acela sînteți domniile voastre ! Nu-i oare vremea să vă veniți în fire, nu-i oare vremea să puneți mîna pe diavolița aceea de vulpe și să-i luați pielea, pînă cînd n-o ia dînsa pe-a voastră ? Multe piei v-au mai rămas oare ?

— Ieri s-a repezit încoace Listratka de la stație de a luat cu el, acolo, vreo trei sute de puduri de ovăz, șuieră printre dinți Danila Naumovici.

— Și-o să ia încă-o mie, vorbi Antonov. Frați țărani! Antonov se ridică. Veniți cu noi! Am organizat Uniunea țărănimii muncitoare — toți pentru unul, unul pentru toți! Tineri, puneți mîna pe arme. Arme avem. Pornim la luptă împotriva comunei. Bolșevicii sînt slabi, îi dăm peste cap dintr-o singură lovitură.

— De dat, i-om da noi peste cap, da' pe cine luăm în cîrcă în locul lor? îl întrerupse Frol Petrovici pe Antonov.

— Pe nimeni, răspunse Ișin. Ne conducem singuri. Tot ce-aduni de pe pămîntul tău, e-al tău, fără nici o razviorstkă. Vrei să faci negustorie — fă! Vrei să ții trei cai — ține! Statul n-are decît de cîștigat.

— Dracu' să vă mai înțeleagă cît de-adevărat vorbiți, zise încruntat Frol Petrovici. Și unde-i adevărul, Egorîci? Ori a fost mîncat o dată cu ciorba de varză?

— L-au mîncat, unchiule, l-au mîncat comuniștii! spuse cu sentiment Ișin. Ți-a fost vorba de aur, moșule! În maica Rusie e grea viața, oameni buni, și numai din pricina bolșevicilor!

— Da' bolșevicii n-au de gînd să desființeze razviorstka? întrebă prudent Frol Petrovici.

— Aș! dădu din mînă Ișin.

— Păi o să ne cocoșeze! făcu cineva cu desperare.

— Atunci, spune, ce să facem! țipară toți în cor.

— Ascultați, oameni buni! Antonov îi cuprinse pe cei de față cu o privire scrutătoare și, întîlnind ochii aprinși de nerăbdare ai lui Storojev, care ședea în mulțime, zîmbi. Una și cu una fac două. Roșii au comuna lor, noi trebuie s-o avem pe-a noastră. Bolșevicii o țin una cu lupta de clasă... Prostii! Vor numai să vă asmută pe unii contra altora, iar pe urmă să vă strivească pe fiecare în parte și să vă rupă oasele. Asta-i cea mai ticăloasă

născocire, oameni buni, să samene vrajba între voi, urmă Antonov. Acuma lupii ăştia în blană de oaie linguşesc sărăcimea... Adevărat grăiesc ?

— Adevărat, Leksandr Stepanîci ! răsună un vuiet asurzitor.

— Una din două : ori au de gînd să lase pe vecii vecilor sărăcimea săracă, ori, dacă-i să credem vorbele lor viclene, vor să facă din săraci, oameni înstăriţi. Da' ce-o să fie pe urmă, tovarăşi săraci, ascultaţi-mă pe mine ! O să vă facă bolşevicii oameni înstăriţi şi tot vouă o să vă ia pe urmă pielea. Ţineţi minte ce vă spun ! Dacă ne unim, nici o putere nu ne poate frînge.

— Da' vorbele voastre nu-s şi ele viclene ? strigă cineva din semiîntuneric.

— Eu, om viclean ? sări Antonov. Vorbele mele, vorbe viclene ? Eu, care-am făcut ocnă, eu, care-am stat în lanţuri — eu viclean ? Antonov se lovi cu pumnii în piept. Doi ani am hrănit păduchii prin bordeie de-am adunat armată. Am suferit, am îndurat foame ; de cinci ori m-au împresurat roşii ca pe-un lup ! Antonov strigă ceva nelămurit, sufocîndu-se. Ochii bulbucaţi i se umplură de mînie. Îşi agită pumnii...

În clipa aceea parcă se rupse un stăvilar. Între ţărani se stîrni un vuiet ; oamenii se întrerupeau unii pe alţii. Apoi, din rîndurile lor răsări un lungan de flăcău, într-o podiovcă curăţică şi strigă :

— Mă *scriu* la voi în armată !

— Scrie-mă şi pe mine !

— Dă-ne arme ! Mergem să-apărăm norodul !

Cînd patimile se potoliră şi toţi cei care au intrat voluntari în armata lui Antonov fură scoşi din şcoală, Işin se ridică din nou şi vorbi mult despre rînduielile care aveau să se statornicească de-acum înainte în sat.

Vai de rînduielile acelea !

Ştiau ei ţăranii din Dvoriki ce se întîmpla în satele care se alăturaseră răscoalei. Cînd verzii, cînd roşii... Dă-le adăpost şi la unii şi la alţii, hră-

nește-i și pe unii și pe ceilalți, dă ovăz din plin la cai, vezi să nu scapi vreo vorbă nepotrivită...

Și autoritățile! Dracu' să mai înțeleagă ce autoritate-i în sat!

În clopotnițe și în turnurile morilor vegheau zi și noapte sentinele. Cînd se ivea un detașament roșu, sau cînd locuitorii din satul vecin anunțau apropierea lui, în clopotniță apărea un semnal — o cîrpă albă, care se vedea de departe. Moara se oprea din lucru și aripile ei erau așezate într-un anumit fel: dacă în sat erau „ai noștri", aripile morii stăteau în cruce dreaptă; după venirea roșilor, crucea aripilor stătea în curmeziș. Dacă satul n-avea clopotniță sau moară, la marginea satului se punea o prăjină lungă, cu un craniu de vacă sau de cal în vîrf. Dacă în sat erau „ai noștri", prăjina stătea înălțată, dacă erau roșii, prăjina dispărea.

Iată că a venit un detașament roșu și s-a răspîndit pe la cantonamente. Membrii sovietului veneau în casa pe care o ocupau, puneau deasupra ușii steagul roșu, întindeau hîrtiile pe masă și se puneau pe treabă. Cînd pleca detașamentul, observatorul din clopotniță semnaliza:

— Vine Antonov!

Membrii sovietului își strîngeau hîrtiile, scoteau steagul de la ușă și se împrăștiau pe la casele lor. Peste o oră, două, poftim! — la ușa aceleiași case, alt steag. La masa la care stătuseră mai adineaori membrii sovietului, își întindeau acum hîrtiile membrii comitetului...

Din nou se urca observatorul în clopotniță sau în turnul morii. Milițienii antonoviști dădeau ovăz la cai, fără a scoate șeile de pe ei. Intrau la comitet, stăteau de vorbă, fumau, se plictiseau. În jurul satului se rînduia paza — țărani cu topoare și furci, din care cauză li se și spunea „furcari". Nu era chip să treacă nici un străin de sat. Grea viață! Iad, nu alta!

... Ișin și Antonov așteptau încordați. Țăranii tăceau. Doar n-aveau să stea o veșnicie așa, închiși în năbușeala asta groaznică, așteptînd ceva cumplit

dar inevitabil ! Oare o să le înşele speranţele ? Doar erau de-ai lor, de-ai lor ! Toţi se trăgeau din ţărani : şi „tătucul" Grigori Naumîci, şi Ivan Egorîci, şi Antonov însuşi pentru ţărani s-a ridicat împotriva ţarului şi a stat sărmanul la ocnă în lanţuri... Şi armata e tot dintr-ai lor... Dar bolşevicii, ia vezi dintr-ai cui sînt ? Fireşte că sînt şi dintre ţărani, dar mulţi oare ?

— Da' lui Storojev n-aveţi cumva de gînd să-i daţi pămîntul ? rupse tăcerea apăsătoare Andrei Andreevici.

Storojev se uita ţintă, cu ochii aprinşi, la Antonov ; în privirea aceasta se citea şi avertisment şi ameninţare. Antonov se pierdu cu firea, dar îl scoase din încurcătură Işin.

— Fiecăruia după faptă şi răsplata, spuse el cu un surîs.

Un murmur de uşurare străbătu mulţimea. Antonov îşi şterse sudoarea, iar Storojev lăsă ochii în jos şi rîse acru pe sub mustăţi.

— Ei, ce ziceţi, oameni buni ? se adresă Işin ţăranilor. Semnaţi procesul-verbal, ori ba ?

— De, se auzi vocea lui Danila Naumovici, trebuie, fraţilor, să ne alăturăm şi noi cuiva. Să semnăm, fie ce-o fi !

Antonov rosti încruntîndu-se :

— Toată viaţa am luptat pentru voi !

Se mai ridicară vreo trei-patru, semnară şi strigară :

— Dacă-i vorba să mergem, haida cu toţii ! Voi cu ce-oţi fi mai fericiţi ? Ia, slabă mişcarea !

Şi într-un şir lung, către masă, s-au aşezat şi tineri şi bătrîni ; unii cu barba albă, alţii raşi, cu opinci şi cu cizme, în sumane rupte ca Andrei Andreievici şi în podiovce noi ca fostul băcan Ivan Pavlovici. Cu mîinile tremurînde, puneau mîna pe condei, semnau tremurînd procesul-verbal. Cei neştiutori de carte puneau o cruce şi alături li se trecea numele, ca mai tîrziu să nu se dea în lături de la cauza comună. Unul vru s-o şteargă pe furiş din

școală, dar izbindu-se de carabinele pazei, se întoarse agale spre masă.

Gata !

Ișin felicită în gura mare *socetatea*, dar *socetatea* tăcea și se scărpina după ceafă. Stăpîn pe procesul-verbal, care legase laolaltă întregul sat, Ișin rosti cuvîntarea de închidere. Cuvîntarea fu scurtă și pe cît se poate de limpede.

— Cu toți acei care ne-or pune piedici cu vorba ori cu fapta, la rîpă și jos capul de pe umeri. Nu lăsați, fraților, pe nimeni să intre în sat, să nu se strecoare vreo iscoadă. Pentru cei din sat eliberați permise, pe străini îi rețineți și dacă e cineva foarte suspect, la rîpă și retezați-i capul de pe umeri. Dacă vine un detașament mic de roșii, dezarmați-l ! Dacă vine un detașament mare, membrii comitetului să se ascundă, milițienii s-o șteargă. Nu le dați roșilor nici de mîncare, nici de băut. Grîne să nu le dați. În caz că — și aici Ișin ridică vocea, dîndu-i o notă amenințătoare — în caz, spun, că vreunul va trăda roșilor măcar un singur om din comitet, măcar un singur milițian, măcar cel mai mic secret, la rîpă cu el și jos capul de pe umeri, iar averea să se confiște... E război, domnilor, băgați-vă bine în cap asta. Război pe viață și pe moarte !

Adunarea se închise, țăranii se răspîndiră. Membrii comitetului rămaseră să discute cu „șeful" și să primească instrucțiuni mai temeinice.

În uliță se încingeau discuții :

— Care va să zică, cum vine asta ? N-o să mai avem comună pe cap ?

— Ți-o fi părînd rău ?

— Aș, de unde !

— Ia vezi !

— Tare-i mare puterea Rusiei... spune gînditor altul. Cînd or tăbărî pe noi... Doamne !

— Taci ! spun toți într-un glas.

— Am tăcut !

Tăcere ! O tăcere care a doua zi cuprinde întreg satul. Oamenii se feresc unii de alții, au vorba încurcată că nimeni nu mai poate pricepe de partea

cui sînt... Lucru de înţeles : cine ştie dacă nu te pîndeşte vreun denunţător? Cine-ar vrea să fie dus la rîpă ?

O, doamne, facă-se voia ta, izbăveşte-ne de cel rău ! Să-l cheme oare pe popă, să facă o slujbă pentru pace ? Dar popa, prudent, fie că tace, fie că, ţinînd cu tot sufletul partea bandiţilor, le şopteşte lor ceea ce i se cere, dar numai pe ascuns, pe ascuns. Tac, speriaţi, învăţătorii, medicii, felcerii, agronomii.

Tace tot satul. Oamenii îşi simt inima grea : împotriva cui s-au ridicat? O, mare-i Rusia, o, mare-i puterea lui Lenin !

3

Andrei Andreevici îl aşteptă pe Antonov să iasă din şcoală şi-i atinse mîneca şubei. Agentul care-l urma pe comandantul suprem îl îmbrînci.

Antonov, observînd privirea rugătoare a lui Andrei Andreevici, îl chemă la el.

— Ce vrei ?

— Fă-ţi milă şi pomană, Stepanîci, scînci Andrei Andreevici. Sînt omul cel mai sărac din sat. Sărac lipit... Cinci golani, o turmă de guzgani... Mi-ar trebui şi mie un căluţ, fie cum o fi.

Antonov izbucni în rîs. Andrei Andreevici, care se bîlbîia, îl veseli.

— Cine-i ăsta ? îl întrebă Antonov pe Storojev, care-l conducea acasă la dînsul, unde se pregătise cina pentru statul-major şi comitet.

— Omul nostru, din comitet. A ridicat glasul împotriva mea, dar mai mult din prostie. Ăsta poate fi ajutat.

— Fă-ţi milă şi pomană, scîncea Andrei Andreevici.

— Mîine de dimineață să i se dea acestui om sărac și cinstit un cal de reformă de la rezervă, îi ordonă Antonov lui Abrașka.

— Am înțeles.

Andrei Andreevici se repezi la Antonov, îi apucă mîna și vru s-o sărute. Antonov își trase brusc mîna, îl bătu cu duioșie pe umăr și își urmă drumul, spunîndu-i din mers lui Abrașka :

— Fă așa ca să vadă cît mai mulți oameni cînd îi duci calul.

— Am înțeles, răspunse Abrașka, și nici el, nici Antonov nu observară zîmbetul disprețuitor de pe buzele lui Storojev.

4

În cursul nopții, cei numiți în miliție scoaseră, de prin ascunzători știute numai de ei, arme, carabine, săbii și pistoale ; reparară șeile și meșteriră, gîfîind, altele noi. Dimineața, ulițele deveniseră de nerecunoscut : satul, pașnic în ajun, semăna acum cu o tabără militară !

În clopotniță ședea un observator. Milițienii călăreau încoace și încolo, învolburînd zăpada cu copitele cailor. La marginea satului se ridicau prăjini de semnalizare. În jurul satului umblau străjile cu furci și topoare. Deseatskii [1] din sat umblau prin ogrăzi și-i scoteau pe căruțașii care erau de corvoadă. Unii erau trimiși să transporte încărcături, alții trebuiau să stea la dispoziția comitetului.

La ușa casei unde pînă mai adineaori se afla sovietul sătesc flutura în vînt un steag, cu o incripție strîmbă : „Pămînt și libertate". Comitetul era în șe-

[1] *Deseatski* — funcționar ales din rîndul țăranilor, cu atribuții polițienești.

dinţă. Teancul de hîrtii de pe masă era dat într-o parte. Locul hîrtiilor îl ocupaseră două sticle de basamac tulbure, o strachină cu varză acră, străchini cu castraveţi şi pepeni muraţi. În cuptor era pus la prăjit un scrob uriaş. Una din sticle, pe jumătate deşertată, arăta că membrii comitetului nu-şi pierdeau vremea degeaba.

Andrei Andreevici se uita la gustare şi-i lăsa gura apă; lui, care o iarnă întreagă nu mîncase decît cartofi, mîncarea asta i se părea împărătească. Apucase să tragă nişte basamac pe stomacul gol şi se lăuda, împleticindu-şi limba-n gură, „confraţilor" săi Frol Petrovici, Danila Naumîci şi celorlalţi trei membri ai comitetului:

— ... să i se dea, zice, un armăsar clasa-ntîi! Uite, aşa-i Stepanîci al nostru!

— Şi tu care ziceai!... îl mustră Frol. Băuse şi el şi se simţea în formă. Ăsta-i un binefăcător adevărat! Da' tare l-ai mai atins, Andrei! Cînd ai adus vorba de Storojev, l-au trecut toate năduşelile. Groza-av a fost! Ei, fraţilor, războiul ca războiul, dar gospodăria-i cu socoteala ei. Eu unul, aşa zic... Ia daţi-vă mai aproape! Frol Petrovici avea un glas straniu; toţi se apropiară dintr-o dată de dînsul. Aşa cum a hotărît as-toamnă obştea, noi am strîns o mie de puduri de boabe pentru sămînţă. La primăvară, cu ce semănăm? Treaba lor e să se războiască, a noastră-i să semănăm. Aşa că despre boabele astea, cum şi unde-s ascunse, nici la ai noştri, nici roşilor nu le suflăm o vorbă. S-a înţeles?

— Să-mi sară ochii... începu Andrei Andeevici, dar Akim, unul dintre membrii comitetului, ameţit şi el zdravăn, îl întrerupse.

— Noi n-om spune, rosti el cu îndoială în glas. Da' dacă sovietul scapă-o vorbă faţă de-ai săi?

Membrii comitetului sprijiniră în unanimitate vorba înţeleaptă a lui Akim Plaksin, care pe Frol Petrovici îl făcu să se aprindă într-un chip de nedescris.

— Ia să-l chemaţi încoa pe Fomka! porunci el. Akime, dă fuga după Fomka Luşcilin, da' repede!

În vreme ce Akim umbla după Fomka, Frol Petrovici cercetă hîrtiile. Erau o puzderie de hîrtii : ordine şi procese-verbale ale comitetului gubernial, instrucţiuni, proclamaţii în versuri ale lui Dmitri Antonov, semnate „Pui de leu". Frol Petrovici clătina din cap şi icnea. Ceilalţi sporovăiau.

Intră apoi Foma Luşcilin, membru al sovietului, un ţăran mic de stat, cu o barbă rară pe bărbia ascuţită. Îşi scoase căciula, se închină înaintea comitetului şi întrebă, surîzînd acru :

— Vă bate gîndul să mă spînzuraţi, fraţilor ?

Rîseră cu toţii, iar Frol Petrovici, ridicîndu-şi ochelarii pe frunte, clătină din cap a mustrare.

— Nătărăule ! spuse el cu blîndeţe. Ce-avem noi să te spînzurăm, să ne umplem sufletul de păcate ? Tu-i cunoşti pe toţi din comitet, noi îi cunoaştem pe toţi din soviet. Dacă ne-om apuca să ne omorîm unii pe alţii, unde-o s-ajungem ? Nu te gîndeşti, tontule ? Şezi colea, cumetre, de bea şi mînîncă.

— Asta aşa-i, se învoi Foma, turnîndu-şi basamac. Numai că deunăzi aşa m-a croit Storojev cu biciul, că mi-a crestat toată pielea. Spinările voastre văd că-s neatinse.

— O veni Listratka, o cresta şi el pieile noastre, replică judicios Akim Plaksin. Da' astea-s nimicuri ! Uite ce-a zis pe bună dreptate Frol Petrov : să nu scăpăm o vorbă despre depozitul secret nici noi la ai noştri, nici tu la ai tăi !

— Să n-apuc ziua de mîine ! se jură Foma, şi ca să-şi întărească vorba se închină. Treaba lor e să se războiască, a noastră — să arăm.

— Adevăr grăieşti, cumetre ! Frol Petrovici îi mai turnă basamac lui Foma. Acum, urmă el, dacă vin ai noştri, ascundeţi-vă la noi ; ai înţeles ? Dacă vin ai voştri, ascundeţi-ne voi pe noi. Să nu ştie nici lumea, nici pămîntul...

— Fă-ţi cruce, cumetre ! Lui Foma îi plăcu mult înţeleapta înţelegere cu privire la securitatea reciprocă. Ce, sîntem turci ? Sîntem cuscri, nu-i aşa ?

— Atunci mai bea una, observă protector Danila Naumovici. Orice stăpînire e de la Dumnezeu, orice

stăpînire trebuie respectată; pricepi? Tu pe noi, care va să zică, şi noi pe voi.

Toţi membrii comitetului aprobară în cor, întru totul, cuvîntarea preşedintelui, iar Foma bău al treilea rînd.

— Aţi pus steagul, spuse el cu pizmă, după ce-şi trase răsuflarea. Pe-al meu l-a luat Listrat. Cînd or veni ai noştri, ce-o să pun?

— Nu fi necăjit, îl linişti mărinimos Frol Petrovici. Iau eu o bucată de postav roşu de la Natalka, să-l pui în loc de steag.

— Mare bine-o să-mi faci! rosti mişcat Foma, apoi se întinse spre Frol şi-l sărută cu buzele umede. Că fără steag, ce fel de stăpînire e? Hai să bem, ca să treacă viforul ăsta.

Bucătăreasa puse pe masă scrobul şi membrii comitetului se năpustiră cu multă osîrdie asupra lui şi a basamacului. Foma nu se lăsă mai prejos.

— Mîine de dimineaţă mergem cu toată obştea să alăturăm şi satele vecine, spuse pe un ton poruncitor Danila Naumovici, după ce-şi îndestulă burduhanul încăpător.

— Bu-un! rosti Andrei Andreevici, încîntat. Cu ce sîntem noi mai prejos? Dacă-i vorba să suferim, să suferim cu toţii, mama lor!...

Au mîncat scrobul, au băut basamacul... Danila Naumovici chemă din sănii pe deseatski şi le porunci:

— Mîine, cum s-o crăpa de ziuă, sunaţi clopotul şi treziţi oamenii. Mergem la Duhovka s-o alăturăm la ai noştri; s-a înţeles?

Deseatskii plecară. În vreme ce preşedintele vorbise cu ei, Andrei Andreevici adormi. Foma şi ceilalţi membri ai comitetului, care şedeau fără treabă, beau ce mai rămăsese din basamac. Frol Petrovici se apucă de hîrtii...

În odaie intră un antonovist înalt şi încruntat, după toate aparenţele un comandant. Îi cercetă cu privirea pe cei de faţă.

— Comitetul? întrebă el aspru.

— Chiar așa, bolborosi Danila Naumovici, dînd sticlele la spate. Adicătelea noua stăpînire, noi, care va să zică...

— Ăsta cine e? Antonovistul făcu un semn cu capul spre Foma, care se ascunsese după spinarea lată a lui Danila Naumovici.

— De-ai noștri, răspunse cu bunăvoință Frol Petrovici și ridică din hîrtii capul, fără să clipească. Ce poftești, om bun?

— Șaptezeci de sănii. Trebuie să-mi transport flăcăii într-un sat vecin.

Frol Petrovici se scărpină după ureche.

— Du-te, Akime, de spune deseatskilor, porunci el. Cînd antonovistul și Akim ieșiră, Frol Petrovici adăugă, fără a se adresa nimănui: Ei, a-nceput, fraților! Și pentru întîia oară în viață trase o înjurătură zdravănă. Pare-mi-se că nici de la ăștia n-om vedea nici o pricopseală!

Membrii comitetului tăceau...

5

Noaptea trecuse liniștită. „Furcarii" n-au dormit. Au rătăcit prin întuneric, temîndu-se și de umbra lor și de zgomotul pașilor.

Zorii tulburi abia se tîrau dinspre răsărit. Deasupra caselor în care trebăluiau gospodinele vrednice, se ridicară fuioare liliachii de fum. Sună clopotul, adunînd norodul la comitet. Țăranii înhămau caii, înjurau și bombăneau pe sub nas, dar se duceau.

Danila Naumovici îl trezi pe agitatorul lăsat de Ișin. Acesta dormise la un bogătan, unde mîncase și băuse zdravăn. Ghemuit sub plapumă, pe cuptor, sforăia de se zguduia tavanul. Speriați, copiii o chemau pe mama lor. Agitatorul fu coborît de pe cuptor și dus în sanie.

O jumătate de oră mai tîrziu, satul părea pustiu. În case, bătrîni și copii, femei cu fețele aspre și cu sufletul tulburat ședeau chinuiți de neliniște, cu gîndul la Vanea care era la roșii, la Vasea care trecuse la antonoviști. În fața clădirii ocupate de comitet, rămaseră doar cinci-șase milițieni. Ceilalți călăreau în fruntea uriașei coloane de sănii, lungă de zece verste : un capăt se afla încă în Dvoriki, celălalt se apropia de satul vecin.

Agitatorul căsca și înjura, dar gerul îl înviora. Începu să îndruge ceva ; repeta, poate, cuvîntarea pe care trebuia s-o rostească în fața noilor aderenți la răscoală.

Milițienii lui Antonov se năpustiră asupra vecinilor ca asupra unei tabere inamice. Cu chiuituri și urlete se împrăștiară prin sat ; ciupeau fetele, tăiau găinile, căutau cai mai odihniți și mai frumoși, pentru ei și pentru „băieții" rămași să păzească Dvoriki. Caii lor și-i abandonau prin ogrăzi, fără să ia în seamă vaietele femeilor și murmurele țăranilor. Văzîndu-i pe milițieni, li se făcu poftă de jaf și celor din Dvoriki ; începură și ei un schimb de cai care se făcea fără voia stăpînilor.

Urmă apoi dangătul clopotului, adunarea, cuvîntările. În fața oamenilor adunați cu ajutorul milițienilor din Dvoriki, înarmați cu carabine, rînduiți la uși și pe coridoare, avu loc alegerea comitetului, semnarea procesului-verbal și așa mai departe...

Lăudîndu-se cu caii și cu lucrurile șterpelite la repezeală de la vecini, oamenii din Dvoriki se întoarseră acasă. A doua zi, vecinii, cărora li se luaseră cei mai buni cai, se binecuvîntau și se duceau să-și alăture și ei vreo Ivanovka oarecare, făcînd același lucru în toate amănuntele.

Ținutul Tambovului ardea în vîlvătăi !

CAPITOLUL ÎNTÎI

1

Lui Antonov i-a plăcut ideea lui Piotr Ivanovici de a face o incursiune adîncă în sud. La recomandarea lui Antonov, comitetul Uniunii țăranilor i-a propus lui Storojev să curețe de roșii linia ferată de sud-est. Satele așezate de-a lungul liniei erau controlate de un tren blindat ușor. Sub protecția acestuia, detașamentele comuniste controlau un coridor lung și îngust și-i împiedicau pe antonoviști să-și alăture satele din preajma liniei ferate.

În acea vreme, Storojev controla teritoriul ocupat de rebeli. Vîra groaza în toți acei care, cu vorba sau cu fapta, îi stăteau în cale ; îi pedepsea cu o cruzime neobișnuită și scălda în șuvoaie de sînge și în pălălaia pojarului ținutul Tambovului.

El nu renunțase la visul de a se răfui cu comuniștii și cu membrii comitetului sărăcimii din Dvoriki, întăriți la Tokarevka, o mică stațiune între Mordovo și Borisoglebsk. Comuniștii își aduseseră aici familiile și îndurau o mare mizerie. Erau sprijiniți de trenul blindat ușor și de un tren blindat greu. Sub protecția acestora, detașamentul, comandat de bolșevicul Jirkunov (locțiitorul său era Listrat), își procura alimente din satele învecinate, stîrnindu-i strașnic pe țărani împotriva sa. Dorința cea mai arzătoare a lui Piotr Ivanovici era să se răfuiască aprig cu comuniștii, să le măcelărească familiile. Și iată că și-a ajuns ținta.

I s-au dat sub comandă regimentele lui Tiukov, Baranov și Matiuhin și brigada lui Panici ; în total,

aproape patru mii de oameni. Acestora li s-a alăturat „haita de lupi" a lui Piotr Ivanovici — formaţiunile de ordine interioară.

Înainte de toate, Storojev a hotărît să scape de trenul blindat uşor.

Într-o noapte de ianuarie, cînd viscolul îi orbea pe drumeţi, cînd pe cîmp totul urla şi gemea, cînd lupii — nu mai puţin înfometaţi decît oamenii — intrau fără teamă în sate şi sfîşiau tot ce întîlneau în cale, cînd luna aci apărea, aci dispărea în grămezile de nori tulburi, cînd urletele cîinilor se amestecau cu tînguielile vifornițţei şi nu se vedea om cu om, pe linia ferată şi-au făcut apariţia nişte oameni. Erau mai bine de cinci sute. Aduseseră cu ei şi o sută de ţărani cu cai din satele învecinate.

Smulgeau şinele. Ca să desfacă şuruburile, era prea greu şi ar fi durat prea mult. Legau de şine nişte odgoane, la care înhămau cîte zece cai. Îndemnaţi de cărăuşi, caii se încordau şi smulgeau de pe terasament vreo trei stînjeni de şine, cu traverse cu tot. Dar oamenii îngheţau, caii nu mai puteau să tragă. Atunci intrau în acţiune cravaşele: caii şi oamenii erau bătuţi fără cruţare.

Piotr Ivanovici se grăbea. Agenţii săi de la staţia învecinată îi comunicaseră că trenul blindat uşor va porni la cutare oră în cutare direcţie.

Exact la ora indicată de agentură, în depărtare se iviră doi ochi care aruncau o lumină tulbure şi se auzi uruit de roţi.

Trenul blindat mergea la moarte sigură.

Storojev ordonă ţăranilor să plece, iar soldaţilor săi le dădu ordin să se adăpostească.

Trenul blindat înainta mereu. Ostaşii roşii, simţind parcă ceva şi căutînd parcă să-şi dea curaj, trăgeau în viscolul şuierător, în beznă şi pe cîmp, unde se ridicau trîmbe de zăpadă. Îndărătul fiecărui copac, la fiecare cotitură, echipajul vedea parcă bandiţi.

Deodată uruitul roţilor încetă.

Culcat la adăpostul parapetului şi clănţănind din dinţi de frig, Storojev trase o înjurătură:

— Au observat, canaliile!

Trenul blindat stătu puţin; după aceea porni din nou mai departe pufăind, tîrîndu-se încet. Treptat, treptat, începu să ia viteză.

— Dă-i, dă-i! şuieră printre dinţi Storojev; numaidecît se auzi huruit şi scrîşnet de metal, ţipete de oameni. Două vagoane şi o platformă deraiaseră. Din tren începură să sară ostaşii roşii, care fură îndată învăluiţi şi orbiţi de viscol, împroşcaţi cu gloanţe de antonoviştii aşezaţi la pîndă. Dar iată că din vagoanele rămase pe şine răsunară cîteva rafale de mitralieră; focul deschis pe flancuri şi de-a lungul terasamentului era cumplit.

Storojev lăsă o sută de oameni în apropierea terasamentului şi le ordonă să tragă în ostaşii roşii şi în muncitorii care refăceau linia; adună apoi subunităţile şi pe ţărani şi se retrase.

Echipajul trenului blindat lucra de zor sub împuşcăturile rare ale antonoviştior rămaşi. Curgea sînge, curgea sudoare; comandantul trenului, semănînd moarte din mitralieră, se gîndea la un singur lucru: „O să ajungă apa şi păcura pentru întoarcere? Cîţi or fi oare acolo, în beznă? De ce trag aşa de rar? Ce ticăloşie mai pun, oare, la cale?"

În acest timp, ostaşii roşii şi muncitorii cărau şinele în spinare. Frigul le amorţea mîinile şi picioarele, transforma sudoarea de pe faţă într-o pojghiţă de gheaţă. Dar ei îşi vedeau de lucru; n-aveau de ales: trebuiau ori să fie sfîşiaţi de bandiţi, ori să răzbească.

Şase ore a durat lupta cu viscolul, cu antonoviştii, cu gerul şi cu oboseala supraomenească, dar linia încă nu era gata. Comandantul ordonă înapoierea. Altceva nu putea face; duşmanul se dovedise mai tare. Decuplară vagoanele avariate, locomotiva porni îndărăt şi trenul blindat se îndreptă spre Tokarevka, stropind cîmpurile cu o ploaie de plumb. După trei-patru verste, trenul se opri iarăşi. Erau scoase şi aici şinele, iar pe linie nu se mai afla o mînă de antonovişti, ci o masă uriaşă, care se foia, alerga în beznă dintr-un loc în altul, trăgea şi urla. Ghemotoace de foc ţîşneau în fiecare clipă cînd ici, cînd

colo; răniții gemeau, muribunzii horcăiau, mitraliera trăgea rafale la mici intervale. Din beznă răsunau strigăte: „Predați-vă, ticăloșilor!" Drept răspuns, urmau alte rafale de mitralieră. Storojev ordonă: „Înainte, înainte!", mulțimea se repezi la vagoane, trăgînd și urlînd în gura mare, și iarăși țăcăni mitraliera, iarăși izbucniră salve de arme.

Antonoviștii o rupseră la fugă.

Storojev înjura de mama focului. Baranov, un vlăjgan în cojoc, își agita pistolul fumegînd și țipa din rărunchi, trăgînd în cei care o rupseseră la fugă...

Și, deodată — bum-bum! Bubuiră exploziile proiectilelor, iar din vîrtejul de zăpadă răsări o dihanie neagră, sinistră.

— Trenul blindat greu!

Scrîșnind din dinți, Storojev ordonă:

— Înapoi!

2

Înnebunit de furie și de dorința de răzbunare, Piotr Ivanovici se năpusti cu toate cele patru regimente și cu detașamentul său asupra comuniștilor din Tokarevka. Ca răsplată pentru ajutorul dat, țăranilor li se dădu voie să jefuiască stația.

Satele învecinate prinseseră curaj și nu-i mai lăsau să vină pe cercetașii și pe furajorii detașamentului de partizani roșii; ba, mai mult, se așezau la pîndă și-i capturau pe cercetași.

Nici curajul comandantului de detașament, Jirkunov, nici vitejia lui Listrat cel cu sînge rece, nici îndrăzneala fără margini a cercetașilor Sașka Cikin și Fedka, feciorul lui Nikita Semionovici, nici cutezanța fostului vizitiu nu ajutau la nimic.

Era foamete!

Răbdau de foame partizanii comuniști, răbdau femeile și copiii. Se adăpostiseră în satul de lîngă

stație. Țăranii erau îndîrjiți, dar nu puteau face nimic: Jirkunov și Listrat n-aveau pîine, n-aveau sare, n-aveau nutreț, dar aveau mitraliere.

Comuniștii cereau întăriri de la autoritățile din Tambov, dar cereau zadarnic. Autoritățile tăceau. Poate din cauză că, în afară de detașamentele istovite, n-aveau nici ele nimic în rezervă.

Asediul foamei a durat mai bine de o săptămînă. Comuniștii nu puteau face rost nici de o coajă de pîine, nici de un braț de fîn pentru caii istoviți. Și lațul bandiților se strîngea tot mai mult. Oamenii mai slabi de înger au propus nu o dată să plece la Mordovo. Jirkunov și Listrat tăceau. Ei știau că, cu caii lor sleiți de puteri, nu puteau să răzbească cu familii cu tot, să scape de Storojev.

Nu se aștepta însă o ofensivă de proporții împotriva stației; detașamentul de recunoaștere nu observase concentrarea trupelor de rebeli.

Sașka Cikin s-a întors din recunoaștere în seara de șase ianuarie: înșelat de liniștea și pustietatea care domneau în satele din preajma liniei, i-a raportat lui Jirkunov că totul ar fi în ordine.

În aceeași noapte Storojev ordonă să fie încercuită stația.

Dinspre nord ataca Matiuhin, dinspre sud-vest — Panici, dinspre est — Baranov, dinspre sud — Tiukov. Storojev își rezervă lovitura în centru, asupra gării, unde se instalase, în vagoane, comandamentul comuniștilor. Încă nu se crăpase de ziuă, cînd grupele de recunoaștere ale formațiunilor de ordine interioară își jucau caii la marginea satului.

La ora cinci dimineața, Storojev verifică dispozitivele regimentelor și pregătirea de luptă.

În fața sa era stația, ascunsă în pîcla nopții. O singură luminiță — sus, pe elevator — răzbea prin semiîntuneric.

Stația tăcea: acolo erau cuibăriți cei mai mari dușmani ai lui Piotr Ivanovici — Listrat, Sașka Cikin; acolo ședea Besperstov din comitetul sărăcimii, și mulți alții. Piotr Ivanovici jurase să-i jupoaie de vii pentru pămîntul pe care au vrut să i-l

ia, pentru jignirile și umilirile pe care i le-au adus, pentru amenințările fratelui său Serghei Ivanovici, pentru toate cîte le îndurase în anii de după revoluția bolșevică și care-i spulberaseră visurile despre pămînt și putere.

Piotr Ivanovici știa că la stație sînt cel mult trei sute de oameni. Chibzuia că într-o oră o să-i învingă pe bolșevici și pe urmă o să se răfuiască cu ei așa fel, încît o să li se facă la toți părul măciucă.

Comuniștii dormeau. Dormeau după multe zile de nesomn și foame, zile întunecate, în care fuseseră încercuiți de bandiți.

Storojev dădu dispoziții oamenilor săi să se apropie tiptil, să dea năvală în stație și în sat și să ucidă fără zgomot sentinelele, ale căror umbre rare jucau în lumina palidă a lunii, care aci ieșea la iveală, aci se ascundea în nori.

Dar un nerod a stricat planul sîngeros al lui Piotr Ivanovici : dînd peste o sentinelă, a tras. I-au răspuns cu împușcături celelalte sentinele. Schimbul de focuri s-a întețit. Comuniștii, treziți de focul de mitralieră și de bubuitul grenadelor, s-au repezit afară din case, pe jumătate dezbrăcați ; trăgînd din mers, ei se concentrau spre gară. Pe ulițele satului goneau antonoviștii călări.

Storojev nu știa ce să facă. Clocotind de mînie, a galopat înspre locul de unde auzise împușcăturile ; în mulțimea oamenilor care trăgeau, l-a observat pe cel care striga mai tare decît toți și, năpustindu-se asupra lui, i-a retezat capul dintr-o singură lovitură de sabie.

Furia se potolise, dar situația nu putea fi îndreptată cu prețul unui cap tăiat : roșii se pregătiseră de luptă și, avînd muniții din belșug, s-au apărat șase ore la rînd.

N-a fost nici o panică... Clădirile de piatră ale stației îi apărau pe comuniști de focul neregulat al antonoviștilor. În schimb, locul descoperit pe care-l traversau bandiții era moarte sigură : aici îi lovea fiecare glonte trimis de Sașka Cikin, Fedea, Nikita Semionovici. Îi culcau cu zecile rafalele mitralierei

mînuite de Listrat din locul cel mai primejdios ; lui Listrat i se dusese vestea, încă de pe front, pentru dibăcia cu care știa să mînuiască arma aceasta cumplită.

Antonoviștii trăgeau la nimereală. Cercul lor se strîngea tot mai mult, dar și asta răsturna planurile lui Piotr Ivanovici : oamenii lui se împușcau unii pe alții. După cinci ore de luptă, Storojev a fost înștiințat de comandanți :

— Cartușele sînt pe sfîrșite.

Da, erau pe sfîrșite, și comuniștii își dădeau bine seama de aceasta. Împușcăturile atacanților erau tot mai rare. Antonoviștii nu îndrăzneau să scoată capetele din adăpostul nămeților de zăpadă. Apoi comuniștii au trecut la ultima măsură.

Jirkunov ordonă :

— La baionete ! Înainte, pentru soviete !

Unitățile de avangardă ale lui Antonov nu puteau face față luptei la baionetă și au rupt-o la fugă, semănînd panică. Regimentele banditilor se retrăgeau în dezordine.

Spre sfîrșitul zilei, Storojev îi chemă la dînsul pe comandanții de regimente și, turbat de furie, urlă :

— Ce-o să spună țăranii ? Patru mii de oameni n-au putut face față la trei sute de comuniști istoviți ! Unde-i mult lăudata noastră putere ?

După ce-și vărsă focul, Piotr Ivanovici deschise ședința consiliului militar. Acesta hotărî continuarea asediului.

După o săptămînă, partizanii roșii, istoviți în cele din urmă de foame și de atacurile necontenite ale antonoviștilor, au răzbit, în ordine de bătaie și sub protecția trenului blindat, spre Mordovo.

Storojev a ocupat Tokarevka, dar nu mai avea cu cine se răfui : comuniștii își luaseră cu ei nevestele și copiii. Piotr Ivanovici l-a împușcat pe ajutorul de comandant al regimentului Bitiugski, care păzise ieșirea spre Mordovo ; dar setea lui de răzbunare a rămas nestinsă.

Îndată ce au năvălit în stație, antonoviștii au început pogromul și jaful : nici cravașele, nici execuțiile

nu i-au putut opri pe cei care dăduseră de spirt într-un subsol. Către amiază, din satele vecine au sosit ţărani cu căruţe.

Uşile trosneau, zăvoarele erau smulse, geamurile săreau ţăndări : Oamenii căutau şi nu găseau mărfurile făgăduite. În afară de o sută de puşti, două mitraliere şi cîteva zeci de lăzi cu cartuşe, în staţie nu mai era nimic.

— Dă marfa ! îi strigau femeile lui Storojev. Unde-ai ascuns-o, diavole ? Ai luat totul pentru tine, ai ?

Zadarnic a scotocit Storojev casele şi magaziile, zadarnic i-a bătut pe prizonieri ; ei nu ştiau nimic nici de manufactură, nici de piei şi jurau că staţia e pustie.

Ţăranii îl înjurau de mama focului pe Piotr Ivanovici, femeile se năpusteau la el, gata-gata să-i scoată ochii... Iarăşi şi iarăşi trosniră uşile magaziilor, iarăşi şi iarăşi scotociră oamenii prin subsoluri... În afară de cinci butoaie de gaz, nimic !

Piotr Ivanovici în persoană distribui gazul ţăranilor şi femeilor, dar oamenii nu se arătară încîntaţi.

CAPITOLUL AL DOILEA

1

Clopotul gării vesti intrarea în staţia Tambov-I a trenului din Moscova. În aşteptarea trenului, pe peron se plimbau, stînd de vorbă, Boris Vasiliev, secretarul comitetului gubernial de partid, reprezentanţii comandamentului din Tambov şi ai sovietului de deputaţi. Era o zi friguroasă de la începutul lunii ianuarie a anului o mie nouă sute douăzeci şi unu. Din gara părăduită şi cu geamurile sparte, ticsită de călători, ieşeau oameni cu tăgîrţe, se uitau la

șinele ce se pierdeau dincolo de antrepozite și magazii, se zgribuleau de frig și intrau iar la adăpost.

Trenul trase încet la peron. Dintr-un vagon oprit la mijlocul peronului, coborî un om de statură mijlocie, în manta, cu budionovcă [1] pe cap. Purta ochelari. Din dosul lor, doi ochi albaștri aruncau o privire directă și rece. Părul lung, fața alungită și uscățivă, îl făceau să semene cu Cernîșevski tînăr. Omul dădu mîna cu Vasiliev și cu ceilalți, făcu un semn din cap nu prea prietenos militarilor și le strînse mîinile în treacăt.

— Iarăși la Tambov, tovarășe Vasiliev? îl întrebă el pe secretarul comitetului gubernial de partid.

— Am fost chemat din Donbas, Vladimir Aleksandrovici. Dar mi-e totuna unde lucrez; cunosc gubernia Tambov, cunosc și oamenii.

— Da, da, zîmbi Antonov-Ovseenko, căci el era. Am auzit cum ați înscăunat aici puterea sovietică și cum ați luptat cu eserii în nouă sute optsprezece.

— Va trebui să mai luptăm.

— Da, și-o să fie o luptă aprigă.

Astfel vorbind, ieșiră în piața gării, unde se aflau cîteva sănii și un „Mercedes-Benz" de tip străvechi, ponosit rău. Vasiliev îl pofti pe Antonov-Ovseenko în automobil, se așeză alături de el și mai chemă doi militari dintre cei veniți să-l întîmpine pe împuternicitul special al C.E.C. [2]. Ceilalți se urcară în sănii. Gîfîind și scoțînd gaze puturoase, mașina se urni din loc; trecu bariera și porni pe strada Internaționalnaia, trecînd pe lîngă case cu ferestrele și ușile bătute în scînduri, pe lîngă garduri acoperite de afișele și lozincile din anii aceia tulburi, de vitrinele satirice „Rosta", ziarele „Krasnoe utro", „Pravda o banditah"... Observînd în brațele lui Vasiliev un teanc de ziare, Antonov-Ovseenko îl rugă să i le dea lui. În vreme ce automobilul abia se tîra spre centrul orașului, foșnind cu cauciucurile pe

[1] Capelă militară a Armatei Roșii, în perioada războiului civil.
[2] Comitetul Executiv Central al Sovietelor din Rusia.

caldarîmul acoperit de zăpadă, Antonov-Ovseenko citea „Pravda o banditah". Citea, și ochii lui scînteiau a mînie.

— Da, da, spuse el, împăturind ziarele și înapoindu-le lui Vasiliev. I-am zdrobit, i-am împrăștiat, i-am nimicit... Iertați-mă, urmă el, întorcîndu-se spre militarii care ședeau în spate, dar trenul nostru a fost de trei ori sub focul antonoviștilor ; în apropiere de Kozlov, un regiment întreg mărșăluia în tihnă, numai o verstă de calea ferată...

Stînjeniți de această observație, militarii tăceau. Vasiliev rîse, apoi tăcu și el. Între timp, mașina se apropie de o clădire mare, cu zidurile cafenii, cu tencuiala scorojită, de loc arătoasă. Vasiliev se coborî cel dintîi din mașină, conducîndu-l pe Antonov-Ovseenko. Militarii îi urmară. Antonov-Ovseenko fu condus printr-o anfiladă de camere somptuos mobilate.

— Ce nevoie am de muzeul ăsta ? întrebă el, ridicînd din umeri.

— Colegii dumneavoastră au hotărît să aveți reședința aici, spuse Vasiliev cu un zîmbet ușor.

Pe fața lui Antonov-Ovseenko se citea nedumerirea.

— Mă rog, rosti uitîndu-se mirat la însoțitorii săi. Va să zică aici o să fie nevoie să-i primesc pe comuniștii din județe și plăși, pe muncitori și agitatori, pe prizonierii antonoviști, pe țărani... Mă-ntreb dacă n-o să-și închipuie că la Tambov a venit nu un împuternicit al puterii sovietice și al partidului, ci un proaspăt senior sovietic ! Prostii ! Eu am nevoie de o cameră de hotel, unde să stau și de două camere de serviciu : una pentru mine și alta pentru ajutorul meu.

— La noi în instituții e-al dhacului de fhig, observă unul dintre militari, care graseia vizibil, cu o față satisfăcută și cu o mustăcioară rară. Puh și simplu, un fhig cumplit.

Stăpînindu-se, Antonov-Ovseenko răspunse :

— Mulțumesc, dar luxul ăsta nu-i pentru mine. Să mergem, tovarăși !

În automobil, militarul cu mustăcioară se adresă timid lui Antonov-Ovseenko :

— Cînd veţi putea asculta hapohtul asupha situaţiei militahe, tovahăşe Ovseenko ?

— Situaţia am văzut-o la faţa locului, rîse Ovseenko. Ce-aţi mai avea de raportat ? Situaţia !... Stăpîn pe situaţie în gubernie e Antonov ; ăsta-i tot raportul dumneavoastră. Militarul înghiţi în sec, vru să spună ceva, dar Antonov-Ovseenko începuse să discute cu Vasiliev. Pînă una, alta, să mă cazaţi la comitetul gubernial de partid. Te rog să-mi procuri chiar azi toate ziarele din Tambov pe ultimele luni, apelurile Uniunii ţărănimii muncitoare, ordinele de zi ale statului-major al lui Antonov, rapoartele comitetelor judeţene şi ale comitetelor de plasă şi, în general, tot ce-aveţi în legătură cu asta. Antonov-Ovseenko se întoarse spre militari. Dumneavoastră, tovarăşi, va trebui să-mi faceţi rost de situaţia dislocării unităţilor militare regulate şi a detaşamentelor comuniste de partizani. Aveţi prizonieri antonovişti ? Întrebarea era adresată din nou lui Vasiliev.

— Vreo treizeci.

Antonov-Ovseenko se încruntă :

— Şi-unde sînt sutele de bandiţi capturaţi ? Zicînd acestea, se uită chiorîş la militari. Ei bine ! Chiar mîine, tovarăşe Vasiliev, merg cu dumneata la închisoare, să stăm de vorbă cu prizonierii. Şi te mai rog ceva : adu din judeţele cuprinse de rebeliune vreo douăzeci-treizeci de ţărani. De altfel, o să convocăm comitetul gubernial de partid, iar mai tîrziu pe ziarişti.

— Bine, Vladimir Aleksandrovici.

Antonov-Ovseenko rămase o vreme tăcut, apoi vorbi din nou :

— Îmi face impresia că situaţia e mult mai serioasă decît credeam citind relatările „victorioase" ale autorităţilor militare de-aici, tovarăşe Vasiliev. Înainte de a ne lega de bandiţi, va trebui să facem temeinic cunoştinţă cu tizul meu şi cu apucăturile lui. De altfel, care e numele lui după tată ?

— Aleksandîh Stepanovici, răspunse pripit militarul cu mustăcioară, arătîndu-se informat măcar asupra acestui lucru.

2

După cîteva zile, Antonov-Ovseenko fu ales membru al comitetului executiv gubernial şi inclus în comitetul gubernial de partid. La început, unii membri ai autorităţilor din Tambov refuzară să-l înţeleagă. Aşteptaseră de la el să facă minuni, să se răfuiască cu antonovismul ; aşteptau acţiuni fulgerătoare, ordine şi admonestări din cele mai severe. Dar el, înconjurat de hărţi ale judeţului, studia zile în şir rapoartele de pe teren. Citea cu atîta sîrguinţă proclamaţiile Uniunii ţărănimii muncitoare şi ordinele statului-major antonovist, de parcă ar fi vrut să le înveţe pe de rost. Îi interoga personal pe banditţii prinşi, discutînd cu ei extrem de politicos. Scotocea prin procesele-verbale vechi ale comitetului gubernial de partid, ale comitetelor judeţene şi de plasă. Răsfoia colecţiile ziarelor. Nu împărţea în dreapta şi în stînga admonestări şi ordine ; cînd chema la el pe cineva, mai mult asculta decît vorbea şi dădea poveţe sau sfaturi scurte.

În chip deosebit se interesa de felul cum era organizată agitaţia şi propaganda la sate, vizita redacţiile ziarelor, filiala gubernială a agenţiei Rosta, şedea ore întregi la consfătuirile ziariştilor, scria el însuşi articole, nu se dădea înapoi să scrie note mici, dar întotdeauna usturătoare, redacta apeluri către ţăranii răsculaţi.

În cabinetul său erau văzuţi adesea secretarii comitetului gubernial de partid, persoane cu munci de răspundere — militari şi civili, comunişti de la oraşe şi de la sate, conducători de întreprinderi economice, agitatori. Cu toţi vorbea îndelung.

Unii ridicau din umeri : ce-o mai fi şi asta ? Toate ca toate, dar Vladimir Aleksandrovici nu s-ar cuveni s-o tărăgăneze cu banditii. Membru de partid din nouă sute doi, Antonov-Ovseenko fusese organizator al insurecţiei proletariatului polonez împotriva ţarismului, reprezentant militar în comitetul bolşevic din Petrograd... Justiţia ţaristă îl condamnase la moarte, apoi îi comutase pedeapsa la douăzeci de ani de muncă silnică... Antonov-Ovseenko fugise de la ocnă ca să se consacre din nou revoluţiei. În octombrie nouă sute şaptesprezece, sub comanda lui şi a lui Podvoiski, gărzile roşii au luat cu asalt Palatul de Iarnă. Antonov-Ovseenko i-a arestat personal pe miniştrii Guvernului provizioriu, ai acelui guvern care-l închisese la Krestî pentru participare la manifestaţia din iulie a muncitorilor din Piter. Apoi a fost vice-preşedinte al Micului Sovnarkom [1], unul din ajutoarele apropiate ale lui Lenin...

Puteai să nu te aştepţi de la el la acţiuni hotărîte şi rapide ? Căci aproape toată gubernia era cuprinsă de focul antonovismului ! Pentru toţi aceia care se obişnuiseră să trăncănească în dreapta şi în stînga despre lichidarea grabnică a banditismului, era ceva misterios în acţiunile lui Antonov-Ovseenko.

După cîtva timp, Antonov-Ovseenko îşi alcătui un grup de oameni pe care se putea bizui pe de-a-ntregul.

3

Antonov-Ovseenko şedea la birou şi bea distrat un ceai subţire, mai mult ca să se încălzească. Vasiliev îi ţinea tovărăşie. Ceilalţi se aşezaseră fiecare pe

[1] Micul Consiliu al Comisarilor Poporului, organizat în decembrie 1917 în scopul de a despovăra Consiliul Comisarilor Poporului de chestiunile mai mărunte.

unde apucase și-i ascultau pe vorbitorii care turuiau de ți-era mai mare dragul. Unii nu-și precupețeau nici timpul lor, nici pe al altora; băteau apa în piuă... Antonov-Ovseenko nu-i oprea, dar ochii lui priveau din dosul ochelarilor, uneori puțin încruntați, alteori cu ironie. El însă tăcea.

Comandantul de armată Pavlov, numit de curînd șef al comandamentului militar din Tambov, tuna și fulgera, fără a-și alege expresiile, la adresa acelora care planificau operații izolate și lipsite de rost împotriva lui Antonov; îi făcea cu ou și cu oțet pe nepăsătorii care exagerau victoriile asupra antonoviștilor sau, dimpotrivă, intrau în panică. Antonov-Ovseenko îl asculta cu atenție, dînd la o parte paharul cu ceai. Luă apoi cuvîntul unul dintre specialiștii militari, care căuta să se justifice...

— Îmi dai voie, îl opri domol Antonov-Ovseenko pe vorbitorul înflăcărat. Auzim mereu: bandiți, criminali, chiaburi... Dacă e vorba de niște criminali, se pune de la sine întrebarea: de ce n-ați putea să terminați cu ei? Asta în primul rînd. În al doilea rînd, după cum spui dumneata, reiese că principala forță militară a lui Antonov o constituie numai și numai chiaburii...

— Desigur, dar...

— Pardon... Încep să nu înțeleg. Ori n-am pătruns încă adevărul. Rog să fiu ajutat. Antonov-Ovseenko își tot mijea ochii, fie din cauza razelor puternice și reci ale soarelui de ianuarie, fie din altă cauză. Uite, ați raportat aici că armatele lui Antonov au un efectiv de cincizeci de mii de bandiți... Urmează apoi detașamentul de ordine interioară al lui Storojev, miliția din sate, plăși și județe, membrii comitetelor, agitatorii, furcarii, agentura secretă... Ei bine, și-aceștia sînt numai și numai criminali și chiaburi?

În cabinet se ridică un freamăt.

— În majoritate, firește...

— Da, da, în majoritate! răspunse repede Antonov-Ovseenko. De altfel, de unde-au apărut în gubernie atîția criminali?

Cabinetul fremătă din nou, se auziră rîsete înfundate.

— Dar trebuie să observ, urmă Antonov-Ovseenko, ascunzîndu-şi zîmbetul, că nu în toate curţile chiabureşti sînt flăcăi în stare să poarte arme. Şi nu toţi feciorii de chiaburi stau la sate. Unii dintre ei se află în armata noastră, pe frontul muncii, sînt învăţători, agronomi... Dacă servesc cinstit sau nu puterea sovietică, asta-i altă chestiune. Va trebui totuşi să-i scoatem din totalul general al chiaburilor. Şi atunci, unde ajungem ? Dacă zecile de mii de oameni înarmaţi şi activişti antonovişti sînt în majoritate chiaburi, e de presupus că în sate n-a mai rămas nici un chiabur. Este aşa, sau nu ?

Vasiliev clătină din cap. Ce mai vorbă ! Aşa-i : Antonov are foarte mulţi feciori de chiaburi, ei sînt nucleul armatei sale ; dar gospodarii chiaburi, oameni de vîrstă înaintată, stau, fireşte, acasă şi nu pot nicidecum să participe la acţiunile militare. Şi nici Antonov nu-i aşa de prost — în adevăr nu-i de fel prost — să ia în armată nişte lipitori bătrîne.

— Asta înseamnă...

— Asta înseamnă că armata lui Antonov e alcătuită nu numai din chiaburi, răspunse Vasiliev.

— Şi dezertorii ? interveni cineva.

— Vrei să spui că dezertorii sînt numai din familii chiabureşti ?

Întrebarea lui Antonov-Ovseenko rămase fără răspuns.

— Dar asta nu-i totul, reluă el, după ce mai bău o înghiţitură de ceai. Cine aprovizionează armata lui Antonov ? Cine-i transportă unităţile militare, cine stă de veghe în clopotniţe, cine sînt aceşti furcari ?

După ce rămase o vreme tăcut şi-şi adună gîndurile, Antonov-Ovseenko începu să-şi expună ideile.

— În aceste săptămîni, vorbi el simplu, am lămurit unele lucruri, m-am edificat în unele privinţe. Poate cam fugitiv, nu zic ba. Poate că concluziile mele sînt greşite. Tovarăşii o să mă corecteze. Situaţia mi se înfăţişează în felul următor... Ţăranii —

vorbesc de mijlocași — sînt nemulțumiți de prodrazviorstkă, de războiul care se prelungește; despre asta nu încape discuție. Chiaburii nu-și mai încap în piele de furie, țipă că sînt ruinați și-i ademenesc pe mijlocași să-și arate indignarea pe față... Dar mijlocașul știe foarte bine ce fiară e vecinul său, lipitoarea, și nu vrea să audă de război pentru folosul acestuia. Atunci chiaburii îi cheamă în ajutor pe vechii lor ideologi și prieteni — eserii. Demagogii aceștia, turbați că au pierdut puterea, sînt buni de gură, asta o știm noi. Mijlocașul nu voia să asculte ce-i spunea lipitoarea despre război, pentru că-și dădea seama ce-o să-i aducă aceasta lui; eserii, însă, care sînt oameni șireți și au o incontestabilă influență la sate, l-au împins, prin demagogie și făgăduieli, la rebeliune. Mijlocașul înțelege, desigur, că în cazul de față el trece în aceeași tabără cu chiaburii și asta îl neliniștește; dar eserii caută să-l convingă: „Aveți un pic de răbdare, oameni buni. Cînd om alunga comuna, împărțim puterea și pămîntul pe dreptate..." Așa s-a întîmplat că ceea ce n-au putut face chiaburii, cu ura lor fățișă față de puterea sovietică și cu planurile lor lacome, au făcut-o eserii, prepuși ai chiaburilor. Așa văd eu situația cu rebeliunea. Veți zice: dar sărăcimea? O să vă răspund că sărăcimea, intimidată de bandiți, a rămas neutră, deși e, desigur, în întregime de partea noastră. Cam așa stau lucrurile. Și trebuie să vă mărturisesc că stau prost.

Toți fură de acord cu concluziile împuternicitului C.E.C.

— Cu toate astea, urmă el încruntîndu-se, dumneavoastră, tovarăși, în loc să-l atrageți pe mijlocaș de partea noastră, l-ați lovit drept în inimă și l-ați aruncat în brațele eserilor. O să vă dovedesc asta! Abia aici răbufni caracterul unuia dintre eroii Revoluției din Octombrie. Cine e vinovat de toate cîte se petrec în gubernie? Dumneavoastră! Vocea lui tuna. Toate campaniile dumneavoastră militare, faptul că nu știți să alegeți mijloacele, că n-ați vrut să vă gîndiți la adevăratele cauze ale rebeliunii și la ceea

ce sprijină rebeliunea, faptul că n-aţi ştiut să vorbiţi cu ţăranii, n-aţi vrut să-i înţelegeţi — iată ce a dus la tragicele evenimente din gubernia dumneavoastră. Vă rog să nu mă înţelegeţi greşit. Trebuie să fim necruţători în răfuială cu banditii, să-i pedepsim pe eseri şi pe chiaburi. Dar acolo unde teroarea s-ar putea întoarce de-a dreptul împotriva noastră, nu trebuie s-o folosim. Sarcina cea mai importantă este să recîştigăm încrederea în puterea sovietică. În toate acţiunile noastre trebuie să pornim numai de la această sarcină. Să credem în oamenii care s-au încurcat în nişte contradicţii monstruoase. În adîncul sufletului său, mijlocaşul e alături de noi. Dar noi ne-am gîndit adesea prea puţin la sufletul acesta complex şi n-am vrut să ţinem seama de nimic.

— Era necesar, se auzi o voce.

— Nu întotdeauna.

Vasiliev prezentă apoi un raport cu privire la planul de luptă împotriva antonovismului. Nu degeaba stătuse el ore întregi în cabinetul lui Antonov-Ovseenko, unde adesea înţepeneau degetele de frig şi îngheţa cerneala în călimară. În linii generale, planul era gata. Era un plan concis : zdrobirea forţelor militare ale lui Antonov, demoralizarea spatelui său, lupta pentru influenţă asupra conştiinţei ţărănimii muncitoare.

— Cred că ultimul punct ar trebui să fie primul, interveni Antonov-Ovseenko.

— Lupta pentru demoralizarea spatelui se duce aici de mult, observă Antonov, preşedintele Cekăi. U.Ţ.M.-ul, după cum ni s-a raportat, e imperceptibil.

— Ce-i U.Ţ.M.-ul ? îşi ridică Antonov-Ovseenko ochii obosiţi asupra preşedintelui Cekăi.

— Uniunea ţărănimii muncitoare, sau, cum i se mai zice pe la noi, Uniunea chiaburilor din Tambov [1], îl lămuri, în rîsul general, preşedintele Cekăi.

[1] În limba rusă iniţialele S.T.K. se potrivesc ambelor denumiri.

Numai Antonov-Ovseenko nu rîse.

— Ingenios, dar greşit, observă el. Dar continuaţi !

— Repet, U.Ţ.M.-ul este imperceptibil, planurile sale ne sînt inaccesibile, iar în tabăra adversarului ne cunosc toţi. Acum vreo două luni, am lichidat unul după altul două comitete ilegale ale eserilor. Toţi eserii, mai mult sau mai puţin marcanţi, se află la închisoare. Cu toate acestea, marele stat-major operativ al lui Antonov primeşte regulat informaţii precise despre deplasările unităţilor noastre.

— Sînt prea mulţi palavragii, prea mulţi ! observă violent Antonov-Ovseenko. Dar n-ar fi bine, oare, să vă uitaţi şi mai adînc ? Mă refer la cadeţi, monarhişti şi alţi contrarevoluţionari învederaţi... Sînt destui în instituţiile noastre. Pe eserii arestaţi, îşi continuă gîndul Antonov-Ovseenko, cred că-i mai bine să-i eliberaţi. E mai uşor să fie supravegheaţi şi să li se descopere legăturile cînd se află în libertate.

— S-ar putea.

În încheiere, Antonov-Ovseenko făcu un bilanţ. Se ridică şi făcu cîţiva paşi prin cabinet, fiindcă obosise să stea jos şi mantaua nu-l apăra de frig.

— Este absolut limpede că, cu forţele de care dispunem, nu putem face faţă situaţiei. Lucrurile au fost lăsate să meargă prea departe. Comisia împuternicită va pune în faţa guvernului problema trimiterii de trupe, armament şi lucrători politici. Dar nu asta-i principalul. Noi ne gîndim la desfiinţarea înainte de termen a prodrazviorstkăi în gubernie. Chestiunea aceasta se va rezolva la Moscova. Asta-i tot. La lucru, tovarăşi ! Şi vă poftesc, dar vă rog să nu vă supăraţi, să vă ţineţi mai bine gura.

Cu această declaraţie, primită cu hohote de rîs, consfătuirea luă sfîrşit. Antonov-Ovseenko îl reţinu puţin pe preşedintele Cekăi :

— Scotoceşte mai adînc, frate, mai adînc.

Şi, înfăşurîndu-se în manta, îşi suflă în mîinile îngheţate, se aşază la birou, scrie, citeşte, dă telefoane, primeşte oameni, se duce la închisoare ca să ia interogatoriul prizonierilor antonovişti, apoi se

grăbeşte la redacţie, citeşte comunicatele militare, ştirile cu privire la pregătirile de însămînţări, la transporturile de cereale pentru Moscova şi Piter...

Stă singur într-o cameră de hotel. N-are nici aghiotant, nici gardă. În celula rece şi întunecoasă din Krestî era mai rău, nici vorbă, dar nici aici nu prea e cald şi confortabil.

Cînd doarme ?

De cele mai multe ori pe apucate.

Ce mănîncă ?

Ce mănîncă toţi. Căci şi Lenin, acolo, la Moscova, trăieşte poate, doar ceva-ceva mai bine decît el, Antonov-Ovseenko, aici, la Tambov.

Lenin ! Lui i-a făgăduit Antonov-Ovseenko „să-şi dea silinţă“, iar Vladimir Ilici i-a vorbit, cu un zîmbet bun, răsărit de sub ochii mijiţi :

— Te rog mult !

— O să-mi dau silinţă, Vladimir Ilici, a spus încă o dată Antonov-Ovseenko.

Şi omul acesta modest, liniştit, scump la vorbă, i-a tras după el pe toţi cei care doreau sincer să rupă cît mai repede laţul legat de eseri de gîtul tinerei Republici.

Tambovul se trezise la viaţă.

CAPITOLUL AL TREILEA

1

S-a întîmplat un lucru care lui Storojev nici nu i-ar fi putut trece prin minte : ţăranii din Dvoriki s-au răsculat, nu se mai supuneau comitetului ; i-au încuiat într-un hambar pe miliţieni şi s-au declarat liberi : noi, cică, nu sîntem nici roşii, nici de-ai lui Antonov, sîntem de capul nostru, adicătelea de sine stătători. Sentinelele, înarmate cu armele luate de

la miliţie, nu-i lăsau în sat pe agenţii de legătură antonovişti, iar cînd îşi făceau apariţia roşii, ţăranii se ascundeau în case şi nu ieşeau de-acolo.

Răscoala a izbucnit din următoarea pricină: la Dvoriki se pripăşise Kolka Pastuh, căpetenia şleahtei de dezertori pe care o adusese în nouă sute nouăsprezece în luncile de lîngă Treskino. Îşi întocmise o ceată de delincvenţi şi jefuia pe ţărani. Kolka nu recunoştea autoritatea lui Antonov, nu asculta de ordinele statului-major şi, cu cît se făceau mai mari presiuni asupra lui, cu-atît jefuia şi-şi făcea de cap mai avan.

La Dvoriki poruncea ca pe moşia lui.

Ţăranii — adunîndu-se toată obştea — au hotărît să se lepede de răscoală şi de două săptămîni trăiau după voia lor. Kolka Pastuh a plecat undeva cu detaşamentul lui şi, pentru o vreme, a lăsat satul în pace.

2

Într-una din aceste seri, în casa lui Andrei Andreevici s-au strîns vecinii, ca s-audă ce-o să povestească Ivan Tugolukov, care tocmai se întorsese din Armata Roşie.

Oamenii şedeau pe întuneric. Gazul primit de la Storojev, după ce fusese luată Tokarevka, se sfîrşise de mult. Andrei Andreevici era culcat pe cuptor, împreună cu feciorul lui, Iaşka, şi cu micuţa Maşka, în vîrstă de trei ani, iar Vaşka, Vanka şi Akulka îşi făcuseră culcuş pe laviţă.

Casa lui Andrei se şubrezise. Ferestrele ei, bătute în scînduri, te priveau chiorîş. Ungherele casei îngheţau. Sub cuptor, trăiau guzgani care, neavînd ce mînca, se încăierau în fiecare noapte.

Andrei Andreevici se gîndea la calul pe care i-l dăduse Antonov. Căluţul nu era cine ştie ce, dar An-

drei Andreevici îl iubea cu patimă și cerșea pentru el cînd un pumn de ovăz, cînd un braț de fîn. Își făcuse o sanie, împletise niște hamuri din sfori și începuse chiar să îngîne cîntece, ceea ce nu i se mai întîmplase de mult, căci era înglodat în nevoi, iar la necaz nu-ți arde de cîntat.

Țăranii fumau. Sub tavan plutea un fum liliachiu. Mașka tușea în somn. Afară vremuia ; era un ianuarie geros.

— Ei, Vanea, ce mai e prin Rusia ? îl întrebă preotul pe Ivan.

Neavînd ce face, venise și el la Andrei Andreevici. Era curios să audă ce se mai petrece în lume.

Învăluit în întuneric, Ivan trase din țigară și scuipă.

— E grea viața, părinte ! Ruină, distrugere mare ! Rusia a slăbit de tot. Credeam c-o să ne-astîmpărăm foamea acasă, că oricum, gubernia Tambov e bogată-n secară.

— A fost, da' s-a terminat, oftă Frol Petrovici.

— Nu mă taie capul, urmă Ivan, ce-i de făcut ? Atîția ani de război... Iată la ce-am ajuns ! Mi-a rămas casa pustie.

— Cu răscoalele ce se mai aude ? întrebă careva dintr-un ungher.

— Pe drum am auzit împușcături ici, colo. Nu-i liniște.

— Ai văzut ? Va să zică Storojev n-a mințit ; nu sîntem numai noi. Peste tot va să zică se ridică oamenii, spuse Andrei Andreevici.

Ceilalți tăcură. Se auzea cum forfoteau gîndacii negri.

— Auzi, reluă Andrei Andreevici, una n-o pricep eu : de ce lasă bolșevicii armata la vatră ? Va să zică, nu le pasă de Antonov. Îl fac praf dintr-o lovitură.

— Armata ! rîse Ivan. Armata trebuie hrănită. D-aia o liberează. Ce să facă ei cu armata ?

Și din nou se așternu tăcerea. Toți se temeau să-și spună gîndurile. Dracu' știe ce se mai petrece în jur !

Uite, mai deunăzi, înainte de a se fi răsculat oamenii din Dvoriki, Matvei Besperstov, tatăl lui Mitri, din comitetul sărăcimii, care a plecat la roşii, le-a şoptit la nişte ţărani :

— Se zvoneşte că-n curînd sovietele vor desfiinţa prodrazviorstka.

A doua zi, doi călăreţi îl duseră la Greaznoe, unde se stabilise statul-major al lui Storojev. Aşa-l neteziră pe moşneag cu cravaşele, că şi pînă azi zace pe burtă nemişcat. Poftim de mai vorbeşte ! Şi mai ziceau că asta-i „libertate" !

În întuneric, focurile ţigărilor se stingeau şi se aprindeau iar. Deodată, un tropot de cal rupse tăcerea. Se auzi o bătaie în fereastră, iar cineva strigă tare :

— Oameni buni, la şcoală, la adunare !

— Hait, începe răfuiala, icni Andrei Andreevici în întuneric. Asta-i pentru răscoală !

Oamenii ieşiră din casă. Andrei Andreevici îşi înveli copiii cu o pătură veche, trecu pe la cal şi porni agale spre şcoală. Inima îi era grea ; viitorul i se înfăţişa înnegurat şi cumplit.

Oamenii se adunau anevoie. În bănci şedeau vreo cincizeci de inşi. Discutau între ei cu însufleţire. La apariţia lui Işin şi Storojev, amuţiră cu toţii.

Înainte de a-l trimite pe Storojev în satul răsculat, Antonov îi interzisese cu stricteţe să-i ameninţe pe ţărani cu răfuiala. Işin îi dăduse cuvîntul să-i îmbuneze pe răsculaţi.

— Ei, cum merg treburile ? îi întrebă Işin, vesel, pe ţărani şi ceru un foc de la unul care şedea în rîndul întîi. Care va să zică v-aţi răsculat ?

— Aşa s-a-ntîmplat, Ivan Egorîci, răspunse sfios Frol Petrovici.

— Ei, hai, n-aveţi decît să vă răsculaţi ! Bunăvoinţa lui Işin părea să n-aibă margini. Au fost roşii pe-aici ?

— Au fost şi roşii, da nici Kolka Pastuh nu ne-a uitat.

— Tîlharii ! Ei, oameni buni, după cum se vede, trebuie să fiţi iar laolaltă cu noi. Zău aşa ! Altfel o

să scoată untul din voi ! Işin rîse. N-o să scăpaţi nici de noi, nici de roşii. Asta-i, oameni buni, ţăranii trebuie să fie laolaltă !

— Sînt ţărani şi ţărani, observă răutăcios Andrei Andreevici. Unii ţărani sînt ca mine, iar alţii, uite, ca Piotr Ivanovici. Un căluţ prăpădit — iaca toată vita pe care-o am în ogradă ; dar Piotr Ivanovici are-o cireadă întreagă.

— Munceşte ca mine şi-o să ai şi tu cireadă ! izbucni Storojev. Ţie-ţi place să stai toată ziulica lungit pe burtă.

— Am văzut noi cine-a muncit pentru tine ! răspunse mînios Andrei Andreevici.

— Cine ?

— Tot aceia !

— Care anume ?

— Lăsaţi-o baltă, se amestecă Işin, ce-aveţi de-mpărţit ? Şi pe Piotr Ivanovici îl asupreşte comuna, dar nici pe dumneata se vede treaba că nu te-a umplut de bani, se adresă el lui Andrei Andreevici.

Ţăranii rîseră a încuviinţare.

Şcoala se umplea de lume. Se făcuse cald. Pe feţele oamenilor apăreau broboane de sudoare. Lioşka aprinse o lampă cu gaz şi aduse în mijlocul odăii o masă şi un scaun.

— Oameni buni, spuse Storojev, Ivan Egorovici n-a venit aici să facă glume, ci pentru o discuţie serioasă. Chiar Antonov l-a trimis aici. Vreţi să-i daţi ascultare ?

— Ivan Egorîci, de comună să nu ne vorbeşti, se adresă Frol Petrovici lui Işin. Comuna o cunoaştem noi. Şi rîndul trecut ne-ai îndrugat destule despre ea. Dumneata să ne spui : ce treabă-i asta să ni-l trimiteţi pe cap pe Kolka Pastuh ?

— Aşa, aşa ! îl susţinură oamenii pe Frol Petrovici.

— Şi mai departe, urmă grav Frol Petrovici, să ne spui lămurit ce stăpînire o să aşezaţi şi ce-o să faceţi cu pămîntul ? Rîndul trecut nici n-ai adus vorba de asta, Egorîci. Dacă n-o fi aşa cum gîndim

noi, nici nu mai stăm de vorbă cu dumneata. Putem trăi noi şi slobozi.

— Bine zice Frol! se auziră din nou strigăte. Ajunge atîta palavrageală! Să ne vorbeşti de rînduială!

— Oameni buni, eu n-am venit aici să vă ţin discursuri. De la bun început, Aleksandr Stepanovici v-a trimis tuturor plecăciune. Vă rog s-o primiţi, oameni buni! Işin se ploconi adînc în faţa oamenilor. În al doilea rînd, oameni buni, vreau să vă spun ce-am visat eu. E un vis mai de mult, dar îl ţin bine minte. Poftiţi mai aproape, că nu pot vorbi prea tare. M-a prins răceala.

Oamenii se apropiară, strîngîndu-se în jurul lui Işin.

— Uite, oameni buni, ce-am visat eu: se făcea că m-am pomenit într-o împărăţie îndepărtată de peste mări şi ţări. Merg eu pe drum şi văd, de-o parte şi de-alta a drumului, ogoare, iar grîul, mai înalt ca omul, freamătă şi foşneşte. Spicele de-o palmă. „Uite, îmi zic eu, bun rod!" Şi văd că pe ogoarele astea lucrează oameni îmbrăcaţi cu îngrijire, ca la oraş. Îl întreb eu pe-un moşneag, care şedea sub un copac, la răcoare, ca un boier, cu umbrela deasupra capului: „Cine sînteţi dumneavoastră? Al cui e pămîntul ăsta, al cărui boier?" „Noi n-avem boieri, nătărăule, zice moşneagul. Pămîntul ăsta-i tot al nostru, al ţăranilor, iar noi sîntem ţărani". Merg mai departe şi-ajung într-un oraş. Pe străzi umblă oameni, copilaşii se joacă cu mingea. Peste tot creşte iarbă verde. „Ce oraş e ăsta, întreb; nu-i cumva capitala dumneavoastră?" „Cap prost, îmi răspunde o doamnă, toată numai în mătăsuri şi copiii ei, graşi, nu vezi că ăsta-i cel mai din urmă sătuc?" „Dar dumneata, zic eu, cine eşti, nevasta cărui domn?" „Văd că nu prea eşti în toate minţile, îmi răspunde femeia. Sînt ţărancă de rînd şi omul meu coseşte grîul în cîmp, iar eu am ieşit la plimbare pe stradă." „Cum, te plimbi? o-ntreb. Dar cine face în locul tău, proasto, ciorbă pentru bărbat, cine-i spală nădragii, cine deretică şi sapă

grădina?" Ea holbează ochii la mine şi-ncepe să rîdă: „Tont mai eşti, zice ea, tare tont; de pe ce lume-ai venit? În statul nostru ţărănesc femeia trăieşte împărăteşte. Uite, acum învăţaţii îşi bat capul cum să facă pentru ca noi să nu mai naştem, iar copiii să-i clocim în hambare calde, cum se clocesc puii."

Ţăranii rîseră şi se însufleţiră.

— Ce spui de ea, îi vine greu să nască.

— Asta da, viaţă, fraţilor!

— Rai, nu alta!

— Bine, continuă Işin, şi-n colţul buzelor îi tremura un zîmbet. În sătucul acela am văzut şi vaci, şi cai, pe lîngă care, caii noştri par nişte oi, zău aşa! Oile lor au lîna lungă de un arşin, de se tîrăşte pe pămînt. Ajung în capitală. Îţi lua ochii de frumuseţe! Mă duc la cîrmuitorul lor. Intru şi văd în faţa mea un ţăran roşcat, cam aşa la înfăţişare, ca mine, care-şi tot netezea barba. „Tu eşti cîrmuitor aici?" îl întreb. „Eu, îmi răspunde ţăranul. Am fost pus cîrmuitor pe cinci ani. Numai că nu-mi face nici o plăcere să fiu cîrmuitor. Eu, zice, cînd lucram pe ogor, cîştigam mult mai mult. Şi munca mea era mult mai uşoară."

Ţăranii rîseră, bine dispuşi. Numai Ivan Egorovici şi Storojev nu rîdeau. Cînd se făcu iarăşi tăcere, Işin continuă:

— L-am rugat atunci pe ţăranul acela să-mi spună cum şi-au orînduit ei viaţa asta. „Uite, mi-a spus ţăranul, mai întîi şi-ntîi i-am făcut vînt ţarului nostru! Atunci între noi s-a iscat neînţelegere. Unii trăgeau într-o parte, alţii în alta. Şi-n vreme ce noi ne băteam şi ne sfădeam şi n-ascultam de cei cu scaun la cap, s-a ivit anticrist. Avea o stea roşie în frunte şi era îmbrăcat într-o haină de piele..."

Oamenii rîseră din nou, dar de data aceasta nu cu atîta veselie.

— „...Anticrist a venit, s-a făcut stăpîn pe noi şi-a-nceput să ne sugă sîngele. A născocit prodrazviorstka şi fel de fel de huliri ale lui Dumnezeu.

Țăranii, nemulțumiți, au început să se vaite. Pe urmă s-a ivit la noi un om de treabă și ne-a învățat cum să scăpăm de anticrist și l-am doborît. L-am doborît pe anticrist și s-au strîns bătrînii noștri la sfat : ce să facem mai departe ? Am hotărît : mai întîi și mai întîi să dăm tot pămîntul țăranilor. Am împărțit pămîntul deopotrivă. Cine-a vrut pămînt mai mult, a trebuit să plătească dări. Cine-a vrut să țină argați, a plătit dări și mai multe. Uite-așa am ajuns la o viață fericită. Acuma, spunea el, cel din urmă țăran de-al nostru mănîncă pîrjoale și covrigi și bea ceai. Haide, a zis, să-ți dau o ciorbă țărănească.“ Am intrat în palat și-am văzut mesele întinse cu tot felul de bunătăți. Nu mai puteam de foame. M-am apropiat de o masă, mi-am turnat un pahar de vin, l-am dus la gură... și m-am trezit.

Se ridică un freamăt de glasuri. Țăranii vorbeau, rîdeau.

— Așa vis, da ! strigă cineva din spate.

— Așa viață n-o să fie niciodată, Egorîci !

— De ce nu ? zise Storojev. Țăranul are pămînt, are deci putere. Și cine are puterea, are și stăpînirea...

— Pentru noi e bună orice putere, numai să trăim cu plăcere ! interveni Andrei Andreevici, care îl auzise nu o dată spunînd așa pe Frol Petrovici.

— Stați așa, oameni buni, că nu mi-am sfîrșit vorba. M-am trezit atunci și i-am spus lui Antonov ce-am visat. „La așa viață dac-am ajunge !“ Atunci Antonov mi-a arătat o carte și mi-a citit dintr-însa. Și din cartea aceea am aflat că o viață ca asta o să fie negreșit, dac-o s-o vrea țăranii.

— Cum să n-o vrem ! strigară deodată cîțiva oameni.

— Astea-s minciuni, Egorîci !

— Nu, oameni buni, nu-s minciuni ! Nimeni n-o să ne rînduiască viața, dacă nu ne-om rîndui-o noi singuri. Voi n-aveți același drum cu comuna.

Işin, asudat şi înfierbîntat, se aşeză, ştergîndu-şi faţa cu mîneca. Ţăranii, care cu un minut în urmă rîseră cu atîta poftă, tăceau şi se uitau încruntaţi. Ei refuzară să vorbească. În zadar i-a îndemnat Piotr Ivanovici, în zadar a mai luat Işin o dată cuvîntul. Nimeni nu punea întrebări şi nimeni nu pleca acasă. În cele din urmă, cînd Storojev, sleit de puteri, se lăsă păgubaş, se ridică Frol Petrovici :

— Asta-i treabă serioasă. O treabă ca asta nu se hotărăşte într-o clipă. Rîndul trecut ne-am alăturat lor aşa, deodată, hodoronc-tronc, şi ce-a ieşit ? O porcărie ! *Hàus,* cum zice la carte. Eu, oameni buni, aşa zic, să mai aşteptăm. Să mai trăim slobozi, că nu ne plouă. Aşa-i ?

— Aşa-i, aşa-i, încuviinţară ceilalţi.

— Să vină Antonov din nou, strigă cineva. Să stăm de vorbă cu el.

Ţăranii se ridicară şi începură să iasă.

Era o noapte geroasă, cu stele.

Storojev porni spre casă posomorît şi înciudat. Îl supăra încăpăţînarea ţăranilor.

— Ei, ce-i de făcut ? îl întrebă pe Işin.

— Sperie-i, Piotr Ivanovici. Ţăranul are spinarea tare. El a fost bătut şi înainte ; dacă-i baţi şi dumneata, nu strică.

— Dar Antonov ce zicea ? bombăni Storojev cu teamă. Ardea de nerăbdare să se răfuiască cu ţăranii îndărătnici.

— Ia mai dă-l încolo ! Auzi, mare şef ! Ce, eu sînt a cincea roată la căruţă ? Dă-i drumul !

3

A doua zi dimineaţă, supărat foc, Storojev dădu voie oamenilor săi să jefuiască „un pic" satul. Călăreţii se împrăştiară prin curţi ; se auziră ţipete de femei, cîrîit de găini, gîgîit de gîşte şi behăit de oi.

Cînd plecă la Greaznoe, Storojev îi luă cu el pe Andrei Andreevici și pe Matvei Besperstov.

A doua zi fură aduși acasă. Nu spuneau nimic și zăceau tăcuți, cu ochii închiși. Cînd fură dezbrăcați, oamenii văzură că pe spinările lor atîrnau bucăți vinete de piele. Rănile sîngerau. Țăranul care-i adusese le spuse celor de față următoarele cuvinte ale lui Storojev :

— ...a poruncit să vă spun că pînă nu vă alăturați din nou lui Antonov, o să vă tot bată fără milă.

A doua zi apărură din nou niște călăreți din formațiile de ordine ale lui Storojev. Mai luară doi oameni ; pe paznicul școlii, Fruștak, al cărui fecior plecase cu roșii, și pe Akim, membru în comitet. Aceștia fură aduși acasă, ca și cei dintîi, bătuți măr.

Țăranii cedară. Trimiseră delegați la Storojev, la Greaznoe. Frol Petrovici îl găsi la masă. Storojev îi alungă pe delegați, dar oamenii se întoarseră și se rugară de el să cruțe satul.

Din nou se adunară oamenii la școală și din nou vorbi Ișin :

— Ei, cum o mai duceți ? începu el, adresîndu-se oamenilor, care ședeau posomorîți. Se vede treaba că nu prea vă merge bine între două focuri ! Vă strînge din două părți. Stați să vină roșii și-o să vă strîngă altfel. Ei n-o să se uite că trăiți de capul vostru. La dînșii, vorba-i scurtă : unul din zece — la zid.

Și Ișin le vorbi de „sălbăticiile" roșilor. Speriați, țăranii păleau și se văitau.

— Noi am înțeles totul, zise, după Ișin, Danila Naumovici, grav. Noi sîntem lămuriți, slavă domnului. Dar spune-ne, om bun, ce-avem noi de cîștigat de la Antonov al dumitale ? Iar să ținem armata, iar să vă trimitem oameni, iar să vă dăm cai și pîine ?

— De, zise Ișin rîzînd. Să ne tocmim.

— Așa-i mai bine, vorbi Akim, cel pe care-l bătuse Storojev și care ședea în primele rînduri. Că pînă-acum n-am văzut decît vorbe și amenințări.

Despre cererile lui Antonov, Işin vorbi în treacăt.

— Nouă nu ne trebuie nimic de la voi, îşi încheie Işin cuvîntarea. Nu-i primul an că ţinem noi armata. Pentru ţăranii care sînt cu noi, ea nu-i o povară.

Din nou se ridică Frol Petrovici.

— Uite ce-i, oameni buni. Noi cu roşii n-avem acelaşi drum. Obştea a hotărît aşa : să-l roage pe Storojev ca să-l convingă pe Stepanîci să vină aici. Noi vrem să stăm de vorbă cu el, pentru că voi toţi vă aflaţi sub comanda lui. Scurt ! Şi-atunci, ori mergem cu voi pînă la capăt, ori, dacă i-o da iar mînă liberă lui Kolka Pastuh, împotriva voastră.

Işin dădu din mîini. Piotr Ivanovici trase o înjurătură. Dar n-aveau încotro. Storojev se duse să-l convingă pe Antonov.

4

După două zile, în sat veni însuşi „şeful". Armăsarul sur, bine hrănit, juca sub el. Şaua, cioltarul de catifea şi tot harnaşamentul străluceau în argint. Antonov îşi vîrîse pantalonii roşii, cu lampas de argint, în nişte cizme de husar, iar cubanca [1] şi-o dăduse ştrengăreşte pe-o sprînceană.

În satul acesta, care-l supăra cu încăpăţînarea lui, el aduse regimentele sale cele mai bune, garda lui personală şi tot statul-major. Ţăranilor răsculaţi le arăta pumnul pe faţă.

Uliţele satului erau pustii ; de la ferestre, ţăranii priveau armata posomorîţi. Era cald. Ningea rar şi liniştit. Statul-major se instală în casa lui Danila Naumovici, iar călăreţii se împrăştiară pe la casele

[1] Căciuliţă din Cuban.

în care fuseseră încartiruiți, refuzînd să ia fîn de la gazde; fiecare avea nutreț de rezervă. Aceasta le plăcu mult țăranilor.

În ajun, mai cu vorba adevărată, mai cu minciuna, Storojev l-a atras pe Kolka Pastuh la Greaznoe; i-a dezarmat detașamentul, iar pe Kolka l-a legat și l-a dus la Dvoriki. Banditul zăcea în hambarul lui Danila Naumovici și aștepta să i se hotărască soarta.

Raportul cu privire la nelegiuirile lui Kolka fu prezentat de Sanfirov. Antonov îl asculta distrat, Kolka Pastuh venise la el printre cei dintîi, bravura și cutezanța lui îi plăceau lui Antonov și nu voia să-l pedepsească cu prea multă asprime. Storojev îi spuse:

— Dacă nu-l cureți pe Kolka, nu-i frîngem pe țărani.

Antonov strînse din fălci. Sanfirov observă posomorît:

— El nici pe tine nu te recunoaște. Urlă cît îl ține gura că tu ești cel mai mare bandit, că te-au năimit chiaburii, că joci cum îți cîntă ei.

Asta îl făcu pe Antonov să turbeze. În culmea furiei, urlă:

— Storojev, ai auzit tu astea?

— Am auzit, răspunse sumbru Piotr Ivanovici.

— Împușcați-l, ticălosul! ordonă Antonov. Împușcați-l în văzul lumii!

Înainte de a fi împușcat, Kolka fu îmbătat. Mergea fără să-și dea seama unde e dus și cînta în gura mare un cîntec obscen. Lîngă biserică, fu pus în fața unui zid de piatră și împușcat. Punîndu-și pistolul în toc, Antonov se adresă țăranilor:

— Uite, cu mîinile mele l-am ucis pe-un ticălos care-i obijduia pe țărani.

Țăranii desființară comitetul din încăperea cea rece a miliției și aleseră altul, menținînd dintre vechii membri numai pe Frol Petrovici, Akim și Andrei Andreevici, pentru că ceilalți erau, ziceau ei, de teapa lui Kolka Pastuh.

Seara, Antonov plecă. Pentru prima oară, după multă vreme, Storojev își petrecu noaptea acasă.

Luna se ridicase sus, deasupra satului. Răsăriseră stelele mari, de iarnă. Cîinii lătrau la rarii trecători. La comitet, cu capetele plecate pe masă, plantoanele ațipiseră. La marginea satului umblau sentinele înarmate. Departe, pe drumuri, cutreierau patrule călare.

...Și iar se lăsă asupra satului o liniște sinistră. Flăcăii și fetele nu mai ieșeau la plimbare. Oamenii nu se mai adunau la taifas ca altădată, pe grămada de bușteni din fața casei în care comitetul își ținea ședințele.

Femeile se întîlneau la fîntînă, schimbau cîteva vorbe în șoaptă, oftau și porneau agale spre case. Era o viață amară și neliniștită.

Zi și noapte, comitetul sta în ședințe. Președinte era fierarul Ivan Semionovici, baptistul ; Frol Petrovici era șeful aprovizionării ; feciorul popii, Aleksandr, scria procesele verbale, iar feciorul lui Danila Naumovici, Ilia, fost subofițer, era șeful miliției satului.

Miliția a fost și ea scărmănată. Foștii milițieni au fost trimiși la regimente, iar în locul lor au fost puși tot oameni aleși pe sprînceană : doi feciori ai lui Vasili Ivanovici Molceanov, țăran cu stare, trei feciori ai lui Serghei Vasilievici Zagorodnîi din cătun, Ivan Tugolukov întors nu de mult din armată și deprins cu arma ca fierarul cu ciocanul și încă vreo cinci oameni.

Dar oricît se lăudase Ișin că viața o să fie ușoară, lucrurile au ieșit altfel : ba dă carne pentru detașament, ba dă fîn, ba că trebuie întreținută miliția, ba dă căruțe. Frol Petrovici e ocupat toată ziua ; comitetul se sprijină numai pe el.

Iar s-au pus pe lucru morile, mașinile de decorticat meiul, presele de ulei ; stăpînul morii, Seliverst, lua uium după măsura fixată de comitet. Și deodată fixă o altă măsură.

— Da' ce, credeţi că sîntem pe vremea stăpînirii sovietice? zicea el. Moara e-a mea şi cît vreau, atîta iau.

— Fie-ţi teamă de Dumnezeu! se rugau ţăranii. Înainte de război nu se lua atîta.

— În schimb, se lua puţin pe timpul sovietelor! Destul v-a fost! Dacă nu vreţi, duceţi-vă cale de treizeci de verste.

Ţăranii se duseră la comitet.

Frol Petrovici îl chemă pe Seliverst.

— Ce, te-ai pus pe jaf?

— Taci din gură, mormăi Seliverst. Şi Fedot, din comitetul vostru, a dat drumul maşinii de decorticat mei; el cît ia? Doar n-ai vrea să spui că iese în pagubă!

Frol Petrovici dădu din mîini. Pasămite, nu vrea morarul, oameni buni, e moara lui.

Oamenii se duseră la Greaznoe, la Storojev. Piotr Ivanovici îi chemă la el pe Frol Petrovici şi pe Seliverst.

— Să se ia a douăzecea parte, porunci el morarului. Altfel mă plîng lui Antonov.

Seliverst se uită cu ciudă la Storojev şi-i spuse că va închide moara.

Storojev trosni din degete — asta nu-i treabă. Dacă se închide moara, cum o să se facă aprovizionarea regimentelor?

S-au tocmit cu Seliverst un ceas întreg. Lipitoarea s-a învoit să ia uium a şaisprezecea parte.

Comitetul declarase comerţul liber, dar oamenii rîseră: cu ce să faci comerţ, poate cu lapte?

Şcoala stătea pustie. Preşedintele, baptistul, adună pe ţărani şi le spuse că ar trebui să se deschidă şcoala. Dar cine să-i înveţe pe copii? De unde să ia învăţător? Şi iarăşi, cît priveşte religia, de la Antonov nu venise nici un ordin cu privire la Dumnezeu. L-or fi desfiinţat, ori e încă bine, sănătos?

Ţăranii bombăniră, mai traseră cîte-o ţigară şi se împrăştiară.

În rest, comitetul a făcut destulă treabă: printr-o hotărîre a obştii, popii i se înapoiară treizeci şi trei

de deseatine din pămînturile bisericești. De asemenea și diaconului și cîntărețului. Frol Petrovici turba, obștea s-a împotrivit mult, însă baptistul a amintit ce vechi prieteni sînt Piotr Ivanovici și popa, iar oamenii tăcură.

Se învățaseră, diavolii, să asculte!

Baptistul avea mare grijă să curețe satul de orice ispită.

Într-o seară, la nevasta lui Nikita Semionovici, care plecase la stație, s-a înfățișat personal președintele, însoțit de doi milițieni, și i-a poruncit Pelagheei să plece chiar a doua zi din sat, spunîndu-i că altfel îi face praf casa. Pelagheia s-a rugat cu lacrimi în ochi să fie retras acest ordin: rămîneau fără mîini și fără ochi gospodăria, vaca și oile, găinile și gîștele. Baptistul îi dădu trei ore să se pregătească de drum și plecă. Pelagheia legă într-o boccea haine și rufe și porni la drum. Lîngă cimitir o opriră milițienii. Îi luară bocceaua, îi dădură înapoi două rochii și-i porunciră să plece fără a se uita înapoi.

La fel i-a scos comitetul din Dvoriki pe Matvei Besperstov și pe toți cei care fuseseră văzuți cîndva făcînd prietenie cu comuniștii. Baptistul trimitea toate bunurile oamenilor evacuați la comitetul de plasă, dar nu se uita nici pe sine: se răsplătea cu dărnicie pentru toate pagubele pe care i le pricinuiseră roșii; avusese o fierărie pe care i-o luase Listrat.

5

După ce luă Tokarevka și făcu o breșă în apărarea roșilor, Storojev înaintă mereu către sud. Dar o dată i se înfundă: în apropiere de rîul Hopior detașamentul lui fu distrus aproape în întregime.

La întoarcere, turbat de acest insucces, Storojev se năpusti asupra unui mic sovhoz cu o crescătorie de cai.

Era noapte şi ningea rar.

Antonoviştii ciopîrţiră garda şi puseră mîna pe toată conducerea. Directorul sovhozului nici n-apucase să se îmbrace şi şedea în izmene. Pe faţa lui curgea sînge : unul din oamenii lui Storojev îi luase pistolul şi-l lovise cu patul armei în cap.

În încăierare, Storojev fusese rănit la umăr. Mîna îi atîrna acum ca o cîrpă. Era mai furios ca niciodată.

— Eşti comunist ? îl întrebă el pe director.

Acesta încuviinţă cu un semn din cap.

— O să te judecăm, hotărî Storojev. Adunaţi poporul !

Călăreţii îi treziră pe cei care mai dormeau, aduseră cu sila oamenii din satul vecin, puseră să se tragă clopotele. Popa, somnoros, fu ridicat din pat. Veni cu patrafirul şi cu sfintele daruri.

Oamenii fură înghesuiţi în biroul sovhozului. Îngheţaţi şi speriaţi, tremurau. Două felinare, aduse din grajd, luminau încăperea aceasta, care semăna cu o şură murdară şi neîngrijită.

Storojev vorbi în şoaptă cu popa şi numi judecători trei ţărani, despre care popa spuse că sînt oameni de încredere.

Oamenii, doi bătrîni şi un ţăran cu capul ras, de vîrstă mijlocie, palizi şi ursuzi, îl ascultau pe Storojev în poziţie de drepţi.

— Să-i judecaţi după cum vă porunceşte conştiinţa, le zise el judecătorilor. Vă daţi şi singuri seama cum.

Fu introdusă conducerea sovhozului ; oamenii aveau mîinile legate. În spatele fiecăruia stătea cîte un bandit din detaşamentul de ordine.

Storojev începu interogatoriul.

Se făcu linişte. Se auzea cum pîlpîia flacăra felinarelor.

— Crezi în Dumnezeu? îl întrebă Piotr Ivanovici pe director.

— Eu nu cred nici în Dumnezeu, nici în dracu' și mai mult nu-ți răspund.

Piotr Ivanovici scoase pistolul din toc.

— Nu mai spun nimic! strigă directorul.

— Stai puțin, că o să spui, șuieră printre dinți Storojev. Ia trageți-i una, băieți!

Cinci oameni se repeziră la director, îl trîntiră la pămînt, unul i se urcă pe picioare, altul pe cap și cravașele șuierară. L-au bătut multă vreme în tăcere. Directorul tăcea ca mort.

— Apă! porunci Storojev.

Directorul fu stropit cu apă înghețată și ridicat pe o bancă; deschise ochii.

— La zid! porunci Storojev.

Directorul fu pus la zid. Piotr Ivanovici trase. Directorul se prăbuși. Din capul lui curgea sîngele șuvoi.

— Dați-i drumul! le strigă Storojev judecătorilor.

Aceștia tăceau.

— Tu cine ești? se adresă Storojev unui bătrînel uscățiv și cărunt, cu capul ras.

— Agronomul.

— Ești evreu?

— Da.

— Strămoșul tău l-a vîndut pe Cristos?

Bătrînelul tăcea.

— De ce taci? Cu tine vorbesc! Cît pămînt are sovhozul?

— Patru mii de deseatine.

— Ce era aici mai înainte?

— Moșia lui Bezrukov.

— Cît pămînt avea?

— Patru mii trei sute de deseatine.

— Poftim, oameni buni, astea-s rînduielile bolșevicilor: patru mii de deseatine pentru averea sovietică, iar trei sute de deseatine vouă. Na-vă, adicătelea, sta-v-ar în gît să vă stea!

Țăranii tăceau.

— De ce moarte vrei să mori? Vrei să fii spînzurat? Voi ce ziceți, judecătorilor?

Judecătorii tremurau de frică. Din rîndurile din față se ridică un țăran cocoșat.

— Degeaba îl judecați, zise el. Isak Isakovici e om drept. Noi avem în sat zeci de mînji de la sovhozul ăsta. Și nu ne-a asuprit niciodată!

— Ia vino-ncoace, îi porunci Storojev.

Țăranul ieși. Storojev îl măsură din cap pînă-n picioare, își făcu vînt și-l lovi cu cravașa peste față.

— Ca să știi cum să-i aperi pe comuniști! Pe el o să-l spînzurăm acuși, iar tu o să-i pregătești ștreangul. Dacă nu vrei, te spînzur și pe tine, ca să nu mai îndrăznească și alții.

Mulțimea se agită și se auziră strigăte. Antonoviștii îl înconjurară pe Storojev și-și îndreptară armele spre cei care ședeau. Țăranii amuțiră. Se auzea numai răsuflarea lor întretăiată și pîlpîirile flăcării din felinare.

— Ei, moșule, spune-ți cel din urmă cuvînt. Zi-i!

Agronomul se ridică.

— N-am ce să-ți spun ție, pentru că fiarele nu-nțeleg nimic.

Storojev se uită la omul acesta cărunt, palid, slab, dar mîndru; ochii lui străluceau și obrajii ofiliți i se îmbujorară. Lui Piotr Ivanovici i se făcu frică. „Uite-i cum stau, își zise el, osîndiți la moarte, și nimeni nu cere cruțare, nimeni nu plînge. De unde atîta putere?“ Și toată judecata asta, pe care el o pusese la cale, i se păru fără rost. N-a convins pe nimeni și n-a speriat pe nimeni.

Pe nimeni!

— La spînzurătoare! porunci Storojev.

Agronomul fu dus. Și o dată cu el și țăranul cel cocoșat. Unul după altul erau ridicați comuniștii din sovhoz și unul după altul erau osîndiți la moarte de Storojev.

Trosnind nepăsător, flacăra pîlpîia în felinare. Clătinîndu-se, oamenii se duceau la zid. Curgea sînge.

Storojev plecă a doua zi de dimineață. Luă cu dînsul o sută de cai și la plecare dădu foc sovhozului.

Mergea la Kamenka și se bucura că a făcut rost de cai buni pentru detașamentul său.

Dar detașamentul nu s-a ales cu nici un cal.

În ajun, Antonov primise o scrisoare de la Fiodorov-Gorski. Agentul principal cerea cai. „E nevoie de ei pentru frații de luptă", scria avocatul.

Antonov l-ar fi trimis la toți dracii pe șantajistul acesta, dar avea mare nevoie de el. Acum cere cai, bestia ! Ah, lua-l-ar dracu' !

Antonov porunci să fie predați caii, într-un anumit loc, împuternicitului Biroului de transporturi auto și hipo din Petrograd. Storojev se înfurie și, cu acest prilej, el și Antonov se certară pentru prima oară.

— Ce-nseamnă asta ? țipă Storojev, care de obicei era potolit. Pentru ce-am pierdut eu patru sute de oameni ? Mai bine mă spînzur, dar caii nu-i dau.

— Ba o să-i dai, zise Antonov în silă ; mușchii obrajilor îi tremurau. Singur o să-i duci unde trebuie. Și dacă crîcnești, te pun la zid ; prea te-ai făcut deștept, javră !

Storojev își mușcă buza și ieși. Credința lui în Aleksandr Stepanovici se sfîrșise.

Aflînd de înfrîngerea lui Storojev de lîngă Hopior, țăranii începură să-l ia în rîs. Prin sate se răspîndiră fel și fel de glume. Fetele scorneau strigături, una mai batjocoritoare ca alta, și cîntau în gura mare :

Tînărul bandit
O cravașă are
Și cu muci la nas
Pleacă-n patrulare.
La Hopior mîncară
Strașnică papară !

Storojev se punea cu cravaşele pe tinerii ieşiţi la plimbare, îi bătea pe cei care cîntau... Dar poţi să astupi gura lumii ?

CAPITOLUL AL PATRULEA

1

Comandamentul suprem ordonase Regiunii militare Oriol să lichideze forţele de şoc ale lui Antonov. Spre deosebire de planurile anterioare, acesta a fost elaborat cu chibzuială. Înainte vreme, în goană după victorii uşoare, se ocupau unele centre ale rebeliunii, unităţile militare rămîneau acolo două-trei zile, apoi plecau, îi căutau pe antonovişti, îi găseau, îi împrăştiau... în ziua următoare însă, aceştia se regrupau.

Serviciul de informaţii făcuse cunoscut că cinci regimente antonoviste de elită întreprinseseră o incursiune la sud-vest de ramificaţia feroviară de la Kamîşin ; înaintau încet în cerc închis, se aprovizionau pe seama satelor şi lichidau cu uşurinţă rarele grupări ale Armatei Roşii. Păreau de neînvins.

Potrivit planului, unităţile Regiunii militare Oriol urmau să încercuiască gruparea de şoc a lui Antonov şi s-o împingă spre linia de sud-vest, unde fuseseră trimise trenuri blindate. Detaşamentele comuniste de partizani instalate în staţii au fost aprovizionate cu arme, furaje şi alimente. În sfîrşit, autorităţile şi-au amintit şi de ele. Aici, anume, trebuia să se desăvîrşească zdrobirea principalului nucleu al armatelor lui Antonov.

Antonov-Ovseenko nu împărtăşea entuziasmul general în legătură cu noua campanie împotriva rebelilor. Planul fusese însă sancţionat de comandamentul suprem şi aprobat de cineva din sferele militare înalte : era pomenit numele unei persoane foarte im-

portante. Bine, să-i lăsăm să încerce — cam aşa s-a exprimat Antonov-Ovseenko şi a ajutat Regiunea militară cu sfaturi şi cu oameni.

În ajunul ofensivei, planul a fost divulgat însă în toate amănuntele şefului serviciului de contrainformaţii antonovist, Gherman Iurin.

2

Era o zi friguroasă şi senină de ianuarie. Cabinetul lui Antonov de la statul-major era inundat de soare ; pe duşumea se vedeau pete jucăuşe de lumină. Aplecaţi asupra planului roşilor, Antonov, Tokmakov şi Gherman Iurin, un tînăr blond, rîdeau veseli.

Acesta din urmă fusese mobilizat cu puţin înainte de prăbuşirea Romanovilor. Se întorsese de pe front teafăr şi nevătămat. Ducîndu-se cu treburi la Tambov, nimerise acolo tocmai în ziua aceea de iunie nouă sute optsprezece, cînd cadeţii şi eserii au provocat rebeliunea rezerviştilor.

Iurin s-a amestecat şi el în afacerea aceea ; apoi a fugit, s-a alăturat dezertorilor şi, împreună cu ei, a ajuns la Antonov. Antonov l-a trimis la Pahotnîi Ugol, să urmeze un curs de informaţii. Acolo Iurin a primit numele conspirativ de Gherman şi aşa a rămas. Numele de botez i-l uitaseră ; aşa îi spuneau acum : Gherman şi iară Gherman.

Iurin a absolvit cu succes cursul de informaţii ; cu timpul, şi-a însuşit la perfecţie această complicată îndeletnicire. Antonov l-a numit pe Gherman şef al serviciului de contrainformaţii. Îl preţuia şi-l răsfăţa, dar răsfăţul, după cum se ştie, nu duce la nimic bun. Gherman a început să bea zdravăn şi să-şi facă de cap. Silueta lui înaltă, cu o mustăcioară roşcată şi rară şi cu ochii vioi, era adesea văzută împleticindu-se pe drum, făcînd nişte zigzaguri ciudate, scui-

pînd și înjurînd în gura mare. Feroce, știind să născocească cele mai mîrșave provocări, el i-a întrecut în privința aceasta chiar și pe cei mai mari ticăloși din statul-major al lui Antonov.

Membrii comitetului gubernial, oameni în vîrstă, cu familie, nu-l puteau suferi pe acest călău nemilos, care mergea parcă pe catalige. Antonov nu putea fi însă înduplecat și Gherman Iurin rămînea mai departe șeful serviciului de contrainformații.

— Ei, ce-aveți de zis ? îi întrebă Antonov pe interlocutorii săi. Dăm lupta, Piotr ?

Tokmakov rămase pe gînduri, își frecă scăfîrlia pleșuvă, apoi rosti :

— O să ne zdrobească. De ce să ne irosim forțele ? Și așa nu prea avem. Și apoi nici nu se știe ce pune Ovseenko la cale împotriva noastră.

Antonov împunse cu un deget în schema încercuirii, schițată nu se știe de cine, și procurată de Fiodorov-Gorski.

— Asta au scornit-o ca să-i facă-n necaz lui Ovseenko, zău ! Lasă, chipurile, că-l lichidăm noi pe banditul ăsta și fără împuterniciți speciali. Deștept lucrat !

— Trebuie scoase regimentele din încercuire, tovarășe comandant suprem, îl sfătui respectuos Gherman.

— E prea tîrziu, observă Tokmakov. Gorski a cam întîrziat cu informația lui. Unitățile lor au ocupat, uite, punctele-astea, arătă Tokmakov pe harta întinsă în fața lui Antonov linia ocupată de roșii ; cercul s-a-nchis. Mîine-poimîine o să-nceapă ofensiva și s-a mîntuit cu noi. Trebuie să ne retragem, șefule, să ne retragem îndată.

— Da, cursa nu-i rea, surîse amar Antonov. Să ne retragem ! șuieră el printre dinți. Unde ? O să ne-nghesuie la linie și-acolo sînt trenurile blindate, oamenii din comune. O să ne facă praf și mai multe nu.

— Trebuie să ieșim din cursă, rosti Tokmakov, ridicîndu-și cu încăpățînare bărbia. Doar n-o să lăsăm să se piardă forțele principale. De-altfel nu care cumva să rămîi cu noi.

— Asta nu te priveşte !

— Ba uite că mă priveşte, replică Tokmakov. Astea-s regimentele armatei mele şi-oi găsi eu şi singur cum să mă descurc.

— Atunci găseşte, lua-te-ar dracu' să te ia ! se înfurie Antonov.

— Am găsit ! izbi Gherman cu pumnul în masă. Îi jucăm noi ! Asta mi-i crucea că-i jucăm ! Îngăduiţi-mi să mă retrag. Peste-o oră vă aduc un plan mai ceva decît ăsta. Gherman zvîrli în lături, cu dispreţ, foaia de hîrtie pe care era schema.

— Ei, să vedem ce eşti în stare, făcu moale Tokmakov.

— Să vedem ! repetă provocator Gherman.

3

Plujnikov i-a ridicat în picioare pe toţi membrii comitetelor săteşti şi ai celorlalte comitete. Planul lui Gherman, aprobat de Antonov, a fost sancţionat şi de comitetul Uniunii ; în cele două zile care mai rămăseseră pînă la începerea ofensivei roşilor toţi au muncit atîta, încît la venirea nopţii erau frînţi de oboseală.

Se pregătea un joc viclean ! În acest joc, Antonov hotărî să atragă mii de oameni paşnici, să ridice întregul ţinut de sud-vest al guberniei şi să se retragă din faţa roşilor cu sate întregi cu tot : chipurile, uite cum vă întîmpină ţăranii ! Ca din faţa unor fiare fug ei de voi !

Sute de agitatori semănau în regiune zvonul cum că ar fi apărut o oarecare Divizie sălbatică, alcătuită din asiatici şi letoni. Agitatorii zbierau pînă la răguşeală, descriind fel şi fel de grozăvii. Citeau procese-verbale şi declaraţiile unor oameni care pasămite ar fi avut de suferit. Ticluiau născociri despre nişte sate

cărora li s-a dat foc, despre familii întregi ciopîrţite, despre schingiuiri şi torturi...

Storojev primi ordin să convoace un miting la Dvoriki.

Era într-o zi de sărbătoare, cu ger. Şcoala devenise neîncăpătoare pentru toţi cei care doreau să asculte cuvîntarea lui Işin ; ţăranii îl plăceau pentru cuvintele lui meşterite, pentru snoavele şi zicalele lui.

Au ţinut mitingul în faţa bisericii. Oamenii se îngrămădiră în pridvor ; pe treptele de sus, sprijiniţi în toiege, stăteau moşnegii şi babele satului.

Işin, cu ochii scînteietori, vorbea cu patimă despre invazia „sălbaticilor".

— Aştia vin, minţea Ivan Egorovici, jefuiesc şi împuşcă pe ţărani, pe femei şi pe copii. La Zagreatcina, cei ucişi şi schingiuiţi au fost strînşi într-o grămadă mai mare decît o casă. Nu este decît o scăpare, oameni buni : să vă retrageţi. Ascundeţi pîinea şi ovăzul, trimiteţi fetele şi femeile prin cătune mai depărtate. Iar voi, bărbaţii, înhămaţi caii şi veniţi cu noi. Stepanîci a ordonat forţelor sale principale să vă acopere retragerea. Să le arătăm călăilor că nu vrem să dăm ochi cu ei. Nu vrem să-i vedem şi să le auzim vorbele !

Mitingul era pe sfîrşite, cînd intrară în sat, în galop, nişte călăreţi ai căror cai răsuflau greu. După ei, goneau două sănii acoperite cu cergi.

— Fraţilor ! strigă Gherman, fără să descalece de pe calul care fornăia. Poftim, uitaţi-vă ce fac asiaticii ăştia. Gherman se aplecă în şa şi trase la o parte cerga de pe o sanie.

Mulţimea înconjură săniile. O femeie scoase un ţipăt de groază. Începură apoi şi alte femei să ţipe şi să bocească.

Oamenii se strîngeau tot mai mult în jurul săniilor. Cu greu îşi făcu şi Storojev drum pînă la una din sănii. Ceea ce văzu, pînă şi pe el îl făcu să pălească.

În sănii zăceau pe paie cadavre de oameni ; oamenii erau goi şi se uitau la lume cu nişte orbite negre,

îngrozitoare. Ochii le fuseseră scoşi şi atîrnau pe obraji. Părul lor fusese pîrlit şi stătea cum stă pe vreme de secetă iarba rară şi ruginită. Nasurile le erau tăiate, gurile despicate pînă la urechi.

— Cetăţeni, strigă Gherman. Băgaţi de seamă! Ticăloşii ăştia ne-au schingiuit fraţii. Le-au înfipt sub unghii ace ruginite, uitaţi-vă.

Femeile începură să bocească din nou. Frol Petrovici plîngea pe tăcute.

— I-au chinuit trei zile şi trei nopţi, urlă Gherman. Pentru ce, nu se ştie. Toţi aceştia erau oameni paşnici, femei, bătrîni ; ăsta, arătă el un cadavru mai mic, e-un băieţaş : n-are nici cinci ani. Cetăţeni ! Iată ce fac asiaticii cu noi.

În sat mai intră un călăreţ, cu calul plin de promoroacă. Îi înmînă lui Işin un plic şi plecă. O dată cu dînsul plecă şi Gherman, luînd cu el sinistra încărcătură, ca s-o ducă şi în alte sate.

Işin desfăcu plicul şi se adresă iarăşi norodului :

— Oameni buni ! Divizia sălbatică vine-ncoace. În noaptea asta o să fie aici. De-ndată ce-o să tragem clopotele, plecaţi !

Mulţimea se împrăştie, ca sub suflarea unui uragan.

Palid, Storojev se rezemă de un stîlp ; i se făcuse rău.

— Ivan Egorovici, e-adevărat că-au făcut-o roşii ? întrebă el.

Işin nu-i răspunse, rîse cu neruşinare şi se îndepărtă. El să nu ştie de unde au fost luaţi acei oameni ? ! El să nu ştie cum Gherman, prinzînd undeva cinci comunişti (dar erau ei în adevăr comunişti?), i-a ucis şi i-a poruncit lui Vanka Bîk, călăul serviciului de contrainformaţii, să le ciopîrţească cadavrele ?

— Vezi de-i căsăpeşte mai vizibil ! îi spusese Gherman. Să-i treacă năduşelile pe ţărani !

— Nici o grijă, că nu-i pentru prima oară ! îi răspunse călăul, măcelar de meserie, un omuleţ firav,

zbîrcit şi cu ochii roşii, poreclit nu se ştie de ce „Bîk"[1].

Gherman purta prin sate cadavrele ciopîrţite. Femeile boceau, ţăranii se înfiorau de groază.

4

Spre seară, la Storojev veni în fugă Andrei Andreevici, care tremura din tot trupul. Umblase prin multe case, dar oamenii, ocupaţi cu treburile şi cu gîndurile lor, îl alungaseră.

Andrei Andreevici nu tremura pentru el, ci pentru cal, pentru iepuşoara lui sură.

— Piotr Ivanovici, întrebă el aproape plîngînd, oare se vor atinge şi de mine ?

— De ce nu ? Cine eşti tu ? îi răspunse ironic Storojev. Ai semnat actul de adeziune la Antonov ?

— Am semnat.

— Eşti în comitet ? Eşti. Calul cine ţi l-a dat ? O să ţi-l ia. O să-ţi taie şi porcul. Şi pe tine, o dată cu dînsul !

— O să mă taie ? întrebă Andrei Andreevici cu mare amărăciune.

— Nici n-o să clipească din ochi ! Pentru ei, ori tu, ori eu, tot un drac e. Sîntem legaţi cu-aceeaşi sfoară !

În cursul nopţii, Andrei Andreevici tăie porcul şi puse carnea în sanie. O acoperi cu paie şi o legă strîns de partea din faţă a săniei.

Începu să vremuiască.

Toată noaptea trecură prin sat regimente de-ale lui Antonov, convoaie de sănii din sate îndepărtate ; ţăranii plecau în pribegie, ducîndu-şi cu ei copiii şi nevestele, sipetele şi vitele tăiate.

Orbiţi de viscol, caii rătăceau la întîmplare, pe

[1] În limba rusă, „bîk" înseamnă buhai.

drumuri şi prin ţelină. Se loveau unii de alţii şi barau drumul, iar din spate veneau alte şi alte sănii. Ieşiţi din minţi, oamenii tăiau şleaurile, îşi părăseau săniile şi ieşeau călări din îngrămădeala aceea nemaipomenită.

În zorii zilei, la Dvoriki se traseră clopotele. Oamenii din detaşamentul lui Storojev băteau în ferestre şi strigau :

— Roşii sînt aproape !

Cu mîinile tremurînd de teamă, oamenii înhămau caii şi alergau din case la sănii ca nişte vedenii. Înjurau, suspinau şi se rugau.

Andrei Andreevici îşi înfăşură copiii în zdrenţe şi într-un cojoc rupt şi plecă o dată cu ceilalţi. În cîmp îl ajunse din urmă Frol Petrovici. Cei doi prieteni îşi continuară drumul împreună.

Undeva, în depărtare, ţăcăneau mitralierele. În sate dăngăneau clopotele. Oamenii fugeau, săniile se fărîmau, caii cădeau.

La vreo zece verste de sat, un regiment antonovist se izbi, în întuneric, de săniile din urmă. Călăreţii mergeau de-a dreptul, croindu-şi drum cu cravaşele şi cu patul armei. Caii călcau oamenii în picioare. Se auzeau tot mai aproape împuşcături şi mii de sănii alergau peste cîmp. Dînd bice cailor, oamenii fugeau de moarte.

Viscolul a bîntuit toată ziua. Drumurile s-au troienit de zăpadă. De altfel, nici nu le mai căuta nimeni. Oamenii se năpusteau în sate şi alte sute de sănii li se alăturau.

Undeva, la vreo cinci verste de Tokarevka, dintr-o parte, foarte de aproape, se auziră împuşcături. Oamenii care se retrăgeau îşi întoarseră caii brusc în cealaltă parte ; dar de acolo venea spre ei alt val de sănii.

Şi toate acestea s-au învălmăşit într-o grămadă. Se auziră ţipete şi gemete, zgomote de lemn fărîmat, sudalme sălbatice, şfichiuiri de bice. Pe lîngă Andrei Andreevici trecu în goană, într-o sanie învîrfuită

trasă de doi cai buni, Praskovia Storojeva. Mai mulţi oameni din detaşamentul de ordine mergeau înaintea ei, deschizîndu-i drumul. Danila Naumovici aruncă zorit din sanie lăzile şi carnea de oaie. Fără a vedea nimic, baptistul, preşedintele comitetului, mergea împleticindu-se pe marginea drumului şi cînta psalmi. Andrei Andreevici era nedumerit : „Nu s-o fi scrîntit ?"

În învălmăşeală, Frol Petrovici îşi pierdu calul : acesta îşi rupse un picior şi sania se făcu bucăţi. La rugămintea lui Frol Petrovici, un antonovist trase un foc de pistol şi curmă chinurile animalului, care vreme de şapte ani îşi slujise cu credinţă stăpînul. Mult s-au uitat cei doi prieteni la calul întins la pămînt. Pe obrajii lui Frol Petrovici şiroiau lacrimi mari. Andrei Andreevici zvîrli în drum carnea de porc, îl sui în sanie pe prietenul său şi îndemnă calul ; dar în clipa aceea veni fuga la el Gherman. Rupt şi plin de sînge, Gherman luă calul de căpăstru şi mîrîi :

— Ia, unchiule, deshamă, dacă nu vrei să-ţi trîntesc un glonte-n scăfîrlie !

Andrei Andreevici începu să tremure :

— Omule bun ! Păi chiar Stepanîci mi l-a dat...

— El ţi l-a dat, eu ţi-l iau. Hai, mişcă, pocitanie !

Frol Petrovici şi Andrei Andreevici se agăţară de braţele lui Gherman. Speriaţi, copiii începură să ţipe. Gherman scoase pistolul şi ridică cocoşul. Înspăimîntat de înfăţişarea cumplită a banditului, Andrei Andreevici deshămă calul cu mîinile tremurînde. Gherman sări pe cal, îl lovi cu cravaşa şi pe-aci i-a fost drumul.

Treceau mereu oameni în galop. Din spate îi împingeau antonoviştii. Acum se auzeau împuşcături din toate părţile. Şuvoiul de oameni ieşiţi din minţi gonea spre linia de cale ferată.

Acum plîngea Andrei Andreevici şi Frol Petrovici îl mîngîia. Înfăşurară copiii, şi pe cei mai mici îi luară în braţe. Cei mai măricei mergeau în urma lor şi plîngeau, împleticindu-se şi căzînd mereu. Andrei Andreevici nu mai contenea cu vaietele. Plîngea vă-

zîndu-şi visurile spulberate, plîngea după cal, aducîndu-şi aminte de viaţa lui nenorocită. Îl aştepta iarăşi nevoia ; îl aşteptau ungherele îngheţate şi încăierările sălbatice ale guzganilor sub cuptor...

5

Pe creştetul unui gorgan, de unde se înfăţişa panorama vastă a cîmpurilor nesfîrşite şi a depărtărilor ce se pierdeau în pîcla gerului, trei militari călări printre care şi militarul acela cu mustaţă care ieşise în întîmpinarea lui Antonov-Ovseenko, priveau, prin binoclu, învălmăşeala de cai, sănii şi oameni pe jos sau călări, grămădiţi la vreo trei verste.

— Am impresia că şi-au ieşit din minţi, spuse gînditor, luînd binoclul de la ochi, un militar tînăr, cu trese de comandant la manta. Pe unde-am trecut, am găsit satele pustii. Ce forţă a urnit oare din loc aceste zeci de mii de oameni ?

— Nici antonovişti nu se văd, observă alt militar. De altfel, tovarăşe comandant de divizie, detaşamentul de cercetaşi a raportat că cinci regimente de elită ale lui Antonov au făcut un raid prin această regiune în direcţia Tokarevka-Mordovo.

Comandantul diviziei îşi duse din nou binoclul la ochi :

— Pînă la Tokarevka sînt vreo cinci verste. E clar, ţăranii gonesc într-acolo. Uite că se vede elevatorul. Ce să facem cu ei ?

— Poate că antonoviştii sînt phinthe ei ! spuse şi militarul cu mustaţă. Ah fi cazul să thagem theipathu focuhi de tun, ca să împhăştiem banda asta.

— Să tragem în oameni paşnici? Dumneata nu eşti în toate minţile ? replică supărat comandantul diviziei. Se întoarse apoi spre militarul de lîngă el : Ordon încercuirea ţăranilor în retragere. Lămurim noi pe urmă cine-i vinovat şi cine nu. Să-i duceţi

pe toţi la Tokarevka. Comandantul trenului blindat să fie avizat ca nu cumva să tragă-n ei.

Militarul dădu pinteni calului şi se avîntă spre lanţul de călăreţi care înaintau încet, pe cîmp. Comandantul diviziei ridică din umeri şi rosti gînditor :

— Ce-o fi însemnînd asta? Halucinaţie sau o glumă sinistră?

Pe creasta gorganului apăru un călăreţ.

— Tovarăşe comandant de divizie, sînt trimis de şeful detaşamentului de cercetaşi al diviziei. Forţele bandiţilor, cu un efectiv de vreo cinci regimente, acoperite de ţărani în retragere, au spart încercuirea în regiunea Berezovka-Abakumovka şi s-au retras spre nord-vest, în frunte cu Antonov.

Comandantul diviziei se lăsă în şa pe spate şi rîse îndelung.

Cercetaşul şi militarul cu mustaţă se uitară la el ca la un ieşit din minţi.

— E deştept, ticălosul! Ah, bestia, lua-l-ar dracu' să-l ia! Ce idee! A organizat şi o demonstraţie de ură împotriva noastră, a făcut şi o strălucită mişcare strategică. Canalia! Comandantul tuşi şi dădu pinteni calului. Ei, să mergem la Tokarevka, să vedem cum stau lucrurile.

6

În Tokarevka, satul care îndurase nu de mult grozăviile asediului lui Storojev, era o babilonie : uliţele satului erau ticsite de sănii, ţărani şi femei. Femeile îşi căutau bărbaţii, bărbaţii îşi căutau femeile, copiii pe părinţi. Comandanţii trupelor făcură oarecum ordine. Femeile, bătrînii şi copiii fură lăsaţi liberi; bărbaţii fură luaţi la înregistrare. În vălmăşagul acela cumplit, în larma şi gălăgia din jur, croindu-şi drum prin mulţimea de oameni speriaţi şi fîstîciţi, în căutarea lui Listrat, care i-ar fi putut scoate din belea

pe consătenii săi, Andrei Andreevici s-a pierdut de Frol Petrovici. Lăsînd în seama acestuia copiii şi spunînd că se întoarce „numaidecît“, Andrei Andreevici a dispărut în mulţime. La început, Frol Petrovici îl aşteptă cu răbdare. Trecu o oră, trecură două. Andrei Andreevici nu se întorcea. Împovărat de copii, Frol Petrovici se frămînta în vălmăşagul de oameni ; aci întreba unde poate fi găsit Listrat, aci îşi căuta în van prietenul.

Dar prietenul lui dăduse de belea. Andrei Andreevici era aproape de gară ; i se spusese că acolo, într-un vagon de marfă, se instalase comandamentul comuniştilor din Tokarevka. Dar n-a mai izbutit să ajungă la vagonul cu pricina. Doi ostaşi roşii, a căror atenţie fusese întîmplător atrasă de Andrei Andreevici, au găsit suspecte întrebările lui. Ostaşii l-au reţinut şi l-au încadrat în convoiul lung de ţărani capturaţi. În capul convoiului, pe peron, se afla o masă; acolo şedea un comandant obosit de atîta călărie şi iritat de bătaia de cap ce-o avea cu ţăranii care-i îndrugau verzi şi uscate. Comandantul îi interoga supărat. Pe unii îi trimitea pe loc, sub escortă, în nişte vagoane goale, aflate în staţie ; altora le dădea drumul, eliberîndu-le un permis. Cînd îi veni rîndul lui Andrei Andreevici, ostaşii raportară purtarea lui ciudată şi stăruinţa cu care încerca să afle unde e comandamentul.

Mînios, comandantul îşi zise : „Aha, căuta comandamentul ! E clar că-i un bandit travestit.“ Îl străpunse cu privirea pe Andrei Andreevici :

— Ce nevoie aveai de comandament ?

— Acolo e Listratka, bolborosi speriat de moarte Andrei Andreevici. Pentru copii... Care va să zică să ne dea o mînă de ajutor. Şi căluţul să-l caute... Noi sîntem din Dvoriki.

— Unchiule, ia vezi, nu mai umbla cu fofîrlica. Eşti un bandit, atîta-ţi spun ! În comitet ai fost ?

Fără să audă tusea prevenitoare a celor din spate, Andrei Andreevici mărturisi cu naivitate că, în adevăr, fusese în comitet.

— Luați-l ! ordonă comandantul și ostașii se postară îndată în spatele lui Andrei Andreevici.

— Unde mă luați ? bolborosi Andrei Andreevici, gata să izbucnească în plîns. Am copii mici... Parcă eu m-am vîrît în comitet ? Obștea m-a ales, tovarăște dragă, obștea.

— O să vadă ei acolo, la Tambov.

— Cum adică, la Tambov ? se îngrozi Andrei Andreevici.

— Uite-așa. O să stai la-nchisoare și, cînd ți-o veni rîndul, s-or lămuri toate. Următorul !

După vreo zece zile, Andrei Andreevici ședea în închisoarea din Tambov, laolaltă cu sute de țărani luați „prizonieri".

7

Frol Petrovici a evitat soarta tristă a prietenului său. Pierzînd orice speranță de a-l mai găsi, a izbutit să se strecoare din Tokarevka. L-a oprit o patrulă, dar țăranul acesta în vîrstă, împovărat cu cinci copii, i s-a părut comandantului neprimejdios și l-a lăsat să-și vadă de drum, fără măcar să i se ceară permisul. Ținîndu-i în brațe pe cei mici și celorlalți poruncindu-le să se țină de șuba lui, Frol Petrovici ieși la drumul care ducea spre Dvoriki. La vreo șase verste de stație, se întîlni cu o patrulă călare. După ce schimbară cîteva vorbe cu Frol Petrovici, ostașii, flăcăi tineri și veseli, care nu semănau de loc cu niște „asiatici", îi luară în șei pe copii. Ostașii clătinau din cap dezolați și nu puteau nicidecum înțelege : unde și de ce fugeau acești oameni ?

În primul sat, Frol Petrovici și copiii au fost hrăniți bine. Copiii au fost duși apoi la culcare. Comandantul escadronului de cavalerie, cantonat în aceeași casă, îl asculta pe Frol Petrovici. Acesta îi povești,

mîhnit, istoria fugii lor. Pătruns de milă față de cei cinci copilași rămași fără tată, comandantul îi făgădui lui Frol Petrovici să se intereseze de Andrei Andreevici.

Spre seară, Frol Petrovici ajunse la Dvoriki.

Acolo se afla divizia de cavalerie, cu statul ei major. Ostașii și comandanții de unități erau nedumeriți. Străbătuseră zeci de sate și nu dăduseră decît de babe și moșnegi speriați, care se plecau în fața lor, umili. Cînd erau întrebați despre bărbați, vorbeau aiurea ; se puneau pe bocete, cereau îndurare și în cele din urmă povesteau de retragere.

Tînărul comandant al diviziei, izbăvit de bătaia de cap pe care o avusese la Tokarevka, umbla din casă în casă ; liniștea pe cei care plîngeau ; cu cuvinte blînde, ajungea la inimile femeilor și acestea îi mărturisiră tot ce se petrecuse.

Comandantul diviziei trecu pe la Frol Petrovici, primul țăran care se întorsese în sat. Acesta, care în ultimele zile povestise de-atîtea ori despre pățaniile sale, era îngrijorat de soarta lui Andrei Andreevici și a copiilor lui. Fără a ascunde nimic, Frol Petrovici mărturisi că a fost și el în comitetul antonovist ; explică cum s-a întîmplat asta și-l rugă pe comandantul diviziei să-l ajute să-și regăsească prietenul. Acesta îi făgădui că se va interesa ; pînă una, alta, pe trei dintre copiii rămași fără tată îi aranjă (pe ceilalți doi îi luase la el Frol Petrovici), ordonă ostașilor să repare casa lui Andrei Andreevici și să facă rînduială în ogradă. Dădu apoi dispoziții să fie lăsat în îngrijirea lui Frol Petrovici un cal de la trenul regimentar, care șchiopăta rău și spuse că animalul o să-l mai slujească și pe Andrei Andreevici. Văzînd atîta grijă, Frol Petrovici nu știa ce să mai creadă despre comandantul roșu. Se întreba dacă era sincer ori ba și i se părea că toate acestea nu erau adevărate.

Unul cîte unul, pe jos și călări, țăranii se întorceau în sat, înciudați și încurcați. Femeile ieșeau în fugă în întîmpinarea lor, scoțînd strigăte de bucurie. Flăcăi în mantale, care duceau dorul îndeletnicirii lor

de totdeauna, trebăluiau prin curţi, făcînd rînduială ; ajutau gospodinele, se ţineau solemni şi doar clătinau a mustrare din cap, atunci cînd stăpînii caselor aduceau vorba despre retragere.

Seara, comandantul diviziei adună pe ţărani la şcoală. Oamenii se minunau că nu stătea nimeni cu armele pregătite la uşă, că nu-i ameninţa nimeni să-i „pieptene" cu cravaşa. Nimeni nu ţipa, nimeni nu suduia.

— Da' divizia sălbatică unde-i ? îi întreba pe toţi Frol Petrovici.

— Ne-au minţit ! i-o întorceau oamenii.

Auzind cele spuse de comandantul diviziei despre ticăloasa uneltire a lui Antonov, care i-a costat atîta pe ţărani, Frol Petrovici se întuneca la chip pe fiecare ceas ; înşelătoria i se înfăţişa în toată ticăloşia ei. Comandanţii de unităţi şi lucrătorii politici ai diviziei priveau curioşi la oamenii aceştia care se răsculaseră împotriva întregii ţări. Ţăranii ascultau vorbele comisarului diviziei şi ale comandanţilor de unităţi şi rămîneau tăcuţi : era cuibărită destul de adînc în sufletul lor neîncrederea faţă de roşii. Comandantul diviziei îi rugă pe ţărani să spună ceva, dar aceştia pufăiau din ţigări, se scărpinau după ceafă şi tăceau. Atunci se ridică Demian Kosoi, om sărac din Duracii Koneţ, vecin cu Andrei Andreevici.

— Să-mi fie cu iertare, se adresă el comandantului diviziei. Cer iertare, cetăţene tovarăş. Toate cîte le-ai povestit matale le-am auzit noi şi mai-nainte de la ai voştri. Da' ia să ne spui : ce facem cu razviorstka şi cu comerţul liber ? Că oamenii-s tare îngrijoraţi.

Baptistul, preşedintele comitetului, care scăpase ca prin minune de captivitate, se uită la Demian cu o căutătură rea. Acesta nu se sperie şi continuă să-l copleşească pe comandantul diviziei cu întrebările.

Comandantul diviziei vorbi mult de greutăţi, de ruină. Arătă cît de necesară era predarea obligatorie a surplusului, dar nu putea spune nimic despre desfiinţarea ei.

Auzind acest răspuns, ţăranii tăcură, mai oftară şi se înghesuiră spre ieşire. În zadar comisarul rugă sărăcimea şi pe foştii ostaşi care luptaseră pe front să rămînă ; aceştia nici nu vrură să audă.

După două zile divizia plecă.

CAPITOLUL AL CINCILEA

1

Lioşka venea des de la Greaznoe la Dvoriki şi, cînd n-avea de lucru, se abătea pe la Nataşa, unde rămînea pînă tîrziu. Cînd copilaşii lui Andrei Andreevici se duceau la culcare şi după ei începea să sforăie şi Frol Petrovici, Nataşa şi Lioşka se suiau pe cuptor, se înveleau cu zăbunul, vorbeau pe şoptite despre viaţă, despre dragoste, se sărutau şi noaptea nedormită trecea repede.

Frol Petrovici ştia de ce patul Nataşei rămînea gol în acele nopţi şi ofta : trăiesc copiii necununaţi ; Lioşka nu prea e un flăcău de nădejde — dacă o face de ruşine pe fată şi pe urmă o lasă ? Dar discuţia despre nuntă o amîna mereu. Şi apoi nici nu-i ardea de asta : îl aştepta mereu pe Andrei Andreevici şi se îngrozea gîndind că acesta ar fi putut fi ucis sau vîrît la închisoare. Se ducea în fiecare zi să-i vadă pe copiii lui Andrei, care trăiau la nişte vecine cu inima bună şi întreba dacă n-a venit tatăl lor.

Dispăruse prietenul său bun ; se prăpădise, şi el n-avea cum să ştie unde se află şi ce i se putuse întîmpla ! Frol Petrovici îşi simţea inima grea şi fiindcă nu-i putea ierta lui Antonov înşelătoria cu retragerea. Oamenii şi-au pierdut caii, bruma de avut. Cinci ţărani din Dvoriki fuseseră luaţi „prizonieri“ şi nu se mai ştia nimic de ei.

„O fi și Andrei cu ei ? se gîndea mîhnit Frol Petrovici. Of, păcatele mele, unde te uiți, numai minciună și înșelătorie... Și-au rămas cinci copii fără tată. Nu, trebuie să-l caut pe Andrei, să-mi scot prietenul din nevoie !"

Natașa și Lioșka nu se gîndeau nici ei la nuntă. Mai putea fi vorba de nuntă, cînd sfîrșitul urgiei acesteia nici nu se întrezărea ?

În nopțile pe care le petreceau împreună, Lioșka o lămurea pe Natașa, cum știa el, despre „adevărul" antonovist. Aducea cu el manifeste. Natașa le citea și i se părea că o să se ducă pînă la capătul pămîntului cu Lioșka, omul care știa cum să-i scape pe țărani de nevoi.

— O să mă scriu într-un detașament, îi spuse ea o dată.

Lioșka se ridică într-un cot și-i răspunse răstit :

— Ți-oi da eu detașament ! Ce, vrei să-ajungi o tîrfă ?

— Dar Marusea Kosova cum e...

— Marusea Kosova e o stricată. S-a-ncurcat cu Antonov. Ea oricum o să sfîrșească rău. Taică-său și frații ei sînt în regimente și ea n-are încotro. Dar tu, ce să faci acolo ?

— Să fiu cu tine... Lioșka, dacă te-omoară roșii ?

— Nu mă omoară ei, am șapte vieți.

— Dacă te-omoară pe tine, să știi că intru în detașament, șopti fata, și îi scînteiau ochii. O să-i tai fără milă pe blestemații ceia de roșii, n-o să le dau pace cu toate că-s femeie.

În asemenea clipe, Lioșka se înspăimînta și-l mustra cugetul că tulburase viața tihnită a fetei.

Fata rămase însărcinată. Era flămîndă de dragoste și uita de toate, în afară de Lioșka, de brațele lui dragi, de buzele lui aspre.

O dată îi mărturisi. Începu să rîdă cu un rîs încet și fericit, cînd simți pentru prima oară izbituri repezite sub inimă.

Lioșka o săruta și-i șoptea :

— Băiat, băiat, Nataşka, băiat să fie !

Nataşa rîdea. Frol Petrovici se închina şi ofta.

Tinerii au hotărît să se cunune după cîteva zile, ca să trăiască şi ei ca oamenii.

Nu le-a fost însă dat să aibă parte !

2

La vreo trei săptămîni după retragerea lui Antonov, Listrat s-a repezit pentru întîia oară la Dvoriki, să-şi vadă mama.

S-a strecurat în sat pe ascuns. De altfel, serviciul de informaţii anunţase că membrii comitetului din sat plecaseră în ziua aceea la o consfătuire pe judeţ asupra „momentului actual". Miliţienii dormeau ori jucau cărţi, îngrămădiţi în încăperea călduroasă a comitetului. Observatorul din clopotniţă adormise, se vede treaba, şi el. Cît despre patrule, pe acestea Listrat Grigorievici le ocoli. Trecînd prin curţi dosnice, ajunse la casa lor părăduită.

În acest sat duşmănos, pe malul unui rîuleţ prăpădit, care seca vara, se afla căsuţa lor. Listrat ştia că acolo, în dosul ferestrelor îngheţate, mama lui, singură şi bătrînă, îşi aşteaptă feciorii. Îşi aşteaptă şoimii şi, într-o tăcere posacă şi încordată, ascultă tropotul cailor.

Listrat îşi legă armăsarul sub un şopron dărîmat.

„Toate se duc de rîpă, îşi zise el. Fără bărbat, gospodăria se părăgineşte !"

Turnă ovăz în troacă, îşi suflă nasul şi intră încet în casă.

Maică-sa şedea la fereastră. Se uita în depărtare, dincolo de rîu, şi, cu un gest obişnuit, frămînta în mîini capetele basmalei ei uzate.

— Săru'mîna, măicuţă !

Bătrîna se întoarse şi o podidiră lacrimile ; pe obrazul ei pămîntiu lunecară lacrimi mari.

— Listratușka, zise ea în șoaptă, uite c-a venit Listratka. Aksinia sări de pe locul ei și începu să se învîrtească în jurul feciorului, dînd din mîini.

— Haide, haide, ajunge ! zise Listrat, cu o duioșie stîngace. Mai bine dă-mi ceva să-mbuc.

— Listratușka, feciorul mamei ! Ce să-ți dau de mîncare ? Am ciorbă de varză și mai pun și niște cașa cu lapte.

„Ocnă, își zise Listrat. Toată viața se zbate așa : a crescut doi feciori, da' nu vede nici o bucurie de la ei."

Bătrîna aduse pe masă o strachină cu ciorbă de varză ; puse o lingură, un dărab de pîine și-și aținti ochii umezi și fericiți asupra feciorului.

Ce viață amărîtă ! Bătrîna se numea Aksinia, însă oamenii îi uitaseră de mult numele. Pentru că avea un glas răgușit și repezit, fusese poreclită „Răgușita", iar pentru soarta ei nefericită și vitregă, îi ziceau „Ocnă".

N-a avut noroc în viață. Bărbatu-său, un bețiv și un ticălos, i-a nenorocit sufletul. Feciorii au plecat la război.

I-au lăcrimat mult ochii. Umerii uscați i se zguduiau în hohote de plîns. Viața îi e tot mai amară, zîmbetul tot mai rar.

Listrat mînca și o întreba fără grabă de noutățile din sat. Se simțea bine. Nu voia să știe că după un ceas avea să plece din nou în depărtările înnegurate și înfrigurate, că va trebui din nou să fie cu băgare de seamă, cu ochii la dușman.

3

Ușa se deschise cu un scîrțîit și intră Lioșka. Purta o căciulă cu o dungă verde de-a curmezișul, o podiovcă strîmtă și era înarmat. El intră și îndreptă revolverul spre Listrat.

— Lasă-te de-astea, îi zise Listrat şi luă o lingură de caşa. Hai, astîmpără-te ţi-am spus, că ştiu şi eu să trag.

Bătrîna, care încremenise în prima clipă, scoase un ţipăt. Sări apoi în sus şi începu să alerge iarăşi şi să se frămînte. Zîmbi şi pe obrajii ei palizi curseră din nou lacrimi.

— Lionea, Lioşenka, Lionicika... Doamne, uite c-au venit băieţii, uite-i la un loc. Dezbracă-te, feciorul mamei. Listratka, nu se-atinge el de tine. Să nu te-atingi de el, Listratuşka. N-o să te-atingi de el, nu ?

Ba se uita rugătoare la Listrat, ba-l trăgea de podiovcă pe mezinul Lioşka, cu obrajii rumeni şi fără mustăţi ; ba se apuca să-i desfacă cingătoarea cu mîinile ei tremurînde, ba dădea fuga iarăşi la Listrat.

Listrat îşi şterse mustăţile şi privi aspru la fratele său.

— Ei, ce-ai rămas aşa ? Stai jos. Ţi-e foame ? Ai picat tocmai bine la masă. Doar n-o să tragem unul în altul în casă ; că şi-aşa, de-abia se ţine.

Lioşka se uită neîncrezător la frate-său. Îşi scoase grăbit căciula, puse pistolul în toc şi, adresîndu-se maică-si, spuse :

— Ce mai întîlnire, mamă, mamă ! E, acum s-ar cuveni să bem ceva !

— Am, am o sticluţă, zise Aksinia, cu glasul ei răguşit.

— Ce, nu mi-ai văzut calul ? întrebă Listrat.

— Nu, că eu mi-am legat calul în dosul casei.

— I-auzi, afurisitul, se încruntă Listrat. Tu intri-n casă şi calul îl laşi în frig... Da' calul nu vrea să mănînce ?... Stai, stai, strigă el, văzînd că Lioşka se ridică. Mă duc eu să-l bag în grajd. Ovăz ai ?

— Noi nu jefuim ovăzul de la ţărani. Asta-i treaba voastră. Noi nu ne-atingem de ţăran.

Lioşka strîmbă cu ciudă din gură, iar Listrat rîse.

— Ei, hai, nu te supăra ! Îi aperi pe ţărani, ai ? Să ştii că nouă ni s-a dat ovăz. Şi ieşi din casă.

— Bine-am mai nimerit, zise Lioşka. Se vede treaba că o să ne despărţim cu mîinile de păr.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, Lioniuşka, îi spun eu lui Listratka, îi poruncesc eu să nu se-atingă de tine, îl linişti bătrîna.

Lioşka îşi scoase haina şi-şi îndreptă cămaşa brodată cu arnici. Îşi pieptănă buclele în faţa unui ciob de oglindă. Se uită chiorîş la „Browning"-ul lăsat cu nepăsare de Listrat, şi, scoţînd din toc „Smith"-ul, vechitura lui de pistol, îl vîrî în buzunarul pantalonilor bufanţi, de piele. Cînd intră Listrat în casă, Lioşka înghiţea ciorba de varză. Pe masă era o sticlă de basamac, iar mama tăia într-o strachină nişte castraveţi muraţi.

— Ai cal bun, zise Listrat, încălzindu-şi la sobă mîinile îngheţate. De mult îl ai?

— De astă-toamnă. Am fost într-o recunoaştere, lîngă Sampur, şi-am curăţat pe unu' de-ai voştri. Calul i l-am luat cu şa cu tot. Numai că se bate la picioare.

— Bun cal, repetă Listrat şi, măsurîndu-l pe frate-său cu privirea, zise: Tot fudul, apărătorule? Te-au rugat ţăranii să-i aperi sau o faci tu, de capul tău?

Roşind, Lioşka răspunse:

— Noi luptăm pentru libertatea ţăranului.

— Auzi, auzi, rîse Listrat, va să zică şi voi tot pentru libertate? Ia te uită cum ne-am potrivit: şi tu lupţi pentru libertatea ţăranului şi eu la fel. Şi ne batem unul cu altul. Cum vine asta?

Lioşka nu găsi ce să-i spună.

— Asta-i, Lioşka. Tu ce grad ai la Antonov, ce funcţie banditească deţii, ai?

— Ia-o mai încet. Las-o mai moale cu „bandiţii". Sînt în formaţiile de ordine interioară, zise cu îngîmfare Lioşka, lingînd lingura. Noi avem şefi tari, nu ca ai voştri. Comandantul nostru e Storojev, Piotr Ivanovici. Eu sînt în serviciul lui.

— Da? Va să zică chiar la stăpînul tău? Tot îţi mai cauţi stăpîni? Nu poţi trăi fără ei?

Lioşka nu răspunse nici de data aceasta.

Listrat era înciudat.

— Spuneai că luptați pentru libertate. Nu cumva luptați și pentru libertatea lui Piotr Ivanovici? Ca să tocmească patru argați în loc de trei? Iar noi să ne băgăm iară slugi la el?

Grăbită parcă de teama că n-o s-o asculte nimeni, mama începu a se plînge că Piotr Ivanovici i-a dat pentru slujba lui Alioșka cincisprezece puduri de făină, dar mucegăită. Acum, nu trece zi ca Praskovia să nu-i pomenească de datorie și să n-o facă de rîs cu vorbe de ocară.

Lioșka se îmbujoră de mînie, iar Listrat mișcă numai din sprînceană și își privi pieziș fratele.

— Ei, hai să bem! zise el aspru. Să bem pentru libertate, frate, ai? La dracu', ce fel de libertate e-acum, roșie sau verde?

Lioșka turnă basamac în paharele cu sticla tulbure. Listrat duse paharul la nas, apoi, dînd capul pe spate, bău lichidul tare și aromat și mușcă dintr-un castravete.

— Îi tragi bine cu băutura, zise entuziasmat Lioșka.

— Sînt deprins. Degeaba am fost eu șase ani lăcătuș la Țarițîn? Acolo oamenii beau zdravăn. La Țarițîn ți se umple gîtul de praf și trebuie să-l speli. Acolo, frate, oamenii știu să bea, da' știu să și lupte.

Frații tăcură.

— Rău ai făcut că n-ai venit cu mine la Țarițîn, continuă Listrat. Zău, așa, rău ai făcut. Dacă veneai la Țarițîn acum doi ani, în toamnă, vedeai oameni adevărați. Acum, Lenin a trimis la Tambov un comisar cu misiune specială, pe tovarășul Antonov-Ovseenko. Ce om deștept! Stai numai că le-arată el stăpînilor voștri: praful o să se aleagă de ei! A pus el pe fugă armate întregi, cît despre armata voastră de chiaburi, o face praf dintr-o mișcare. Ce șleahtă!

Lioșka vru să-i răspundă ceva de ocară, ceva care să-l supere pe Listrat, să-l facă să-și iasă din fire. Închise ochii pe jumătate, strîmbă gura a zîmbet, dar nu găsea cuvintele de ocară.

— Nouă ne ţine partea norodul, bolborosi el. Şi noi ţinem partea norodului. Noi luptăm pentru pămînt. Asta-i.

Listrat rîse cu hohote.

— Ia te uită, zise Listrat tare. El luptă pentru pămîntul lui Piotr Ivanovici !

— Pămînt pentru toţi ţăranii, se încruntă Lioşka. Voi aţi luat pămîntul de la ţărani şi l-aţi dat sovhozurilor !

— Nu cumva ai fost şi tu obijduit cu pămîntul ? Ţi s-a luat şi ţie pămîntul ? Că mult pămînt aveai, nu ? Uită-te, măicuţă, la luptătorul ăsta pentru cauza ţărănimii ! Ai născut un prost, ca să-i porţi de grijă. În alte gubernii oamenii se pregătesc în bună rînduială de primăvară. Dar aici, la voi, nătărăilor, trebuie să umblăm să vă potolim. Halal luptători !

Lioşka îşi ieşi din sărite.

— Să nu te-atingi de noi ! strigă el şi ochii i se injectară de sînge. Eu nu mă ating de-ai tăi şi tu să nu te-atingi de-ai mei. Bea-ţi basamacul şi taci din gură. O să se sfîrşească repede cu voi şi-n alte gubernii. Stai, o să-ţi vină şi ţie rîndul să te spînzure.

— Nu mai spune ! rîse Listrat şi îşi turnă basamac în pahar. Nu cumva mi se apropie sfîrşitul ? Ca rudă, să-mi alegi un plop mai frumuşel, Lioşka ; te roagă şi măicuţa ! Închină-te feciorașului, măicuţă, că-l bate gîndul să-şi spînzure fratele.

Listrat hohoti atît de vesel, încît se înveseli şi Lioşka. Mama şedea şi nu înţelegea nimic din vorba lor. Dar parcă puteai înţelege ceva, cînd în fiecare zi tot trec oameni şi se mînie unii pe alţii, iar fiecare îşi laudă cauza lui dreaptă...

Însă atunci cînd Listrat îşi bătea joc de Piotr Ivanovici, Aksinia se şi bucura, se şi cutremura. Piotr Ivanovici i se părea stăpîn pe veci şi credea că pe veci copiii ei vor trebui să argăţească la el : cinci ani muncise din greu Listrat ; Aksiutka se ducea acolo să spele duşumelele. Apoi s-a dus şi Lioşka să argăţească la Piotr Ivanovici.

— Toţi ţăranii îi sînt datori, îi şopti ea lui Listrat, speriată. Dacă vrea el, uite-aşa poate strînge tot satul, şi Aksinia îşi strînse degetele în pumnul ei slab.

Zîmbind, Listrat o privi cum şedea ghemuită şi nenorocită. Îşi aminti : cu mulţi ani în urmă, într-o dimineaţă — era copil pe atunci — ea îl dusese la Piotr Ivanovici, care stătea în cerdacul casei. De-abia ascultase rugămintea Aksiniei de a-i face băiatul om şi îi spusese cu o voce de bas :

— Nu-i nici o treabă. Numai mîncarea cît face. Ei, hai, lasă-l, fie, că tare mai sînteţi săraci. Domnul ne porunceşte să nu uităm de cei nevoiaşi. Numai să nu-şi facă de cap, că eu sînt aspru şi cînd dau una, nu mai poţi şedea.

Listrat îşi aduse aminte de asta. Se încruntă. Muşchii obrazului îi tresăriră şi zise :

— Cînd l-om strînge noi în pumn, o să iasă untul din Piotr Ivanovici al vostru. Născociţi stăpîni, iar ei îşi bat joc de voi.

Lioşka, care începuse să se ameţească, bău basamacul alene. Listrat îşi răsuci maşinal o ţigară.

— Aveţi mulţi oameni în detaşamentul lui Storojev ? îl întrebă pe Lioşka.

Acesta tresări, apoi rîse încet.

— Văzuşi, mamă, ce băiat isteţ ? Vrea să mă facă spion la beţie. Şi mai spui că mi-e frate mai mare !

Listrat ridică asupra lui o privire plină de amărăciune.

— Voi de ce bateţi oamenii ? strigă Lioşka.

— N-am sărit noi cei dintîi la bătaie, zise Listrat furios. N-am început noi bătaia, ci alde Piotr Ivanovici. De necaz, ăştia şi-au pierdut capul şi-au început să gîndească cu burta. Au simţit, ticăloşii, că s-a sfîrşit cu stăpînirea lor. Au vrut război ? Dacă-au sărit la bătaie, acum să nu se vaite. Am vrut să luăm de pe ei numai untura, dar acum o să le scoatem tot sîngele lor spurcat.

Listrat izbi cu pumnul în masă. Se lovi şi se înfurie şi mai mult.

— Ptiu, drăcie, rîse Lioşka. Ce mai orator! Să vedem cum o să vorbiţi, cînd or ajunge lucrurile la sfîrşit. Sînteţi meşteri să jefuiţi şi să spuneţi că ţineţi partea celor săraci.

Fără a-şi întoarce capul, Listrat îl întrebă :

— Dar tu cui îi ţii partea? Ai spus că şi tu ţii partea celor săraci!

— A celor săraci, de bună seamă; noi toţi ţinem partea celor săraci!

— Şi Piotr Ivanovici ţine partea celor săraci?

— Ce tot o ţii una — Piotr Ivanovici şi iar Piotr Ivanovici? Nu Piotr Ivanovici e capul! Noi îl mai avem şi pe Antonov! El a stat şi la ocnă!

— Antonov are şi el un stăpîn şi stăpînul lui este Piotr Ivanovici. Listrat îi făcu iar semn cu ochiul lui Lioşka. Pînă la o vreme, Antonov al vostru a stat ca un căţeluş legat de lanţ la de-alde Piotr Ivanovici. Acum i s-a dat drumul : na, latră şi muşcă puterea sovietică, An-to-nov! Multe nu putea face Antonov al vostru fără chiaburi şi fără proştii de voi!...

Listrat icni, îşi bău basamacul, apucă cu degetele bucăţelele de castraveţi care mai rămăseseră şi le vîrî în gură. Apoi zîmbi şi-i spuse lui Lioşka într-o doară :

— Mai ţii minte cum te bătea Piotr Ivanovici? Ţii minte cînd te-a prins în prun, ai? Pe urmă te-a bătut şi mama, ca să nu furi. Ţi-am mai adăugat şi eu ceva, ca să-nveţi că atunci cînd te bate careva, să dai şi tu. Eh, tu, Bătutule! rîse Listrat. Ţi se mai spune şi acum Bătutu?

Lioşka se făcu stacojiu.

— Lasă-mă-n pace!

— Bătutu, ha-ha-ha! rîdea de se prăpădea Listrat. Of, că nu mai pot! Piotr Ivanovici îl bătea, iar el luptă pentru libertatea lui! Ha-ha-ha!

— Lasă-mă-n pace! strigă din nou Lioşka, punînd mîna pe carabină. Să nu mă scoţi din fire, că acuşi te trimit pe lumea-ailaltă.

Lui Listrat i se făcu milă de frate-său.

— Ei hai, bine. Aoleu, da' nervos mai ești. Și cînd te gîndești că nu ești decît un puști! Ar trebui să te-nsori, și tu te războiești!

— Păi așa am de gînd, zise ursuz Lioșka.

— Ei, auziși, măicuță, Lioșka are de gînd să se-nsoare! vorbi Listrat cu blîndețe și zîmbi pe sub mustața bogată și bălaie. Cu cine, Lioșka, cu cine?

— Natașa lui Frol Baiev.

— O știu, o știu, spuse Listrat. E o fată minunată, măicuță. Și Frol Petrovici e om de treabă, gospodar.

— Am venit să mă sfătuiesc cu măicuța, adăugă Lioșka, roșind. Aș vrea s-o aduc aici, c-a rămas grea.

Aksinia zîmbi.

— Însoară-te, însoară-te, spuse încet Listrat. Nu mai e mult și sfîrșim războiul. Toate-o să se aranjeze. Și eu mă-nsor, cînd s-o sfîrși pacostea asta. Am și eu o mîndră la Țarițîn. Listrat zîmbi încurcat. De cinci ori ne-am pregătit să ne cununăm. Și cum venea ziua hotărîtă, hop, trebuia să mă duc la luptă... Da' nu-i nimic, și pe ulița noastră o să fie sărbătoare. Listrat tăcu. Și acum, hai, frățioare, să vedem de cai. E vremea să plec.

4

În grajdul vechi, o vițea rumega fîn. Alături, stăteau în bună pace, unul lîngă altul, caii înșeuați.

Listrat lovi cu blîndețe iapa sură rotată a lui Lioșka și-l sfătui:

— Să n-o adăpi fără socoteală! Nu care cumva să nenorocești un cal ca ăsta. Pentru gospodărie e-o comoară. Uite ce piept are; dacă-l pui la plug, bună treabă ți-ar face.

Cînd vorbi de arat, glasul lui Listrat se făcu parcă mai cald. Lioșka simți că lui Listrat îi era tare dor de gospodărie, și i se făcu și lui poftă să meargă într-o

dimineață cu rouă pe urmele plugului, prin brazda răcoroasă și afînată.

— Și de ce s-or fi încăierat oamenii ? șopti el.

— Tu întreabă-i pe-ai tăi, întreabă-i unde s-au vîrît, cu cine s-au luat la bătaie ? Și tu, nătărăule, întreabă-te la fel. Zici că aperi sărăcimea !

— Lupt pentru sărăcime, zise Lioșka și vru să-l audă pe Listrat spunînd ceva ce n-a spus încă, ceva nelămurit, dar foarte însemnat.

— Nătărăule, de te-ai dus să lupți pentru sărăcime, atunci n-ai nimerit unde trebuia, rîse Listrat. Ar trebui să vii la noi, dacă vrei să lupți pentru sărăcime. Ia gîndește-te, mulți săraci sînt la voi ?

Lioșka tăcea. Se uita cum Listrat îndrepta cu îndemînare șaua pe cal, cum slăbea chinga și pipăia cu pricepere burta, pieptul și picioarele calului.

— Bun cal ! zise el. Clasa-ntîi ! Aș face schimb cu tine.

Lioșka ar fi vrut să-i facă plăcere fratelui său.

— Hai, Listratka ! Dă-mi mie calul tău ! Mi-i că eu îmi stric iapa, dar tu poate c-o s-o păstrezi pînă s-o face pace.

Listrat se uită disprețuitor la Lioșka.

— Halal oaste ! Ce ostaș e ăla care poate să-și schimbe calul de luptă ? Eu m-am deprins cu calul și nu mă pot despărți de el. Mă cunoaște și simte ce vreau de la el... Și tu-mi ceri să-l schimb ! Ce dracu' vă-nvață acolo, pe voi, proștilor ?

Lioșka nu mai putu să rabde și strigă :

— Da ce ne tot ocărăști ?

— Vă ocărăsc, zise aspru Listrat, pentru că sînteți proști, nu glumă. Cu cine v-ați luat voi la harță, te-ntreb ? Bine, ați cucerit gubernia asta și-o să mai cuceriți încă trei ; nouă ne mai rămîn însă cincizeci. Noi nu vrem sînge. Așteptăm ca țăranul să vă cunoască bine, să simtă lupul din voi. Așteaptă puțin, cînd o să vă strîngem zdravăn, o să scheunați !

Lioșka țipă iarăși atît de mîniat încît vițeaua se opri din rumegat, iar armăsarul nervos al lui Listrat își ciuli urechile.

— Vă pricepeți la de-alde astea !

— Auzi colea, îl zădărî Listrat, pe de-alde ăştia să nu-i strîngi, că dai de bucluc.

— Lasă glumele, făcu Lioşka, roşindu-se la faţă. Tot rîzi de mine, dar de spus nu-mi spui : voi pentru ce luptaţi ? Ce vă trebuie ?

Listrat luă din iesle un fir de iarbă, îl roase în dinţi şi zise gînditor :

— E-adevărat că nu ţi-am spus. Credeam că sîntem din acelaşi cuib şi le ştim pe toate deopotrivă. Cuibul însă văd că-i unul, dar puii îs feluriţi. Ce vrem noi, Aleksei Grigorievici ? Ai văzut-o pe maică-ta cum lăcrimează toată viaţa ei ? Asta o ştii ? Noi vrem să strîngem toate lacrimile astea ale tuturor mamelor într-o cadă şi să-l înecăm într-însa pe Piotr Ivanovici, ca să nu mai rămînă nici sămînţă de-alde ăştia. Ai înţeles ?

— Şi pe noi, tot în cadă ? întrebă Lioşka, bîlbîindu-se şi uitîndu-se într-o parte.

— De ce ? Voi vă tot vîrîţi botul peste tot, ca nişte pisoi orbi şi tot numai în ungher nimeriţi. Asta-i. Şi adăugă : Ei, Lioşka, am stat de vorbă, acum e timpul să plec. Spune-mi, nu sînt oameni de-ai voştri pe-aproape ?

— Nimeni. S-o iei spre Molceanovo, că pe-acolo nu-i nimeni.

Fraţii intrară în casă, se încinseră, îşi aranjară armele. Lioşka îşi scoase, roşindu-se, pistolul din pantaloni. Listrat îl observă :

— Hei, pungaşule ! Ai văzut, măicuţă ? Sluţenia asta a ta se temea de mine şi ţinea pistolul în buzunar.

Lioşka rîse în silă şi zise :

— Cine vă poate şti pe voi ? Umblă zvonul că făgăduiţi să nu vă atingeţi de cei care vi se predau şi, cînd colo, nici una, nici două, îi şi puneţi la zid. Cine să vă mai creadă !

— Tu vino la noi, zise Listrat, strîngînd din ochi ; poate că vorbele cu zidul nu-s decît minciuni.

Lioşka rîse.

— Ţi-ai găsit şi tu să mă-nveţi. Eu îmi ştiu drumul meu.

— Mă, puştiule, rîse Listrat. Sint fel şi fel de drumuri, Lioşka : unele drepte, altele strîmbe... Ei, am plecat ! Rămîi cu bine, măicuţă, rămîi cu bine, Lioşka, şi dacă ne-o fi dat să ne-ntîlnim în luptă, să nu te superi, că în luptă capul se înfierbîntă şi nu simte sîngele de frate. Listrat zîmbi şi îşi zise : „E tînăr, bată-l norocul, şi-o să se prăpădească de pomană".

5

Mama rămase în prag şi se uita cum fulguiala albă de zăpadă îi ascundea feciorii de privirile ei.

Fraţii ajunseră la rîu, se salutară cu un semn din cap şi se despărţiră.

Lui Lioşka i se strînse inima şi simţi un nod în gît. Mergea la pas, oftînd din greu şi gîndindu-se la întîlnirea cu fratele său. Simţea că i se rupsese parcă ceva înlăuntru.

Apoi îşi aduse aminte de Piotr Ivanovici. Se deprinsese cu ocările şi asprimea lui, ca şi cum aşa ar fi fost firesc să fie. Însă maică-sa îi spusese de făină şi inima îi tresări de ciudă.

După aceea, Lioşka îşi aduse aminte cum s-a dus el la Antonov. Pînă acum nu se gîndise la asta, n-avusese de ce să se gîndească. I se părea că aşa trebuie să fie, fiindcă el venise în familia lui Piotr Ivanovici de mic şi argăţise acolo de la vîrsta de şapte ani. Iar cînd acesta s-a dus la Antonov, unde şi-a luat şi nepoţii şi prietenii, Lioşka s-a dus cu dînşii ; dar de ce, nici nu voia să se gîndească. Acum îi era silă să se gîndească la asta, dar nu-i ieşeau din cap cuvintele usturătoare ale lui Listrat.

— Ei drăcie, zise el înciudat, cine mi l-o fi scos în cale !

Întoarse capul. În depărtare îl vedea pe Listrat, care se îndrepta spre cătunul Molceanovo. Lioşka se ridică în scări şi văzu că frate-său descălecase şi

trebăluia ceva la şa; mai stătu aşa, pe gînduri, apoi dădu din mînă şi, smucind frîul, porni încet mai departe.

„I s-a rupt ceva?" gîndi Lioşka şi vru să-şi ajungă fratele din urmă. Observă însă, în depărtare, nişte călăreţi. Îşi recunoscu detaşamentul. În frunte călărea, pe iapa lui bălţată, Storojev.

„Îl urmăresc pe Listratka, îşi zise Lioşka, neliniştit. Vor să-l ucidă pe Listratka."

Lioşka înfipse pintenii în coastele iepei şi se avîntă în întîmpinarea detaşamentului.

Storojev opri iapa, se uită la Lioşka şi-l întrebă, mestecînd din buze:

— Ce tot umbli haimana?

— Păi nu m-am învoit? îl repezi Lioşka. De ce faci gălăgie?

Storojev gîfîia. Din cai ieşeau aburi. Merseseră repede; se vede treaba că se grăbeau. Oamenii, bucuroşi de popas, îşi aprinseră ţigările şi se uitau la Lioşka.

— Listratka a fost în sat? întrebă Storojev.

„Asta-i", îi fulgeră prin gînd şi deodată, de parcă ar fi încremenit, Lioşka răspunse:

— A fost. A fost la mama.

— Şi tu?

— Şi eu.

— Aşa-a, Aleksei Grigorievici. Va să zică v-aţi văzut cu frăţiorul. La despărţire v-aţi sărutat...

— Da' ce, era să tragem unul în altul, în casă? Şi-aşa casa abia se ţine, repetă Lioşka cuvintele lui Listrat. Ajunge atîta război, mama lui...

Storojev se uită iscoditor la Lioşka, dar acesta şedea liniştit, în şa, frămîntînd frîul în mînă.

— Unde s-a dus? întrebă parcă într-o doară Piotr Ivanovici.

— Listratka? S-a dus înspre Greaznoe.

„Nu minte", hotărî Storojev şi porunci grăbit:

— Daţi-i drumul, băieţi, la Greaznoe, poate puneţi mîna pe vrăbioi. Eu mă reped pînă-n sat. Mergi şi tu cu mine, Lioşka, nu se cade să te duci în urmărirea fratelui tău.

Mergeau în tăcere. Lioşka îl vedea în gînd pe Listrat, care-şi ducea încet calul de căpăstru.

Piotr Ivanovici se întoarse spre Lioşka :

— Mama trăieşte ? Tot răguşită e ? Cînd are de gînd să-mi dea datoria ? Vezi, adă-i aminte.

Lioşka rămase tăcut.

— Auzi ? Cu tine vorbesc. Toţi vreţi să vă împrumutaţi, da' uitaţi de datorii.

— Ce, crezi că o să te pricopseşti numai cu-atîta ? spuse repezit Lioşka.

— Ce-ai spus ? întrebă Storojev şi-şi opri calul.

Lioşka o luă înaintea lui Storojev şi se întoarse cu faţa spre el.

În depărtare, învăluit în zăpadă, detaşamentul dispărea în trap.

— Ce-ai auzit, asta am spus, izbucni Lioşka, prea de tot eşti lacom ! N-ar trebui să-ţi baţi joc de bătrînă. Mai trebuie să ai şi milă de om.

— Milă de voi, cîinilor, izbucni Storojev şi obrazul stîng i se cutremură. Pînă la urmă o să ne suciţi şi gîtul ! Ne-a fost milă, în nouă sute şaptesprezece, iar acum nu mai putem scăpa de voi !

Îşi vîrî în buzunar degetele tremurătoare, scoase punga cu tutun, îşi răsuci o ţigară, o aprinse, trase adînc fumul şi zise în încheiere :

— De oameni ca voi nu trebuie să ai milă, trebuie să-i înveţi minte !

Lui Lioşka i se tăie răsuflarea.

— Cine v-a mai ales şi pe voi învăţători ? Învăţător... Învăţători ca voi, roşii îi pun la zid cu zecile, ca să nu mai înveţe pe nimeni.

Storojev scoase o exclamaţie şi scăpă ţigara ; gura i se strîmbă.

— Ah, ticălosule ! urlă el. Asta-i de la frate-tău ! Te-am bătut prea puţin, mai na !

Ridică cravaşa şi-l lovi pe Lioşka de sus în jos, peste faţă. Strîngînd apoi frîul, îndemnă calul şi zise, întorcîndu-şi capul :

— Poate acum o să-ţi bagi minţile-n cap, fecior de cîine, Bătutule !

„Bătutu', îl fulgeră prin gînd pe Lioşka. Bătutu', Bătutu', îşi aduse el aminte cum strigau băieţii... Bătutule, hei, Bătutule!"

Lioşka, care nu-şi revenise încă din tulburare, se uită pe urma lui Storojev şi îşi zise: „Lasă, cînd om fi între patru ochi îl pocnesc odată, şi termin cu el".

Însă tulburarea îi trecu deodată. Se simţi uşurat şi liber; iar ceea ce-l chinuia pe el, se lămurise foarte simplu, şi, mai cu seamă, foarte repede.

— Ticălosul, murmură el, ştergîndu-şi sîngele de pe faţă. Că bine m-a atins. Grea mînă mai are!

6

Seara, tîrziu, în dreptul cătunului Molceanovo, Lioşka îl ajunse pe Listrat.

— Ei? îl întrebă Listrat, observînd pe faţa fratelui său o dungă roşiatică şi înţelegînd totul.

— Să mergem, îi răspunse, surd, Lioşka. Mă predau.

Prin ceaţa cenuşie, răzbăteau zorile spălăcite ale dimineţii, cînd Lioşka şi Listrat văzură în depărtare silueta elevatorului. El le făcea semn din ochiul lui roşu, arătîndu-le drumul spre o odihnă apropiată şi dorită.

Lioşka călărea tăcut înaintea lui Listrat. Listrat îşi răsucea mustaţa bălaie.

— Nu ţi-e frică?

— Nu, îi răspunse simplu Lioşka, totuna mi-i!

— Mă mir că nu l-ai ucis! Eu n-aş fi putut răbda. Nu cumva ţi-a fost milă de el?

Lioşka veni alături de Listrat.

— N-am vrut, Listratka, să trag în el pe la spate. Vreau să-l prind. Şi atunci, o să-l privesc în ochi şi o să-l împuşc. Vreau să mă uit în ochii lui cînd o crăpa.

Şi iată că elevatorul s-a apropiat tare de tot.

Lioşka îşi opri iapa, îşi scoase căciula, carabina, revolverul şi le dădu lui Listrat.

— Ţine, zise el surd şi adăugă: Listratka, leagă-mi mîinile, te rog, pentru numele lui Dumnezeu. Leagă-mă, că mi-e teamă să nu mă-ntorc înapoi...

Listrat văzu ochii serioşi şi rugători ai fratelui său. Scoase din buzunar o curea de rezervă de la şa şi-i legă mîinile strîns la spate.

— Gata, zise el zîmbind, haida.

CAPITOLUL AL ŞASELEA

1

Într-o dimineaţă — era pe la începutul lui februarie — Frol Petrovici îi spuse Nataşei că se duce la Greaznoe, la soră-sa, o văduvă, ca să-i dea o mînă de ajutor în gospodărie, şi-acolo poate o să mai zăbovească; îi porunci să aibă grijă de casă şi pe copilaşii lui Andrei Andreevici să nu-i lase în voia soartei, să îngrijească bine de iapa lăsată de roşii. Apoi se aşeză şi rămase o vreme tăcut; după aceea făcu trei mătănii adînci înaintea icoanelor, îşi luă bocceluţa cu un dărab de pîine şi trei cepe şi plecă.

Ocolind satele, mergînd prin vîlcele şi pe drumuri puţin umblate, Frol Petrovici se îndreptă spre Tokarevka, la Listrat. Detaşamentul comunist se întărise bine pe vechiul loc.

În apropiere de staţie, Frol Petrovici se întîlni cu Saşka Cikin, care îl duse la comandamentul instalat într-un vagon de marfă. La telefon era Nikita Semionovici; într-un ungher, lungit pe un pat de scînduri, se afla Fedka.

Frol Petrovici îşi scoase căciula şi căută cu ochii icoana.

— Nu căuta, Frol Petrovici ; marfa asta lipsește ! glumi vizitiul.

— Ești un răzvrătit, Nikita ! zise Frol Petrovici și se întoarse cu fața către ungherul din dreapta, își făcu semnul crucii, se așeză și rămase tăcut.

— Cu ce ocazie pe la noi ? îl întrebă fără bunăvoință Nikita Semionovici.

— M-am săturat, Nikita ! Nici nu mai știu cîte nopți n-am dormit, vorbi cu amărăciune Frol Petrovici. Mai întîi și-ntîi s-a prăpădit bunul meu prieten Andrei. Afară de asta, m-a amăgit Antonov. M-a amăgit, m-a amăgit, nu-mi spune că nu ! strigă Frol Petrovici la Nikita Semionovici, deși acesta n-avea de gînd să-l contrazică.

— Da. Vizitiul zîmbi. Mult ai chibzuit, Frol Petrovici. Mult ai mai socotit pînă să pricepi, frățioare !

— Tu la ce rînjești ? De-aia venii aici, să-mi arătați voi adevărul. Da' văd că rîzi de mine ! Hai, răspunde-mi !

— Sînteți niște tonți, asta-ți spun !

— Proști, nu glumă ! zise și Fedea, căscînd.

— Ne-e ! izbucni Frol Petrovici. Nu sîntem proști ! Sîntem oameni întunecați, nu știm unde-i adevărul ! Rămase o vreme tăcut. Apoi adăugă : Listrat Grigorievici unde-i ?

— Trebuie să pice și el. Adineauri veni de la Tambov.

— Aha ! Frol Petrovici se uită chiorîș la Nikita Semionovici. Da' de prietenul meu, de Andrei Andreevici, n-ai auzit cumva ?

Nikita Semionovici nu știa nimic de Andrei. Pe ușă intră Listrat.

2

Salutîndu-l pe Listrat, Frol Petrovici întrebă :

— Ia zi, Listrat Grigorievici, Moscova mai e a voastră ?

Listrat se uită, nedumerit, la Frol Petrovici:
— Ce, te-ai scrîntit la cap?
— Tu să-mi spui a cui e! La noi se vorbeşte că partidul vostru s-ar fi ridicat împotriva lui Lenin. Popii fac slujbe. E zarvă mare.
— Degeaba! rîse Listrat. Ar trebui să slujească parastase, Frol Petrovici.
— O-o! Pentru cine?
— Pentru Antonov, pentru Antonov. Îşi dă duhul.
— Lasă-te de glume! se îmbufnă Frol Petrovici. Antonov!... Antonov e bine, sănătos şi voinic.
— Nu-i nimic, i-o întoarse Listrat. Las' să-şi mai facă de cap înainte de moarte. Ca mîine facem noi ordine aici. Ascultă, începu el cu însufleţire, Lenin l-a trimis la Tambov pe Antonov-Ovseenko, împuternicit din partea autorităţilor şi-a partidului. U-u, priceput om! Cînd eram în garda roşie la Piter, am fost sub comanda lui. O să-i arate el lui Antonov al vostru!...
— Văd că ai curaj! rosti Frol Petrovici, ascunzîndu-şi admiraţia pentru trupul bine legat al lui Listrat şi pentru ochii care ardeau. Nu cumva ai adus o armată încoace?
— Nu-i chiar o armată, dar ne-au trimis întăriri. Am adus mitraliere, tunuri, provizii.
— Tunuri, mitraliere? repetă Frol Petrovici, întunecîndu-se. Nu, Grigorievici, nu asta voiam eu să aud de la tine. Care va să zică, iarăşi vărsare de sînge?
— Fără vărsare de sînge nu se poate, observă posac Listrat. Dar nici pacea nu-i departe. Tovarăşul Ovseenko i-a adunat pe comuniştii din toate judeţele, le-a arătat care-i situaţia... Duceţi-vă, cică, acasă, şi liniştiţi oamenii, ca să se pregătească de arat, că avem mare nevoie de pîine. Şi a mai spus că în curînd o să vină o mare uşurare pentru ţăran.
— Care? se însufleţi Frol Petrovici.
— Se aude că o să desfiinţeze razviorstka.
— Atunci s-a sfîrşit cu Antonov, spuse Nikita Semionovici.

— Nu cred, nu cred! îi scăpă lui Frol Petrovici.

— Treaba dumitale! În curînd, țăranii vor fi chemați la Tambov, la o conferință. Acolo o să se anunțe, probabil, ușurările astea. Tovarășul Ovseenko a spus că-i scrie despre asta o hîrtie lui Lenin.

— Iar hîrtie! șopti mîhnit Frol Petrovici. Ei, uite ce-i... Hîrtiile ca hîrtiile, eu însă trebuie să aud ce vorbește Lenin despre țăran. La el o să mă duc. Și mi se sfîșie inima și din pricina lui Andrei. S-a prăpădit omul degeaba. O să-i spun lui Lenin să-l caute pe Andrei, că nu plec fără el. Și ce-am zis, o să și fac. Vorba mea-i sfîntă.

— Despre Andrei n-ai ce să vorbești cu Lenin, Andrei e la Tambov, la-nchisoare.

Frol Petrovici scoase o exclamație.

— De ce?

— A fost în comitet, de-aia; se încruntă Listrat. I-am amintit eu tovarășului Ovseenko de dînsul. L-au amăgit, am zis; altfel omul este nevinovat. Mi-a spus că o să vadă.

— Auzi, la închisoare, sărmanul! rosti cu amărăciune Frol Petrovici. Mă duc eu în persoană la Antonov ăsta al vostru ș-o să bat cu pumnul în masă, ca să-i dea îndată drumul lui Andrei. Iar de la el mă duc la Lenin.

— Te lămurește el tovarășul Antonov-Ovseenko și fără Lenin, cap tare ce ești! observă Listrat, zîmbind.

— Voi îl aveți pe Antonov al vostru, noi îl avem pe-al nostru. Eu nu cred în nici un fel de Antonovi. Și să nu mă contrazici.

Listrat dădu din mîini. Nikita Semionovici interveni:

— Lasă-l să se ducă! Du-te, du-te la Lenin, Frol. Se duc mulți la el.

— Mă duc, spuse cu încăpățînare Frol Petrovici. O să cerșesc o bucată de pîine, dar tot o să-ajung. Dar o să mă lase la el? se îndoi Frol Petrovici.

— Te lasă, îi răspunse gînditor Listrat. Auzii la Tambov că s-a dus la el un țăran căruia i-au luat vaca. Omul, de, s-a dus la Lenin. Și Lenin i-a luat din scurt pe vinovați... Vai de mama lor!

Frol Petrovici îl ascultă cu multă atenție pe Listrat:

— Care va să zică-i cam aspru?

— Da' cum credeai? Cap mare! Toate le știe — și mari și mici! Patruzeci de țări îl știu de frică. Altfel, cică-i un om simplu, mic de stat și-i place să se joace cu mingea.

— Oho! exclamă încîntat Frol Petrovici. Șade-n palate, nu?

— Care palate! Are și el, cică, o locuință așa și-așa. Da' e om de caracter! „Să mi-l lichidați, zice, pe ticălosul ăla de Antonov în doi timpi și trei mișcări!"

— Ia te uită! Și el ce-i: comunist, ori bolșevic?

— Asta te lămuresc îndată, se oferi Nikita Semionovici. Bolșevicul, Frol, e una, iar comunistu-i alta... Lenin e bolșevic, dar Listrat, uite, care e mai tînăr, care va să zică, e comunist.

— Și de ce-și zic într-altfel?

— Ca să fie o ordine, și, afară de asta, ca să se deosebească. Trebuie să-ți spun însă că tot într-acolo trag. Du-te la el, Frol, fără teamă. Du-te, întreabă-l de toate... Adicătelea, tovarășe Lenin, cînd se face pace de-a binelea, că norodul s-a săturat de-atîta război? Oamenii-ar vrea să are, să semene.

Cuvintele acestea ale omului din comună au fost rostite cu atîta dor de casă, de gospodărie și de pămînt, încît Frol Petrovici vărsă o lacrimă. După aceea spuse:

— Las' pe mine. Îi spun eu totul. Mă duc eu la el să vorbesc serios.

— Dacă vrei, te ducem noi la Tambov, îi propuse Listrat. Deseară pleacă un tren. De-acolo pînă la Moscova nu mai e mult.

— Mare bine mi-ai face, Listrat Grigorievici, se învoi grav Frol Petrovici. O să merg cînd cu trenul, cînd pe jos, ca să aflu necazurile țăranilor și să i le spun lui Lenin pe toate, așa cum sînt.

CAPITOLUL AL ȘAPTELEA

1

Dar ce face Antonov-Ovseenko, reprezentantul împuternicit al Comitetului Executiv Central, ce face comisia în care au intrat toate autoritățile superioare din Tambov și reprezentantul special al Cekăi ?

Antonoviștii mai sînt încă în plină putere, Storojevii au de gînd să însămînțeze pămîntul pe care comitetele sărăcimii l-au împărțit țăranilor săraci, Tambovul continuă să fie strîns într-un cerc de fier.

Numai naivii se miră : de ce Antonov-Ovseenko nu-și dă în vileag planurile ? De ce tace ?

Tăcerea asta e numai aparentă. E acalmia care precede uraganul, e o adunare de forțe politice și militare înaintea unei lovituri zdrobitoare.

Atîtea s-au pierdut cu răscoala țăranilor din ținutul Tambovului și atît de încîlcite sînt toate, încît o să fie nevoie de timp și de încordarea întregii voințe a partidului, pentru limpezirea apelor tulburi, pentru desfacerea nodurilor încîlcite. Acestea pot fi tăiate cu o lovitură de topor, așa cum propun ageamiii politici, care continuă să încurce ițele.

Raidul întreprins de unitățile Regiunii militare Oriol a eșuat. Dar raportul respectiv citează o cifră uluitoare : într-o singură zi au fost făcuți o mie cinci sute de prizonieri !

O mie cinci sute de prizonieri !

Însoţit de Vasiliev, Antonov-Ovseenko merge la închisoare şi-i anchetează pe prizonieri. Ce află el? Trei pătrimi din cei capturaţi sînt ţărani mijlocaşi şi săraci, care dăduseră ascultare provocărilor Uniunii şi se retrăgeau laolaltă cu grosul forţelor lui Antonov. Vladimir Aleksandrovici se uită la Vasiliev. Acesta ridică din umeri.

Reprezentantul C.E.C. se întoarce în cabinetul său, convoacă comisia împuternicită şi-i cheamă pe cei care au întocmit raportul victorios, lăudîndu-se în gura mare cu trofeele capturate — cai şi sănii ţărăneşti, avutul luat de fugari de-acasă.

A urmat o scărmăneală din partea lui Antonov-Ovseenko aşa cum nu se mai pomenise.

Comisia hotărî ca toţi ţăranii „prizonieri" să fie eliberaţi imediat şi trimişi acasă, „trofeele" să fie restituite, cei mai mult sau mai puţin suspecţi să fie interogaţi şi, dacă se va dovedi că vina lor faţă de puterea sovietică nu e prea mare, să fie eliberaţi şi ei.

Apoi Antonov-Ovseenko propuse convocarea unei conferinţe a ţăranilor.

Scrise chiar el proclamaţia către ţăranii răsculaţi:

„Tovarăşi ţărani! Se apropie primăvara, vine vremea semănatului, trebuie să ne pregătim... Pămîntul e năpădit de buruieni şi a sărăcit. Dar voi ce faceţi?... Pînă acum, de bună seamă că nici nu v-aţi gîndit la însămînţări... Dar timpul nu aşteaptă! Veniţi-vă în fire! Toată Rusia a purces la muncă şi voi trebuie să faceţi la fel! Pentru ca să ne înţelegem în privinţa aceasta, pentru ca să vă auzim ce spuneţi, să aflăm nemulţumirile voastre şi să găsim între noi acelaşi grai muncitoresc-ţărănesc, convocăm la Tambov o conferinţă a ţăranilor. Toţi delegaţii vor avea gratuit la dispoziţie hrană şi cazare bună. Fiecare sat trebuie să trimită unul sau doi reprezentanţi, aleşi de obşte. Vă făgăduim că vom discuta liber şi în bună înţelegere despre treburile şi nevoile voastre!"

Nici fraze sforăitoare, nici învinuiri neîntemeiate, nici un cuvînt de prisos care să tulbure mintea şi

așa destul de tulbure a țăranilor. Antonov-Ovseenko scria numai despre ceea ce era mai apropiat de inima țăranului. Prin cuvintele reprezentantului lor, partidul și puterea sovietică îi chemau pe țărani la muncă.

2

Coridoarele și camerele ocupate de comisia împuternicită a C.E.C. par un stup de albine. Aici e mare forfotă de dimineață și pînă-n noapte. Mișună militari și civili ; toți sînt preocupați și li se citește oboseala pe față. Aici rapoartele curg șuvoi ; Antonov-Ovseenko vrea să știe tot ce se întîmplă în cele mai îndepărtate colțișoare ale guberniei. Ajutorul său răgușește vorbind la telefon. Uneori sună dintr-o dată mai multe telefoane și el nu mai știe pe care dintre receptoare să pună mîna. În sala de așteptare își așteaptă rîndul, cu răbdare, cei chemați de împuternicitul C.E.C. ; de cealaltă parte a ușii, în cabinet, se aud voci — aci puternice și mînioase, aci ca un zumzet uniform de albine. Antonov-Ovseenko iese din cabinet, cere relații de la ajutorul său, întreabă cînd i se vor aduce șpalturile proclamației despre conferința gubernială a țăranilor ; ajutorul telefonează îndată la tipografie, de unde i se răspunde că șpalturile sînt gata, dar nu au fost încă citite de corectori. Antonov-Ovseenko spune zorit :

— Fac eu corectura, numai să mi le trimită mai repede. Telefonează la Kirsanov. Ce cantități de sămînță au acolo ?

Zbîrnîie telefoanele. Aici e marele stat-major operativ, creierul a tot ceea ce se face în gubernie ; aici se conturează amănuntele planului de zdrobire a rebeliunii. Aici pot fi văzuți comuniști, oameni viteji, care au apărat plăși întregi de bandele antonoviste, aici se adună toate rapoartele.

Doi ostaşi introduc un tînăr într-o manta. Ajutorul lui Antonov-Ovseenko intră în cabinet, apoi îl pofteşte acolo şi pe arestat. Acesta îşi trece mîinile tremurînde prin părul tuns scurt şi păşeşte peste prag. Ostaşii rămîn la uşă, cu baionetele de la armă în jos.

Trec cinci, zece minute şi arestatul iese. Pe faţa lui, plină de sudoare, stăruie un zîmbet de fericire. Ajutorul lui Antonov-Ovseenko se adresează ostaşilor :

— Nu mai am nevoie de dumneavoastră ; acest tovarăş e liber.

N-apucă bine ajutorul să se aşeze, şi de el se apropie un militar şi se prezintă :

— Moskalev, comandant de escadrilă. M-am prezentat la ordinul tovarăşului Antonov-Ovseenko.

— A, foarte bine ! Ajutorul, un bărbat tînăr şi voinic, acum istovit, pare zdrobit de povara pe care o poartă pe umeri. Schiţează un zîmbet prietenos şi strînge mîna aviatorului. Mîine veţi încărca avioanele cu proclamaţii pentru ţărani. Căutaţi să pătrundeţi cît mai adînc în spatele inamicului. Fiţi atent însă ; ştim că Antonov a ordonat să fie jupuiţi toţi aviatorii capturaţi.

Moskalev rîde.

— Nu pune el gheara pe noi, tovarăşe.

Fiind de faţă, Frol Petrovici se uită posomorît în pămînt ; îşi ridică ochii la omul acesta îmbrăcat ciudat şi clatină din cap ; „Ia te uită, nu se sperie de nimic !“ Şi bodogăneşte mai departe ceva.

— Pot pleca ? întreabă Moskalev.

— Da.

Abia părăseşte aviatorul sala de aşteptare, şi în uşă apare Antonov-Ovseenko.

— Cine-i de la Tokarevka ? Dumneata, uncheaşule ?

Frol Petrovici se ridică şi se înclină, ţinîndu-se demn. „Da-a, e cam firav ; şi Listratka mi-l zugrăvise ca pe-un voinic din poveste...“

— Poftim, poftim ! Vocea lui Antonov-Ovseenko are o intonaţie domoală, caldă şi prietenoasă. Des-

chide uşa înaintea lui Frol Petrovici, de parcă ar fi venit la dînsul cine ştie ce om de vază, apoi intră în cabinet, spunînd din mers ajutorului :

— Fă-mi legătura cu Moscova.

Un minut mai tîrziu, în cabinet se aud voci tulburate, o izbitură în masă. Ajutorul clatină din cap. Şi deodată în cabinet se face linişte. Apoi făcîndu-i un semn din cap ajutorului, în cabinet intră repede Boris Vasiliev.

3

Antonov-Ovseenko se ridică de la birou şi dădu mîna cu Vasiliev.

— Ai venit la timp ! Tocmai mă pregăteam să merg la închisoare şi voiam să-ţi telefonez. Uite, uncheaşul a ţipat la mine. Zice că un prieten al lui a fost vîrît la închisoare, aşa, nitam-nisam. Iartă-mă, tovarăşe Baiev, acum mi-aduc aminte. În adevăr, tovarăşul Betin mi-a vorbit de-un ţăran din Dvoriki. Mi-a ieşit cu totul din cap, te rog să mă ierţi !

Frol Petrovici tuşi supărat. Ţipase, în adevăr, la Antonov-Ovseenko, dar acesta îl liniştise cu cîteva vorbe, spunîndu-i că o să meargă împreună cu el la închisoare. Antonov-Ovseenko i-l prezentă lui Vasiliev :

— Frol Petrovici Baiev din Dvoriki. Zice că a fost în comitet.

Vasiliev îi strînse mîna lui Frol Petrovici, dar Frol se uită chiorîş la oamenii aceştia : prea blînd se poartă ei, ca să nu pună la cale vreo uneltire.

Secretarul comitetului gubernial scoase nişte hîrtii din servietă. N-apucă să spună o vorbă, şi telefonul sună strident, Antonov-Ovseenko luă receptorul şi ridică, în semn de avertizare, un deget.

— Bună ziua, tovarăşe Lenin. Nu, încă n-am îngheţat, rîse Antonov-Ovseenko.

Vasiliev asculta cu atenţie convorbirea. Frol Petrovici tresări : „Doamne ! Vorbeşte chiar cu Lenin. Ei, ia să vedem ce-o ieşi mai departe..."

— Nu, nu, totul e-n regulă, spunea între timp Antonov-Ovseenko, zîmbind. Da, vă ascult, Vladimir Ilici. Faţa lui deveni serioasă. Nu, încă n-am cu ce să vă bucur. Dimpotrivă, o să vă mîhnesc... Da, în legătură cu operaţia împotriva lui Antonov întreprinsă de Regiunea militară Oriol... Din păcate, aveţi dreptate — a fost iarăşi un eşec răsunător. Dar despre asta veţi primi un raport detaliat. Trebuie să recunosc că nu ne aşteptam ca Antonov şi cei de teapa lui să fie nişte ticăloşi atît de ingenioşi şi de inteligenţi. Poftim ? Nu, Vladimir Ilici, ei trebuie să asculte un sfat bun ; noi am ajuns aici la concluzia că numai cu măsuri militare nu putem face mare ispravă. Consideraţiunile mele vi le voi trimite, în amănunt, ceva mai tîrziu. Nu, înainte de primăvară în nici un caz, în nici un caz !... Da, înţeleg, e foarte trist, dar ce să-i faci !... Da, vă ascult... Principalul, Vladimir Ilici, e să se desfiinţeze imediat în gubernie prodrazviorstka...

Frol Petrovici sări de la locul lui.

„Va să zică are dreptate Listratka. Dar să vedem ce-o să răspundă Lenin..."

— Bine, o să discutăm. De altfel, n-aveam de gînd să facem treaba asta aşa, hodoronc-tronc ! Antonov-Ovseenko începu să rîdă, iar Frol Petrovici îşi plecă fruntea : „Se pare că Lenin nu prea se-nvoieşte cu treaba asta cu prodrazviorstka... Care va să zică e contra lor... Uf, ce greu e !"

— Tovarăşul Vasiliev e foarte ocupat, Vladimir Ilici. Cred că n-ar trebui să fie luat de la treburile lui. Dar tovarăşul Nemţov va pleca la dumneavoastră imediat. Aşa... aşa... Bine, îi voi alege eu chiar azi şi vor pleca împreună cu tovarăşul Nemţov. Ce mai este pe frontul muncii ?

În timp ce Antonov-Ovseenko asculta ce-i spunea Lenin, în cabinet intră preşedintele Cekăi, Antonov.

Ținînd în mîna dreaptă receptorul telefonului, Antonov-Ovseenko îi întinse lui Antonov stînga și-i făcu semn din cap să ia loc. Antonov dădu mîna și cu Vasiliev și se lăsă greu într-un fotoliu. Arăta atît de obosit, încît Vasiliev, uitîndu-se la el, clătină mîhnit din cap.

— La revedere, Vladimir Ilici, la revedere ! Antonov-Ovseenko puse receptorul în furcă și se adresă lui Vasiliev. Tovarășul Lenin roagă ca Nemțov să raporteze Biroului Politic propunerile noastre în legătură cu desființarea prodrazviorstkăi. O dată cu Nemțov trebuie să trimitem la Moscova, la Lenin, cinci-șase țărani. De asta mă voi ocupa eu ; dumneata să-l previi pe Nemțov. E pe undeva pe-aici. Să te-ntorci repede. Tovarășe Baiev, te rog să mă aștepți puțin în sala de așteptare.

Cînd Frol Petrovici ieși, Antonov-Ovseenko se uită țintă la președintele Cekăi, istovit și obosit.

— Ai vești proaste ? Iarăși neplăceri ?

— Nu, e ceva în legătură cu eșecul ultimei operațiuni, Vladimir Aleksandrovici. În apropiere de Tokarevka s-a găsit un cal mort. După cum ne-a declarat un prizonier din statul-major al lui Antonov, calul era al șefului serviciului antonovist de contrainformații, Iurin. În coburi s-au găsit cîteva obiecte personale ale lui Iurin și asta.

Și președintele Cekăi puse pe birou o foaie de hîrtie, cu schema operațiunii Regiunii militare Oriol.

— Curios ! șopti Antonov-Ovseenko, cercetînd în lumină documentul. Filigran... hîrtie de care nu se mai face acum. Se vede că desenul a fost făcut, fără a folosi hîrtia noastră, de cineva care posedă o rezervă serioasă de hîrtie veche. Antonov-Ovseenko rîse. Muncitorii, activiștii de partid, intelectualii mărunți se exclud. Treaba asta a fost făcută într-o casă bogată, tovarășe Antonov ; sînt sigur. Hîrtie de-asta cumpărau funcționarii superiori, avocații... Ți-am mai spus eu să scotocești mai adînc. Pe autorul acestui document caută-l printre specialiștii militari, printre nobili, printre avocați...

— Am înțeles.

— Şi nu te necăji prea mult. Totul vine la timpul său.

— Asta aşa-i, observă posomorît Antonov. Ştiţi însă că Feliks Edmundovici[1] nu iartă asemenea lucruri.

— La treabă, la treabă! spuse rîzînd Antonov-Ovseenko. Pe Feliks o să-l îmbunăm noi într-un fel.

— Mulţumesc! Se pare însă că dumneavoastră aţi cam dat de fir...

În uşă apăru Vasiliev.

— Am plecat, zise zorit Antonov-Ovseenko şi, luîndu-şi rămas bun de la preşedintele Cekăi, care şedea deprimat, ieşi în sala de aşteptare. Unchiaşule! îl strigă el pe Frol Petrovici. N-ai adormit?

— De somn îmi arde mie! mormăi supărat Frol Petrovici.

Antonov-Ovseenko îşi puse mantaua şi ieşi, urmat de ceilalţi.

4

La închisoare se mai aflau vreo două sute de ţărani. Pentru a culege referinţe şi a lămuri în ce măsură participaseră ei la rebeliune era nevoie de timp. Printre ei se afla şi Andrei Andreevici. Anchetatorul avea împotriva lui dovezi grele. Andrei susţinea că ar fi cel mai sărac om din sat, dar în acelaşi timp a recunoscut că a făcut parte din comitetul antonovist. După cum s-a aflat mai tîrziu, Antonov i-a dat un cal. S-a retras în faţa roşilor. S-a informat cu o stăruinţă suspectă de locul unde se afla comandamentul unui detaşament comunist...

[1] *Feliks Edmundovici Dzerjinski* (1877—1926) — conducător al P.C.U.S. şi al statului sovietic, preşedintele Comisiei extraordinare din Rusia pentru lupta împotriva contrarevoluţiei (Ceka).

Pentru a afla adevărul adevărat, trebuiau cerute relaţii în satul lui Andrei Andreevici, dar Dvoriki era ocupat de antonovişti. Anchetatorul ar fi putut fi ajutat de ceilalţi ţărani din Dvoriki, făcuţi „prizonieri", dar aceştia stăteau în celula comună, pe cîtă vreme Andrei Andreevici stătea în celula „activiştilor". Consătenii uitaseră să întrebe de el, iar atunci cînd Andrei Andreevici i-a dat anchetatorului ideea aceasta, era prea tîrziu : ţăranii din Dvoriki fuseseră eliberaţi. Ocupat pînă peste cap, uitase de rugămintea lui Listrat şi a lui Antonov-Ovseenko.

Sărmanul şedea la închisoare, ţinînd-o într-una în faţa anchetatorului că el, care va să zică, e cu totul nevinovat, şi vărsa lacrimi fierbinţi, aducîndu-şi aminte de copilaşi.

Împreună cu alţi arestaţi în curs de anchetare, Andrei Andreevici a fost chemat la vorbitor, unde veniseră Antonov-Ovseenko, Vasiliev şi Frol Petrovici. La vederea prietenului său, Frol Petrovici scoase o exclamaţie. Închisoarea nu înfrumuseţează pe nimeni ; ce să mai vorbim de Andrei Andreevici ! Şi aşa un „ţîr", cum i se spunea în sat, la închisoare se uscase cu totul, se făcuse negru, ochii i se stinseseră, mişcările îi deveniseră molatice ; abia mai umbla. Cînd îl văzu pe Frol Petrovici, Andrei Andreevici izbucni în plîns, se repezi la el sughiţînd şi începu să-l întrebe de copii. Frol Petrovici, stăpînindu-şi lacrimile, căuta să-l liniştească. Antonov-Ovseenko şi Vasiliev tăcură cît dură scena aceasta, turnînd gaz peste focul care pălălăia în inima lui Frol Petrovici. Tăceau şi ceilalţi ţărani, mîhniţi de necazul lui Andrei Andreevici. Apoi acesta se linişti şi Antonov-Ovseenko începu să vorbească cu el pe îndelete. A urmat un potop de plîngeri şi de rugăminţi. Vasiliev nota tot ce spuneau ţăranii. Andrei Andreevici bolborosea, uitîndu-se cu o privire de implorare la Antonov-Ovseenko.

— M-au amăgit, m-au amăgit... Şi iepuşoara, care va să zică... Mi-au dat-o şi pe urmă mi-au luat-o... Of, păcatele mele ! Pe cuptor cinci golani, sub cuptor

o turmă de guzgani! Eu sînt ăl mai lipit om din sat...

Ţăranii nu putură să-şi stăpînească rîsul. Vasiliev zise zîmbind:

— Las' că-ţi dăm drumul, lipitule... Vă dăm drumul la toţi.

Apoi Antonov-Ovseenko începu să vorbească de treburile din gubernie, arătînd cum îşi dă puterea sovietică silinţa să refacă economia ruinată. El aminti că, mai mult ca sigur, în gubernie se va desfiinţa cît de curînd prodrazviorstka.

Ascultîndu-l pe Antonov-Ovseenko, Frol Petrovici îşi aminti de convorbirea acestuia cu Lenin.

— Nu credem, nu credem, spuse el mîhnit, cînd Antonov-Ovseenko răspunse la întrebările ţăranilor. În jurul nostru e numai minciună şi Lenin nu ţi-a spus nimic hotărît despre prodrazviorstka. Îmi plînge inima, tovarăşe, îmi plînge inima, îmi sîngerează. Vai şi-amar de bătrîneţele mele! Mi-e inima grea. A venit vremea să mor.

În vreme ce-l asculta pe Frol Petrovici, Antonov-Ovseenko îşi zise:

„Cîţi sînt ca omul acesta, în sumane, cu capul îngreuiat, cu inima îndurerată, cu năduf în suflet! Cîte îndoieli şi temeri, dureri şi suferinţe! Cît sînge şi sudoare a văzut ţăranul rus în toate veacurile de viaţă nefericită pe care a dus-o! Dar va veni sfîrşitul lacrimilor şi al nevoii, oamenii vor uita nenorocirile şi amărăciunea! Partidul îşi va încorda toate puterile pentru asta, şi îi va face, îi va face fericiţi!"

— De ce să mori, unchiaşule? rosti el pe un ton mîngîietor şi liniştitor. V-aţi ridicat împotriva noastră. Dar oare dumneata, Frol Petrovici, ca să vorbim cinstit, ai vrut război între fraţi? Cine v-a îndemnat să vă răsculaţi? Cine-i sufletul şi capul răscoalei, al acestui rîu de sînge care s-a revărsat peste ţinutul Tambovului? Cine-i la Antonov cel mai mare călău? Ştim: e tot o lipitoare de-a voastră, din Dvoriki, Storojev, chiabur şi contrarevoluţionar pînă la moarte.

— Aşa-i, aşa-i, întări Andrei Andreevici, înaripat de visul apropiatei eliberări. Că lacom mai e, uf, ce lacom !

— Dar Antonov, Plujnikov, Tokmakov, Işin ? vorbi mai departe Antonov-Ovseenko, cu o voce caldă, adresîndu-se lui Frol Petrovici. Ei cine sînt ? Duşmani, eseri în slujba celui mai mare duşman al vostru — chiaburul. Iar de la chiabur, nu mai e mult pînă la moşier şi la ţar. Ei toţi au acelaşi gînd : „Să nu te-atingi de ce-i al meu, că te sugrum, îţi sug sîngele, te ucid". Judecă şi dumneata unde-i adevărul.

Pe faţa lui Frol Petrovici trecu o umbră. Cînd vorbi, cuvintele lui mărturisiră o nespusă mîhnire.

— Nu ştiu unde-i adevărul. Eu am juruit să ajung la mai-marele vostru. Am auzit că acolo, alături de Lenin, e mare staroste un ţăran. El n-o să-ngăduie, de bună seamă, să mai fim amăgiţi încă o dată. Iar dumitale, omule bun, pentru vorbele blajine pe care le-ai rostit, mă închin cu plecăciune. Dar vezi că şi dumneata asculţi de Lenin, aşa că nu pot să-ţi dau întru totul crezare. Nici nu mai vreau să te ascult şi să nu mai îmi spui nimic.

— Bine, Frol Petrovici, răspunse Antonov-Ovseenko, după un răstimp de tăcere, în care rămase îngîndurat. O să te duci la Lenin şi o să-l vezi pe starostele întregii Rusii, Mihail Ivanovici[1]... Iar voi peste vreo două zile o să fiţi puşi în libertate, se adresă el ţăranilor, care-l priveau cu interes. Curînd, o să chemăm delegaţii voştri la o consfătuire pe întreaga gubernie. O să chibzuim ce să facem cu Antonov, cum şi cu ce să arăm pămîntul, cum să punem capăt ruinei. Şi-acolo, să daţi în noi, să ne ocărîţi, toate-o să le răbdăm. Antonov-Ovseenko zîmbi larg şi ţăranii zîmbiră şi ei. Asta-i tot. Rămîneţi sănătoşi !

Antonov-Ovseenko se îndreptă spre ieşire. La uşă, Andrei Andreevici îl ajunse din urmă.

[1] E vorba de *M. I. Kalinin* (1875—1946) — conducător al P.C.U.S. şi al statului sovietic ; la data cînd au loc evenimentele descrise mai sus, Kalinin era preşedintele C.E.C.

— Omule bun, tu care eşti mai mare aici... Copilaşii mi i-au rostuit, mi-au dat, care va să zică, o iepuşoară... Din închisoare m-ai liberat dumneata, pentru care-ţi mulţumesc. Da' uite că Frol, prietenul meu cel mai bun, e cu sufletul zbuciumat. Nu-i chip să-l las în starea asta. Hai, scrie-mă şi pe mine la Lenin. Mă închin matale cu plecăciune...

Antonov-Ovseenko izbucni în rîs.

— Bine, o să te duci şi dumneata la Lenin.

CAPITOLUL AL OPTULEA

1

Vladimir Ilici urmărea cu atenţie evenimentele din gubernia Tambov, citea ziarele locale şi cele din guberniile învecinate, unde Uniunea ţărănimii muncitoare îşi întinsese tentaculele.

La sfîrşitul anului 1920 şi la începutul lui 1921, Lenin l-a chemat de cîteva ori la el pe Nemţov, unul dintre secretarii Comitetului gubernial de partid din Tambov.

În urma cîtorva convorbiri, Biroul Politic l-a trimis la Tambov pe Antonov-Ovseenko. Dar ştirile venite de-acolo erau tot mai alarmante. Atunci Vladimir Ilici a hotărît să audă ce spun ţăranii din gubernia Tambov.

Antonov-Ovseenko i-a ales delegaţi, oameni cu judecată, care să-i poată spune limpede lui Vladimir Ilici tot ce interesează. Au fost trimişi Ivan Kobzev şi Vasili Bocearov din plasa Pahotnîi Ugol, Miloserdov şi Matvei Evstigneev din plasa Treskino, unde şi-a început Antonov mişcarea ; şi a mai fost trimis Fiodor Panfilov. Antonov-Ovseenko i-a mai alăturat pe Frol Petrovici şi pe Andrei Andreevici, socotind că deşi aceştia nu vor fi, ca să zicem aşa, delegaţi

oficiali, ci numai nişte observatori, nu vor strica nimic.

Aproape toţi delegaţii stătuseră la închisoare. Printre ei erau oameni de felurite stări sociale şi cu păreri diferite despre puterea sovietică.

2

Cu o oră înainte de a-i primi pe ţărani, Lenin i-a chemat la el pe Kalinin, cîţiva militari, lucrători din Consiliul pentru muncă şi apărare, pe comandantul suprem Serghei Sergheevici Kamenev. Nemţov şedea mai la o parte. Lenin citea ceva. Cînd se adunară cu toţii, Lenin îşi ridică ochii obosiţi şi îşi frecă fruntea, adunîndu-şi gîndurile.

— Tovarăşul Nemţov a adus un raport al lui Antonov-Ovseenko, rodul numeroaselor sale convorbiri cu tovarăşii de-acolo şi cu ţăranii. Nu, tovarăşe Nemţov ?

Nemţov încuviinţă din cap, în tăcere.

— Antonov-Ovseenko susţine că dacă se vor aplica numai măsuri militare împotriva rebelilor, ţărănimea se va întărîta şi mai mult. Am înţeles bine ideile dumneavoastră, tovarăşe Nemţov ?

— Da, tovarăşe Lenin, răspunse cu însufleţire Nemţov. Înainte de toate, sînt necesare măsuri economice.

— Acestea vor fi hotărîte, în ansamblul lor la Congresul al zecelea, spuse gînditor Vladimir Ilici şi făcu cîţiva paşi prin cabinet, vorbind parcă pentru sine. Vedeţi, viaţa e un dascăl mare şi înţelept. Într-o ţară cu gospodărie ţărănească mică, noi visam să sărim dintr-o dată de la comunismul de război la comunismul de pace... Dar n-a fost chip. Daţi-vă osteneala, ne-a spus viaţa, să construiţi întîi, pe temeiul cointeresării personale şi al calculului economic, podeţe trainice către socialism. Ei bine, noi

ne-am obişnuit să ne luptăm cu greutăţile, deşi uneori ni se păreau de necuprins ; am mai învăţat o artă necesară revoluţiei : elasticitatea, priceperea de a schimba brusc tactica, ţinînd seama de condiţiile obiective schimbate, priceperea de a alege o altă cale spre ţintă, dacă cea veche s-a dovedit nepotrivită, imposibilă... Prietenii şi duşmanii noştri spun multe, ni se dau sfaturi cu toptanul... Un lucru însă nu-l putem ocoli : statul proletar trebuie să devină un gospodar prudent, hotărît, priceput... Altfel nu va pune pe picioare o ţară cu gospodărie ţărănească mică. Altă cale de trecere la comunism nu există.

Se părea că Lenin gîndeşte cu glas tare, păşind prin cabinet dintr-un colţ în altul, cu degetele vîrîte, cu un gest obişnuit în jiletcă. Gîndurile i-o luau înaintea cuvintelor. Vorbea repede, şi atunci uşoara graseiere care dădea vorbirii lui Lenin un farmec deosebit ieşea şi mai mult în evidenţă. Din cînd în cînd se oprea în dreptul biroului şi, cu o mişcare energică a palmei, sublinia cîte-un cuvînt. Alteori zăbovea în dreptul ferestrei prin care pătrundea lumina ştearsă a acelei zile de februarie.

Toţi ascultau cu o atenţie demnă de ceea ce spunea Lenin. Vladimir Ilici vorbea fără să se încurce, fără să piardă firul central al consideraţiunilor sale.

Apoi se aşeză din nou şi, după ce rămase o vreme tăcut, adăugă :

— Acestea sînt observaţii generale, dar ele au o contingenţă directă cu ceea ce se întîmplă în gubernia Tambov. Ţăranii cer să se ţină seama de interesele lor personale. Împotriva acestor interese nu putem merge, dacă vrem ca ţăranii să nu se ridice din nou contra noastră. Dar înainte de toate, ei cer să se desfiinţeze prodrazviorstka. Tovarăşii din Tambov stăruie să luăm o hotărîre imediată.

— Eu cred că principalul este ca ţăranul să creadă în seriozitatea noii noastre politici economice şi să înţeleagă că aceasta e de durată, se auzi vorba măsurată şi liniştită a lui Kalinin. Asta va îndepărta îndată de Antonov mii de mijlocaşi.

— Just, just! aprobă Nemţov.

— Desigur, se auzi o voce răstită. Fireşte, toate acestea sînt necesare. Dar fără o lovitură serioasă nu realizăm nimic.

Lenin se întoarse brusc spre cel care vorbise.

— O lovitură împotriva cui?

— Împotriva răsculaţilor, fireşte, se auzi aceeaşi voce arogantă.

— Dar în rebeliune sînt amestecaţi mii de oameni înşelaţi de Antonov. În ei să lovim? Să ridicăm alte mii de oameni contra noastră?

— Şi nu numai în gubernia Tambov, observă Nemţov, ci şi în guberniile cerealiere învecinate...

— ...Unde Antonov a găsit, de asemenea, de ce să se agaţe, interveni Kalinin. Ştie el cum să ne lovească. Foamea nu iartă.

— Zilele trecute, vorbi Lenin, mîngîindu-şi bărbiţa tovarăşii din Tambov şi Oriol au încercat să-l dea gata pe Antonov cu o lovitură de secure în frunte. Şi ce-a ieşit din asta? Nimic bun. Cine-a binecuvîntat acea operaţie, sortită dinainte eşecului? Dumneata, tovarăşe. Lenin spuse asta pe un ton violent, cu o privire aspră, adresată celui care propusese „o lovitură împotriva răsculaţilor". Dumneata şi comandantul nostru suprem. Nu, aşa nu merge, urmă Lenin. Fără o lovitură nu se poate, desigur, dar ea trebuie îndreptată împotriva forţei militare şi politice a antonovismului — împotriva chiaburului. Pe cei care-au fost atraşi în rebeliunea esero-chiaburească prin forţa împrejurărilor, lucru de care sîntem vinovaţi şi noi, lovitura nu trebuie să-i atingă, rosti Lenin clar şi cu asprime. Şi acum, despre rugămintea tovarăşilor din Tambov... S-a chibzuit oare cu grijă chestiunea desfiinţării înainte de termen a prodrazviorstkăi în gubernia Tambov? Ce efect va avea aceasta asupra balanţei noastre cerealiere?

Cineva din Consiliul pentru muncă şi apărare raportă că, desigur, măsura aceasta va crea noi dificultăţi în aprovizionarea oraşelor cu cereale, dar efectul ei politic este indiscutabil.

— Bine. Biroul Politic și-a dat în principiu asentimentul pentru acest pas, zise Lenin după ce-l ascultă pe specialist. Considerăm că problema a fost rezolvată.

Se auzi un freamăt aprobativ.

Lenin luă o foaie de hîrtie, o umplu repede cu scrisul său și o dădu lui Nemțov.

— Te rog, transmite telegrama aceasta secretarului, ca s-o expedieze de urgență la Tambov. Și poftește-i pe țărani ; cred că s-au săturat tot așteptînd. Sînteți liberi, tovarăși, vă mulțumesc. Tovarășe Kamenev, dumneata te rog să mai rămîi.

Vizitatorii lui Lenin plecară. Vladimir Ilici îl pofti cu un gest pe Kalinin să se așeze alături de el și se adresă lui Kamenev :

— Ia spune-mi, ce-a ieșit din operația aceea a Regiunii militare Oriol ?

Kamenev relată pe scurt ceea ce se întîmplase.

Lenin ridică din umeri.

— E uimitor ! De unde lăudăroșenia asta ?

Kamenev își mușca nervos mustața încărunțită.

— Iar acum se constată, continuă supărat Lenin, că fără o intervenție a puterii centrale nu se poate ajunge din nici o parte la Antonov. Acum se constată că și țăranii trebuie scoși de sub influența lui Antonov prin măsuri excepționale. Bine, se adresă el mai calm comandantului suprem, și mai departe ?

— În linii generale, planul unor acțiuni militare energice împotriva antonovismului este gata, Vladimir Ilici. Antonov-Ovseenko și tovarășii din Tambov îl aprobă cu oarecari modificări de ordin particular.

— Ai planul la dumneata ?

— Îl am. Kamenev tuși gros și scoase din servieta voluminoasă un teanc de hîrtii. Aici sînt expuse ideile principale ale operațiunii. Ea va putea fi începută cel mai devreme în mai. În acest document se indică efectivul unităților și cantitatea de echipament pe care va trebui s-o trimitem la Tambov.

Lenin începu să citească hîrtiile cîte una, apoi le transmitea lui Kalinin.

Intră Nemţov, însoţit de ţărani. Ridicîndu-şi ochii de pe hîrtii, Lenin îi privi cu interes, îşi ceru scuze, spuse că peste cîteva minute va fi liber şi continuă să citească.

— Ce poveşti ni se spuneau nouă uneori ! exclamă el supărat. Bandă-i asta, dacă împotriva ei trebuie să trimitem o armată de patruzeci de mii de oameni, cu aeroplane, automobile şi trenuri blindate, avînd în frunte pe cei mai buni dintre comandanţii noştri ?!

Kalinin rîse. Apoi se cufundă din nou în lectură.

Ţăranii cercetau cu privirea cabinetul şi, în răstimpuri, oftau. Kalinin se apropie de ei şi dădu mîna cu toţi. Frol Petrovici, întinzîndu-şi palma, mare cît o lopată şi bătătorită, scutură mîna lui Kalinin şi întrebă :

— Dumneata ăi fi starostele ăl mai mare ?

— Eu sînt.

— Vezi, nu ne lăsa.

— Se poate ?

— Din ce parte eşti ?

— Din Tver.

— Ai gospodărie ?

— Am. Mă duc vara pe-acolo şi mai dau o mînă de ajutor bătrînilor.

— Asta-i bine. Pe părinţi se cuvine să nu-i uităm.

Frol Petrovici simţea un respect din ce în ce mai mare faţă de omul acesta îmbrăcat simplu, cu ochelari şi bărbiţă, cu ochi de ţăran, în care citeai şi un car de minte şi de isteţime.

— Ia spune, acela de colo e Lenin ? îi şopti Frol Petrovici, arătîndu-l pe Kamenev.

— Nu, moşule, rîse Kalinin. Uite acela de colo !

— Nu-i mare de stat, bombăni a îndoială Frol Petrovici, dar văd că are coşcogea fruntea. M-da... Preşedintele întregii Rusii face bani cu miile, dar surtucul de pe el nu prea-i de soi.

— Cam ros la coate, făcu Andrei Andreevici, clătinînd din cap.

— Care mii ? replică Kalinin. Are salariu, ca şi noi. Au vrut să-i dea un spor, dar el a fost gata-gata

să-l facă praf pe cel care semnase decizia. I-a tras însă o mustrare, de-o s-o țină minte cîte zile-o avea.

— Auzi, auzi ! E aspru rău, adicătelea ? întrebă unul dintre țărani.

— Depinde cu cine.

Lenin sfîrși de citit hîrtiile, i le înapoie lui Kamenev și-i întinse mîna :

— Bine. Planul va fi obiectul unei serioase analize în Biroul Politic și în Consiliul Comisarilor Poporului. Rog să fiu ținut la curent cu toate acțiunile dumneavoastră. Și cît mai puține rapoarte victorioase. Mi-e silă să le citesc și n-o să le dau crezare.

Kamenev ieși. Lenin se apropie de țărani și le strînse politicos mîinile.

— Iertați-mă, tovarăși, am cam întîrziat.

— Nici nu-i de mirare, răspunse unul din țărani. Ai toată Rusia pe umeri.

— Ei, nu-i numai pe umerii mei. Iată ce-i, să fim înțeleși de la bun început : cine și-o aduce aminte de ce-a fost, să-i sară ochii.

Țăranilor le plăcu vorba lui Lenin. Între ei se produse un freamăt, oamenii zîmbiră. Numai Frol Petrovici ședea bosumflat. De pe fața lui posomorîtă nu dispărea o expresie de prudență și neîncredere.

— Și trebuie să vă mai spun ceva, adăugă Lenin. Noi înțelegem că sînteți nemulțumiți, pe bună dreptate nemulțumiți și aveți motive dintre cele mai serioase ca să fiți nemulțumiți. Spuneți-ne, dar, ce vreți de la noi și care-i cea mai mare nemulțumire a voastră ?

Primul vorbi un țăran îndesat, cu fire cărunte în păr.

— Păi să-ți spun, tovarășe Lenin. Uite, bunăoară, lîngă noi e moșia prințului Lichtenberg : trei mii de deseatine. O mie ni le-au dat nouă, două mii — sovhozului. Bun. Pricepem și noi : statul are nevoie de grînele sale, ca să fie asigurat. Da' ce fac cei din sovhoz cu pămîntul ? Îl ară de mîntuială, seamănă cum și ce se nimerește. Roada — de rîsul curcilor. Care va să zică, nici lor, nici nouă... Apoi cartofii

— îi dezgroapă pînă la unu' de-i lasă să putrezească... De vîndut nu-i voie. Sare, haine, încălțăminte — neam! Prodrazviorstka nici să răsuflăm nu ne lasă. De, s-au tulburat țăranii. Și taman atunci a picat și Antonov. Eu, cică, o să vă-nvăț cum să dobîndiți libertate și pămînt... Uite-așa a-nceput.

Unul după altul țăranii se plîngeau de greutăți, de ruină, de silnicii, se arătau supărați că nu mai are țăranul credință și de-aceea se duce gospodăria de rîpă și nu e pîine destulă.

Aplecat înspre Nemțov, Lenin îl întreba de numele țăranilor, de unde sînt, ce stare au. Dindărătul ochelarilor, care aruncau reflexe, Kalinin asculta atent necazurile oamenilor. Ultimul vorbi un țăran tînăr. Poate fiindcă era cam speriat, poate ca să se dea bine pe lîngă Lenin, acesta începu să ridice toate celea în slăvi.

Frol Petrovici nu se putu stăpîni. Cînd țăranul sfîrși și se așeză la loc, el începu cu voce iritată și întretăiată :

— Ce minciuni tot îndrugă ăștia aici ? Unul umblă cu vorbe dulci, cică pe la noi toate-s bune ; altul îi dă zor cu cartofii, spune că putrezesc... Frol Petrovici se ridică. Vorbea mînios, adresîndu-se lui Lenin. În nouă sute șaptesprezece, cînd ne-au citit Decretul despre pace și pămînt, uite-așa v-am dat crezare ! Da' pe urmă ce-a urmat ?

Vocea lui Frol Petrovici tuna.

— Ați dat tot așa de tare și-n lipitori și-n țăranul muncitor, ați asmuțit comuna împotriva noastră, ca să-i dăm tot ce-avem. Ați vărsat în războaie mări de sînge de-al nostru ! Ne spuneți tot felul de vorbe despre raiul pe pămînt, da' pămîntul stă fără stăpîn ; oamenii s-au înăcrit la suflet, și-au pierdut credința și-n Dumnezeu și-n dracu'. Pe țar și pe boieri, slavă domnului, i-am dărîmat, da' v-ați urcat voi pe grumaji. Mă uit înapoi — e rău. Mă uit înainte — nu văd nimic. Iar vrei să ne îmbii cu vorbe ? Nu mai credem, ne-am săturat.

Lipit de dulapul cu cărţi, fără să scoată o vorbă, Lenin îl asculta pe Frol Petrovici. Acesta se aşeză la loc şi spuse mîhnit :

— Acum omoară-mă ori iartă-mă, mi-e totuna. Fără adevăr nu-i chip de trăit.

Toţi tăceau. Kalinin, cu capul plecat, mişca din buze şi se încrunta, repetînd parcă ceea ce spusese Frol Petrovici. Ţăranii stăteau şi ei posomorîţi.

Lenin făcu cîţiva paşi prin cabinet, apoi se apropie de Frol Petrovici şi se aşeză lîngă el.

— N-avem de ce să te omorîm, tovarăşe. Am ascultat strigătul unei inimi şi nu numai a dumitale. Înaintea voastră noi n-avem de gînd să ne dăm drept oameni fără de păcat. Să umblăm cu momeli ar fi trudă zadarnică. E drept că nu noi am pus la cale războiul civil şi nu de trai bun v-am golit hambarele. Muncitorii au îndurat foame şi îndură şi-acum. Armata înfometată s-a bătut şi i-a învins pe toţi generalii şi hatmanii. Cine-a hrănit-o ? Voi ! Cu pîinea voastră aţi salvat revoluţia şi deci v-aţi salvat şi pe voi. De cine ? Ai spus-o singur : slavă domnului că l-aţi dărîmat pe ţar şi pe boieri. Dar cine venea în urma generalilor albi ? Cine-ar fi venit în urma lui Antonov ? Moşierii ; ca să vi se suie iarăşi pe grumaji, ca să vă răpească pămîntul pe care vi l-a dat puterea sovietică. Veneau capitaliştii şi fabricanţii, ca să ia de la muncitori fabricile şi uzinele, să înscăuneze din nou munca de ocnă, asuprirea şi bezna, să vîndă tot ce se poate capitaliştilor de peste hotare. Unii comisari au făcut abuzuri ? S-au vîrît în comună oameni hrăpăreţi, cum ai zis dumneata ? În orice treabă, chiar şi în cea mai curată, se vîră şi tot felul de ticăloşi. Dar pe voi v-au făcut să vă răsculaţi nişte oameni murdari şi vînduţi, duşmanii voştri — chiaburii, şi năimiţii lor — eserii. Uite, la voi se mai aud împuşcături, dar împrejur războiul s-a sfîrşit. Noi avem mare nevoie de grîne... Şi, cu toate astea, puterea sovietică a hotărît să desfiinţeze prodrazviorstka şi să introducă impozitul în natură.

— Nu cred ! Nu cred ! Am auzit eu cum ai vorbit pe sîrmă cu împuternicitul dumitale din gubernia noastră. Vorbe... clătină deznădăjduit din cap Frol Petrovici.

— Uf, şi dumneata, unchiule ! îl mustră Nemţov, cu o nuanţă de supărare în glas.

Lenin zîmbi.

— Mihail Ivanovici, cere, te rog, secretarului documentele cu privire la impozitul în natură şi la noua politică economică. Cere şi copia telegramei trimisă la Tambov pentru desfiinţarea prodrazviorstkăi în gubernie.

— Într-a noastră ? întrebară în cor ţăranii.

— Într-a voastră, într-a voastră, răspunse, zîmbind, Lenin.

Kalinin ieşi. Lenin vorbi din nou, îngîndurat :

— A fost greu, nici vorbă ! Şapte ani de război — asta e ceva ! Chiar în ţările înaintate, cei *patru* ani de război se fac simţiţi şi acum. În ţara noastră, înapoiată, după un război de şapte ani, am ajuns la o stare de istovire a muncitorilor, care au făcut sacrificii nemaiauzite, şi a maselor de ţărani... Această stare de istovire e apropiată de neputinţa totală de a munci... Noi înţelegem asta. Şi ştim că sînteţi peste măsură de obosiţi... Ei, dar ce-a fost, a fost. Acum a venit vremea să mai răsuflăm, deşi sînt atîtea de făcut ! O, dac-aţi şti cîte-s de făcut !

Ţăranii oftară înţelegători.

Kalinin se întoarse cu hîrtiile.

Lenin le citi cu voce tare, apoi vorbi de războiul care se abătuse asupra puterii sovietice ; arătă de ce n-a putut fi evitată prodrazviorstka şi povesti cum îşi frămîntă capul cei de la Moscova pentru ţărani.

Vorbele lui Lenin plăcură mult ţăranilor. Andrei Andreevici nu se putu stăpîni.

— Ne-am rătăcit şi noi. Orbecăim ca-n codru. Ar trebui să ne arate cineva drumul, să vedem şi noi o geană de lumină.

— Noi vedem și drumurile voastre și lumina care vă iese înainte, spuse Lenin, bătîndu-l prietenește pe Andrei Andreevici pe umărul slab. O să vă înlesnim viața ; o să facem totul ca să puteți gospodări bine. Fără pripă, cu socoteală, ținînd seama de interesele statului și de ale muncitorilor. Interesele muncitorilor, știți, o să le apărăm din răsputeri. Dar și clasa muncitoare o să vă apere pe voi. În nouă sute șaptesprezece, muncitorul și țăranul și-au dat mîna și împreună l-au răsturnat pe țar și pe burjui. Muncitorul și țăranul vor fi întotdeauna uniți ; în unire și numai în unire stă izbînda noastră. Multe-am îndurat, multe-am învins și vom învinge pe toți care ne vor sta în drum.

— Spune-ne și nouă care-s drumurile alea ? vorbi cu desperare în glas Frol Petrovici.

— Uite, ăsta-i principalul, vorbi cu însuflețire Vladimir Ilici. Ascultați. Noi am făcut socoteala că în satele noastre sînt cinci milioane de pluguri de lemn. Dar mai sînt, doar, și pluguri de fier, semănători, batoze, motoare. Cine le are ? Nu cumva lipitoarea ?

— Chiar așa, întări în grabă Andrei Andreevici.

— Da, da ! Moșierul și lipitoarea v-au sugrumat și pe voi, pentru că erau bogați în pămînt și în mașini. Gîndiți-vă cîtă muncă de ocnă ați irosit, cîtă sudoare ați vărsat, mergînd din zori și pînă-n noapte în urma unei gloabe, care abia tîra plugul de lemn ! Noi însă... Noi visăm să vă urcăm pe o mașină cum n-ați văzut încă. Mașina aceea se cheamă tractor. Fiecare tractor înlocuiește zece, douăzeci de cai. Să avem o sută de mii de tractoare și schimbăm fața satului nostru, fața întregului nostru pămînt ! Nu va fi altă țară mai bogată și mai puternică în lumea întreagă !

Țăranii exclamară toți de-a valma :

— Douăzeci de cai !

— O sută de mii de mașini !

— Vezi, nu uita nici de noi !

— Și atunci cînd va veni pe ogoarele noastre mașina, urmă cu aceeași vioiciune Lenin, liniștindu-i pe țărani cu un gest abia perceptibil, cînd lumina electrică va scălda orașele și satele, cînd oamenii nu vor lucra fiecare în parte ogorul, ci laolaltă, în colectiv, atunci o să vă dați voi seama cine vă vrea binele.

— Of, depărtată-i vremea aceea, taică, spuse Frol Petrovici clătinîndu-și capul cărunt.

— Depărtată ? Lenin rămase pe gînduri. Cred că nu. Cu douăzeci de ani mai devreme sau mai tîrziu, vremea aceea va veni. Și fiți încredințați că sarcina asta o ducem noi la bun sfîrșit. O să făurim o alianță a muncitorilor și țăranilor atît de trainică, încît nici o putere de pe pămînt n-o să fie în stare s-o desfacă.

După aceea, Lenin vorbi de interesul personal al țăranilor... Andrei Andreevici își mijea ochii, simțind o mare plăcere. Tot ce spunea omul acesta roșcovan, bine făcut și atît de binevoitor față de ei, semăna atît de mult cu ceea ce visau el și vecinii lui. Atît că ei nu-și puteau aduna gîndurile, pe cînd Lenin cum le mai zice, cum le mai zice și ceea ce spune iese atît de bine !

„*Enteresul* personal ! gîndea și Frol Petrovici. Care va să zică, cît muncești, atîta mănînci și nimeni n-o să mai îndrăznească să-ți ia ceva ! De, așa mai zic și eu, numai de n-o fi iar vreo minciună."

Dar ceea ce spuse după aceea Lenin risipi aproape cu totul îndoielile lui Frol Petrovici.

— Impozitul pe care-l introducem în locul prodrazviorstkăi, așa cum ați auzit, se va stabili la cel mai mic procent, spuse el. Între țărani se produse o mișcare ; începură să vorbească de-a valma, chipurile lor se luminară de zîmbete.

— Așa da, merge !

Intră în vorbă Kalinin.

— Fiecare din voi, începu el, o să afle dinainte cît trebuie să dea statului pentru întreținerea școlilor, a

spitalelor, a armatei şi pentru alte nevoi de gospodărie.

Frol Petrovici — mai credea, mai nu credea. Prea se spuseseră multe din cele la care se gîndise şi el în anii din urmă.

— Da' nu ne spui poveşti, Mihail Ivanovici ? întrebă el.

— Las' că nu vă lăsăm noi de obidă, Tomă necredincios ! Zău aşa ! Nu vă lăsăm noi. Şi eu sînt tot ţăran şi doar nu degeaba m-aţi ales staroste pe toată Rusia. Am eu grijă ca guvernul să facă tot ce s-a promis aici.

Înveseliţi, ţăranii îl aplaudară pe Kalinin. Apoi Lenin se fotografie cu ei. Fotograful a tot privit un tub, a ţăcănit cu o maşinărie. Frol Petrovici tresărea mereu.

Cînd plecă fotograful, Frol Petrovici îl rugă pe Lenin să-i dea nişte „hîrtii". Lenin îi făgădui, îşi luă rămas bun de la ţărani şi-l rugă pe Kalinin să aranjeze călătoria lor pînă la Tambov, să le dea merinde.

Frol Petrovici refuză trenul.

— Nu, mai bine-o iau pe jos cu Andrei. Vreau să văd şi eu dacă-i linişte în ţara rusească, vreau să cunosc ce gîndeşte ţăranul, să-i citesc hîrtiile dumneavoastră, să-i spun ce-am auzit aici. Frol Petrovici se îndoi de mijloc, înclinîndu-se înaintea lui Lenin şi a lui Kalinin. Parcă mi s-a luminat sufletul. Cu adevărat, toate s-au întors pe lumea asta. Nu Dumnezeu, omul a zis : „Să se facă lumină !" şi lumină se făcu. Vă mulţumesc pentru vorba cea bună. Da' inima mi-i tare îndîrjită ; nu-i iert eu minciuna lui Antonov... Frol Petrovici rămase o clipă pe gînduri şi observă, adresîndu-se lui Lenin : Da' surtucul ăsta să-l scoţi. Zău, nu se cade să umbli aşa ! Oricum, eşti preşedinte pe toată Rusia.

Lenin izbucni iarăşi în rîs.

— Am altul nou, dar am uitat să mi-l pun !

— Spune-i nevestei să-ţi aducă aminte. Ei, să mergem, fraţilor !

Ţăranii plecară cu Kalinin şi cu Nemţov. Lenin rămase multă vreme la fereastră, gîndindu-se la oamenii aceştia şi la cei care mai orbecăiau încă în întuneric, acolo unde hălăduiau, pe întinderile nemărginite, viforniţele lui februarie.

3

Frol Petrovici şi Andrei Andreevici ajunseră la Tambov tocmai cînd începea conferinţa gubernială a ţăranilor. Delegaţii fuseseră aleşi în adunări secrete. Obştea le dăduse hrană de drum. Şi-au pornit ţăranii spre Tambov. Mergeau pe drumuri puţin umblate, ocolind satele. Cînd ajungeau aproape de oraş, se opreau... Îi rodeau îndoielile şi teama: dar dacă toate făgăduielile sînt minciuni? Se închinau, cu ochii la clopotniţele care se vedeau în zare; se aşezau la marginea drumului, oftau şi chibzuiau iarăşi, neliniştiţi, cu gîndurile grele, la hotărîrea pe care o luaseră. Unii făceau cale întoarsă, dar cei care prindeau curaj şi-şi aduceau aminte de proclamaţie, de cuvintele acelea simple, pornite din inimă, de însămînţări şi de toate celelalte, îşi strîngeau mai tare cureaua, îşi potriveau obielele în opinci şi se apropiau cu paşi hotărîţi de oraş.

La bariere le ieşeau înainte militari, care-i întrebau de delegaţii. Cei care n-aveau asemenea hîrtii, erau lăsaţi şi ei şi îndreptaţi acolo unde fuseseră cazaţi delegaţii care sosiseră înaintea lor.

Odăi luminoase, paturi cu plăpumi şi cearşafuri, perne de puf — o, doamne, ce bine! Şi mîncare! Şi scrumbie şi ciorbă cu carne şi caşa cu unt şi ceai din destul şi zahăr... Trai, neneacă!... Nu le mai venea să plece de-acolo.

Apoi au fost conduşi la conferinţă.

Şi acolo fiecare e primit cu dragoste şi cu vorbă bună; oratorii vorbesc numai de nevoile satelor, nu

fac mustrări, pe Antonov îl scarmănă zdravăn și nici samavolniciile făcute pînă acum nu le ascund.

— Ăl mai mare, auzi Andrei, îi șopti Frol Petrovici la ureche prietenului său, e ăl de colo, cu ochelari și cu plete. Uite-l ce lămurit vorbește de nevoile noastre, cum, care va să zică și-au bătut joc de noi și unii și alții. Auzi-l ce-i mai zice! Zău de nu-mi vine să plîng!

Privind la oratori, aducîndu-și aminte cum au fost primiți, încurajați de vorbele bune și de faptul că se recunoșteau greșelile, delegații prindeau glas.

Vorbeau poticnindu-se, uneori încîlcit de tot, dar... „Auzi, Andrei, ia uită-te la Antonov-Ovseenko. Ce-l mai ascultă pe Andron din Vîselki! Se uită țintă la el prin ochelari, parcă-i soarbe vorbele din zbor, și toate le scrie-n caiet, toate le scrie-n caiet! Hai, Andrei, să spun și eu ce-am de spus. Fie ce-o fi!"

Și iată că Frol Petrovici se ridică și începe să vorbească de ceea ce-a fost și de ce s-a întîmplat și cum poartă vina și unii de sus. Au lucrat, vezi, „defectuos", și au fost și mulți nepricepuți și s-au vîrît mulți nechemați de l-au jumulit pe țăran, l-au adus la sapă de lemn.

Și s-a pornit Frol Petrovici să-i ardă în dreapta și-n stînga! Antonov-Ovseenko zîmbește, bate din palme, îl încurajează pe Frol Petrovici și-i strigă: „Just, tovarășe! Să ne apucăm împreună de netrebnicii care s-au vîrît nechemați în soviete!"

Un delegat din satul Goreloe, situat la douăzeci și cinci de verste de Tambov, citi hotărîrea obștei satului:

„Izgoniți pe huliganii și tîlharii care înadins nu ne lasă să ne vedem de munca pașnică. Izgoniți lupii în piele de oaie. Noi ne vom da silința să-nvingem toate piedicile. Credem că și puterea sovietică va pune capăt lipsurilor din statul nostru. Strîns uniți și muncind laolaltă, vom reface economia și prin aceasta vom ajuta pe adevăratul nostru apărător — puterea sovietică!"

Apoi delegații au început să dea citire hotărîrilor adoptate de adunările sătești, de plăși și de județe.

Antonov-Ovseenko se ridică și aduse la cunoștință vestea care-i ridică dintr-o dată pe delegați în picioare. Țăranii băteau din palme cu atîta putere, de se cutremura sala.

Antonov Ovseenko vorbi despre hotărîrea puterii sovietice de a desființa în gubernia Tambov prodrazviorstka și de a rechema detașamentele de aprovizionare.

— Autoritățile centrale, urmă el, au hotărît să sporească mult creditele pentru aprovizionarea țăranilor cu inventar, cereale, semințe, gaz, sare și alte mărfuri.

Se stîrni iarăși un vuiet de voci și de aplauze.

Apelul adresat țăranilor din gubernie a fost adoptat în unanimitate. Țăranii erau chemați să purceadă împreună cu puterea sovietică la îndreptarea cît mai grabnică a greșelilor din trecut, să se pregătească de însămînțări, să ajute autoritățile și partidul să lichideze pe principalii dușmani : pe Antonov, foametea și ruina economică.

Delegații părăseau cam cu părere de rău Tambovul și palatele luminoase, cu hrană îmbelșugată. De altfel nu-i zorea nimeni. Umblau prin instituții, își spuneau păsurile. Și cei de-acolo se purtau cu ei foarte politicos și nu lăsau nebăgat în seamă nici un cuvînt de-al lor. Se putea altfel ? Antonov-Ovseenko știe tot, vede tot și nu-i suferă pe birocrați.

Cei cinci sute de delegați se întorc în satele lor. Ei au în traistă și hotărîrea cu privire la desființarea prodrazviorstkăi. Cinci sute de oameni vor povesti ce-au văzut și ce-au auzit, vor citi „hîrtiile". Mii și mii de oameni îi vor asculta. Unii poate că n-o să-i creadă. Pe mulți dintre ei, poate, Storojev o să-i rupă cu bătaia, o să le bage pumnul în gură și-o să le ia „hîrtiile". Dar nu-i chip să le astupe gura la toți !

Și iată că în ținutul Tambovului, purtat de mulțimea aceasta de oameni care vorbesc în gura mare, se răspîndește zvonul că puterea sovietică s-a ridicat în apărarea țăranului !

1

De la Tambov, cei doi prieteni şi-au continuat drumul pe jos.

Andrei Andreevici bodogănea ceva, zîmbea, se uita pe de lături. În faţa lui se întindea şesul întins, nemărginit.

Rostogolindu-se de pe o moviliţă pe alta, cîmpia se întindea pînă-n zări, departe, departe. Ici şi colo se vedeau păduri şi crînguri.

Cînd văzură biserica satului, pe crucile căreia scînteiau razele soarelui, cei doi prieteni îngenunchează, se rugară, sărutară pămîntul drag şi porniră în pas iute spre sat.

Satul abia se trezise. Coşurile fumegau. Gospodinele harnice erau de mult în picioare.

În liniştea dimineţii, începură să bată clopotele. Somnoroşi, ţăranii îşi încheiau straiele din mers şi dădeau buzna pe uliţe. Fiecare simţea din nou o strîngere de inimă : de ce s-or fi tras clopotele, unde-i duşmanul ?

Mulţimea de ţărani freamătă în faţa bisericii. Nu s-au adunat mai puţini ţărani decît în ziua aceea de pomină, cînd eserii i-au stîrnit la răscoală cu făgăduieli mincinoase. Acum însă nu mai sunau goarnele, nu se mai vedeau mundirele antonoviştilor. Aici se adunase norodul faţă în faţă cu cei care au fost la Lenin şi au adus de la el adevăr şi mîngîiere tuturor mîhnirilor.

În pridvorul bisericii, ţăranii îl văzură pe Andrei Andreevici întinerit şi înveselit. Agita o hîrtie şi striga ceva, înecîndu-se de bucurie. Ar fi vrut să-i sărute pe toţi, să îmbrăţişeze lumea întreagă.

Ţăranii îl ascultau zguduiţi şi nu le venea să creadă : adică se va sfîrşi viaţa asta întunecată ?

— Înainte de toate, oameni buni, începu Frol Petrovici, cu o voce plină de demnitate, vă-aduc multă sănătate de la Lenin şi de la Kalinin. Frol Petrovici

făcu cîteva plecăciuni în patru părți. Noi ne-am înfățișat la dînșii tulburați, da' ei ne-au strîns mîna : ce doriți, care va să zică, ce păsuri aveți ? Ne uităm la Lenin și ne prinde mirarea : e-un om cam roșcovan, măruntel și vorbește puțin rîrîit. Nu se-aprinde, nu amenință, nu se bate cu pumnul în piept. Ne spune de-a dreptul : sînteți, zice, nemulțumiți și pe bună dreptate. Om de omenie, cinstită obște, zău așa !

— Poartă surtuc, completă Andrei Andreevici din spatele lui Frol Petrovici.

— Da, da, se însufleți Frol Petrovici. L-am văzut cu surtucul ros în coate. Tare m-am supărat pe el. Ești capul Rusiei, zic, se cuvine să ai și straie mai acătării. Da' el de colo se prăpădește de rîs. Și-am stat, măi fraților, de vorbă. Un țăran s-a apucat s-o lustruiască... Altul îi dădea zor cu cartofii... Eu m-am făcut foc ! Și dă-i, și dă-i... I-am zis și de-aleanul nostru și de necazurile țăranului...

— Da' el ?

— El îl asculta pe Frol, se iți din nou Andrei Andreevici, care ardea de nerăbdare să se laude cu ce văzuse și auzise. Fața lui era numai broboane de sudoare, fruntea — numai cute. Așadar, nu se mai poate ! Noi, zice, știm că sînteți nemulțumiți, dar cine și-o aduce aminte de ce-a fost, să-i sară ochii. Acuma, zice, s-a sfîrșit cu supărările voastre.

— Bine-a zis, se auzi din mulțime. Ar fi vremea...

— Ne-ajunge...

— Zi-i mai departe, Frol Petrovici !

— Ei, la urmă s-a supărat rău pe mine. M-a făcut Toma necredincios ! Dacă nu mă crezi, citește hîrtiile astea, zice, semnate de mine. Jos cu razviorstka ! Poftim, zice, depeșa de-am trimis-o adineauri autorităților din Tambov. În locul razviorstkăi se înființează, care va să zică, un impozit drept, zice.

— Povești !

— Și Antonov ne-a făgăduit cîte-n lună și-n stele...

— Tot aia-i ! O să ne jupoaie, nu alta.

Frol Petrovici începu să tremure. Se înroși la față. Buzele îi păliră de supărare.

— Care-ai poftă să discuţi cu mine? se adresă el mulţimii, ridicînd tonul. I-auzi la el! S-a găsit cine să discute! Să ne jupoaie? E semnat de Lenin: impozitul e de două ori mai mic decît razviorstka. Aţi priceput?

— Pe urmă i-a dat drumul şi Kalinin, vorbi Andrei Andreevici. Zice: faceţi ce vreţi cu pîinea; la voia voastră! Dau drumul la fabrici, ne trimit fel şi fel de mărfuri. Muncitorii, zice, sînt alături de voi şi vă înţeleg necazurile.

— Nu prea ne vine să credem...

— Să vă citesc hîrtiile astea, nătărăilor! strigă mînios Frol Petrovici. Am decretul la mine, nerozilor!

— Decretul? Aşa da!

— De mult umblă vorba despre decret.

— Citeşte, Frol, citeşte!

În pridvor urcă învăţătorul şi citi, desluşit, telegrama trimisă de Lenin la Tambov, apelul conferinţei ţăranilor, hîrtiile pe care Lenin le dăduse lui Frol. Abia apucă să sfîrşească şi să-i înapoieze hîrtiile lui Frol Petrovici, că în sat năvăli Storojev cu detaşamentul său. Cu el era şi Maria Kosova, care mergea la Kamenka, să ducă un raport despre situaţia din raioanele îndepărtate. Întîlnindu-l pe Storojev, i s-a alăturat.

Ordonînd oamenilor din detaşament să împresoare mulţimea, Piotr Ivanovici şi Kosova se apropiară de pridvor, croindu-şi drum prin mulţime.

Mulţimea amuţi, dar tăcerea aceasta avea ceva sinistru.

— A-a, Frol Petrov, Andrei Andreevici! De mult nu ne-am văzut. Aud c-aţi fost la Lenin, vorbi Storojev cu bunăvoinţă silită.

— Am fost, Piotr Ivanovici, răspunse mîndru Frol Petrovici, pălind puţin. Omeneşte ne-au primit, omeneşte ne-au petrecut. Ne-au arătat ce nerozie am făcut.

Agitîndu-şi cravaşa, Kosova şuieră cu dispreţ :
— V-au amăgit, proştilor, şi voi aţi căscat gura ! Ar trebui să-i ridicăm pe-amîndoi, Storojev. I-au cumpărat bolşevicii, e limpede.
Mulţimea urlă :
— Taci, tîrfă !
— Încearcă numa' de-i ridică !
— De ce ne-au amăgit ? vorbi cu sînge rece Frol Petrovici. Am mers de la Moscova la Tambov şi de la Tambov pînă-n sat. Oamenii se pregătesc de însămînţări şi rîd de noi : cică tot vă mai războiţi, nemîncaţilor ?
— Aşa, aşa ! Storojev abia se mai stăpînea. Aud c-aţi adus nişte hîrtii. Ia dă-le-ncoa, să văd şi eu ce minciuni mai sînt şi alea ?
Frol Petrovici îi dădu fără teamă hîrtiile lui Storojev. Acesta le citi şi le vîrî în buzunar.
— Şi voi vă-ncredeţi în hîrţoagele astea ? Iar v-a amăgit comuna ! Şi deodată răbufni furios. Pentru hîrtiile astea, vă spînzur ! urlă el.
Mulţimea, care-i urmărea fiecare mişcare, se repezi înainte. Nimeni nu striga, nimeni nu-l ameninţa pe Piotr Ivanovici, dar el ştia că e destul să facă o cît de mică greşeală, ca să nu-i mai poată fi de nici un ajutor oamenii din detaşament.
— Dă înapoi hîrtiile ! şuieră printre dinţi Demian Kosoi. Auzi ? Dă hîrtiile !
— Nu zgîndări norodul, Piotr, spuse Frol Petrovici, sufocîndu-se. Dă hîrtiile !
— Ridicaţi-i pe-amîndoi ! strigă Kosova şi Storojev îşi zise că acum s-a sfîrşit cu el. Ce muiere proastă !
Mulţimea dădu buzna peste ei urlînd. În aer se ridicară ciomege. Mai mulţi oameni se repeziră la gardul bisericii şi începură să smulgă parii. Acum Kosova mai făcu o prostie.
— La o parte ! urlă ea. La o parte, că tragem !
— Tragi, javră ? urlă Demian Kosoi. În cine ?
— Pe ei, fraţilor, că mint !
Strigătul acesta fu repetat de toţi. Oamenii din detaşamentul lui Storojev nu mai pricepeau nimic :

Piotr Ivanovici tăcea, fiindcă pentru întîia oară se speriase de oameni de-i tremurau genunchii.

— Taci, Marie, șuieră el printre dinți și se adresă împăciuitor țăranilor. Ei hai, hai! Mare nevoie am eu de Frol! Tare m-a speriat el cu hîrtiile lui. Duceți-vă, fraților, acasă. Du-te, Frol. Nu mai tulbura oamenii.

— Ne-e! clătină încăpățînat din cap Frol Petrovici. Acuma merg pînă la Antonov. Să-mi spună el: cînd are de gînd să pună capăt la tărășenia asta?

Mulțimea, uitînd de Storojev, fremătă aprobativ.

— Să-i spui că oamenii au ostenit.

— Acu-i vremea de arat și ei se-ncaieră.

— Ajunge, ne-am săturat.

— Și p-ormă, hîrtiile!

Aducîndu-și aminte de hîrtiile pe care Storojev i le luase lui Frol Petrovici, mulțimea se năpusti din nou.

— Dă hîrtiile, Piotr! Dă-le-ndată!

Storojev strîmbă din buze, scoase tăcut hîrtiile și le întinse lui Frol Petrovici. Acesta le împături cu grijă și, punîndu-le în sîn, se adresă oamenilor:

— Duceți-vă acasă, oameni buni. Așteptați-mă cu răspunsul lui Antonov.

— Ferește-te, Frol! îl preveni Demian Kosoi. Să nu te-omoare!

— Nu mă omoară ei, rosti triumfător Frol Petrovici. Nici nu pot să mă omoare decît pe mine. Adevărul nu-l omoară ei, adevărul e veșnic.

Frol Petrovici coborî din pridvor și porni spre locuința sa, înconjurat de o mulțime de oameni plini de însuflețire. Andrei Andreevici o luă la trap către casă. Storojev se uita în urma lor și gîndea:

„Toate se duc de rîpă, ne fuge pămîntul de sub picioare, totul se clatină... Ce putere le-am arătat eu? Sub ochii lor n-am putut să-i ridic pe ăștia doi... Ce-au mai urlat! Ce-o să se mai întîmple, ce-o să se mai întîmple?..."

Toată ziua şi seara, pînă tîrziu, oamenii au vorbit de impozit, de viaţa cea nouă. Membrii comitetului antonovist se temeau să se arate. Dispăruseră şi miliţienii.

2

În drum spre Kamenka, Frol Petrovici rămase peste noapte la soră-sa, la Greaznoe. Povesti şi acolo ce povestise la Dvoriki : despre Lenin, despre vorbele lui care-i merseseră la inimă, spuse că în alte gubernii e linişte, că nu e nici pomeneală de răzmeriţe şi lupte.

Dis-de-dimineaţă, veni Storojev din Dvoriki, unde-i trăsese o bătaie cruntă lui Andrei Andreevici, lăsîndu-l mai mult mort decît viu. Umblă ca un lup prin Greaznoe, scotocind totul, căutînd hîrtiile aduse de Frol Petrovici. Dar nu le găsi. Îi bătu pe ţăranii care se încăpăţînau să tacă, dar nu află nimic de la ei. Înfuriat, plecă la Kamenka, luîndu-l cu el pe Frol Petrovici.

Băgîndu-l într-un subsol puturos, unde zăceau vreo cincisprezece arestaţi, Storojev îl căută pe aghiotantul lui Antonov şi-i spuse despre întîmplările din Dvoriki şi Greaznoe.

— Principalul instigator, un moşneag, l-am adus aici. L-am vîrît la zdup, dar acum nu ştiu ce să fac cu el.

Aghiotantul se duse să raporteze. Cînd se întoarse, îi îngădui lui Storojev să intre la „şef". În prag, Storojev se lovi în piept cu Sanfirov, pe care-l văzu încruntat.

— Ce-i acolo ? îl întrebă Storojev, auzind un cîntec de beţie din cabinet.

Sanfirov scuipă şi trase o înjurătură.

— Petrec ! Mi-e inima grea, Storojev. Nu la asta m-am aşteptat eu...

— Du-te la dracu' cu inima ta cu tot, i-o reteză grosolan Storojev. Roşii pun la cale nişte lucruri — să te ţii ! Storojev bătu şi intră în cabinet.

Antonov, Kosova, Gherman şi Işin beau. Gherman cînta la armonică şi urla cît îl ţinea gura :

Deschis-am foc de mitraliere
Şi strigă Aleksandr : „Ură !
Pîn'la genunchi voi merge-n sînge,
Puterea ca să fie-a mea !"

— Aş-şa, în genunchi ! strigă Antonov cu privirea rătăcită. Pe toţi, pe toţi ! Las' că mai vorbim noi cu ţăranul. Hei, Storojev, unde-i moşneagul ?

— E la zdup, Saşenka, îi răspunse Kosova, cu rochia sfîşiată, despletită şi beată. E la subsol, aşteaptă să intre-n împărăţia cerurilor, scumpule.

— Adă-l aici ! porunci Antonov. Ei, ce te holbezi la mine ? Hai, du-te ! strigă la Storojev.

— L-au bătut băieţii, spuse răguşit Storojev. Lasă-l să-şi mai vină-n fire.

— L-las, se învoi Antonov. P-pe urmă să mi-l aduci. U-u, fiară ! făcu ameninţător în urma lui Storojev, care ieşise. Petreceţi, fraţilor ! Ai noştri ca brazii ! Şi începu să cînte fals :

Să petrecem şi să bem,
Că de moarte nu mă tem !

— A fost la Lenin, bolborosea Işin. Auzi colea ! A venit cu a-adevăru-n traistă ! A-adevărul ! Ha-ha !

— Lasă-te de-astea, Ivane, abia rosti Kosova. Ce adevăr ? Nu există. Nu spuneai tu că l-am mîncat fript ?

— Aşa-i, Marie, aşa-i ! Dă-l dracului de adevăr ! dădu Işin din mînă. Vreţi să vă spun o istorie ?

— Z-zi !

— A fost odată, începu Işin, într-o împărăţie de peste mări şi ţări, dincolo de-un codru ars şi negru, un împărat. Şi-avea împăratul acela o sută de feciori şi cu toţii iubeau aceeaşi muiere, o ticăloasă ca nimeni alta...

— Aşa, ca tine, Marie, hohoti Gherman.

— Ia vezi ! se aprinse Kosova.

— Tot aşa de rece ca tine, Marie...

Maria puse mîna pe pistol :

— Vanka, taci, că te curăţ !

— Hai c-am glumit... Şi muierea aceea şi-a vîndut sufletul lui satana... O dată, o cheamă împăratul la el şi-i spune : „Feciorii mei sînt răi, din pricina ta se taie între ei cu securile. Iubeşte-l pe unul din ei, că altfel o să fie rău de noi." Şi i-a spus muierea aceea : „Pe-acela o să-l iubesc, care-o face fapta cea mai îngrozitoare ce-o poate face un om". Au pornit fraţii prin lume. Băteau oamenii, dădeau foc la case, stricau pămîntul, tăiau sînii femeilor şi spintecau pruncii. Da' muierea rîdea. „Nu, zicea, astea încă nu-s faptele cele mai îngrozitoare..." A pornit în lume fratele ăl mai mic, ăl mai cumplit dintre toţi fraţii ; a găsit adevărul, l-a adus la femeia aceea şi l-a sugrumat sub ochii ei. Atunci i-a spus muierea : „Tu ai făcut fapta cea mai îngrozitoare. Dar eu tot nu te pot iubi, viteazule ! De vreme ce nu mai e adevăr, nu mai poate fi nici dragoste." S-au mîniat fraţii pe femeia aceea, au ucis-o, au tăiat-o într-o sută de bucăţi şi-au aruncat bucăţile în cele patru vînturi. O sută de cîini au mîncat-o şi, după ce au mîncat-o, au murit toţi !

— Saşa ! Ce tot îndrugă ăsta ? strigă Maria. Rîzi de sufletul meu ? Te spînzur !

— Nu mă spînzuri, fiindcă-n lume nu-i adevăr, tună Işin.

Storojev îl introduse pe Frol Petrovici. Acesta intră fără murmur în cabinet, îşi scoase căciula şi-şi făcu cruce, întorcîndu-se cu faţa către ungherul din dreapta.

— Eu n-am timp, am treabă, spuse Storojev, uitîndu-se pe sub sprîncene la Antonov. Faceţi ce vreţi cu el.

— Du-te, dracu' să te ia ! rosti Antonov sughiţînd.

Storojev se grăbi să iasă. Nu-i venea la îndemînă să fie de faţă la răfuiala cu Frol Petrovici. Dacă ar afla oamenii din Dvoriki că a luat şi el parte la bat-

jocorirea acestui om respectat şi drept, ţăranii, şi aşa porniţi împotriva lui, ar fi în stare de orice. „Îmi dau foc la casă şi pe urmă caută vinovatul!" îşi zise Storojev.

3

— Ai fost la Lenin ? îl întrebă Antonov pe Frol, după ce plecă Storojev. Hai, spune, ce ţi-au dat de băut şi de mîncat, cu cît te-au cumpărat ?

— M-au cumpărat cu vorba bună şi cu adevărul. Sînt oameni buni ; şi Lenin şi Kalinin şi ceilalţi. Ne-au arătat cît am fost de proşti.

— Gura ! ţipă Işin. V-au amăgit, nătărăilor !

— De ce să ne-amăgească, Egorîci ? se supără Frol Petrovici. Venind încoace n-am văzut nici un fel de răscoale. Oamenii îşi gătesc plugurile de primăvară. Cînd le pomeneam de Antonov, rîdeau : „Tot îl mai cocoloşiţi ?"

Antonov se uită ţintă la Frol Petrovici, care stătea liniştit şi privea, fără a clipi, în ochii lui.

— H-hîrtia ai adus-o ?

— Am adus-o. În hîrtie scrie că prodrazviorstka se ridică şi ţăranul mijlocaş e pus la loc de cinste.

— Ia dă-o-ncoace !

Frol Petrovici scoase din sîn, cu grijă, hîrtiile. Tiparul se ştersese cu totul. Hîrtiile acestea le citiseră sute de oameni. Mii de mîini le ţinuseră.

Antonov citi cu glas scăzut Decretul despre impozitul în natură, telegrama trimisă de Lenin la Tambov.

— Cîine ! ţipă el. V-au amăgit ! V-au amăgit ei o dată în nouă sute şaptesprezece şi-o să vă amăgească iarăşi. Îl crezi cu-adevărat ?

— Ce-ţi veni, pentru numele lui Dumnezeu ? M-ai speriat, Stepanîci ! spuse Frol Petrovici. Fii om de-nţeles. Pe cine să credem : pe dumneata sau pe Lenin ? Lenin e cineva ! El are toată Rusia, dar dum-

neata ce ai ? O mînă de paie sub şezut. În curînd nici atîta n-o să mai ai.

— Ai fost la Moscova, te-au dresat bolşevicii ! hohoti beat Işin, holbîndu-şi ochii.

— Ticălosule, ticălosule ! ţipă Kosova.

— Taci ! o repezi Frol Petrovici. Stepanîci, vino-ţi în minţi, ascultă-mă. Ţi-o spun cu binele : pune capăt războiului. Noi ne-am schimbat gîndul. Ca mîine, Lenin o să se năpustească cu toată puterea împotriva ta. O să plătiţi pentru lacrimile noastre.

Antonov îl ţistui.

— Sărută-mi piciorul, moşule, şi-ţi dau drumul. Dacă nu-l săruţi, te ucid.

— De mă ucizi pe mine, găsesc alţii adevărul. Norodul nostru e dîrz, îşi ia el dreptul. Şi pe voi, cîinilor, o să vă pedepsească. Şi-o să fie cumplită socoteala. Dă-mi hîrtiile, cîine ! Acolo-i adevărul !

Antonov rupse hîrtiile în bucăţi. Gherman îl arse pe Frol Petrovici cu cravaşa peste chelie. Sîngele se prelinse pe faţa bătrînului. Frol Petrovici făcu un pas, se poticni şi căzu. Kosova şi Gherman se repeziră la el şi-l călcară în picioare. Işin îi căuta faţa cu vîrful cizmei.

— Omoară-l, omoară-l, Saşa ! ţipă Kosova.

Sprijinindu-se de perete, Frol Petrovici se ridică. Avea o înfăţişare cumplită.

— Mie nu mi-e teamă de voi, cîinilor ! Puteţi să mă bateţi, că n-o să mă ucideţi. Cu o smucitură puternică, Frol Petrovici deschise fereastra şi strigă : Oameni buni ! Cînd om scăpa de urgie ?

Işin încercă să-l smulgă de la fereastră. Frol Petrovici îl izbi cu cotul peste ochi. Işin se învîrti ca un titirez. Frol Petrovici îl apucă pe Antonov de guler şi-l trase la fereastră.

— Hai, spune, tîlharule, că vrei să mă ucizi ! Arată-te norodului, cîine !

Antonov se smulse din mîinile lui.

— Aha ! strigă triumfător Frol Petrovici. Te temi de norod ? Atunci s-a sfîrşit cu tine !

Kosova trase în el. Frol Petrovici duse mîna la umărul din care curgea sînge şi se rezemă de perete.

— Vreți să mă ucideți ? horcăi el. Pe cine ? Cine-s eu ? Mîinile care-au adus lumina. Lumina asta arde ca soarele peste lume. Și nici voi, mincinoșilor, și nimeni n-o s-o poată stinge în veci de veci !

Răsună altă împușcătură. De data aceasta trăsese Antonov. Dar Antonov era prea beat. Pistolul îi tremura în mînă. Glontele nu-l atinse pe Frol Petrovici.

N-ar mai fi văzut Frol Petrovici lumina zilei, dacă nu dădea buzna în cabinet, atras de împușcături, Sanfirov.

Acesta smulse pistolul din mîna lui Antonov și se înfipse înaintea Kosovei.

— Ajunge ! urlă el cumplit. Ascunde pistolul, javră, că-ți deșert mațele.

Apoi îl ridică pe Frol Petrovici și-l scoase afară. În fața școlii era sania lui. Răsuflînd greu, ordonă aghiotantului său :

— Duceți-l la spital !

Frol Petrovici stătu la spital vreo lună și jumătate, pe urmă fu uitat : statului-major al lui Antonov nu-i ardea de el.

4

Cu capul plecat, posac, Storojev se întorcea la Dvoriki. Beția de la statul-major al lui Antonov, care de la o vreme devenise lucru obișnuit ; Kosova, care-l asmuțea pe Antonov împotriva comitetului ; Ișin, care urzea intrigi împotriva tuturor ; fariseul de Plujnikov, care cu predici cuvioase încerca să readucă pacea în statul-major și în comitet ; boala chefurilor și desfrîul, într-o vreme cînd furtuna era aproape — toate acestea îl făceau pe Storojev să nu se simtă în apele sale.

Își aduse aminte de Lioșka. Nu se putea împăca de loc cu fuga lui ! Doisprezece ani trăise flăcăul la dînsul, care-l privea ca pe-un fiu. Și parcă numai

Lioşka fugise de la Antonov ? Fugarilor nu poţi nici să le ţii numărul. Acum mai vine şi hotărîrea roşilor cu ridicarea prodrazviorstkăi... O să-i amăgească şi mai tare pe ţărani. Cum să ascundă adevărul ? Adevărul nu poate fi spînzurat.

„Să fie sfîrşitul ? se întrebă Storojev îngrozit. Nu, nu se poate ! Puterea noastră e încă mare..."

Dar teama i se strecurase în suflet şi se cuibărise bine acolo. Simţind asta, Storojev turba. Niciodată nu mai simţise teama cu atîta putere şi era înciudat pe lumea întreagă — pe Lioşka, pe Frol Petrovici, pe toţi cei care atentau la libertatea şi la puterea lui.

Drumul spre casă trecea pe lîngă Aksinia Hripucika. Nataşa, văzîndu-l pe Storojev de la fereastră, se repezi înaintea lui şi-l pofti năuntru.

„El trebuie să ştie ceva de Lioşka !" îşi zise ea. În sat se zvonise că Lioşka a fost făcut prizonier. Nataşa nu ştia dacă mai trăieşte. Roşii nu pătrundeau pînă la Dvoriki. Regimentele lui Antonov se mai ţineau încă tari în împrejurimi.

Nici Lioşka nu-i putea da de veste Nataşei. Îi ducea dorul şi slăbea. Dar ce să-i faci ? Nu se putea — şi bună pace !

Nataşa se îngrăşase. Pe chipul ei se aşternuseră umbre pămîntii ; privirea îi era blîndă ca a unui viţeluş. Îşi purta cu grijă pîntecele rotunjit. Se ţinea tare, dar nu dormea nopţile. Gîndul la Lioşka o tortura.

Storojev tăcea.

— Lioşka... începu Nataşa şi o podidi plînsul. S-a predat, au pus mîna pe el, ori l-au ucis ?

În inima lui Storojev se ridică iarăşi un val de ură împotriva lui Lioşka, împotriva lui Frol Petrovici ; ei aflaseră adevărul şi pentru Piotr Ivanovici adevărul acesta înseamnă sfîrşitul !

— Cred că s-a predat, spuse Storojev cu nepăsare. Mi s-a spus la Ivanovka că a dat pe-acolo ; se lăuda că s-a însurat...

— Cu cine ? întrebă năucă Nataşa.

— Cu o comunistă. Storojev îşi întoarse capul. N-o putea privi pe Nataşa în ochi.

Pe ulița satului hoinăreau copii ; soarele zvînta drumurile. Ogoarele negre îl îmbiau pe Storojev.

— Cu o comunistă ? Va să zică m-a uitat ? întrebă cu glas aspru Natașa.

— Se vede treaba că te-a uitat. Se lăuda și pomenea de tine : „Am o gîsculiță ; doar să fluier o dată și dă fuga-ncoace".

Storojev rîse scurt și sec, își răsuci o țigară și o aprinse.

— L-au abătut roșii din drumul lui și ți-au stricat și ție viața, oftă el. Și lui taică-tău...

— Ce-i cu tata ? exclamă Natașa.

— S-a dus la Lenin să afle nu știu ce adevăr. S-a prăpădit Frol, să știi că l-au tăiat roșii... Mi-e milă de tine, mi-e milă, fată dragă. Ești atît de blîndă, liniștită și supusă ! Alta în locul tău n-ar lăsa fără răspuns o batjocură ca asta.

Natașa își întoarse fața spre el. Ochii îi scăpărau.

— Blîndă, liniștită și supusă, rosti ea anevoie. Nu mă cunoști, Piotr Ivanovici !

— Rămîi cu bine, Natalia. E vremea să mă duc.

„Alta pe care-am abătut-o de la drumul ei, își zise el. Pentru ce ?"

Piotr Ivanovici bău două zile la rînd. Tăcea, fuma, sau rîdea înăbușit. Ai casei se uitau cu teamă la el.

5

Pentru Natașa începură zile pline de amărăciune. Îl aștepta pe taică-său, îl aștepta pe Lioșka, se trezea la fiecare țăcănit de potcoave, la fiecare zgomot și tot gîndea că-i el !

Odinioară, mai visa încă un trai liniștit : să treacă furtuna războiului, să nască un fecior leit taică-său, în casa lor greierul să cînte în tihnă...

Odinioară, se mai gîndea că flăcăul n-are cînd să dea prin sat, la draga lui ; că umblă cu detaşamentul prin locuri îndepărtate.

Dar acum, ce să mai aştepte ? Acum totul era lămurit : el plecase, îşi trădase tovarăşii, iar pe ea o părăsise. Uitase dragostea, uitase jurămintele, îşi pierduse conştiinţa.

Ticălosul !

Acum, la ce să se mai gîndească la el ? Pe alta o sărută el şi o dezmiardă, la alta înnoptează, pe pieptul alteia îşi reazimă capul cîrlionţat...

Ea era însărcinată, făcută de ruşine, singură pe lumea asta scăldată de soarele primăverii...

„Doamne, ce să fac ? Cum să trăiesc, cum să-mi cresc feciorul ? Nici tata nu mai e. L-au ucis pe tata !“

Aksiniei îi era milă de Nataşa, dar aceasta nu-i primea mîngîierile, se înstrăina de ea, şedea tăcută.

„Doamne, ce să fac ? Poate-i mai bine să mă spînzur ?“

Aşa trecea zi după zi, noapte după noapte. N-avea unde se duce, n-avea cui să se plîngă. Şi nici lacrimi nu mai avea. Gura i se uscase ; o ardea la inimă şi o durea capul.

Ar fi vrut să meargă la biserică, să se roage. Dar nu putea să se ducă. Ochii muierilor erau numai ghimpi, iar în urma Nataşei se auzeau şoapte răutăcioase.

— Tîrfă, nici fată, nici muiere ; căţea !

„Lioşka, Lioşenka, ce făcuşi din mine ! Măcar o clipă să te văd, măcar o vorbă de-a ta s-aud şi-aş şti dacă mă iubeşti ori ba.“

Uneori îşi zicea :

„Nu-l mai iubesc. Mi-e silă de el. Mi-a stricat viaţa, mi-a călcat-o în picioare. Vreau să-l uit.“ Şi se silea să se gîndească numai la copilul care se zbătea în pîntecele ei şi cerea libertate, dragul de el.

„E prea devreme, nu mai da din picioruşele tale, mai stai, scumpule, nu te grăbi, că lumea-i urîcioasă şi rea, iar tată n-ai. S-a prăpădit taică-tău ; bunicu-tău zace-n pămînt...“

Dar Nataşa nu putea să-şi alunge din inimă chipul lui Lioşka. I se părea că-l vede aievea. Vedea în gînd nopţile petrecute cu dînsul în fînărie, braţele lui, buzele lui. Îl vedea întreg, stăruitor, energic, nesăţios — scumpul ei Lioşka.

Şi tot mai năvalnică se ridica ura împotriva oamenilor care-l ademeniseră.

Nataşa auzise încă din copilărie că dacă ucizi un păianjen, ţi se iartă treizeci şi trei de păcate.

„Pe Lioşka l-au ademenit păianjenii, îşi zicea ea ; poate că-i sug acum sîngele."

„Dacă ucizi păianjenii ăştia, cîte păcate ţi se iartă pentru fiecare din ei ? se întreba Nataşa, în genunchi, în faţa icoanei. Cîte păcate îmi ierţi, doamne ? O să ierţi oare sîngele omenesc ? Păcatul meu cu Lioşka o să-l uiţi oare ?"

Şi se lovea cu fruntea de podele.

E singură.

Ferestrele privesc în dimineaţa înnegurată. Şi Nataşei i se pare că în fiecare fereastră priveşte Lioşka ; rîde, o îmbie cu degetul şi-i spune ceva, dar ce anume, nu înţelege.

— Mai tare, mai tare, că nu te-aud ! strigă Nataşa, dar el rîde mereu şi spune ceva neînţeles, însă ceva care, dacă ar putea fi auzit, ar pune dintr-o dată capăt tuturor suferinţelor ei ; amărăciunea s-ar mistui şi inima ar zvîcni uşurată şi înveselită.

Ferestrele privesc în dimineaţa înnegurată.

Dincolo de ferestre nu se văd decît uliţele pustii. Dincolo de ele nu se aude nimic.

Adesea, Nataşa se duce în grădină ; se aşază pe o căpiţă de fîn. Frămîntă paiele între degete şi nu vede nimic în faţa ei ; i se sting ochii aprinşi şi numai degetele frămîntă paiele unul după altul, mai repede, tot mai repede.

La fel, pe jumătate adormită, trebăluia în gospodărie : aţîţa focul, fierbea mîncarea, mulgea vaca.

Şi zilele treceau : ba păreau lungi de i se rupea inima şi dorea să se facă mai repede noapte, ba alergau turbate — încotro ?

Stați, ceasuri, nu zburați atît de repede, lăsați-mă să răsuflu, lăsați-mă să mă gîndesc, să mă hotărăsc : ce-i de făcut ?

Uneori, Natașa aiura de-a dreptul, părîndu-i-se că ucide păianjeni. Se repezea spre pereți, lovea în gol și rîdea cu un hohot sec și aspru. Apoi rămînea ceasuri întregi nemișcată, sau ședea pe laviță legănîndu-se și repetînd mereu :

— Îi ucid, îi ucid, îi ucid...

Sărea în sus și striga :

— Aha, v-am prins ! Unde-i Lioșka al meu, unde l-ați ascuns ? L-ați prins în mrejele voastre și l-ați nenorocit ? I-ați supt sîngele ? Blestemaților !

Rareori își recăpăta judecata. Atunci o podideau lacrimile. Natașa plîngea amar, născocea pentru Lioșka fel de fel de nume și alintări și se simțea ușurată.

Noaptea începu să viseze tot mai des și mai des un vis, mereu același. Se făcea că-l vede pe Lioșka într-o luncă, printre flori galbene, într-o zi senină. El venea spre dînsa. Natașa voia atît de mult să-l vadă, atît de mult ! Dar nu putea. Voia să-i spună multe, multe. Ea îi iese în cale, fluturînd basmaua... E cald de tot ! Și el îi vine în cale. Lioșka pare aproape de tot, pare că peste o clipă o să-l apuce de mînă, o să-l strîngă, să-l sărute... Dar, deodată, picioarele i se lipesc de pămînt, se fac grele de tot și nu le mai poate ridica ; nu mai poate face un pas. Fiecare pas e un canon, dar cu fiecare pas se apropie tot mai mult de el ! Gemînd, ea își urnește picioarele, unul după altul, și-i vine tot mai greu să meargă, tot mai greu. Doamne, ce chin ! Dar iată-l acum aproape, iată-l că-ntinde mîna...

Și, deodată, dispare !

O stea strălucitoare privește prin fereastră. Aksinia geme prin somn și scrîșnește din dinți. Cocoșul cîntă. A căzut rouă și-i răcoare. Deasupra rîului stăruie aburi.

1

La cinci martie sosi la Kamenka un curier.

Abia apucă să intre în pridvorul comandamentului şi calul lui, istovit şi numai spume, se clătină şi căzu.

Călăreţul era palid, plin de noroi pe haine. De sub căciulă îi ieşeau şuviţe de păr.

Îi înmînă lui Antonov un plic de la Gorski.

„La două martie — citi Antonov cu glas tare scrisoarea, în faţa alor săi adunaţi în grabă, — s-a constituit la Kronstadt un comitet revoluţionar provizoriu, alcătuit din marinari, ostaşi din Armata Roşie şi muncitori, care şi-au asumat puterea. Generalul Kozlovski a preluat comanda apărării fortăreţei. Răsculaţii cer convocarea Adunării Constituante, soviete fără comunişti şi comerţ liber. O armată, în frunte cu Voroşilov, a fost trimisă să înăbuşe rebeliunea."

— Eu am fost la Kronstadt, strigă Antonov. N-o să pună mîna, cîinii, pe marinari ! Fraţilor, porniţi spre sate să duceţi vestea !

Şi prin sate începură să bată clopotele, chemînd norodul la adunare. De la un capăt la altul se răspîndi strigătul : „Piterul e-al nostru ! S-a sfîrşit cu comuna !"

Uliţele se umplură de oameni gătiţi ca de sărbătoare. Duhnea straşnic a basamac ; oamenii îl beau cu vedrele.

— Acum nu mai avem de ce să ascundem pîinea, dacă puterea e-a noastră în toată Rusia !

Fetele, săltînd ştrengăreşte din umeri şi ţopăind, cîntau :

Draga mea, ah, draga mea,
Inima în piept mă doare,
Marinarul meu iubit
A plecat stingher pe mare...

Iar alta răspundea :

Draga mea, ah, draga mea,
Haide, nu fi supărată :
Marinarul tău iubit
O să ia Rusia toată.

2

În toiul petrecerii, sosi la Dvoriki, de la Kamenka, marinarul Brajnîi, din detaşamentul de ordine al lui Storojev. Prietenii cu care venise aveau panglici verzi la berete şi pantaloni largi, marinăreşti. Erau înarmaţi pînă-n dinţi şi aveau nişte cai — foc, nu altceva ! Galopau prin sat, biciuind aerul cu cravaşele, şuguiau cu fetele şi cîntau cîntece deocheate. În faţa curţii lui Danila Naumovici îi opri Ilia Danilovici, şeful miliţiei.

— Tata vă pofteşte la masă !

Brajnîi făcu la început nazuri, dar pînă la urmă primi şi tot grupul intră în casă. Danila Naumovici îşi pusese o podiovcă albastră de postav, pe care agăţase o medalie. Nu era nici el un terchea-berchea, fusese la ţar împreună cu alţi starosti din plasă, avusese parte de această înaltă cinste. Cizmele lui scîrţîiau şi miroseau a catran. Danila Naumovici îşi aşeză la masă toate fiicele şi nurorile, rumene şi bine hrănite. Între ele se aşezară marinarii. Aceştia se lipeau de fete, le mîngîiau şoldurile groase şi asudau.

Danila ridică cel dintîi paharul.

— Pentru izbîndă, fraţi marinari, zise el dulceag, ca să se statornicească-n vecii vecilor !

— Ura-a-a ! urlă Brajnîi, ciupind-o pe nevasta lui Ilia.

Aceasta scoase un țipăt. Ilia doar se încruntă ; ce puteai spune unor oaspeți dragi ?

— Știți voi ce-i aia Kronstadt ? începu să se laude Brajnîi, care, fiindcă veni vorba, nu fusese niciodată la Kronstadt și nici marinar nu fusese vreodată. Cetate, nu glumă ! Ce bastion ! Acolo frații noștri se țin tari ! Una, și se duce la dracu' toată Rusia ! D-două și gata, n-a mai rămas nimic ! Ăsta-i Kronstadtul ! încheie el.

Amețit de tot — chefuia acum în al cincilea sau al șaselea sat — Brajnîi o îmbrățișă pe nevasta lui Ilia și începu să plîngă.

Ilia se supără și sări la bătaie, dar fu repede potolit.

Danila Naumovici, care băuse peste măsură, se înveseli și începu să joace prin odaie.

La ferestre se îngrămădiră curioșii. Fete și băieți, care-și turteau nasul de geam, se uitau la petrecere.

— La un prilej ca ăsta, strigă Danila Naumovici, se cuvine să facem o slujbă !

— Să vină un popă-ncoa ! strigă Brajnîi, care se trezise. Să-l fac piftie ! Să-i ardă un parastas. Dumnezeu cu el !

Fu trimis un călăreț după popă. Acesta veni în grabă, mînat cu cravașa din urmă.

La slujbă veni și Storojev. Popa și diaconul se șușotiră cu el îndelung : ce autoritate să pomenească ?

Priceput în treburile bisericești, Storojev întocmi la repezeală un „mulți ani trăiască“ pentru „eroul popular Antonov și oamenii lui“ și pentru „neînfricata oaste țărănească“.

În timpul slujbei, Brajnîi își făcu de cap, încercă să cînte ceva ; supărat, popa clătina din cap.

După slujbă, marinarii se apropiară să sărute crucea. Brajnîi vomită pe sutana popii și pe patrafir, iar la urmă îl îmbătă în așa hal, încît popa

adormi sub masă. Seara, marinarii ieşiră la plimbare prin sat. Sparseră undeva nişte geamuri, bătură pe cineva cu cravaşele, siluiră nişte fete.

A doua zi dimineaţa marinarii fură găsiţi bătuţi măr, iar Brajnîi zăcea cu ţeasta despicată în dosul unui grajd.

I se făcuse de petrecanie.

3

Rebeliunea de la Kronstadt îi suci minţile lui Antonov.

În visurile pe care şi le făurea, el vedea ogoare şi păduri, depărtări care se rostogoleau peste gorganele vechi, peste rîuri şi lacuri încătuşate de gheaţă. Întinderile acestea nu puteau fi cuprinse cu gîndul ! Stoguri de paie şi glugi de fîn care se înălţau ici şi colo ; o întindere albă, aşternută cu zăpadă, încremenită într-o linişte solemnă, pîlcuri de mesteceni şi stejari, încovoiaţi sub căciulile de zăpadă, tufişuri înecate în nămeţi, rîpe şi lunci troienite, păduri cufundate în somnul iernii, nemişcate într-o tăcere tainică, aci luminate de soare, aci scăldate în lumina palidă a lunii...

Şi mii de sate, mari şi mici... Cînd răsare o clopotniţă pe întinderile nemărginite, cînd se profilează o aripă de moară, cînd se iveşte pe drum o căruţă, iar pe lîngă ea păşeşte un ţăran încovoiat, cu sumanul numai petice, cufundat în gînduri...

Pe întinderile astea necuprinse visa Antonov să-şi statornicească puterea. Puterea lui ! Chiar dacă ar trebui pentru asta să umble pînă la genunchi prin valuri de sînge, să bată, să schingiuiască, să spînzure, să împuşte, să dea foc la oraşe şi sate. Nici o cruţare pentru cei care se ridică împotrivă-i ! Să

n-aibă milă, să nu dea crezare lacrimilor, să se desfete cu gemetele duşmanilor schingiuiţi de Gherman !

Aşa va fi, şi asta o va înfăptui el, cel care a pus în mişcare un milion de oameni. Aşa cum în vremea revărsărilor marea putere a stihiilor smulge gheţurile şi le poartă năvalnic pe rîuri, aşa se va năpusti şi el la timpul său, cu toate forţele sale, împotriva roşilor, măturînd totul în cale şi prefăcînd în cenuşă ţinuturile nesupuse, pînă cînd se va înscăuna la Kremlin.

„Oricine are sumanul găurit se gîndeşte să-şi facă o podiovcă de postav, să pună mîna pe ceva pămînt, să-l îngrădească, să dea drumul la dulăi, să pună bani la ciorap şi să doarmă toată viaţa lîngă porc şi lîngă viţel."

„Şi mai departe ? se întreba adesea Antonov. Ce-o să le spun ţăranilor cînd o să-i aduc sub zidurile Kremlinului ?"

Aici rămînea pe gînduri ; Antonov nu ştia ce va fi mai departe. Îşi închipuia că acolo, la Moscova, toţi îşi vor pleca frunţile înaintea lui şi-l vor alege conducător al poporului.

„Şi mai departe ? Ei, o să mă aleagă ; ei, o să-mi dea un titlu ; şi mai departe ? Cum rămîne cu pămîntul, cu muncitorii ?"

La întrebarea aceasta, Antonov nu găsea răspuns.

Îşi închipuia cum îşi vor împărţi puterea prietenii şi tovarăşii săi ; cum Tokmakov şi Plujnikov vor rînji unul la altul, cum ochii de lup ai lui Storojev se vor aprinde de lăcomie.

„Nu, o să mă mănînce de viu, se speria Antonov. Bine-a zis Sanfirov : mă mănîncă pe mine şi pe urmă se mănîncă şi între ei."

Îşi îndepărta gîndurile tulburi de viitor, aruncînd totul asupra Adunării Constituante : să se descurce ea în toate astea, să-i împace pe muncitori cu fabricanţii, pe argaţi cu stăpînii lor, oile cu lupii. Las'... „Şi-apoi, de ce să mă gîndesc eu la astea ? Pînă atunci mai e mult... E mult, dar se va împlini ;

toate merg într-acolo : Rusia e cuprinsă de vîlvătăi, ţăranul e de partea mea !"

Şi Antonov devenea tot mai îngîmfat.

Născocea fel de fel de proiecte şi planuri, care de care mai năstruşnice. Începu să treacă cu vederea jafurile care începuseră. Se certa cu Tokmakov şi cu Plujnikov cînd aceştia îl preveneau de nenorocirile care vor veni. La comanda regimentelor punea oameni suspecţi, despre care umblau zvonuri ruşinoase. Dădea adăpost tuturor acelora pe care i-i trimitea Fiodorov-Gorski, tuturor acelora care fugeau de puterea sovietică. Se înconjurase de foşti ofiţeri şi ameninţa să numească şef al statului-major o rudă a avocatului, un general care se strecurase la Kamenka. La toate argumentele lui Tokmakov, Antonov o ţinea una :

— Destul ! Acum comand eu.

O dată, în timpul unei discuţii cu Plujnikov, Antonov zise cu îngîmfare :

— Voi ? Ce-aţi face voi fără mine ? Cine v-ar comanda ? Sînteţi buni numai de scris şi de vorbă, lua-v-ar mama dracului să vă ia ! Eu sînt comandantul armatei poporului şi vă rog să vă închideţi gura.

La o săptămînă după ce satele aflară de evenimentele de pe Marea Baltică, Storojev prinse curaj : veni odată la Dvoriki, convocă adunarea satului şi declară că va împuşca cu mîna lui pe oricine va ieşi cu plugul de lemn pe deseatinele sale din jurul Lacului Lebedelor.

Ţăranii ascultară în tăcere acea scurtă cuvîntare şi se împrăştiară.

Pămîntul îi aparţinea iarăşi lui Piotr Ivanovici. El se apucă iar să pregătească, cu lăcomie, seminţele : să le aleagă, să le cureţe şi să le vînture. Începu să dreagă plugurile şi căruţele. Era grăbit şi, cînd i se părea că feciorii lui şi Andrian se pregătesc prea încet pentru a ieşi la cîmp, se răstea la ei.

Nu-i venea încă să creadă că pămîntul este din nou al lui. Se grăbea să-l însămînţeze şi să spună o dată şi încă o dată tuturor : „Pămîntul e-al meu ! Eu l-am

cumpărat ! Eu îi port de grijă ! Să nu v-atingeţi de pămîntul meu !“

Cînd se gîndea că vreun străin va veni pe aceste deseatine, că se va opri pe aceste haturi, că-şi va zice stăpîn şi va smulge pămîntul de la Storojev, de la familia lui... îi venea să turbeze.

Şi cu cît se temea şi tremura mai mult pentru pămîntul lui, cu atît ura mai cu înverşunare oamenii...

Storojev începu să semene cu un dulău flămînd, căruia i se ia un os cu măduvă.

Dacă ar fi fost cu putinţă, n-ar fi plecat de pe pămîntul lui. Ar fi murit acolo, păzindu-şi ogorul, semănăturile, apărîndu-şi dreptul de a dispune de viaţa celor slabi şi nevoiaşi, dreptul de a porunci, de a stăpîni, de a se îmbogăţi, de a strînge ruble şi copeici, pentru a cumpăra cu ele alte case şi alte pămînturi.

Iată, pămînt dobîndise. Dobîndise şi putere şi cinstire : oamenii se tem de dînsul. Cînd trece pe lîngă ei, vorbele încetează ; oamenii îl pizmuiesc.

Dar puterea asta nu era trainică.

„Dinspre miazănoapte, gîndea el, de la Moscova, vin oamenii să-mi ia pămîntul. Vin să-mi smulgă din braţe puterea, cum mi l-au smuls pe Lioşka argatul. Vin să-mi sfarme puterea, să ridice peste mine, peste Storojev, sărăcimea nenorocită din Duracii Koneţ pe Mitka Besperstov sau pe frăţiorul Semion. Să mă supun lor ? Să-i sufăr deasupra mea ? Să-mi dau pămîntul ?“

Gîndul acesta îl ardea ca un fier roşu. Ciuda îi sporea. Ura nu i se domolea nici pentru o clipită. Storojev era acum şi mai neobosit în căutarea duşmanului. Se ducea singur în recunoaştere, năvălea cu o mînă de oameni de-ai lui în satele în care poposeau detaşamente roşii nu prea mari. Lua interogatorii, împuşca oameni, îi bătea pe cei bănuiţi că au legături cu sovietele. În satele care nu se alăturaseră rebeliunii, înfiinţa comitete ilegale ale socialiştilor-revoluţionari.

Se crampona de pămîntul lui, căuta să-şi salveze puterea !

I

Pămîntul şi-a scos şuba iernii. În rîpe începură să susure pîrîiaşele. Rîurile îşi retrăgeau apele între maluri.

Revărsările se sfîrşiseră...

În jurul satelor se întindeau ogoarele aburinde. Ţăranii se uitau cu amărăciune la ele : erau nearate de cu toamnă, dar oamenii nu aveau nici acum cu ce să le are. Nu aveau cu ce să le semene.

Puţinii cai care mai rămăseseră, istoviţi şi prăpădiţi, rătăceau prin ogrăzi ca nişte orbi. Armata lui Antonov avea nevoie de cai. În gubernie cai nu mai erau, în cele învecinate erau de asemenea greu de procurat. Antonov fu nevoit să se apuce de raioanele „sale".

Zice o vorbă : o nenorocire nu vine niciodată singură.

Asupra lui Antonov şi a „tătucului" Grigori Naumovici nenorocirile au început să se abată cu duiumul : una după alta se abăteau ele pe capul răsculaţilor.

Stăteau prost cu caii, dar asta nu era cea mai mare nenorocire. Într-o şedinţă a comitetului, Işin raportă că s-au sfîrşit rezervele de alimente şi furaje, care acum trebuiau luate de la ţărani.

Tot atunci, biroul mobilizării al marelui stat-major operativ aduse la cunoştinţă că, din cauza marilor pierderi, regimentele au nevoie urgentă să li se completeze efectivele, cu atît mai mult, chipurile, cu cît, potrivit informaţiilor parvenite de la Tambov, roşii pregătesc operaţiuni serioase.

S-au frămîntat în discuţii trei zile : membrii comitetului veniţi din rîndurile ţăranilor nu voiau nici în ruptul capului să impună satelor un impozit în alimente şi furaje. Strigau : sovietele au ridicat prodrazviorstka şi noi, apărătorii ţăranilor, o introducem...

Dar oricît ar fi strigat ei, lucrurile mergeau prost. Comitetul hotărî să deschidă o campanie de sprijinire a răscoalei, făgăduind ţăranilor să le restituie în toamnă tot ce li se va lua şi prezicînd sfîrşitul grabnic al războiului, deoarece sovietele ar fi început, chipurile, să se situeze pe linia Uniunii ţărănimii muncitoare.

Cînd agitatorii spuneau că e nevoie de grîne, furaje, oameni şi cai pentru izbînda cauzei lor, ţăranii se strîmbau.

Avîntul războinic dispăruse. Apele scădeau, se apropia ziua răfuielii !

La şaptesprezece martie, Armata Roşie, în frunte cu Voroşilov, porni ultimul asalt împotriva Kronstadtului.

Delegaţii la Congresul al zecelea al Partidului, care se întrunise în acele zile, conduceau pe ostaşi la luptă, mergînd în fruntea lor. În zorii unei zile răcoroase şi înnegurate, fortăreaţa căzu.

Cînd sosi vestea la Kamenka, Antonov se îmbătă de supărare. Începuse a se îndepărta din ce în ce mai mult de tovarăşii lui de luptă. Rămînea deseori singur vreme îndelungată. Se gîndea la ceva apăsător.

O săptămînă mai tîrziu, în timpul unei lupte în apropiere de Cemlîk, fu rănit Piotr Tokmakov. La Kamenka l-au adus mort. Îşi închisese pe veci ochii. Acum nu mai trebuia să se gîndească la nimic, nu mai trebuia să se frămînte.

Antonov stătu lîngă sicriu toată noaptea. Alături de el se afla numai Maria Kosova. Femeia îşi atinsese scopul ; Aleksandr Stepanovici se îndrăgosti de ea. El o iubea însă cu răutate şi-şi bătea joc de ea, ca şi cum ar fi vrut să se răzbune pentru toate necazurile lui.

Dar, cu toată amărăciunea, trebuia să se gîndească şi la luptă. Trebuia să găsească un nou comandant pentru armata întîi. Şi iarăşi izbucni cearta între Uniune şi statul-major operativ.

Antonov, îndemnat de Kuzneţov, comandantul armatei a doua, şi de comandanţii proveniţi dintre

ofiţeri, ar fi vrut să-l numească comandant al armatei întîi pe un general, rudă cu Gorski.

El justifica această candidatură cu argumentul că roşii ar pregăti bătălii hotărîtoare şi că acum în fruntea trupelor trebuie puşi oameni care cunosc bine meseria armelor.

Sanfirov urla :

— Cum se pune ceva la cale, hop şi generalii ! La Iaroslavl, Savinkov a-nceput acţiunea şi, hop ! a fost adus colonelul Perhurov. În Siberia l-au scos de nu ştiu unde pe amiralul Kolceak, la Kronstadt a apărut generalul Kozlovski. Lua-i-ar dracu' să-i ia ! Dacă apar generalii, ţăranii o să ne trimită la toţi dracii. Nu se poate !

O săptămînă întreagă s-au dezlănţuit patimile. Antonov ţinea des fel şi fel de şedinţe, la care nu invita pe cei din comitet. Plujnikov îl ameninţa pe Antonov că se ridică împotriva lui.

— Bagă de seamă, Stepanîci, să n-o păţeşti ! spunea el cu asprime.

Însă cearta se termină pe neaşteptate. Sanfirov îl curăţă pe general ; îl prinsese cu un băieţaş, făcînd o treabă ruşinoasă.

Comanda armatei întîi o luă tînărul comandant de regiment Boguslavski, un ofiţer frumos şi înfierbîntat, eser de stînga, favoritul lui Antonov.

El strînse repede frîul în mîini, dar lucrurile luară o întorsătură gravă.

2

N-apucă bine Antonov să-şi revină după moartea vechiului său prieten Piotr Tokmakov, că o nouă năpastă se abătu pe capul lui.

Într-un moment în care avea deosebită nevoie ca agentura lui să lucreze cu precizie şi fără oprire, ceva pîrîi în încheieturile ei şi se rupse. Informaţiile nu

mai veneau ca de obicei, iar cele care soseau, miroseau cam prost — apă chioară.

Antonov se alarmă. Începu să trimită la Fiodorov-Gorski curier după curier. Aceştia se împotmoliră însă unul după altul, la Tambov.

Fiodorov-Gorski tăcea.

El amuţise pe veşnicie pentru Antonov.

Nu degeaba îi sfătuise Antonov-Ovseenko pe cekişti să scotocească mai adînc.

Au scotocit şi iată că, cu ocazia uneia dintre nenumăratele sale călătorii la Moscova, Fiodorov-Gorski fu arestat în locuinţa unui cunoscut monarhist.

L-au dus la Tambov. Nici nu voia să audă că ar avea legături cu cadeţii.

— Am trecut pe la un avocat pe care-l cunoşteam. Puţini avocaţi cunosc eu în toată Rusia? Din ce partid e, dracu' să-l ştie! Eu nu mă înhait cu partidele.

Şi o ţinea tot aşa.

Au fost scotocite numeroase case pe care le frecventa Fiodorov, precum şi propria lui casă de pe strada Tezikovskaia. S-au ciocănit pereţii, s-au scotocit toate ungherele, s-a cercetat podul... Nimic! Nici o hîrtiuţă compromiţătoare. Numai corespondenţa de serviciu în legătură cu caii, care la analiza chimică nu a lăsat nici o îndoială de autenticitate.

De trei ori a fost percheziţionată casa lui Fiodorov. Şi iată că o dată, cînd soldaţii au lovit cu patul puştilor în duşumea, unuia dintre anchetatori i s-a părut că sunetul e altul decît în celelalte camere.

S-a descoperit un subsol, dar acolo, în afară de şobolani, nu s-a găsit nimic. Oamenii legii au început să caute mai atent şi, în sfîrşit, au descoperit o intrare în alt subsol. Au intrat şi au găsit acolo un depozit de alimente: sute de puduri de făină, crupe, slănină sărată de porc, untură, butoaie de ulei şi de miere, baloturi de lînă, grămezi de piei... Că Fiodorov era un speculant, ştia oricine şi asta nu dovedea încă legăturile lui cu antonovismul. Au fost cercetaţi pereţii subsolului şi, în sfîrşit, s-a aflat un depozit zidit. Acolo erau bijuterii în valoare de

milioane de ruble, şi, mai ales, ceea ce căutau autorităţile : întreaga corespondenţă a lui Fiodorov nu numai cu Antonov şi cu Uniunea ţărănimii muncitoare, ci şi cu centrele ilegale ale gardiştilor albi din Piter şi din Moscova şi cu organizaţiile lor de peste graniţă.

Au ieşit la iveală noi şi noi amănunte. Fiind de fapt şeful spatelui antonovismului, emisar al comitetului central şi al comitetului gubernial din Tambov ale eserilor, declarîndu-se eser, Fiodorov se alăturase totodată şi organizaţiei cadeţilor din Tambov ; prin intermediul acesteia, pătrundea tot mai departe şi mai adînc în mijlocul ticăloaselor organizaţii ilegale ale gardiştilor albi.

Au fost descoperiţi şi cei care îl ajutau pe Fiodorov să-şi desfăşoare activitatea de contrainformaţii pentru Antonov. Fostul procuror al tribunalului regional din Vilno, Cehovski, membru al sotniilor negre, baronul baltic Taube, colonelul Minski — iată cine-i ajutaseră pe Cernov şi Zenzinov să provoace rebeliunea din gubernia Tambov, iată cine făcea spionaj pentru Antonov, iată cine se îndeletnicea cu şantaje, comploturi şi acte de sabotaj ! Şi, nu pe degeaba, se înţelege.

De ce păstra omul acesta, trecut prin multe, asemenea documente, a căror simplă enumerare îl condamna la împuşcare ? Intenţiona poate să-şi scrie memoriile ? Sau, poate, mai spera să fie răsturnată puterea sovietică, pentru a-şi etala apoi „meritele istorice“ şi a cere răsplată, nu o răsplată materială, ci acea răsplată care se numeşte *putere* ?

În cele din urmă, Fiodorov mărturisi.

A vorbit atît de mult, încît anchetatorului i se făcea rău de mărturisirile cinice şi de denunţurile avocatului. Au început să fie arestaţi toţi cei divulgaţi de Fiodorov. Şi el îi divulgă chiar şi pe prietenii cei mai apropiaţi, rudele, cunoştinţele, pe cei cărora le împărţise cu dărnicie seducătoarele sale zîmbete, cu care jucase cărţi, cu care fermecătoarea lui soţie cochetase. De altfel şi ea a mărturisit totul.

Aflînd la timp de nenumăratele arestări, Antonov-Ovseenko i-a reţinut pe cei care se dovediseră mai zeloşi în această afacere ; a ordonat să fie eliberaţi cei denunţaţi fără vină şi să se dea toată atenţia lui Fiodorov — numai lui şi agenturii sale.

I s-a dat toată atenţia. Şi autorităţile au hotărît ca, prin el, să întindă mîna spre Antonov şi spre vîrfurile politice ale rebeliunii.

3

O dată a venit la Kamenka un om, care i-a prezentat lui Gherman nişte acte cifrate care atestau că este emisar al comitetului central al partidului eserilor. Actele prezentate nu dădeau loc la nici o bănuială asupra autenticităţii lor. Totuşi s-a procedat la o verificare. Omul s-a dovedit a fi de nădejde. Venise, chipurile, cu o misiune specială : Antonov era chemat la Moscova pentru convorbiri în vederea extinderii răscoalei şi înzestrării cu armament şi pentru a primi un nou plan de luptă, care să ţină seama de modificările survenite în noua politică economică a puterii sovietice.

Antonov nu se afla la Kamenka. Lipsea şi Plujnikov. Erau plecaţi într-un nou raid, în sudul guberniei. Comitetul i-a înştiinţat şi ei au dat indicaţii să meargă Işin, locţiitorul lui Plujnikov.

Şi a plecat Ivan Egorovici în ultima lui călătorie. Membrii centrului eserilor pe întreaga Rusie l-au primit pe Işin ca pe cel mai drag oaspe. Îl ridicau în slăvi pe Antonov, făgăduiau rebelilor marea cu sarea. Principalului agitator al comitetului i-au dat să mănînce şi să bea împărăteşte.

Dacă în locul lui Işin ar fi fost un conspirator de clasa lui Plujnikov sau Antonov, aceştia ar fi simţit numaidecît cursa. Prea amabile se arătau gazdele, prea darnice cu tratările, ceea ce nu le şade de loc

bine unor ilegalişti serioşi. Şi prea multe întrebări puneau, interesîndu-se şi de cele mai neînsemnate amănunte.

Dînd de votcă veritabilă — că de basamac i se scîrbise, — măgulit şi îmbunat, fără lacăt la gură ca întotdeauna, Ivan Egorovici se lăuda, divulga în dreapta şi-n stînga numele activiştilor, indicativele lor conspirative, parolele, locuinţele conspirative, cifrurile.

În cele din urmă, butoiul acesta a fost cu desăvîrşire golit; o săptămînă mai tîrziu, Işin a fost împuşcat.

Aceasta a fost a doua lovitură ireparabilă, care a încurcat mult cărţile capilor rebeliunii.

Colac peste pupăză, Antonov află deodată două veşti care-l zguduiră : la Tambov sosise comandantul de armată Tuhacevski, însărcinat de Comandamentul suprem cu lichidarea rebeliunii.

O ultimă veste îl dărîmă cu totul pe Antonov şi Uniunea : Congresul al zecelea al bolşevicilor proclamase o nouă politică economică, avînd la temelie alianţa de nezdruncinat dintre muncitori şi ţărani.

4

Se părea că totul este pierdut ! Dar dacă Antonov se întuneca la chip cu fiecare zi, dacă oamenii îi auzeau tot mai rar vorba veselă şi rîsul în cascade, şi dacă rar mai vedeau un zîmbet pe faţa lui slăbită, pămîntie şi pe buzele lui palide, făţarnicul de Plujnikov nu era dintre cei care să se dea bătut cu una, cu două.

E drept că agentura fusese zdrobită şi că şeful ei se dovedise un trădător ; e drept că mulţi membri ai comitetului erau arestaţi. Dar oare e atît de greu să recrutezi alţii şi să creezi o nouă reţea ? Prin eforturile de necrezut ale serviciului de contrainfor-

mații, Antonov și Plujnikov se străduiau să vindece rănile provocate rebelilor.

Nu-i nimic dacă agentura nu mai e așa de puternică cum fusese odinioară. Ea va continua să servească comitetul. Iar căderea lui Ișin chiar l-a bucurat : nu-l putea suferi, și nu numai pentru că Ivan Egorovici țintea să-i ia locul, ci și pentru că țăranii încetaseră de mult să-l mai creadă pe acest palavragiu.

Mai rămînea de suportat încă o lovitură.

Într-o dimineață, Plujnikov intră la Antonov. Avea părul încîlcit. Fața sa de scapet se îngălbenise de griji și de neliniști.

— Ce, ești supărat, îl întrebă Antonov, ce nemulțumire mai ai ?

— Eh, Stepanîci, nu știu ce să mai zic ! Uite, tu mi-l tot lauzi pe Storojev. Adevărat e că-i un țăran deștept... Dar l-ai întrebat vreodată de ce-a venit la tine ?

— Știu, îl repezi Antonov. Îmi poartă pică. Mă privește cu o căutătură de lup.

Plujnikov se uită plictisit pe fereastră. Pe afară hoinăreau aceiași zdrențăroși, mîncînd semințe și făcîndu-și de cap. Fața de scapet i se întunecă.

— Așa stau lucrurile, frățioare, oftă el. Să pui pe goană toate pușlamalele și ticăloșii, e lucrul cel mai ușor de pe lume ! Piotr Ivanovici, bine-nțeles, rămîne. Noi sîntem ultima salvare pentru dînsul. Dar parcă Piotr Ivanovici este o figură ? Parcă el este omul potrivit pentru noi ? „E, o să zică țăranul, uite cine-l călărește pe Antonov, — Storojev !“ Și-o să ne trimită el la mama dracului, scumpule !

— Eu cred însă, îi răspunse Antonov, că tocmai acum, cînd începe serios treaba, țăranul înstărit este pentru noi o figură potrivită. Un astfel de țăran înseamnă un țăran deștept și puternic. Pe el se sprijină lumea.

— Așa-i și nu prea. Mă doare capul, Sașok, mă arde ceva pe dinăuntru, sînt frînt și nu mai am puteri ! Ce mai e nou ?

— Am primit ziare... Citeşte şi tu ce scriu ziarele despre ai noştri.

Plujnikov citi acru ziarele din Moscova. Se interesa îndeaproape de politica Moscovei şi ştia ce se petrece în jurul lui.

— Stepanîci, îl strigă el pe Antonov, te-ai gîndit oare ce-o să facem mai departe? Încotro mergem, ai?

Pentru prima oară, „părintele" chiaburilor îi vorbea fără prefăcătorie lui Antonov.

— Ce-i cu tine, Grişa? tresări Antonov. De ce eşti atît de neliniştit?

— Mă tot gîndesc, frăţioare, că roşii au noroc, vorbi mîhnit Plujnikov. Au făcut pace cu toţi, pe albi i-au bătut... Ba un stat, ba altul îi recunoaşte... Plujnikov plescăi din buze şi-şi scărpină bărbiţa căruntă. Acum Lenin, auzi, luptă împotriva ruinei... Ca mîine o să se lege şi de noi.

Cineva bătu la uşă. Intră Storojev însoţit de un om îmbrăcat într-o scurtă îmblănită, cum poartă cei de la căile ferate.

— Firsov, zise acesta, adresîndu-se lui Antonov. Reprezentant al comitetului central al partidului socialiştilor-revoluţionari, în misiune specială.

Antonov şi Plujnikov, care fuseseră înştiinţaţi din vreme de venirea unui emisar cu mari împuterniciri, îl aşteptau de la o zi la alta.

Înveseliţi dintr-o dată, îl salutară pe Firsov, dar acesta părea să rămînă insensibil la semnele de atenţie cu care era înconjurat.

Schimbînd cîteva cuvinte cu Firsov şi aflînd că acesta a ajuns cu bine, Antonov scoase capul pe uşă.

— Chemaţi pe Sanfirov, pe Kosova, pe Şamov, pe toţi cei din comitet, porunci el. Şi să nu mai intre nimeni aici!

Pînă să se adune oamenii, Firsov rămase la fereastră, privind uliţa murdară, udată de primele ploi ale primăverii.

Mestecînd ceva în grabă, intră locţiitorul lui Plujnikov, Şamov, delegat al judeţului Borisoglebsk, un bărbat prezentabil, cu capul mare, împodobit cu un

păr ondulat și cărunt. Se trăgea dintr-o familie de țărani bogați și lucrase cîndva ca tehnician la depoul de cale ferată.

În urma lui intră tînărul și frumosul comandant de armată Boguslavski, ferches, vesel și comunicativ. Antonoviștii îl iubeau pentru îndrăzneala sa. Veniră apoi Sanfirov cel posomorît și Maria Kosova.

— Tovarășul Firsov, reprezentant al comitetului central, îl prezentă Antonov pe emisar.

— Ăsta-i veritabil, mormăi Storojev. Două zile l-am prelucrat cu Iurin.

— Sînteți niște tonți ! rosti disprețuitor Firsov, cînd se potoliră rîsetele provocate de remarca lui Storojev. M-ați prelucrat ! Pe cine nu trebuie îl țineți două zile la contrainformații, dar pe cine trebuia, l-ați scăpat din mînă. Idioților ! L-ați dat pe două parale pe Ișin.

— Nu prea ne omorîm noi cu firea, rîse Kosova. Hai, spune ce-ai de spus.

Firsov își scoase batista, își șterse gîtul — în odaie era foarte cald — și se adresă lui Antonov :

— Din însărcinarea comitetului central al partidului socialiștilor-revoluționari, vă transmit salutul său !

— Mulțumim de salut, zîmbi Șamov. Dar n-au trimis cu dumneata și ceva arme ?

Antonov izbucni în rîs. Era bucuros : în sfîrșit, celor de sus le-a venit mintea la cap și-l ajută într-un moment greu.

Arogant, Firsov îl măsură pe Șamov din cap pînă-n picioare.

— Am fost trimis aici dintr-un motiv special. Situația internațională și situația internă a devenit, după Congresul al zecelea al bolșevicilor, nefavorabilă pentru noi. Politica partidului nostru constă în prezent în menținerea cadrelor. Și dumneata mă întrebi dacă n-au trimis și ceva arme ! Vă învîrtiți în văgăuna asta și nu vedeți mai departe de lungul nasului. Vitejilor ! V-ați pierdut mințile și vă bateți cu capul de pereți. Voi ne încurcați planurile. Ați înțeles ?

— Mai departe ! Antonov mai că scrîşnea din dinţi de furie. Mare bucurie i-au mai făcut cei de sus !

— Pentru a menţine cadrele, vă propunem să lichidaţi rebeliunea. Dacă nu vă supuneţi, ne dezicem de voi.

Antonov se făcu alb la faţă. Buzele începură să-i tremure. Pomeţii obrajilor îi ieşiră şi mai mult în afară.

— A-a, canaliilor ! ţipă el. Ştiam eu c-o să mă vindeţi ! Plujnikov, Şamov, de ce tăceţi ?

— Ascultă, scumpule, se adresă Plujnikov lui Firsov. Ai putea să-mi spui la ce dracu' am mai stîrnit noi toată povestea asta ? Ca să secătuim poporul de vlagă şi să ne predăm fără a fi realizat nimic ?

— Voi nu-nţelegeţi situaţia, nu-nţelegeţi direcţia proceselor istorice ! răspunse rece Firsov, şuierînd printre dinţi, aruncîndu-i lui Plujnikov o privire dispreţuitoare. Repet : acum nu mai putem lupta pe faţă cu bolşevicii. Trebuie să ne păstrăm forţele, să păstrăm armele, să intrăm în ilegalitate. Aşa a hotărît centrul.

— Şi bine-a hotărît, observă Sanfirov. Poporul nu vrea război. Oamenii au început să ne zică bandiţi. Poporul vrea pace.

— Iaşka, şi tu mă vinzi ?! strigă Antonov.

— Nu, nu te vînd, Aleksandr Stepanîci. Judec sănătos şi-atît. Clopotele nu mai bat, războiul s-a sfîrşit, pe ogoare pogoară pacea...

— Ai început să faci poezii, ner-rodule ! şuieră cu răutate Storojev. Şi mai zici că eşti comandantul gărzii, lua-te-ar...

— Taci, Piotr Ivanovici...

— Saşa, nu-l crede, nu-l crede pe Iaşka ! îi strigă Kosova. O să te vîndă !

— Aici nu-i nici un Saşa ! se înfurie Sanfirov, care n-o putea suferi pe Kosova. Aici stă comandantul armatei răscoalei ; aici se hotărăsc mari probleme politice şi-o muiere n-are ce căuta între noi.

Kosova scoase pistolul :

— Te ucid, ticălosule !

Antonov o lovi peste mînă. Pistolul căzu.

— Aleksandr Stepanovici, dă-le-ncolo de iude ! rosti Storojev. Luptăm pînă cucerim puterea. Forțe mai avem.

— Just, just ! îl susținu Șamov.

— Ne vor zdrobi ! Acum, totul e-mpotriva noastră, îi avertiză Sanfirov.

Antonov tremura de mînie.

— Și-atunci ? Să ne-nchinăm roșilor ? Să le cerem iertare ? Ți s-a făcut de spînzurătoare, Sanfirov ?

Firsov se ridică.

— Vă propun pentru ultima dată : ascundeți oamenii, îngropați armele.

— Ieși afară ! urlă Storojev.

Firsov ridică din umeri și ieși, încheind :

— Mîine să convocați comitetul și statul-major. Cred că ei sînt mai deștepți decît voi.

Antonov scrîșni din dinți și se prăbuși cu capul pe masă :

— M-au vîndut, m-au vîndut !

— Iarăși ! făcu un gest cu mîna Șamov.

— Ce are ? întrebă Storojev.

— Un acces.

Fu chemat medicul armatei, Șalaev. După o oră, Antonov își reveni și, cu un semn, îl chemă la el pe Plujnikov, care ședea pe pat și urmărea îngrijorat mișcările medicului.

— Are dreptate cîinele ăla, trebuie să convocăm comitetul, Naumîci, spuse răgușit Antonov. Chestiunea e serioasă, fără popor nu se poate.

5

Seara, în casa în care locuia Antonov, în dosul obloanelor trase, Antonov, Kosova și Gherman chefuiau.

Se adunaseră să bea ca să-și mai înece gîndurile negre. Kosova îl iubea pe Antonov ca o isterică (la ce alt simțămînt s-ar fi putut aștepta Antonov de la monstrul acesta ?) și voia să împrăștie gîndurile întunecate, proasta dispoziție a eroului și amantului ei, iar Gherman era bucuros să profite de orice prilej ca să bea.

Antonov bea cu înghițituri mari, fără să mănînce nimic. Rîdea amar, voind mereu să se ducă undeva „să-i spargă scăfîrlia“ cuiva.

Șezînd pe genunchii lui, Kosova se lipea de dînsul și-i săruta buzele palide, de bețiv.

— Hai, iubește-mă, iubește-mă, Sașa ! șoptea ea lasciv.

Antonov o îmbrîncea grosolan.

— Pleacă, Marie !

— Cine-o să te dezmierde, cine-o să te mîngîie, cine-o să gîndească la fel cu tine, scumpule ? îi șoptea la ureche Maria. Pentru tine m-am vîrît eu în afacerea asta.

— N-nu te-am chemat...

— Da' ce fel de muiere-ți trebuie ție ?

— N-nu ca tine, făcu Antonov. N-nu așa...

— Una curățică și bună ? Care să treacă cu tine prin rîuri de sînge ? Găsește, găsește una ca asta ! Kosova izbucni într-un rîs isteric. Eu... Prin rîuri de sînge, prin vîlcele pline de cadavre... Îți cunosc visurile... Vrei să intri în Moscova pe un armăsar alb. Ascultă ! O să smulg odăjdiile de pe toți popii și-o să le aștern covor calului tău. În drumul tău o să spînzur comuniști de toți stîlpii. Toată Rusia o s-o fac să ți se-nchine. Iar cine n-o vrea, jos capul !... Eu, eu o să tai capetele ! O să-ți aduc cîrduri de fete... Sașa !

Antonov o îmbrînci pe Kosova de pe genunchi, înjurînd-o strașnic.

— Cară-te !

Maria Kosova se lăsă la pămînt și-i sărută picioarele desculțe. Antonov începu s-o lovească peste față.

— Dă, dă! țipa ea cu glas ascuțit, despletită, nerușinată în poftele ei. Bate-mă, Sașka, bate-mă! Tot pe mine-o să mă iubești! Nu mai ai pe nimeni și n-o să iubești pe alta!

Antonov o îmbrînci din nou, luă sticla și înghiți lacom basamacul puturos. Apoi își aținti ochii tulburi într-un punct și începu să cînte cu glasul răgușit cîntecul lui preferat:

Transvaal, Transvaal, o, țara mea
De flăcări ești cuprinsă...

...În toiul nopții, pierzîndu-și cu totul judecata, coborîră și se duseră la hambar, clătinîndu-se. Acolo de două zile își așteptau soarta niște comuniști arestați. Gherman deschise hambarul și aprinse lumînarea din felinarul care atîrna deasupra ușii.

Prizonierii se grămădiră într-un ungher, strîngîndu-se unul în altul, și așteptînd moartea. Erau cinci: patru bărbați și o fată, o învățătoare.

Antonov trase în ungher, fără să ochească. Fata scoase un țipăt.

— Tu nu poți, zise Kosova, clătinîndu-se de beată ce era. Dă să trag eu!

Kosova ochi, dar pistolul nu luă foc. Ochi din nou.

Din ungher sări un om negricios și desculț, numai în cămașă și izmene, și strigă:

— Ucideți-ne, călăilor! Și-și smulse cămașa de pe el.

Cu mîinile tremurînde, Gherman scoase pistolul și trase în pata albă. Omul se prăbuși și se tîrî în colț, la ai săi. Apoi Kosova și Antonov începură să tragă în grămada vie, care se mișca și gemea.

Din grămadă începu să crească deodată un om.

Apucîndu-se de bîrne, fata se ridică. Ea se întoarse spre ucigași. Lumina tremurătoare căzu pe fața ei înroșită de sînge.

Kosova scoase un țipăt sălbatic, scăpă pistolul din mînă și se repezi afară. Cu o față de nebun, schi-

monosită de groază, Gherman se dădu înapoi, împleticindu-se. Antonov horcăi, se repezi la ușă, căzu și se lovi cu capul de ușorul ușii...

În hambar năvăliră oameni.

6

La ședința comitetului, care se desfășura sub paza unui detașament întărit din garda personală a lui Antonov, participau vreo treizeci de oameni : vîrfurile rebeliunii.

Storojev, care fusese invitat la ședință, observă cum cei din statul-major antonovist se interesau în mod deosebit de țăranii delegați din raioane. Antonov le spunea delegaților pe numele patronimic și îi îmbia cu cele mai bune mîncăruri. Pe masă erau gustări : carne de berbec, răcituri, bere. Plini de importanță, chiaburii își mîngîiau cu demnitate bărbile, ascultau cuvîntările cu indiferență și tăceau cu gravitate.

— Fraților, începu Șamov cu avînt. Cetățeni ! Uite, omul acesta, — îl arătă pe Firsov care ședea ca împietrit, fără să se uite la nimeni — ne-a transmis cererea de a depune armele și de a pune capăt răscoalei.

Delegații se uitară unii la alții neliniștiți.

— ...de-aia am luptat noi, ca acum să ne predăm ? Noi ne cunoaștem bine conducătorii. Ei au vîndut mulți oameni. Însă pe noi n-o să ne vîndă, o să se înece. Ei nu ne vînd pe noi, ci pe voi !

— Lepădăturile ! strigă tare un bărbos, îmbrăcat într-o șubă din blană de vulpe.

Cei de față începură să facă zgomot. Se ridicară și-l înconjurară pe Firsov. Acesta tăcea și se uita zîmbind la învălmășeală.

Sanfirov, cu ochii ațintiți într-un punct, se frămînta cu gîndul : ce să facă, cu cine să meargă, unde

să găsească adevărul ? Dar cînd se gîndi că trebuie să se predea, simţi furnicături în spinare.

Nu, el voia să trăiască şi, ca să trăieşti, trebuie să lupţi !

— Lepădăturile ! ţipă din nou ţăranul în şubă. Ne-au ridicat la luptă şi-acum ne părăsesc. Aleksandr Stepanîci, noi sîntem cu dumneata ! Din partea bolşevicilor ne aşteaptă o moarte sigură. Rînduiala lor e prăpăd pentru noi. Pune-te-n fruntea oştirii ! O să-ncalec şi eu, să lupt pînă la capăt. Dă să te sărut !

Ţăranii se înghesuiră spre Antonov să-l sărute.

— Ei, ai văzut ? se adresă batjocoritor lui Firsov fratele lui Antonov, Dmitri. Să le spui ce-ai auzit la noi. Frăţioare, dă-i dracului, destul i-ai hrănit, destul ne-au supt sîngele. De-acum înainte mergem singuri, o să fie mai vesel. Dacă-i jaf, apoi jaf să fie...

Delegaţii tăcură deodată. Antonov se uită cu ciudă la fratele său. Unul dintre ţărani se adresă lui Plujnikov, cu vocea tremurînd de indignare :

— Nu mă taie capul : pe cine vrea Mitri Stepanîci să jefuiască ?

Delegaţii deveniră iarăşi gălăgioşi. Se strînseră grămadă. Dmitri zîmbi cu un zîmbet de beţiv şi se aşeză. Firsov zîmbea răutăcios. Şamov şoptea ceva la urechea lui Antonov.

Antonov se apropie de frate-său şi luîndu-l de guler, îl scoase din odaie.

— E un nerod, zise posomorît Antonov ţăranilor. E prea tînăr. Vă rog să-l iertaţi. Noi sîntem acum legaţi pe veci de dumneavoastră, cu-acelaşi fir. Voi lupta pînă la capăt. Hei, tu de colo, spune-le şefilor tăi că o să lupt pînă la ultima picătură de sînge ! O să fac fărîme comuna.

— Nătărăule ! rosti cu dispreţ Firsov.

— Eu am două armate, turbă Antonov şi la un semn al meu vor fi trei ! O să scald Rusia în sînge. În sînge o să-i înec pe bolşevici. Şi pe şefii voştri, ticăloşii, trădătorii ! S-au vîndut sovietelor ! N-au conştiinţă ! La luptă, fraţi ţărani, nu vă lăsaţi !

Posomorîţi, delegaţii tăceau. Fără a-şi lua rămas bun, începură să iasă din odaie.

Firsov rîdea vesel, tresăltînd şi ştergîndu-se de sudoare. Înfuriat peste măsură, Storojev se apropie de dînsul, îl luă de gulerul hainei şi-l scutură ca pe un căţeluş.

— Lasă rîsul, javră ! şi trîntindu-l cu putere într-un colţ, ieşi.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

1

Într-o dimineaţă de primăvară, cînd pe pămînt se întindeau umbre lungi dar era încă răcoare, Listrat şi Fedka trecură călări, în goană, prin satul antonovist Ivanovka, spre gospodăria lui Aleksandr Kosobokov.

Listrat se uita la Fedka, care se răsucea în şa ; îi privea faţa copilărească, cu ochii sclipitori, şi-şi aduse aminte de ziua în care acesta intrase în detaşamentul roşu.

Trecuseră cîteva luni de cînd flăcăul era în grupul de recunoaştere, dar încă nu se obişnuise cu războiul. Dimineţile reci, pînda în tufişuri, satele duşmănoase, unde te aştepta moartea după fiecare pătul, erau pentru Fedka tot atît de noi şi de tulburătoare ca în primele zile ; făceau ca inima flăcăului să mîne mai repede sîngele-i tînăr şi înfierbîntat.

Listrat îşi aprinse o ţigară şi, făcîndu-i cu ochiul lui Fedka, zise :

— Da' straşnic dragon ai. De unde l-ai luat ?

Fedka îşi smuci dragonul de un roşu aprins de la mînerul săbiei lui scurtate şi rosti :

— Dragonul, frăţioare, l-am căpătat nu de mult. Îl am de la un bandit pe care l-am curăţat împreună cu Cikin. Îţi place, nu ?

Listrat zîmbi pe sub mustață și, scoțînd un nor de fum, observă :

— Ia să-mi spui, de ce n-am auzit eu că tu și cu Cikin ați ucis un bandit ?

— Uite că n-ai auzit, răspunse Fedka. Da' dragonul e straşnic, ai ? Să știi, frățioare, că banditul era taman primul ajutor al lui Storojev. Ce-am mai gonit după el, ce-am mai gonit !

— Minți, zîmbi Listrat, minți, Fiodor Nikitici ! Dragonul ți l-a împletit Olea Kosobokova. Cît despre bandit, nici pomeneală.

Fedka își întoarse capul și răspunse supărat :

— Te mint oamenii. Sînt pizmași și de-aia mint.

Fedka voia să mai spună ceva, cînd, de după o cotitură, apăru pe neașteptate un țăran înalt, cu fire cărunte în barbă, și-i opri pe cercetași.

— Se poate să-mi aprind și eu țigara, ostași ?

— Poftim de-o aprinde, Vasili Vasilievici, zise Listrat, strunindu-și armăsarul. Ce, nu mă mai cunoști ?

— A, Listrat Grigorievici ! Mă tot gîndeam că-ți cunosc fața. Ți-ai ras barba de nu te mai cunoaște omul.

Țăranul vorbea fără grabă, netezindu-și grav barba.

— Ei, ce mai spui ? îl întrebă Listrat pe țăran. Ți-au dat antonoviștii moara înapoi ?

— Mi-au dat-o. Nu-i nici o treabă să rămînă moara fără stăpîn.

— Așa-a, zise prelung Listrat. Ei, să mergem, Fedka, dă-i drumul !

— Încotro ? întrebă morarul, chipurile într-o doară.

Listrat, fără să răspundă, smuci frîul și se depărtă. Fedka, dînd pinteni calului, zise :

— Ne ducem la cuscrul Aleksandr Afanasievici Kosobokov. Sîntem morți de oboseală. Di-i, Tătar !

Vasili Vasilievici se uită în urma cercetașilor și porni, fără să se grăbească, spre moară.

— Te-a tras dracu' de limbă, zise Listrat cu ciudă. Halal cercetaș ! Meriți să-ți trag una pe scăfîrlie.

— Ce-ţi veni ? se zbîrli Fedka. Ei, şi ce-i dacă i-am spus ? Verzii sînt la cincisprezece verste de-aici. Şi omul e de-ai noştri, prieten cu tata.

— E prieten el cu tat-tu, nătărăule, cum sînt eu prieten cu Storojev. Taică-tău i-a luat în nouă sute optsprezece trei vaci şi patru cai şi i-a dus la soviet. Vasili Vasilievici ţine minte o sută de ani.

Fedka se ghemui. Lui Listrat i se făcu milă de flăcău.

— Ei, haide-haide, capul sus, ostaş, zise el. Vezi că ne apropiem. Ia arată-i Olei cum călăresc cercetaşii roşii ! şi-i făcu semn cu ochiul. Îndreaptă-ţi dragonul, să-l vadă.

Fedka îşi îndreptă cu mîna moţul de pe frunte şi se înţepeni în şa.

2

Aleksandr Afanasievici Kosobokov, cărunt şi adus din spate, îi întîmpină pe cercetaşi zîmbind.

— Oaspeţi dragi, zise el. Ce-aţi mai slăbit ! O-of, războiul ăsta, mare pacoste. Daţi-mi caii să-i duc în grajd. Ovăz n-am, dragii mei, da' fîn le dau.

Cînd Listrat şi Fedka descălecară, Kosobokov îl mîngîie pe Tătar pe spinare. Îndepărtă cu grijă de pe crupă o bucată de noroi şi, apucînd caii de dîrlogi, îi duse spre grajd, strigînd din mers :

— Intraţi, intraţi în casă, băieţi.

Fedka deschise puţin uşa care dădea în odaia cea mare. Acolo nu era nimeni.

— Te uiţi, ai ? rîse Listrat.

Drept răspuns, Fedka mormăi ceva.

Intră Kosobokov. Listrat îşi scoase punga cu tutun, o bucată de ziar vechi şi îngălbenit, şi-o pofti pe gazdă să-şi facă o ţigară.

— Bun tutun ai, zise bătrînul. Mie nu mi-a ieşit anul ăsta. Ba a viscolit, ba au trecut fel şi fel de

stăpîni pe-aici. Ei, ce mai face cuscrul Nikituşka? se adresă el lui Fedka.

— Îţi trimite sănătate, răspunse Fedka. Trăieşte, ce să facă! Umblăm şi noi, că aşa-i viaţa noastră.

— Da, întări Listrat, umblăm! Unii ară cîmpul, iar noi arăm şaua cu şezutul. Mai mare ruşinea! şi adăugă: Dar ce-i liniştea asta?

— I-am dus pe-ai mei de-aici. Baba mea a dus-o pe Olga la Tambov, mai departe de păcate, la unchi-său, care lucrează acolo la o fabrică. Văd că focul se înteţeşte, Listrat Grigorievici!

— Mă duc să văd de cai, zise Fedka amărît. M-am luat cu vorba şi de cai am uitat. Halal oştean!

Kosobokov trase cel din urmă fum, zvîrli ţigara pe fereastră şi îşi netezi mustăţile.

— Se deprind oamenii de tineri cu sîngele. Ce-o mai ieşi şi din asta?

— N-o să iasă nimic rău, îi răspunse Listrat. Noi scoatem sîngele cel stricat!

— Sînge stricat e mult, nu-l poţi scoate tot.

— Cît s-o putea, atîta om scoate.

— N-ar strica să vă grăbiţi, zise cu amărăciune Kosobokov. Pămîntul tînjeşte, stă deşert şi sterp. Duce dorul ţăranului. Cînd ieşi pe cîmp, ţi se amărăşte sufletul, Listrat Grigorievici. E-atîta pămînt şi noi ne batem pe el. Ar putea trăi toţi în bună înţelegere şi fără bătaie, ai?

— Dumneata da, zise cu ciudă Listrat, dar altora pămîntul li se pare strîmt. Unii vor să fie singuri stăpîni pe pămînt, şi pe-ăia îi înlăturăm noi.

În odaia curată bîzîia, plictisitoare, o muscă. Ceasornicul din perete ticăia monoton. Kosobokov ciocănea gînditor cu degetele în masă. Listrat fuma şi se uita la inelele de fum albăstrui. Era liniştită ziua aceea de primăvară cristalină.

— Noi, Listratuşka, zise Kosobokov, şi ochii îi scînteiară, avem nevoie de-o stăpînire mai puternică şi mai dreaptă, fără răsfăţ şi fără obidă; ca să nu mai umble oamenii degeaba şi să nu-l obijduiască pe ţăran.

— Stăpînire mai puternică decît a noastră nu există, răspunse Listrat. Stăpînirea noastră sîntem noi toţi, cei cu palmele bătătorite.

Kosobokov îşi luă mîinile de pe masă. Mîinile lui erau aspre şi late, cu vinele umflate şi cu degetele încovoiate, pline de bătături.

— De dumneata nu se ating? îl întrebă Listrat.

— Ferească Dumnezeu, Listratuşka. Eu ce sînt? Nici bogat, nici sărac, mă-nvîrtesc şi eu la mijloc. Şi adăugă cu amărăciune: Noi am vrea să muncim în linişte, să arăm, să semănăm...

— Nu-i nimic, curînd o să facem noi linişte pe plaiurile astea... Prodrazviorstka s-a ridicat, iar mijlocaşul e la loc de cinste. Numai să muncească. Lenin a semnat un decret; mîine-poimîine, trebuie să-l primim.

— Asta-i foarte bine, zise Kosobokov, zîmbind.

Intră Katerina, bucătăreasa, şi aduse scrob.

— Mîncaţi, zise ea, ouăle nu-s cumpărate, sînt de-ale noastre. Mîncaţi cu Dumnezeu!

Katerina puse nişte linguri şi scoase o solniţă verde, mată.

Listrat luă un cuţit, tăie cîteva bucăţi de pîine, apoi deschise fereastra şi vru să-l cheme pe Fedka. Din nişte tufişuri, ca la vreo patru verste de casă, văzu răsărind nişte călăreţi, care veneau în goană spre sat.

3

Tătar, calul lui Fedka, era încăpăţînat şi nărăvaş. Şi acum tot aşa, nu voia să iasă din grajd. Listrat ieşise de mult şi calul juca sub el, dar Fedka tot se mai necăjea cu Tătar. Armăsarul zvîrlea din picioare, holba ochii, se frămînta şi tremura, dar nu voia să meargă. Fedka îl trăgea de căpăstru, îl îm-

pingea din urmă, se ruga şi striga la el. Tătar nu voia să iasă din grajd.

Fedka scoase un ţipăt de necaz şi deznădejde. Se miră el însuşi de ţipătul acela sălbatic şi desperat, pornit de undeva dinlăuntru, unde se încuibase frica. Peste cinci-zece minute va veni aici Storojev. Fedka ştia că el jurase să jupoaie de viu pe oricare cercetaş din detaşamentul lui Saşka Cikin pe care-l va prinde. Storojev nu jura degeaba şi oamenii din detaşamentul lui Cikin ştiau bine asta.

Că mare ciudă avea Storojev pe cercetaşii lui Cikin !

— Te uiţi şi parcă nu-i nimic, linişte peste tot, zicea Storojev, muşcîndu-şi cu ciudă mustaţa, şi cînd colo te pomeneşti cu ei că te pişcă de şezut, fir-ar blestemaţi să fie !

Cînd o pune mîna Storojev pe Fedka, o să ştie el cum să-l schingiuiască ! Şi, de ciudă, băiatul începu să plîngă. Îi era necaz că trebuia să-şi prăpădească viaţa prosteşte. Auzi, să nu poată el să-şi scoată calul din grajd !

— U-u, cîine ! mîrîi Fedka la Tătar. Ar trebui să te-mpuşc, cîine !

În depărtare se şi auzeau împuşcături neregulate. Listrat, care se îndepărtase de casă, trăgea în antonovişti, ţinîndu-i în loc şi aşteptîndu-l pe Fedka. Fedka îl lovi pe Tătar cu latul săbiei pe spinare. Îşi scoase arma din spate şi o aruncă în iesle. O acoperi cu paie şi se pregăti să tragă din grajd (mai avea vreo cincizeci de cartuşe pentru pistol şi două grenade) cînd deodată, în uşa grajdului, apăru Kosobokov.

— Fugi, îi şopti el, fugi în livadă ! Acolo-s nişte paie vechi : bagă-te-n ele, auzi ? Cu cine vorbesc eu, drace ? Fugi, scapă-ţi pielea !

Cînd Fedka se repezi în livadă, aplecîndu-se stîngaci, şi ţinînd cu mîna grenadele care se bălăbăneau la brîu, Storojev se repezi în galop pe o movilă, îl

amenință cu pumnul pe Listrat și se întoarse spre gospodăria lui Kosobokov. Se apropie la pas de cerdac, își scoase căciula, își aranjă părul, își netezi mustățile cu palma și descălecă. Zvîrli frîul unui flăcău care se repezise la calul lui, își mai netezi odată mustățile cu palma și întinse mîna lui Kosobokov.

— Sănătate, Aleksandr Afanasievici ! Cum o mai duci cu viața ?

— Ei, ce să mai vorbim de viață ! răspunse Kosobokov, răsucindu-și încet o țigară. Am trăit și noi o viață ca lumea, dar s-a dus...

— A fost Listratka pe la dumneata ? îl întrebă Piotr Ivanovici. Dau roșii pe-aici ?

— Drumul e slobod. A plecat Listratka, ai venit dumneata ; te duci dumneata, vine alt oaspe. Da' de ce stăm aici ? Poftim în casă. Am făcut scrob pentru Listratușka, da' o să-l mănînci dumneata. Kosobokov rîse fără răutate.

Storojev dădu ordine detașamentului, își șterse cu grijă tălpile și intră în casă, după Kosobokov. În prag își scoase căciula, o scutură, o puse la o parte și se închină cu evlavie. După aceea, începu să mănînce, încet și grav. Cînd sfîrși, își șterse mustățile de firimituri și zise, ca și cum și-ar fi urmat gîndul :

— Parcă pe Listrat îl poți ajunge ? Are cel mai bun cal din județ. Bun cal a șterpelit, ticălosul !

— Bun cal, prima clasă, zise Kosobokov, care se gîndea cu strîngere de inimă la Fedka.

— Unui comandant de regiment de-al nostru i-a șterpelit ticălosul un cal de sub nas, zise Storojev cu admirație. Țigan, zău că-i țigan !

— Cînd faceți pace, Piotr Ivanovici ? întrebă cu amărăciune Kosobokov. Norodul se zbuciumă, suferă. Noi ar trebui să arăm, să semănăm. Nu-i treaba noastră să facem război. Spune, pentru asta arăm noi pămîntul, ca să-l scurme caii cu copitele lor ?

Storojev tuși. Era gata să-i răspundă ceva. În casă intră ordonanța, un flăcău cîrn, îmbrăcat într-o

manta ruptă — Afonka Kurnosîi. Piotr Ivanovici îl luase după ce plecase Lioşka la roşii.

Ducîndu-şi mîna la pălăria de paie, printre găurile căreia ieşeau buclele de păr bălai, Afonka spuse ceva pe şoptite, aplecîndu-se la urechea lui Storojev. Chipul acestuia i se înăspri deodată. Faţa lui se făcu cenuşie, cuta de pe frunte i se adînci şi mai mult. Îşi şterse bine buzele şi mustăţile, îşi luă căciula şi zise :

— E, nu-i bine. Am fost oaspetele dumitale. M-ai primit cu pîine şi cu sare şi nu s-ar cădea să-ţi cer după asta socoteală, dar va trebui.

Aruncă o privire aspră şi rece lui Kosobokov, care încremenise, tulburat, şi, apropiindu-se de el, îl întrebă repezit :

— Pe cine-ascunzi de oaspeţi ? Cine a fost cu Listrat ? Hai ? Glasul lui Storojev era încordat.

De-afară, cineva strigă la fereastră :

— Piotr Ivanovici ! E un cal în grajd. Băieţii spun că-i calul lui Fedka !

Storojev rămase o clipă pe gînduri, apoi, călcînd greu, ieşi din casă şi strigă din prag :

— Scoateţi-l afară !

Afonka se uită la Kosobokov, care se gîrbovise. Scuipă şi-l împinse pe bătrîn spre uşă.

Kosobokov ieşi în cerdac.

O grămadă de antonovişti îl trăgeau pe Tătar din grajd, înjurînd. Calul se împotrivea. Lovea cu copitele în pămînt, se smucea şi scutura din cap. Ochii lui injectaţi se uitau cu sălbăticie la oameni. Deodată, calul se dădu de-a-ndărătelea în grajd, apoi se avîntă fulgerător înainte, răsturnînd oamenii care îl ţineau. Fluturînd din coadă, se repezi într-o parte, după nişte copaci. Se răsuci la dreapta şi la stînga şi dispăru între sălcii.

— Calul lui Fedka ! E calul lui, Tătar ! ţipă Afonka. El e-aici. Apoi luă poziţia de drepţi în faţa lui Piotr Ivanovici şi îşi duse degetele noduroase la pălărie, îndoindu-le. Ordonaţi să-l interogăm pe moşneag despre Fedka ?

Storojev zvîrli ţigara, se uită la Kosobokov, care stătea în cerdac, fără căciulă, într-o cămaşă albă şi lungă şi-n pantaloni, care-i cădeau pe picioarele negre, desculţe, şi zise grav :

— Mie nu-mi vine bine să vorbesc cu dînsul, că m-a ospătat. Dar tu ai putea ; vorbeşte cu bătrînul. Să spună unde l-a ascuns pe Fedka. Eu am socotelile mele cu Fedka. Mi-a azvîrlit o grenadă în casă. Dacă nu mi-l găseşti, te jupoi de viu !

— Se poate să-l bat, dacă nu i se dezleagă limba ?

— De, zise Storojev, aşezîndu-se pe scara cerdacului, dacă trebuie, dă-i bătaie. Numai vezi să nu-l omori, că-i om muncitor.

Afonka ridică cravaşa şi, holbîndu-şi ochii ca să pară înspăimîntător, se repezi la Kosobokov.

— A fost Fedka pe-aici ? strigă el.

— A fost, răspunse Kosobokov încet, trecîndu-şi greutatea corpului de pe un picior pe altul. A fost cu Listrat.

— Şi de ce-ai tăcut, cîine bătrîn ? ţipă la dînsul Storojev. De ce-ai tăcut, ticălosule ?

— Nu m-ai întrebat de Fedka, Piotr Ivanovici. De Listrat m-ai întrebat, asta da. Şi ţi-am spus. Dar de Fediuşka n-ai pomenit. Ce, era să pălăvrăgesc degeaba ?

— Să nu-mi umbli cu fofîrlica ! Uite-l cum umblă cu fofîrlica, diavolul. Te-ai dat cu comuniştii ! Să-mi spui unde-i Fedka ! ţipă Afonka.

— Nu ştiu, răspunse hotărît Kosobokov.

Afonka agită cravaşa şi-l lovi pe Kosobokov.

— Spui sau nu ?

— Nu !

Cravaşa şuieră din nou în tăcerea albastră şi străvezie a zilei.

Kosobokov stătea solemn în îndîrjirea lui. Numai o lacrimă mare şi tulbure lunecă pe obrazul lui zbîrcit.

Cu mîinile tremurînde, Storojev își scoase revolverul. Se repezi pe scări și, punînd țeava pistolului în pîntecele lui Kosobokov, mormăi surd, cu bale la gură :

— Ticălosule ! Îl ascunzi ? Îl găsesc singur și-l jupoi în fața ta !

Kosobokov clătină din cap. Storojev își făcu vînt și-l lovi cu mînerul revolverului ; mai întîi în cap și pe urmă în pîntece. Bătrînul gemu, se încovoie și se prăbuși lin la pămînt, izbindu-se cu capul de treptele cerdacului și înroșindu-le de sînge.

Storojev stătu puțin, agitîndu-și cravașa, se întoarse brusc spre detașament și ordonă :

— Percheziție !

Afonka dădu să se repeadă în casă, dar Storojev îl opri și, răsuflînd greu, îi spuse :

— Să-ntoarceți casa pe dos, dar să mi-l găsiți pe Fedka. Să nu-mi veniți fără el, că vă omor.

Afonka sări peste gard, în livadă.

4

Fedka ședea sub paie. I se păreau nesfîrșite minutele, i se părea că tăcerea aceasta îngrozitoare nu se mai curmă.

Paiele îi înțepau fața ; niște gîngănii îi intrau în urechi. Nu se putea mișca pentru că, așa i se părea lui Fedka, fiecare mișcare era însoțită de tunete și trăsnete. Sîngele îi clocotea, ochii i se întunecau și inima i se strîngea.

Ba simțea că inima încetează să mai bată și că liniștea se umple de trosnete și zgomote nesuferite ; ba i se năzărea chipul blînd al mamei lui ; ba vedea în gînd vreun chip de mult uitat, sau vreo frîntură din cine știe ce întîmplare, ba i se încîlceau nă-

valnic gîndurile, ba un fior mărunt şi scîrbos îi făcea greaţă.

În liniştea aceea încordată, în tăcerea nesfîrşită a acelei zile senine de primăvară, Fedka auzi paşi de oameni.

Oamenii răscoleau bătătura, se uitau prin şoproane, cercetau fiecare groapă, fiecare tufiş. Dădură ocol livezii, ajunseră pînă la eleşteu şi, în cele din urmă, la vechiul stog de paie.

Ţinîndu-şi răsuflarea şi încordîndu-şi muşchii peste puteri, încît îl durea tot trupul, strîngînd din dinţi, Fedka auzi vorbe înăbuşite.

— Îl desfacem ? întrebă unul.

— Dă-l dracului. Îl cercetăm aşa. Dacă-i aici, ţipă el.

— Afonka !

— Da.

— Poate că nici n-a fost pe-aici !

— Taci, nerodule ! N-a fost ! Dar Tătar al cui e ? Tot judeţul îl cunoaşte pe Tătar. Şi Vasili Vasilievici spunea că Fedka a fost pe-aici cu Listrat.

Oamenii se urcară pe stog. Într-o clipită, tăişul de oţel al unei săbii făcu o tăietură în stratul vechi de paie. Fedka simţi lîngă picior atingerea rece a săbiei. Atunci se făcu ghem şi rămase aşa, cu ochii larg deschişi, fără să-şi mai dea seama ce-i cu dînsul.

Săbiile se înfigeau în paie cu zgomot. Şerpuiau în jurul lui Fedka: ba lunecînd pe lîngă mîinile lui, ba atingîndu-i părul, înconjurîndu-l din toate părţile.

Capul lui Fedka parcă se aprinsese. Fălcile i se înţepeniră, trupul îi încremeni.

„Numai de n-aş ţipa, de n-aş ţipa“, îl fulgera gîndul. „Să nu ţipi, îl îndemna inima, să nu ţipi, să nu te trădezi, altfel te sfîşie, te omoară...“

Şi cînd mintea încetă să mai lucreze şi Fedka începu să se cufunde în negura întunecată a leşinu-

lui, o sabie se înfipse în mîneca stîngă, străbătu carnea vie și pătrunse adînc în pămînt. Apoi, smulsă cu putere și curățată de sînge în paie, se ridică din nou în sus.

Nu, Fedka nu s-a trădat, n-a țipat!

5

Ieșit din fire, Storojev îi trase lui Afonka o bătaie, dădu foc gospodăriei și plecă.

Focul mistuia casa, pătulul și grajdurile. Cînd Fedka ieși de sub paie, limbi mari și roșii de pară se ridicau în văzduh.

Nu departe de pîrjol stătea Kosobokov.

Era groaznic cum stătea așa, în lumina însîngerată a focului. Din ochii lui picurau lacrimi pe pămînt. Din piept ieșeau sughițuri înfundate de plîns. Undeva, printre copaci, Katerina plîngea surd, neputincioasă. Împrejur zăceau zdrențe de haine, așternuturi, oale sparte, mese și lavițe.

Kosobokov îl văzu pe Fedka, se întoarse spre el și zise:

— Fedka, copilul meu, ai încărunțit! Și, lipindu-și capul de umărul băiatului, bătrînul începu să plîngă, cutremurîndu-se din tot trupul.

În clipa aceea Fedka își aduse aminte de morarul Vasili Vasilievici. Își legă brațul rănit, controlă dacă revolverul e încărcat și porni spre Ivanovka, printre tufișuri.

Se lumina de ziuă, cînd bătu la ușa morarului. Vasili Vasilievici ieși și-l recunoscu pe Fedka.

— Haide, îi spuse Fedka, o să-ți faci rugăciunea pe drum, că n-am timp de pierdut cu tine.

1

Se vestea o primăvară călduroasă şi frumoasă. Pămîntul aburit supsese pe săturate din apele primăverii. Dimineaţa, peste ogoare se lăsa o ceaţă grea.

Soarele zîmbea prietenos lumii şi mîngîia pămîntul.

Iarba tînără dăduse colţul. Sub bolta albastră începu să cînte ciocîrlia. În pădure, brazii şi pinii îşi scuturau de pe umeri toropeala iernii, îşi îndreptau ramurile şi foşneau grav.

Se simţea mirozna dulce a primăverii.

Dimineaţa, cînd zorile trandafirii învăluiau ogoarele în lumina lor inegală şi palidă, pădurea se umplea de ţipete pătimaşe de dragoste şi de gelozie.

Cu fiecare zi se făcea tot mai cald, iar pe moviliţe semănăturile de toamnă prindeau a înverzi, sfioase şi rare.

Pămîntul, negru şi gras, îl aştepta pe ţăran cu plugul şi rariţa, cu grapa şi semănătoarea.

Şi ţăranul, ca şi vînătorul pe care primăvara îl apucă neastîmpărul, ieşea pe ogoare, lua în mînă bulgări grei de pămînt moleşiţi de căldura primăvăratică şi trăgea în piept mireasma lor caldă şi zemoasă.

Ieşea la cîmp şi, dînd amărît din mînă, pleca. Ogoarele nearate de cu toamnă vor fi năpădite de buruieni, de lobodă.

Acum ar fi timpul de arat. Dar cum să ari, dacă pe ogoarele astea trec regimente şi detaşamente, dacă bubuie tunurile şi ţăcăne mitralierele, acolo unde ar trebui să răsune numai cîntecul plugarului ?

Înainte de începerea operaţiunilor militare, Antonov-Ovseenko s-a dus la Lenin.

— Avem impresia, i-a spus Vladimir Ilici, că ţăranii din gubernia Tambov nu cunosc hotărîrile

Congresului al zecelea şi ultimele noastre decrete. Antonov le ascunde adevărul. Căutaţi să verificaţi asta. Trebuie să începeţi prin a informa cît mai pe larg poporul asupra noii noastre politici economice. Gîndiţi-vă la asta !

Şi, ca întotdeauna, Lenin a avut dreptate. Ţăranul din gubernia Tambov nu cunoştea decretele puterii sovietice. Ţara întreagă trăia sub impresia lor şi numai de ele vorbea. Dar la ţăranul din gubernia Tambov nu ajungeau hotărîrile partidului, nu răzbea glasul puterii sovietice ; iar dacă răzbea, apăreau agenţii Uniunii şi închideau pentru totdeauna gura acelora care voiau să le spună ţăranilor adevărul despre viaţa cea nouă şi despre rînduielile cele noi...

— Să zicem aşa, spuse Antonov-Ovseenko, discutînd cu membrii comisiei împuternicite ; trebuie să începem prin a-l informa pe ţăran despre noua orientare. Dar cum să-l informăm ?

Unii de la statul-major propuneau să se trimită în spatele inamicului aeroplane încărcate cu manifeste. Antonov-Ovseenko nu se arăta de acord. Bine, o dată, de două-trei ori, aeroplanul va răzbate în spate şi va arunca proclamaţii, dar apoi va fi pîndit şi doborît.

E prea uşuratic !

Nu, nu-i vorba aici numai de aeroplane. Desigur, sînt şi ele necesare, dar nu asta-i principalul. Şi iarăşi nu are efect numai să luăm un sat, să lăsăm acolo manifeste, iar apoi să-l părăsim. După o oră vor veni antonoviştii, vor da foc la manifeste, îi vor bate pe cei care le-au citit şi totul va rămîne ca mai înainte.

Nu, e necesară o deplasare lentă, sigură şi calculată de trupe.

Raionul răsculat trebuie strîns într-un cerc de fier. Satele răsculate trebuie ocupate şi întărite. Pădurile, cîmpiile, tufişurile trebuie răscolite, în căutarea antonoviştilor. Trebuie lichidate comitetele Uniunii şi restabilită puterea sovietică. Să nu se uite nici un ceas, nici o clipă ceea ce este mai important şi

anume să li se vorbească țăranilor de noile hotărîri ale partidului, de decretele emise, de căile noi pe care merge țara.

Pînă tîrziu în noapte, a ars lumina în cabinetul lui Antonov-Ovseenko, unde se întrunise în ședință comisia împuternicită. Se încingeau discuții aprinse, în care se cristaliza planul de luptă împotriva lui Antonov.

Vorbea comandantul de armată Tuhacevski :

— Inamicul e puternic și de-aceea îi opunem și noi forțe considerabile. Dar aceste forțe trebuie folosite judicios. Să nu umblăm numai după victorii asupra unor formațiuni mari, să nu căutăm să nimicim numai regimentele lui Antonov ; să urmărim pe fiecare bandit și, dacă nu se va preda, să-l lichidăm.

Curînd după aceea, la Tambov au venit întăriri : Comitetul Central al partidului trimisese o sută de comuniști — agitatori și propagandiști.

Și orașul acesta, amenințat nu o dată de Antonov, a început să clocotească de viață.

2

În vremea aceea, la conferința gubernială de partid începură să sosească comuniștii însetați de viață pașnică și de muncă. Ei veneau din județele îndepărtate, din stațiile de cale ferată, din sate, din orașe și din așezările muncitorești. Veneau de acolo unde clocotea lupta și aveau nevoie de noi îndrumări și de un nou plan de acțiune.

Comuniștii din regiunea Tambov criticau fără cruțare greșelile conducerii de pînă atunci, greșeli care se concretizau în hărțuirea și fărîmițarea forțelor, în goana după victorii și trofee întîmplătoare, în istovitoarele rătăciri ale detașamentelor după Antonov și în nepriceperea de a uni sărăcimea.

Cuvîntarea rostită de Antonov-Ovseenko a fost plină de pasiune. El vedea parcă înaintea sa ținutul acesta sfîșiat, oamenii istoviți de război, miile de dușmani îndîrjiți și aprigi, zecile de mii de oameni înșelați, cărora nu trebuia decît să li se deschidă ochii.

Arăta harta guberniei cuprinse de focul răscoalei, amintind de ogoarele năpădite de buruieni, unde nu se aude decît croncănitul corbilor, de șuvoaiele de sînge, de satele incendiate și casele distruse, de liniile de cale ferată demontate, de orfani și văduve, de milioanele de puduri de grîne pe care republica înfometată le pierde pentru că plugarul nu iese la cîmp și nu-și însămînțează ogorul. Antonov-Ovseenko a făcut cunoscut delegaților că în toate aceste luni comisia împuternicită lucrase la planul operațiunilor militare și acum planul era gata în toate amănuntele. Totodată îi avertiză pe delegați că vin vremuri grele și aspre.

Tuhacevski, comandantul forțelor armate, a expus principiile viitoarelor operațiuni militare. El a arătat că puterea antonovismului se explică printr-o serie de factori din cei mai serioși, de care nu se poate să nu se țină seama : cunoașterea amănunțită a raionului, excelenta organizare a serviciilor de cercetare și de transmisiuni, sursele abundente și apropiate de completare a efectivelor și de aprovizionare. Aceste condiții făceau ca regimentele rebelilor să fie ușoare și mobile, dădeau impresia că nu pot fi prinse, le îngăduiau să se refacă îndată ce înregistrau eșecuri. După cum arăta întreaga istorie a luptei împotriva rebeliunii, a învinge un regiment sau un detașament, nu însemna că ele au fost și nimicite ; aceasta era partea cea mai ușoară a problemei. Tactica lui Antonov era o tactică tipică de partizani. S-au scos în evidență și părțile slabe ale rebeliunii. Înainte de toate, dependența ei totală de mediul local. Reprezentantul comandamentului a subliniat încă o dată că autoritățile ar face cea mai mare greșeală dacă s-ar bizui numai pe forța militară. Aceasta reprezintă numai

un mijloc de luptă în ansamblul mijloacelor mobilizate de stat.

Declarîndu-se de acord cu planul comandamentului, Antonov-Ovseenko a amintit din nou că operațiunile militare reprezintă numai unul din mijloacele de luptă. Ponderea principală trebuie s-o aibă organele politice. Iar principala greutate de care se vor izbi este aceea de a nu scăpa momentul de cotitură din starea de spirit a țăranilor, de a-l sesiza și de a stabili, potrivit cu această nouă stare de spirit, noua orientare a politicii.

Comuniștii din gubernia Tambov au aprobat planurile comandamentului militar și tot ceea ce atingea latura politică a problemei. Comisia împuternicită le-a sancționat.

Conferința comuniștilor a adresat un apel țăranilor din gubernia Tambov.

Partidul le arăta țăranilor pe Piotr Storojev și pe cei de teapa lui și le spunea :

— Iată vechiul și adevăratul vostru dușman ! Cei de teapa lui Storojev au născocit o robie mai cumplită decît orice pe lume. Ei, cei de teapa lui Storojev, vor să pună stăpînire pe pămînturi, pe bănci, pe mașini, pe putere, și, făcînd din voi cerșetori, să se îmbogățească. Iată cine îl hrănește pe Antonov. Loviți în ei ; și într-unul și în celălalt ! Muncitorii și țăranii săraci și mijlocași au un singur dușman : exploatatorul și sluga lui. Să-i nimicim pe exploatatori și pe slugile lor și atunci vom trăi omenește, vom trăi liberi, vom munci în voie și vom dispune de roadele muncii noastre...

Tuhacevski ordonă concentrarea unităților militare și a brigăzii de cavalerie a lui Grigori Kotovski la punctele de plecare. S-a ordonat ca raionul răsculat să fie cuprins într-un cerc de fier, care să fie strîns mereu, lăsîndu-se în satele ocupate plutoane de ostași din Armata Roșie, întărite cu detașamente înarmate, alcătuite din comuniștii localnici, și cu cete de țărani voluntari. Aceste detașamente unite restabilesc puterea sovietică, curăță pădurile, văgăunele și tufișurile, îi prind pe antonoviști, nimicesc deta-

șamentele lor mărunte, îi dezarmează pe rebeli, confiscă averile activiștilor antonoviști. Ele nu uită nici o clipă lucrul cel mai de seamă — acela de a aduce la cunoștință țăranilor noile hotărîri ale partidului, noile decrete.

Între timp, forțele militare trebuie să zdrobească regimentele antonoviste, să încurce socotelile marelui stat-major operativ antonovist, să nu lase regimentele rebele să se strecoare din regiunea Tambovului ; să nu le dea pace, să le urmărească îndeaproape, să le înghesuie de-a lungul rîurilor, să le silească la luptă deschisă.

Greu era drumul către victorie !...

3

În mai, a început...

Deasupra satelor apărură aeroplane, dar aviatorii nu aruncau bombe, ci manifeste care vesteau decretele despre impozit, despre desființarea prodrazviorstkăi, despre libertatea comerțului. Manifestele erau ridicate cît ai clipi din ochi. Veneau pe ascuns după manifeste și oameni din satele deasupra cărora nu zburaseră aeroplanele.

Antonov ordonă ca aeroplanele să fie doborîte cu orice preț. În apropiere de Sampur, un avion lovit căzu între holde, învăluit de flăcări.

Agitatorii lui Antonov aduceau norodul la mitinguri, cu cravașele.

— Lenin a dat un nou decret, oameni buni, le spunea Plujnikov țăranilor. Să nu-i credeți pe roșii, fraților ! Toate sînt numai minciuni ! Cu noul impozit o să vă jupoaie de tot. Țineți-vă de noi, oameni buni, dac-o fi să pierim, apoi să pierim împreună !

Între timp, roșii înaintau mereu și ocupau un sat după altul. Ei apăreau noaptea ca și ziua, din spate și din flancuri, cu unități mari și cu detașamente

mărunte ; îl hărţuiau pe Antonov şi nu-i lăsau nici o clipă de răgaz.

Frontul era peste tot, fiecare sătuc devenise o fortăreaţă.

Trupele înaintau, lăsau în sate o gardă înarmată, comitete revoluţionare, apoi mergeau mai departe, înghesuind spre centru forţele principale ale lui Antonov.

Comitetele revoluţionare puneau mîna pe emisarii Uniunii, confiscau averile chiaburilor şi le împărţeau ţăranilor care fuseseră jefuiţi. În fiecare gospodărie ţărănească ajungeau ziare în care se vorbea de noile decrete. Oamenii au înţeles că de data aceasta Antonov nu mai putea scăpa. Ei au văzut că a venit o putere — aspră cu cei care se împotriveau, îngăduitoare cu cei înşelaţi, blîndă şi grijulie cu cei obijduiţi. Ei ştiau că regimentele lui Antonov sînt nimicite unul după altul. Şi cu fiecare zi se încredinţau tot mai mult că noile decrete nu sînt o înşelătorie, nu sînt un şiretlic.

— S-au pus de-a binelea pe capul lui Antonov, fraţilor ! spunea în gura mare Andrei Andreevici. Lenin însuşi se ocupă de el. S-a terminat cu Antonov !

4

Pe la sfîrşitul lui mai, Antonov părăsi Kamenka.

Pentru cea din urmă oară străbătu Antonov uliţele posomorîte ale „cartierului general". Pentru cea din urmă oară auziră ţăranii din Kamenka sunetele vioaie ale armonicilor şi cîntecul acesta, însoţit de chiuituri :

Deschis-am foc de mitraliere
Şi strigă Aleksandr : „Ură !
Pîn'la genunchi voi merge-n sînge,
Puterea ca să fie-a mea !"

Da, Antonov se mai crampona încă de putere, mai scria încă apeluri şi ordine, se mai lăuda cu trupele sale. Dar pînă şi cele mai credincioase sate şi cătune se uitau acum chiorîş la el şi tot mai des dezertau oamenii din regimente. Pe deasupra, sovietele anunţaseră că oamenii se pot preda de bunăvoie, garantîndu-se libertatea tuturor celor care se vor preda cu armament cu tot. Regimentul Arhanghelski s-a predat roşilor cu întregul efectiv şi armament.

Ţăranii înstăriţi ştiau de destrămarea armatei lui Antonov, dar nu se gîndeau încă să se predea. Reprezentau ei însă o putere? Numai cu bogătanii nu-i cu putinţă să rezişti multă vreme. Şi Antonov îşi dădea bine seama de asta.

La sfîrşitul lui mai, Antonov ceru din nou convocarea comitetului. Delegaţii făcură cunoscut că adunările obştilor îi însărcinaseră să ceară încetarea rebeliunii.

Dar Antonov ţipă la ei şi închise conferinţa. Delegaţii părăsiră furioşi şi indignaţi clădirea în care avusese loc conferinţa: ocările lui Antonov îi făceau să turbeze de mînie.

Începură vremuri grele pentru antonovişti. Satele se deziceau de rebeliune. Antonov nu mai avea cu ce hrăni armata şi caii, nu mai avea cu ce să se deplaseze. Ordonă să se rechiziţioneze cu forţa caii şi alimentele. Altă ieşire nici nu avea. Peste rebeli năvălea zidul de fier al autoblindatelor, al trenurilor blindate şi al bateriilor de tunuri. Unităţile roşii îl înghesuiau pe Antonov spre codri. El se retrăgea acolo, ca un lup în vizuină: să se odihnească, să-şi vindece rănile, să prindă puteri şi să iasă iarăşi la pradă.

Antonov scurtă frontul, renunţînd la iniţierea unor acţiuni în regiunile îndepărtate şi ordonă Mariei Kosova să aducă de-acolo cerealele şi alimentele, nutreţul şi armele. Apoi îl chemă din Greaznoe pe Storojev.

Într-o seară călduroasă, Storojev veni la statul-major, care acum se afla într-o pădure. Antonov îl

întîmpină posomorît. O cută întunecată îi brăzda fruntea.

El îi ordonă lui Storojev să predea lui Gherman detașamentul de ordine interioară și să se retragă în ilegalitate. Va trebui să mențină legăturile, să strîngă, dacă se poate, oamenii ; să reziste pînă la ultima suflare, ca să se știe că Antonov trăiește, că el continuă să lupte și e încă puternic.

Storojev încălecă greoi și porni, fără să știe încotro.

CAPITOLUL ÎNTÎI

1

Aşadar, în primul rînd trebuia să se distrugă forţa de luptă a rebeliunii şi să se înfăptuiască o cotitură politică în conştiinţa mediului care-i alimenta pe antonovişti.

Unităţile roşii curăţau de bandiţi sat după sat, plasă după plasă.

Trupele se dislocau pe grupuri, sectoare şi raioane. La faţa locului se constituiseră comisii politice, cu sarcina de a restabili aparatul sovietic distrus. Reprezentantul Cekăi a luat legătură cu comisia împuternicită şi cu comandantul trupelor şi a început să-şi îndeplinească misiunea de a-i prinde pe antonovişti după împrăştierea regimentelor rebele.

În centrele rebeliunii — Treskino, Kalughino, Karavai — s-au trimis unităţi ale şcolilor militare din regiunile militare Moscova şi Oriol.

Aceasta a fost o acţiune îndrăzneaţă şi judicioasă : elevii au interceptat drumul obişnuit al regimentelor antonoviste şi au împins bazele lor de aprovizionare spre sud, pe ramificaţia Balaşov.

În luncile din Treskino, acolo unde în 1919 Antonov îi adunase pe dezertori — viitorul nucleu al armatelor sale — elevii au săpat tranşee, au construit un turn de observaţie şi au început să cureţe sistematic raionul.

Ocupînd un raion uriaş — inima rebeliunii — unităţile roşii efectuau recunoaşteri, cucerind radical

un teritoriu tot mai mare și nelăsîndu-l pe inamic nici să se apropie.

Cele mai importante baze ale lui Antonov cădeau. La Balîkleia, Injavino, Ramza, Treskino și Kalughino au fost restabilite sovietele. Țăranii își recunoșteau vina și se căiau. Locurile acestea erau definitiv pierdute pentru Antonov.

Dar Antonov a înșelat și de data aceasta comandamentul roșu : el a evitat dezastrul. Alegînd un drum ocolit, prin Hitrovșcina și Parevka, el a mers în jos spre Nikolski Perevoz și a traversat calea ferată, îndreptîndu-se spre sud, în gubernia Saratov. Principala forță de luptă — regimentele de elită Parevski, Nizovski, Semionovski, regimentul de gardă al lui Sanfirov, regimentele Verhoțenski și Naru-Tambovski au ieșit din încercuire.

Pe urmele lui Antonov comandantul armatei a trimis puternica grupare a lui Uborevici.

2

Antonov vru să-și aducă din nou aminte de vremurile bune de odinioară, să se joace de-a pisica cu șoarecele, să-i poarte pe roșii după el, să-i obosească, să-i sleiască de puteri și să-i zdrobească.

Fugea de roșii, schimbînd caii și străbătînd cîte o sută de verste în douăzeci și patru de ore.

Dar roșii îl presau.

Antonov se retrăgea spre sud. Gruparea de șoc a lui Uborevici îl urmărea neîncetat. Fofilîndu-se, Aleksandr Stepanovici se ferea de mușcături ; își ștergea urmele, dar ceea ce putea face cu ușurință în mijlocul țăranilor devotați din părțile Kirsanovului, nu-i izbutea de loc aici, printre țăranii Saratovului, înrăiți din pricina ruinei.

Tare supărat era Antonov pe țăranii din gubernia Saratov ! Nu găsea nici cai, nici nutreț, nici adăpost pentru noapte ; oamenii îl întîmpinau cu ură în ochi și-l petreceau cu priviri furioase.

În apropiere de Elan, Antonov a primit lupta. Uborevici l-a zdrobit și în așa fel, încît se părea că după lovitura aceasta Aleksandr Stepanovici n-o să-și mai vină în fire.

Ordonînd regimentelor zdrobite să se împrăștie și să se salveze fiecare cum poate, Antonov le fixă locul de adunare în pădurile de la Cernavka și Pușcino din plasa Kirsanov, iar el, însoțit de cîțiva oameni din statul-major, de fratele său Dmitri, de Abrașka, de intendentul Trubka, de aghiotantul său și de zece oameni din gardă, înarmați pînă-n dinți, a răzbit prin flancurile roșilor.

Zadarnic l-au căutat printre morți în apropiere de Elan, zadarnic erau interogați prizonierii : nimeni nu știa unde se află căpetenia rebeliunii. Dispăruse, nu fusese zdrobit.

Într-un rînd, se zvonise că Antonov și-ar fi făcut apariția în ținutul său preferat — în pădurile de lîngă Ramza și Parevka. Președintele Cekăi din Tambov, Antonov, care în multe rînduri încercase zadarnic să pună mîna pe tizul său, de data aceasta a hotărît : „Aleksandr Stepanovici nu-mi scapă !"

Un escadron de cavalerie din divizia lui Kotovski a încercuit sectorul în care se ascundea Antonov cu o mînă de oameni devotați pînă la capăt. Se părea că Aleksandr Stepanovici nu mai are scăpare. Cekiștii și ostașii lui Kotovski au astupat cele mai mici crăpături prin care șeful rebeliunii și-ar fi putut strecura trupul său slab.

Antonov ședea în mlaștini, printre dîmburi, știind că cercul din jurul său se strînge mereu. Pînă la urmă, a găsit o ieșire. A ordonat ca șase oameni din gardă să se predea ; roșii nu-i împușcau pe cei care veneau să se căiască. Aceștia s-au predat, dar la interogatorii n-au suflat nici o vorbă despre Antonov.

— Nici nu l-am văzut, nici n-am auzit de el.

Roşii au mai scotocit mlaştinile şi bălţile, dar n-au găsit nimic. În timpul acesta Antonov şi fratele său, aghiotantul şi încă vreo cîţiva oameni şedeau cufundaţi pînă la gît într-un lac năpădit de păpuriş, aşteptînd ca roşii să se plictisească. Au stat în lac două zile, fără hrană, tremurînd de frig. Şi au izbutit. Roşii au plecat. Antonov s-a urcat într-o barcă dinainte pregătită, a trecut lacul şi s-a făcut nevăzut.

Cekistul Antonov a stat trei zile îngîndurat şi încruntat : nu-şi putea ierta că fusese naiv şi se lăsase dus de nas !

Aleksandr Stepanovici s-a strecurat acolo unde se adunau rămăşiţele regimentelor împrăştiate şi distruse şi a trecut la reorganizarea lor.

Aşa stăteau lucrurile în sud.

Mai rău stăteau lucrurile pentru rebeliune în nordul guberniei. Armata lui Boguslavski fusese zdrobită. Regimentul Mariei Kosova, cel al lui Karas şi alte regimente au încetat a mai exista. Regimentul lui Badov, care scăpase de dezastru, a ocupat satul Cekmari de la nord de Tambov, jefuind şi făcînd silnicii. Aceasta era agonia rebeliunii. Badov, prin deprinderile sale banditeşti, semna actul de pieire a acestui regiment. Acest bandit a opus rezistenţă timp de două luni. S-a retras în pădurile de lîngă Goreloe, Troiţkaia Dubrava ; a stat ascuns la ocolul silvic de la Goldîma, apoi la ocolul silvic de la Hmelinsk ; a trecut în multe rînduri Ţnaua. Îi ataca pe ţărani şi se retrăgea din nou în păduri. Abia în august au fost curăţate plăşile Goreloe, Cerneanovo şi Lisîe Gorî de rămăşiţele bandei lui Badov.

Între timp, şase mii de rebeli, cu şi fără arme, s-au prezentat de bună voie la tribunale şi la comitetele revoluţionare. Au fost luaţi prizonieri cinci mii de oameni şi au fost ucişi în lupte aproape patru mii. Treizeci şi patru de mitraliere, aproape trei mii de

puşti, o sută şaptezeci de ţevi de tun — iată trofeele lui Tuhacevski.

Dar în sud rebeliunea mai trăia. Acolo, întremîndu-se după înfrîngerea pe care i-o administrase Uborevici, Antonov înjgheba alte regimente.

CAPITOLUL AL DOILEA

1

Satul Dvoriki era pustiu. Oamenii munceau la cîmp. Acasă rămăseseră numai bătrînele şi copiii. Soarele se apropia lin de asfinţit. Se lăsase o seară liniştită. În biserică era răcoare. Pe podele se aşterneau reflexele amurgului. Un vînt uşor aducea pe uşă şi pe ferestrele deschise freamătul înserării.

Părintele Stepan citea rugăciuni cu jumătate de glas, ca pentru sine. Dascălul îi ţinea isonul pe-ndelete.

Într-un ungher stătea Storojev, gîrbovit. Era ciudat să-l vezi aici, la vecernie, pe omul acesta încovoiat, înarmat din cap pînă-n picioare.

Lupul asculta „Lumină lină“... Oamenii, care veniseră la vecernie cu grijile lor, se uitau la el chiorîş, oftînd din greu.

El însă nu simţea privirile lor ; nu le auzea şoaptele şi oftările amare. Se cufundase în sine însuşi, uitînd de toate.

Cînd se sfîrşi vecernia, Storojev ieşi în drum, cu un mers tîrşit.

O turmă de oi trecea ostenită, ridicînd nori de colb cenuşiu şi fierbinte şi umplînd satul de behăituri. În urma oilor venea scîrţîind un car încărcat cu iarbă crudă. Soarele scălda carul cu ultimele sale raze. Un căţeluş lătră, alene. O vacă trecu aruncînd priviri speriate în jur. O voce ascuţită de femeie strigă :

— Va-a-nea, la ma-a-să !

Pe drumul năpădit de iarbă se așterneau umbre. O rază de soare poleia crucea veche de pe clopotniță.

Lîngă căsuța paznicului bisericii, paștea un cal, ciulindu-și urechile și alungînd cu coada musculițele serii.

2

Piotr Ivanovici îi îndreptă căpăstrul. Își drese glasul, se ridică în șa, smuci de frîu și se pregătea să se ducă la masă, cînd de undeva răsări un băiețaș bălai și-i dădu o hîrtie.

— A venit adineauri un călăreț, zise el gîfîind.

Atingînd cu mîna teaca săbiei încrustate cu aramă și plescăind cu mulțumire din limbă, băiatul dispăru tot atît de repede precum apăruse.

Storojev își puse ochelarii. Desfăcu plicul și citi scrisoarea. Era de la Antonov, care-i scria că trebuie să părăsească satul.

„...Pleacă în păduri, pe cîmp, distruge ceea ce construiesc comuniștii! Aruncă în aer podurile și drumurile, dă foc și ucide. Să se știe că trăim, că în curînd vom da din nou semnalul și se va aprinde din nou focul de la un capăt la altul al țării..."

— S-a sfîrșit! zise răgușit Storojev.

El știa că numeroase detașamente fuseseră zdrobite, că tovarășii lui, înghesuiți spre Vorona și Hopior, au pierit de focul turbat al mitralierelor.

Ca o avalanșă uriașă și nestăvilită înaintau regimentele și diviziile roșii. Cavaleriștii lui Kotovski pătrundeau peste tot. Blindatele și tunurile duduiau pe drumuri. Se apropiau de Dvoriki. Storojev se vedea din nou nevoit să se înfunde în vizuini tăinuite, să iasă la iveală numai în nopțile negre, să lumineze satele întunecate cu pălălaia incendiilor și din nou să se ascundă prin rîpe și păduri, așteptînd semnalul.

Soarele se tupilă în nişte nori întunecaţi. Pentru o clipă, în zare se aprinse o văpaie însîngerată.

Storojev trecu pe-acasă. Îşi luă schimburi şi cîţiva saci cu pesmeţi. Luîndu-şi cu răceală rămas bun de la familie, plecă. Nu departe de sat, unde în urmă cu o lună îngropase nişte cartuşe, Storojev se opri. Acoperi groapa încă o dată cu grijă şi grămădi deasupra buruieni ; rămase puţin pe gînduri, apoi oftă şi porni mai departe.

Calul mergea încet, cu capul plecat, călcînd în praful moale şi cald din drum.

CAPITOLUL AL TREILEA

1

Între timp, Listrat stabilise o legătură permanentă cu unităţile regulate ale Armatei Roşii şi făcuse rost de provizii de nutreţ şi de hrană.

Oamenii se mai înveseliră. Începură să uite zilele grele de iarnă. În faţa lor mijea o rază de lumină.

Cînd caii se întremară, Saşka Cikin se apucă din nou de vechea lui îndeletnicire. În fruntea a douăzeci de flăcăi viteji, aproape toţi comsomolişti, ataca satele care se alăturaseră lui Antonov. Captura pe membrii formaţiilor de ordine, pe miliţieni şi pe membrii comitetelor antonoviste, ducea manifeste şi ziare în sate, ajungînd uneori pînă aproape de Kamenka.

După cele întîmplate la Kosobokov, Fedka devenise de o îndrăzneală nechibzuită. Listrat se vedea adesea nevoit să-l bage la arest. Dar Fedka, după ce-şi făcea pedeapsa, întreprindea din nou acţiuni dintre cele mai îndrăzneţe şi Saşka Cikin îi trecea cu vederea năzbîtiile, căci îi plăceau oamenii curajoşi.

— Creşte-un viteaz, îi spunea el lui Listrat. Viteaz, foc !

— Vitejia n-are minte, zicea Listrat posomorît. O să cadă o dată, nătărăul, ca musca-n lapte. Ține minte ce-ți spun. Eu țin la fiecare om, iar el umblă ca un nebun. Bătu-l-ar să-l bată! Vă bag eu pe amîndoi la arest.

Sașka Cikin se ruga de Listrat să-l lase pe Lioșka în detașamentul lui. Dar Listrat se împotrivea cu încăpățînare. La drept vorbind, el încă n-avea încredere deplină în frate-său.

Lioșka ducea dorul Nataliei. Voia s-o vadă cu orice preț. De dragul unei întîlniri cu ea, era în stare să facă orice prostie. Lui Listrat i se părea că Lioșka ar fi chiar în stare să se întoarcă la Antonov, numai s-o vadă pe Natașa.

„E cam nesigur băiatul, își spunea Listrat. Nu-i om de nădejde. Îl bate gîndul ba-ntr-o parte, ba-n alta. Nu-u, nu pot să-l trimit în recunoaștere. Nu trebuie să-l slăbesc din ochi!"

Și nu-l lăsa de loc pe frate-său să se îndepărteze de el. De aceea îl însărcina mai mult cu treburi mărunte, gospodărești.

În vremea aceea detașamentul comunist de voluntari avea vreo patru sute de oameni. Mulți comuniști își aveau familiile chiar acolo, la stație. Toată lumea trebuia hrănită, găzduită și încălzită. Lioșka, pe care Listrat îl însărcinase să aibă grijă de oameni, era ocupat pînă peste cap. Aceasta îi mai gonea gîndurile întunecate despre Natașa.

El nu știa ce se petrece la Dvoriki. Nu existau legături cu acest sat, unde antonoviștii se țineau încă tari. Veneau la Listrat țărani din satele învecinate dar, ca un făcut, nimeni nu știa nimic de Natașa.

Dar nu numai gîndurile la Natașa îl chinuiau pe Lioșka. Ba i se părea că a săvîrșit o mîrșăvie fugind de la Antonov, ba i se părea că frate-său și toți comuniștii n-au încredere în el, că-l dușmănesc, că nu-l socotesc de-al lor și se feresc de el.

Lioșka putea vorbi deschis numai cu Fedka. Îl întreba, fără sfială, despre toate cîte nu-i erau lămurite. Fedka îi citea lui Lioșka gazeta, îi povestea de

cîte auzise de la cei mai în vîrstă. Cuvintele lui erau pătrunse de o mare încredere.

— În curînd s-o sfîrşi cu Antonov, zicea Fedka, plin de convingere. Ochii îi străluceau. Lenin a rostit la Congresul al zecelea o cuvîntare, după care s-a terminat cu Antonov.

— Haide, frate, las-o mai moale, zise în batjocură Lioşka. A rostit o cuvîntare şi gata, s-a terminat cu Antonov. Cuvîntările nu-i fac nimic.

— Nătărăule! Sînt cuvîntări mai tari decît o armată întreagă. Războiul s-a sfîrșit, nu mai e nevoie de prodrazviorstkă. Poţi să faci ce vrei cu grînele. Ţăranul mijlocaş se bucură şi de încredere, şi de cinste, şi de prietenie; ce mai vrei? Antonov l-a ademenit pe mijlocaş din pricina prodrazviorstkăi. Acum cu ce-o să-l mai ademenească? Tu ce crezi, cu cine-i convine mai mult mijlocaşului să fie prieten: cu muncitorii, sau cu de-alde Storojev?

— Storojev e şi el o forţă, bombăni Lioşka.

— Da, e-o forţă! strigă Fedka. Dar împotriva lui stau trei forţe: muncitorii, ţăranii, partidul. Ia vezi ce iese de-aici!

Dar Lioşka îl vedea rareori pe Fedka. Vorbea cu el numai pe apucate. După asemenea discuţii, dorea şi mai mult s-o vadă pe Nataşa care, de departe, i se părea şi mai cumintе, şi mai înţeleaptă, şi mai bună decît era cu adevărat.

Listrat nu avea timp să stea de vorbă cu frate-său. De la o inactivitate silită, detaşamentul trecea la acţiuni hotărîte. Zona de acţiune a detaşamentului se lărgea, iar treburile sporeau. Listrat era greu de găsit la comandament.

2

Listrat slăbise de pe urma nopţilor nedormite şi a discuţiilor cu ţăranii, care veneau din ce în ce mai des la staţie.

Țăranii veneau după adevăr. Cuvintele lui Lenin se răspîndiseră în toată regiunea. Emoționau norodul și trezeau nădejdi.

De obicei, țăranii veneau la stație noaptea și plecau tot noaptea, după ce așteptau acolo o zi.

Listrat se uita la ei zîmbind. Își răsucea mustățile și le făcea cu ochiul.

— Ei, s-a făcut viața grea, oameni buni? rîdea el. De ce dați năvală la mine?

Țăranii începeau să se frămînte. Uitau cuvintele pe care le pregătiseră dinainte și se porneau să toace verzi și uscate. Listrat se supăra.

— Ce tot îndrugați? țipa el cîteodată. Ce vreți? Adevărul? Spuneți așa!

Oamenii plecau de la el ascunzînd manifeste în căciuli. Aceste manifeste umblau apoi din mînă în mînă, pînă se rupeau. Erau citite de-a fir-a-păr. Ele atrăgeau de partea puterii sovietice sute și sute de oameni înșelați de conducătorii antonoviști.

O dată veni la stație Frol Petrovici. Abia ieșise din spital.

Posomorît și îmbătrînit, dădu buzna la Listrat, care tocmai scria ceva. Cînd îl văzu pe Frol Petrovici, începu să rîdă.

— E-e, iar a venit Frol Petrovici? Ei, la ce-ai venit?

— Am venit să-mi dai o armă. Vreau să lupt la bătrînețe pentru puterea sovietică.

— Armă nu-ți dau, Frol Petrovici!

— O! N-ai încredere în mine?

— Ba mai-mai că aș avea, zise Listrat serios. Am încredere și de-aia îți dau nu o armă, îți dau ceva mai mult. Dumneata trebuie să rămîi în sat. Storojev mai e acolo?

— A plecat deunăzi. Ședea mereu ca o cucuvea în clopotniță. Se uita în toate părțile. Mai deunăzi a plecat. Zicea Andrian că a plecat de tot și că nu se mai întoarce.

— Foarte bine. În cazul ăsta ai mîinile libere. Du-te, Frol Petrovici, prin sate, ia-ți-l ajutor pe Andrei Andreevici și căutați, cu încetul, să înscău-

nați puterea sovietică. Asta-i sarcina pe care ți-o dau. Dacă o-ndeplinești, o să am toată încrederea în dumneata.

— Asta vine așa ca și cum aș fi comisar? rîse Frol Petrovici.

— Și mai și: împuternicit. Alege-mi o ceată dintre țărani, pentru ca, atunci cînd ne-om întoarce, să ai un pluton întreg. O să-i vînăm pe antonoviști.

Telefonul zbîrnîi. Listrat ridică receptorul. Vestea care i se comunică îl bucură foarte mult.

— Auzi, Frol Petrovici! Vine Serghei Ivanovici la noi. Zice c-a fost la Moscova. Treci deseară pe la noi, să-l auzi ce spune. Acum iartă-mă, sînt grăbit, am multă treabă.

Listrat se îmbrăcă în grabă, se încinse și ieși.

Frol Petrovici vru să iasă după el, dar în ușă apăru Lioșka.

— Hai noroc, luptătorule! îl salută mînios Frol Petrovici. Brava băiat! Ai șters-o, ai? Ai nenorocit fata și-ai dat bir cu fugiții? Cîte i-am mai spus eu, cît am mai dăscălit-o, da' degeaba... E-așa de mînioasă pe tine, că mă și sperii cîteodată!

— Nu-s vinovat, taică! N-am fugit de Natașa; am fugit de Antonov. Mi s-a întors sufletul pe dos. Iartă-mă; cum s-o sfîrși războiul, mă-nsor.

— Că ai fugit de Antonov și nu te-ai agățat de-o fustă de muiere, pentru asta te laud, se mai îmbună Frol Petrovici. Da' pentru fată să știi c-o să te bat.

— Bate-mă, taică, rabd eu! spuse supus Lioșka.

Frol Petrovici izbucni în rîs.

— Ea ce mai face, taică?

— Ia, ce să facă! Stă la maică-ta și-i crește burta! Te-o bate Dumnezeu pentru treaba asta...

Lioșka ședea posomorît.

— Ei hai, nu-ți mai face sînge rău, flăcăule! Las' că se aranjează ele toate.

Lioșka nu-i răspunse.

„Se aranjează ele toate? gîndea el. Cînd?"

Frol Petrovici stătu cît stătu, apoi își luă căciula și ieși.

CAPITOLUL AL PATRULEA

1

Oriunde l-a trimis partidul, oriunde a luptat, Serghei Ivanovici Storojev a luptat bine şi cu sînge rece. Înţelegea comunismul de război ca pe o necesitate care, după ce şi-a îndeplinit rolul, trebuia să cedeze locul altor rînduieli.

Lucrurile pe care nu le înţelesese pînă la capăt i le-a lămurit Lenin, ale cărui rapoarte şi cuvîntări le ascultase.

Trăgîndu-şi obîrşia din ţărani, el îşi dădea seama că linia partidului de întărire a prieteniei şi a alianţei dintre muncitori şi ţărani era acum cea mai justă şi mai necesară.

Cuvîntarea rostită de Serghei Ivanovici de la tribuna Congresului făcuse mare impresie. După şedinţă, Lenin l-a chemat la el şi a început să-i pună fel şi fel de întrebări.

— Dă-mi voie, dă-mi voie, a spus el, aducîndu-şi aminte de ceva. Am auzit bine? Numele dumitale e Storojev? Eşti din gubernia Tambov?

— Exact, tovarăşe Lenin.

— Satul?

— Dvoriki, tovarăşe Lenin.

— Între neamurile dumitale nu e cumva şi Flegont Lukici Storojev?

— Mi-e unchi bun, Vladimir Ilici; feciorul cel mai mic al bunicului meu, Luka Lukici Storojev. Şi Flegont şi bunicul Luka Lukici ne vorbeau adesea de dumneavoastră.

Lenin îl îmbrăţişă pe Serghei Ivanovici.

— Dragul meu, cum nu mi-am dat seama pînă acum! Dumneata semeni mult cu Flegont Lukici! Unchiul dumitale e un membru devotat al partidului. A devenit foarte repede un social-democrat convins. Pe-atunci erau alte vremuri... Adu-ţi aminte de Ivan Vasilievici Babuşkin. Muncitor din Petersburg, el a dus o muncă energică în cartierul Bariera

Nevei, a luat parte la elaborarea primului manifest agitatoric, tipărit în nouă sute patru, l-a difuzat în persoană... Şi n-avea pe-atunci decît douăzeci şi unu de ani. Sau Mihail Ivanovici Kalinin, care s-a ridicat şi el sub ochii noştri. Fioletov... Litvinov, căruia noi îi spuneam Papaşa, un conspirator neîntrecut. Şi tehnicianul Krasin... S-au maturizat toţi foarte repede pentru lupta revoluţionară.

— Unde-i el acum ? întrebă Serghei Ivanovici. N-am mai auzit de mult de Flegont Lukici... Ba a fost războiul, ba greutăţile astea... Nu scrie şi nu se mai arată în satul de baştină.

— Acum se află în Siberia, cu o misiune foarte importantă din partea Comitetului Central, răspunse cu însufleţire Lenin. Unchiul dumitale ne procură grîne... grîne, tovarăşe Storojev. N-a putut veni la congres. E neastîmpărat, ca întotdeauna. Vladimir Ilici zîmbi şi ochii lui obosiţi se luminară de bunătate. În ilegalitate îi spuneam Voinicul. Voinic e şi azi ! Uite, acum mi-ai adus aminte de tinereţea mea, de acei îndepărtaţi ani de încercări şi de luptă. Mi-aduc aminte şi de bunicul dumitale ; era un bătrîn robust. L-am văzut şi parcă-l văd şi acum, aievea, în faţa mea. Tot umbla în căutarea adevărului. A fost un om mare şi viaţa am auzit că şi-a dat-o pentru popor...

— Cred că vă aduceţi aminte şi de nepotu-său Piotr, Vladimir Ilici. A venit la dumneavoastră la Piter cu un proces... Demult !

— Cum nu ! Mi-aduc aminte ; era un tînăr musculos, cu faţa arămie.

— Acum e la Antonov, Vladimir Ilici.

— Ce spui ? Şi ce grad are ?

— Comandă un detaşament de pedepsire, *Vohr*-ul, cum îi zic antonoviştii.

— Va să zică e general antonovist, şeful poliţiei secrete şi al celei obişnuite, nu ? Lenin rîse. Ce familie, cînd te gîndeşti ! Iată revoluţia ! Trei fraţi, trei destine ! Trei generaţii — trei ţeluri, trei drumuri deosebite ! Am stat de vorbă cu ţăranii din gubernia Tambov şi mi-au spus lucruri îngrozitoare !

— Situaţia e foarte serioasă acolo, spuse Serghei Ivanovici.

— Sigur că da! Uite, după congres, du-te prin locurile dumitale de baştină. Dar înainte de a pleca, mai treci pe la mine.

Lenin strînse mîna lui Serghei Ivanovici şi se îndreptă spre masa prezidiului. Şedinţa reîncepu.

2

Serghei Ivanovici nu izbuti să plece de îndată pe meleagurile natale. Împreună cu ceilalţi delegaţi la congres, el luă parte la asaltul Kronstadtului. Fu rănit în ultima luptă şi stătu două săptămîni în spital. La Tambov sosi abia la începutul lui aprilie.

Fiind numit preşedinte al comitetului revoluţionar în sectorul Dvoriki, Serghei Ivanovici plecă la staţie, unde se aflau cu detaşamentul lor comunist Jirkunov şi locţiitorul acestuia, Listrat Grigorievici.

Seara, el luă cuvîntul la o adunare.

Îl cunoşteau toţi. Listrat, Cikin şi Nikita Semionovici luptaseră alături de el împotriva lui Denikin; lucraseră împreună cu el în sovietul din Dvoriki; ei cunoşteau firea lui hotărîtă, curajul lui unit cu chibzuinţa, puterea lui de încordare, prin care răzbătea uneori temperamentul înfocat, caracteristic neamului Storojevilor. Aici, ca şi acasă, i se spunea Marinarul, aşa cum lui Listrat i se spunea Soldatul.

Fiecare voia să stea mai aproape de Serghei Ivanovici, să audă noutăţile pe care le aducea el chiar de la Lenin, din Moscova.

Marinarul Serghei Ivanovici stătea înconjurat de consătenii săi. Înalt ca toţi Storojevii, bine legat, ba chiar cam gras, oacheş la chip, semăna mult cu fratele său mai în vîrstă.

Îşi stăpînea emoţia. Îi iubea pe toţi aceşti oameni de vîrsta lui, tovarăşi de luptă.

Îl mişcă primirea care i se făcu. Oricît ar fi fost Serghei Ivanovici de modest, dragostea acestor oameni apropiaţi îi era plăcută. Îşi simţi ochii înceţoşaţi. De cîteva ori i se puse un nod în gît.

Alături de el stătea Frol Petrovici care o ţinea una :

— Ai văzut ? Măi, măi, măi ! Bravo Marinarului. A ajuns pînă la Lenin !

Venirea lui Frol Petrovici la staţie l-a bucurat cel mai mult pe Serghei Ivanovici. Avea în faţa sa pe „ţăranul de mijloc", din pricina căruia se stîrnise toată tărăşenia, vedea un om venit de pe „lumea cealaltă" căci, nu mai departe decît în ajun, îl văzuse pe frate-său Piotr, iar nu de mult, pe Antonov.

Cercetînd cu privirea faţa bătută de vînt a lui Frol Petrovici, Serghei Ivanovici îşi dădea seama că acum el priveşte ţărănimea cu alţi ochi. Îşi aduse aminte de cele spuse de Lenin despre soarta lui, despre soarta fraţilor săi.

Mai înainte nu se gîndise la asta. Cînd Lenin îi spusese însă fraza aceea scurtă, pe care o va ţine minte toată viaţa, Serghei Ivanovici se văzuse pe sine însuşi şi-şi văzuse familia, cu alţi ochi parcă.

Bunicul, Luka Lukici, o namilă de bătrîn, stăpînit de simţăminte puternice, îl văzuse pe Lenin în tinereţe ; umblase să caute dreptate pentru ţărani, stătuse de vorbă cu ţarul şi fusese bătut din ordinul ţarului, participase la răscoala din 1902 ; fusese membru al primei Dume de Stat. Se ridicase împotriva ţarului şi pierise...

Unchiul Flegont plecase din sînul familiei pe la sfîrşitul secolului trecut ; se dusese să caute şi el adevărul său, veriga care să-i unească pe muncitori şi ţărani pentru aceeaşi cauză.

Venise la Lenin şi devenise un soldat credincios al tinerei gărzi bolşevice. El îl adusese cu sine şi-l îndrumase pe calea leninistă pe nepotu-său cel mai mic, adică pe dînsul, pe Serghei.

Serghei îşi aduse aminte şi de tatăl său, Ivan Lukici, un om bolnăvicios şi firav. Murise în 1903.

După moartea lui, familia Storojevilor se împrăştiase în toate părţile şi toţi au apucat pe căi diferite.

Piotr, un zgîrcit care nu ştia ce-i mila ori şovăiala, adevărată lipitoare, fire de chiabur, un lup, a mers pe drumul său.

Fratele Semion e un om posomorît şi neînţeles. Nu poţi şti despre el cu cine ţine, de partea cui e, ce gînduri îl frămîntă, ce vrea, ce hram poartă. Poate că în sufletul său e la fel ca Piotr !

Şi, în sfîrşit, el însuşi, Serghei Ivanovici Storojev, duşman neîmpăcat al lui Piotr.

Ca într-o picătură de apă, Serghei Ivanovici vedea în familia sa revoluţia, trecutul, prezentul şi viitorul ei ; tot dramatismul şi toată măreţia luptei care se dădea.

Fratele Semion, om de neînţeles, aspru, veşnic supărat, îi apăru lui Serghei Ivanovici ca o întruchipare a milioane de chipuri. Cuvîntul „aliat" încetase a mai fi numai o vorbă. Iată aliatul : Semion Ivanovici Storojev. Important este : al cui aliat devine el ? Al fratelui Piotr sau al fratelui Serghei ? În funcţie de acesta se înclină balanţa revoluţiei.

Şi iată în faţa lui o altă imagine a fratelui Semion : Frol Petrovici. Ce contradicţii adînci zac în acest om !

Frol... Pare a fi „de-ai noştri".

A mers alături de Antonov şi a crezut în el. Azi vrea să meargă cu bolşevicii. Sau iată-l pe vizitiul Nikita Semionovici, căruia îi plac cîntările bisericeşti. A fost membru al primului comitet ţărănesc din sat, condus de o social-democrată, învăţătoarea Olga Mihailovna... Asta fusese de mult, cu nouăsprezece ani în urmă !

Încîlcit a mai fost drumul lui Nikita Semionovici ! Scandalagiu, trăgător de sfori în adunarea satului, el n-a ştiut să se supună disciplinei partidului şi l-a părăsit ; acum e voluntar, cercetaş, membru al comunei, dar tot mai duce dorul stranei.

Sau iată-l pe Lioşka, cel care fugise de la Antonov... Ori pe Fedka, cel care se răzbună pentru părul lui albit... Toţi aceştia iau parte la marea încercare a

spiritului şi a voinţei... Dar revoluţia nu va mai aduce oare şi alte încercări? Nu va mai fi oare război, poate de o sută de ori mai aprig, mai încurcat şi mai îngrozitor?

„O să meargă ei cu noi!"

3

Tot mai des se gîndea la asta Serghei Ivanovici! I se părea că abia acum a pătruns cu privirea în tainele cele mai adînci ale luptei; a văzut toată această acumulare de contradicţii, ascunzişurile cele mai întortocheate ale sufletelor omeneşti. Numai după ce a înţeles cuvintele lui Lenin, a trecut de acel hotar al vieţii în care totul era naiv, împărţit în pătrăţele precise ca la şcoală şi aşezat cuminte în rafturile noţiunilor şi schemelor sociale.

Om matur, el se maturizase parcă din nou. Tot ceea ce mai înainte i se părea simplu, devenise complicat. Înţelegea ceea ce pune viaţa în mişcare, ceea ce leagă omul de o clasă oarecare sau îl desparte de ea. Începuse să gîndească cu totul altfel şi despre rebeliunea antonovistă. Rebeliunea aceasta nu numai că sfîşiase ţara în două tabere duşmănoase, dar adusese cele două părţi la o încleştare armată... Se rupeau legăturile de prietenie şi cele de familie, se duşmăneau tatăl cu fiul, frate cu frate, aşa cum se duşmănea el cu Piotr; se duşmăneau bărbaţii cu nevestele lor. Şi nici adolescenţii nu rămîneau observatori indiferenţi ai acestei lupte sîngeroase şi necruţătoare...

Stînd de vorbă cu membrii comunei, vorbindu-le de congres, de mijloacele cu care partidul hotărîse să-l învingă pe Antonov, Serghei Ivanovici se uita tot mai atent la chipurile care-l înconjurau.

Ce varietate de gînduri, dorinţe, caractere, înclinări! Şi toate acestea trebuiau unite în numele unui

singur țel : în numele luptei împotriva răului de pe lume, întruchipat în chipul fratelui Piotr ; în numele revoluției și al victoriei ei ; în numele viitorului acestor oameni, al viitorului urmașilor lor...

În timpul nopții, Serghei Ivanovici venise în vagonul lui Listrat, unde a stat vreme îndelungată de vorbă cu Frol Petrovici. Listrat a fost de față la convorbirea lor.

După cum i se păruse lui Listrat, Serghei Ivanovici l-a întrebat pe Frol Petrovici fel și fel de fleacuri : de unde fac rost țăranii de sare și de chibrituri, cîtă secară s-a însămînțat în toamnă, cît ia morarul pentru măcinat, dacă lucrează mașina de decorticat meiul... Despre Antonov și antonoviști Serghei Ivanovici îi pusese numai vreo două-trei întrebări și ascultase răspunsul cu oarecare nepăsare.

„Foarte bine, aliat și așa mai departe, gîndea Listrat, ascultînd discuția dintre Serghei Ivanovici și Frol Petrovici. Aliatul e aliat, dar cu ăștia trebuie să fii cu ochii-n patru. Dracul să-i pieptene ! Frol Baiev a semnat cel dintîi procesul-verbal de alăturare la Antonov. În comitetul antonovist a lucrat, din fața roșilor s-a retras. S-a dus la Lenin în căutarea adevărului, a fost bătut de antonoviști ; erau cît pe ce să-i facă felul, sărmanul... Nepătrunse-s căile omului ! Sigur că-i mai bine dacă Frol o să fie cu toată inima de partea noastră și nu de-a lui Storojev. Asta-i limpede. Oricum, e-un mare ajutor."

Serghei Ivanovici îl lăsă pe Frol Petrovici să plece pe la ceasurile două din noapte și, spre mirarea lui Listrat, nu-i dădu nici un fel de instrucțiuni. Însă atunci cînd Frol Petrovici își luă rămas bun de la Listrat, el văzu cum se schimbase acest om. Arăta parc-ar fi căpătat un car de daruri.

— Uite cum stau lucrurile ! zise Serghei Ivanovici, gînditor. Vremurile cele mai grele abia încep, Listrat Grigorievici !

— Și noi care credeam că s-au sfîrșit !

— N-o să se sfîrșească atît de repede. Avem o mulțime de dușmani și treabă și mai multă.

— Nu-i nimic, le ținem noi piept.

A doua zi dimineaţa, Serghei Ivanovici începu să se ocupe cu treburile comitetului revoluţionar. O săptămînă mai tîrziu, detaşamentul lui Listrat, întărit cu o companie de infanterie, părăsi staţia şi se instală în satul Semionovka, la vreo douăzeci de verste de Dvoriki.

Chiar din prima zi, Serghei Ivanovici chemă la adunare pe ţăranii din Semionovka şi-i rugă să aleagă sovietul sătesc. La propunerea lui Serghei Ivanovici, sovietul sătesc începu de îndată pregătirile pentru însămînţarea culturilor tîrzii de primăvară şi pentru repararea plugurilor de lemn şi a semănătorilor.

După cîteva zile, ocrotiţi de ostaşii din Armata Roşie şi de membrii comunei, ţăranii ieşiră la cîmp, la semănat.

Detaşamentul n-a zăbovit mult la Semionovka. Comitetul revoluţionar porni mai departe. El mergea şi lăsa prin sate mici grupe de ostaşi din Armata Roşie, în ajutorul cărora se organizau cete de ţărani voluntari.

Serghei Ivanovici îşi petrecea toate zilele în soviete, pe cîmp, în detaşamentul lui Listrat. Pleca în recunoaştere cu Cikin, făcea percheziţii în casele activiştilor antonovişti şi lua interogatoriul bandiţilor care se predau.

Detaşamentul lui Listrat intră în Dvoriki într-o zi senină de mai.

Listrat şi Lioşka se repeziră numaidecît acasă.

Aksinia le spuse că Nataşa plecase de-o săptămînă la mătuşă-sa, la Greaznoe. Pe Lioşka fu cît pe ce să-l podidească plînsul.

— Stai puţin, nerodule! căută Listrat să-l convingă pe frate-său. Peste-o săptămînă mergem şi noi la Greaznoe.

Serghei Ivanovici se duse şi el pe-acasă şi vorbi multă vreme cu Andrian între patru ochi.

Andrian, uscat, cu o faţă cafenie şi aspră, îl dojeni pe Serghei Ivanovici pentru vrajba care intrase în familie, pentru că fraţii s-au ridicat unul împotriva altuia. El îi tot cerea ceva lui Serghei Ivanovici, fără

însă a ști el însuși ce anume. Apoi, deodată, îl rugă să n-o obijduiască pe nevasta lui Piotr, pe Praskovia și pe copiii ei.

— Noi nu ne războim cu copiii, zise împăciuitor Serghei Ivanovici. Nu toți copiii merg pe urmele părinților lor.

Seara, țăranii se adunară la școală. Pe Andrei Andreevici îl aleseră președinte al sovietului sătesc, iar pe Semion Storojev și pe Nikita Semionovici — membri ai sovietului. Dar la propunerea lui Serghei Ivanovici de a se întocmi o listă a antonoviștilor și a tuturor celor amestecați în rebeliune, obștea răspunse cu un refuz.

— Toți sîntem amestecați, zise Akim, fost membru în comitetul antonovist și pe care-l bătuse Storojev. Dați-le-ncolo de liste!

Serghei Ivanovici zîmbi cu amărăciune, iar Listrat îi șopti la ureche:

— Și mai spui că-s aliați... O-oh, hoțomanii!

— Nu-i nimic, zise Serghei Ivanovici. Nu se fac toate odată. O să-nțeleagă ei pînă la urmă!

CAPITOLUL AL CINCILEA

1

Listrat amînă mereu plecarea la Greaznoe. Nu exista nici o legătură cu satul. Chibzuit, nu voia să riște, cu toate că Lioșka, aprins de dorul Natașei, nu-l lăsa de loc în pace.

În cele din urmă, într-o dimineață, veni vestea din Greaznoe că acolo intrase un detașament roșu, care curăță regiunea de antonoviști.

Listrat se duse pe la comitetul revoluționar, vorbi ceva cu Serghei Ivanovici și porunci oamenilor să fie gata de drum. Lui Lioșka îi spuse că detașamen-

tul pleacă la Greaznoe să restabilească puterea sovietică și că rămîne acolo pe multă vreme. Flăcăul scoase un chiot de bucurie. Se agăță de grumazul lui frate-său și se apucă să-l zgîlțîie, pînă ce acesta se supără.

Lioșka făcea de gardă la comitetul revoluționar. Acolo era pustiu, doar în cerdac ședeau la taifas Listrat cu Andrian, care îmbătrînise.

— Îți mai aduci aminte cum te îndoiai și mă tot întrebai unde-i garda, zise Listrat, împungînd cu pumnul coasta lui Andrian. Eram singur în casa asta în nouă sute nouăsprezece, și acum, uite cîți sîntem ! Garda ! Iată, asta-i garda !

— Da, așa-i, oftă Andrian. Sînteți mulți !

— Al vostru tot mai umblă haimana ? întrebă Listrat după un răstimp.

— Tot mai umblă. Ne nenorocește pe toți, nătărăul acela bătrîn !

— Nu, să nu spui că-i nătărău. Ticălos este, dar nătărău nu-i !

— S-a mîntuit cu ei ?

— Sigur !

— Mai bine te-ai duce să te pregătești de drum, zise Lioșka. Te-ai așezat la taclale !

— Iacă, mă duc ! Haide, Andriașka, să fumăm o țigară. Am căpătat o minune de tutun.

Lioșka rămase singur. Soarele cobora lin spre asfințit. Ziua era deosebit de blîndă și de liniștită. El era necontenit cu gîndul la Natașa. Număra lunile și găsea că ea trebuie să nască curînd.

Deodată, de după zid se auzi un tropot de copite. Un călăreț își opri calul lîngă sediul comitetului revoluționar și începu să strige, ca să iasă cineva în drum.

Lioșka ieși afară.

— Unde e Serghei Ivanovici ? întrebă noul venit, răsuflînd din greu.

— E la masă.

— Dă-i plicul acesta. E urgent. Vin din Greaznoe. S-a-ntîmplat o nenorocire.

— Ce s-a-ntîmplat ? întrebă Lioşka.

— O fată, una Natalia Baieva, era cît pe ce să omoare un ostaş din Armata Roşie. Şade cu revolverul lîngă un stog de paie şi ţipă : „Nu vă apropiaţi, că vă ucid !“ Zău, e ca o fiară.

Lovind calul cu cravaşa, călăreţul porni mai departe.

Lioşka păli, începu să tremure şi strigă ceva cu un glas sălbatic.

— Ce ţipi ? îl întrebă Saşka Cikin, care venise să-l schimbe. Dar Lioşka o şi porinse în fugă spre casă. Saşka dădu nedumerit din mîini, se aşeză pe treapta cerdacului şi îşi aprinse o ţigară.

Lioşka dădu buzna în casă, apucă şaua, descurcă curelele cu mîinile tremurînde, scoase iapa din şopron, o înşeuă, se repezi din nou în casă, îşi luă browningul, sări în şa şi porni pe drum ca o vijelie.

— Încotro, încotro, drace, sta-ai ! strigă, pe urma lui, Listrat.

Lioşka nu auzea şi nu vedea nimic. Biciuia cu sălbăticie iapa. Un singur gînd îi sfredelea creierul : să omoare, să omoare, să omoare...

— Să omoare, să omoare, gemea el. Ce-o să mă fac acum ?

2

Calul fugea în goana mare, ca şi cum ar fi trecut şi asupra lui turbarea stăpînului, ca şi cum ar fi înţeles că trebuie să se grăbească, trebuie, trebuie... Întinzîndu-şi gîtul, iapa îl ducea pe Lioşka, iar vîntul îi şuiera pe la urechi.

Cînd Lioşka ajunse la Greaznoe, se întuneca. Lăsîndu-şi calul în spume lîngă prispa casei în care locuia sora lui Frol Petrovici, se opri puţin locului

și auzi niște șoapte îngrijorate. Acolo se îngrămădiseră niște țărani, albi ca varul, care tremurau din tot trupul.

— Ei ? și Lioșka se repezi furios la ei, scoțîndu-și browningul. Ce vreți ?

— Ticălosule ! strigă unul dintre țărani. Din pricina ta e tot buclucul, ticălosule ! Bătutule !

— Luați-o din loc ! zise rece și aspru Lioșka.

— Noi o păzim, spuse un țăran, care ținea în mînă un topor.

— Nu v-am spus să vă cărați de-aici ? și ochii lui Lioșka scăpărară. O păzesc eu. S-a-nțeles ?

Țăranii schimbară o privire între ei și se îndepărtară.

Lioșka o găsi pe Natașa în grădină. Ședea lîngă un stog. În mîini frămînta repede-repede niște fire de paie.

— Lioșka-a ! țipă ea sălbatic, prăvălindu-se pe spate la pămînt.

Își reveni pe umărul lui Lioșka. Chipul ei slăbit și palid era înspăimîntător.

— Lioșka, Lioșenka, Lioșa ! începu ea să vorbească repede, tremurînd din tot trupul și molipsindu-l și pe el cu acest tremurat. Acuși o să vină, acuși o să mă ridice, acuși, acuși. Au trimis un om la voi ! Lioșka, scapă-mă, ascunde-mă, iubitule !

El o îmbrățișă, o sărută. Începu să-i mîngîie părul, ca pe vremuri, în zilele acelea îndepărtate și fericite. Ea se liniști și nu mai tremura.

— Mi s-a spus, Storojev mi-a spus, că tu ți-ai găsit alta, o comunistă, zise Natașa și iar o podidi plînsul și se prăbuși la pămînt.

— Taci, taci, îi șopti Lioșka, taci !

Natașa se lipi de el. Începu să-i spună cum o ardeau amarul, obida și ciuda, cît de încet treceau zilele și nopțile, cum începuse să-l urască pe acela care se zbătea în pîntecele ei, cum a venit ieri un ostaș din Armata Roșie, tot atît de tînăr ca și Lioșka,

cum ea a lăsat cărbunii aprinşi în casă şi el era cît pe ce să se înăbuşe în somn.

— Mi-am adus aminte de tine... Ei te-au abătut din drumul tău, ei mi-au făcut viaţa blestemată... Cinci să fi fost, pe toţi îi împuşcam.

— Taci, taci, taci, îi şoptea Lioşka, taci !

— Rămîi cu mine, nu ? întrebă ea, aiurînd parcă. Ai fugit de la ei, nu ? O să mă duci de-aici, nu ? O să vină după mine ! Lioşka, uite-i că vin după mine, şi ochii ei scăpărau a nebunie. Începea să se frămînte, gemea şi scrîşnea din dinţi.

Pe urmă Nataşa se linişti. Uită de toate. Sărutările şi îmbrăţişările ei erau pătimaşe. Aşeza mîna lui pe pîntecele ei. Lioşka auzea pulsaţiile unei vieţi noi...

În cele din urmă, Nataşa adormi. Prin somn, suspina. Tresărea şi murmura ceva.

Lioşka se uita la ea şi plîngea. Lacrimi amare se rostogoleau ca de la sine şi picurau în paie. Lioşka plîngea după dragostea ucisă, plîngea la gîndul că, de bună seamă, n-o să poată uita, n-o să poată ierta niciodată. Se gîndea că dintr-o clipă în alta vor veni oamenii s-o ridice şi vor afla totul. Vor afla cine este mireasa, cine este nevasta lui. Va fi arătat cu degetul. Ochii tovarăşilor lui se vor umple de mînie.

„Da' cine-i vinovat de nenorocirea asta, gîndi Lioşka, cine-a nenorocit-o ? Cine-i răspunzător de Nataşa ? Oare nu eu însumi ? Oare nu eu i-am lăudat «adevărul» antonovist, şi-am părăsit-o fără să-i arăt alt adevăr, adevăratul adevăr, care-mi luminează astăzi viaţa ?... Nu eu sînt acela care i-am dăruit lui Storojev viaţa, pentru ca el s-o distrugă pe-a mea şi pe-a Nataşei ?“

Nataşa dormea. Strîngînd-o la pieptul său, Lioşka rămase lîngă ea toată noaptea, pînă ce veni Serghei Ivanovici.

A doua zi dimineaţa, Nataşa avu din nou o criză. După o săptămînă, născu un fecior.

1

De trei săptămîni rătăcea Storojev prin tufişuri şi pădurici, prin rîpe şi văgăune, unde-şi petrecea zilele şi nopţile scurte de vară.

Sclipeau fulgere îndepărtate. Bolta îşi purta puzderia de stele. El şedea lîngă foc. În inima lui era pustiu.

Calul călca greu, rumegînd domol iarba. Undeva, foarte departe, lătra un cîine. Luna răsfira pe pămînt o lumină rece.

În jur, linişte... Ca şi cum n-ar fi fost bătălii, şi n-ar fi bîntuit pojarurile, ca şi cum pacea ar fi cuprins cine ştie de cînd pămîntul.

Uneori, Piotr Ivanovici se furişa spre sate şi cătune, unde se instalaseră temeinic roşii. Scruta vreme îndelungată întunericul, încercînd să vadă ce fel de viaţă e acolo, dincolo de tăcerea aceasta adîncă, dincolo de acest întuneric. Uneori se apropia de sate tîrîş, hotărît să facă rău. Atunci izbucneau flăcări, băteau clopotele şi răsunau împuşcături.

A doua zi era iarăşi cuprins de deznădejde. Vîntul molcom mîngîia frunzele foşnitoare ale plopilor.

Într-o zi îşi adăpa calul. În apa liniştită se văzu ca într-o oglindă : slab şi neras. Fire cărunte scînteiau pe la tîmple şi îşi făceau drum tot mai jos.

„Parcă-s un lup. Îmbătrînesc !" îşi zise.

Şi, în adevăr, în aceste săptămîni Storojev îmbătrînise. Obrajii îi erau traşi, ochii i se înfundaseră adînc în orbite şi scînteiau de acolo, plini de răutate. Se hrănea cu pesmeţi. Rareori, în locuri dinainte stabilite, feciorii îi aduceau de mîncare. Făcîndu-i-se o dată dor de lapte, se apropie de o cireadă. Văcarul, un surdomut, se bîlbîi şi începu să dea din mîini. Înfuriindu-se, Storojev îl bătu cu cravaşa. Îşi alese o vacă şi bău lapte proaspăt, pe săturate.

Vara aurie era în toi. El tot mai rătăcea prin apropierea satului natal.

Prin tufişuri, prin rîpe şi pe ogoarele părăsite şi îndepărtate, se ascundeau, ca şi Storojev, alţi oameni din regimentele zdrobite. Storojev dădea de urmele lor : cenuşa focurilor, resturi de mîncare, cartuşe goale, obiele zdrenţuite. Dar nu putea da nici măcar de unul dintre aceştia. Îi căuta îndelung şi nu-i putea găsi.

Aşa treceau zilele : călduroase, lungi şi tăcute.

Noaptea, Storojev nu putea dormi. Îşi amintea de ogoarele de la Lacul Lebedelor, care-i fuseseră luate, de gospodăria lui înfloritoare, de visurile lui sfărîmate. În inima lui se îngrămădea o furie stearpă şi atunci nici focul nu putea străbate zidul întunecat, ridicat de nostalgie şi întuneric.

Într-o noapte, Piotr Ivanovici se apropie mult de tot de satul lui natal. Nu-l mai ţineau puterile. Raţiunea nu putuse învinge dorinţa. Îşi lăsă calul în tufişuri. Ca o fiară, se furişă pe poteci şi pe haturi. Se lipea de pămînt şi trăgea cu urechea la foşnetele nopţii.

Înţepîndu-şi mîinile şi faţa în urzici şi în ciulinii care-şi ridicau măciuliile roşii, cu ochii larg deschişi, Storojev se tîra ca un şarpe.

Lîngă pătul, unde în timpul verii dormea nevastă-sa cu micul Kolea, dădu peste un trup păros. Era un cîine. Trezit de om, cîinele începu să mîrîie. Piotr Ivanovici îl sugrumă.

Conştiinţa lui, zguduită de această luptă, şovăi.

Storojev era cît pe ce să cadă. Îi veni rău. Dar îşi reveni ; sîngele începu să pulseze cu putere, fiecare celulă a fiinţei lui era însetată de luptă şi de viaţă. Simţea că dacă se prăbuşeşte, piere.

Îşi trecu mîinile tremurînde prin păr şi, deschizînd poarta pătulului, se îndreptă spre un ungher, unde, într-o sanie, se afla un aşternut.

Punînd palma pe gura Praskoviei, o trezi.

— Eu sînt. Taci. Nu mai pot. Nu mai am puteri, Paraşa, dorul...

Îşi lăsă capul să cadă pe pieptul ei. Amîndoi plînseră multă vreme, tăcuţi, strînşi unul lîngă altul.

2

Plecă departe de sat, ajunse în pădurea din Volhonşcino, dădu de un bordei şi aruncă o privire înăuntru. În bordei zăcea un om cu faţa la pămînt, cu picioarele desfăcute şi cu braţele îndoite stîngaci sub trup. Lîngă tîmpla lui se închegase un ghemotoc de sînge, iar în juru-i foiau viermi.

Storojev întoarse cu băgare de seamă capul omului şi tresări: recunoscuse pe Grigori Naumovici Plujnikov, „părintele" răscoalei.

Cadavrul era proaspăt, încă nu intrase în descompunere.

Gîrbovit dintr-o dată, de parcă ar fi dus o povară grea, Storojev încălecă şi porni fără să se mai uite în urmă.

Calul mergea prin rîpe şi peste ogoare, ocolind pe departe satele şi cătunele, ghicind parcă din instinct că acolo pe stăpînul său îl aşteaptă moartea.

În fiecare noapte izbucneau acum incendii în sate. Ca o umbră se strecura Piotr Ivanovici pe lîngă sentinele, spre casele comuniştilor, spre depozite, spre soviete şi spre cooperative. Trăgea din întuneric şi ascunzîndu-se undeva, pe cîte un deal, se uita cum panica se potolea cu încetul.

Îl răzbuna pe Plujnikov, măcar că nu-l iubise niciodată.

În apropiere de Sampur, după ce legă pe un cantonier şi-i luă sculele, Storojev desfăcu calea ferată. Văzu cum vagoanele se repeziră, într-o furie nebună, unele peste altele. Se uita cum scînteile pîrjolului se înălţau sus, spre cer.

Dar privirea lui devenea tot mai întunecată. Focul din ochii lui se stingea. Peste tot era la fel de pustiu. El nu-şi găsea tovarăşii, împrăştiaţi prin păduri şi rîpe. Fuseseră oare ucişi, capturaţi cu arma în mînă, sau se predaseră singuri roşilor?

„Nu, nu-i ceea ce trebuie, îşi spunea el, nu aşa..."

Mîine vor porni alte trenuri şi se vor ridica alte case în locul celor arse.

Satele stau tăcute. Nu-ţi poţi da seama de partea cui sînt ele, cu cine ţin, de ce nu se ridică împotriva comuniştilor? Unde sînt conducătorii răscoalei, unde-i Antonov? Unde s-a ascuns, ce aşteaptă?

„Ori s-a stins pentru totdeauna dangătul clopotelor, se gîndea Storojev. N-o să mai zburde caii prin lunci şi peste ogoare? Oare a venit pacea pentru totdeauna în sate şi cătune? S-a sfîrşit războiul? Oare pămînturile de la Lacul Lebedelor vor rămîne pentru totdeauna pe mîini străine?"

Noapte după noapte căuta şi nu găsea răspuns la gîndurile lui. Simţea că în jurul lui se strînge tot mai mult un cerc nevăzut, că ogoarele şi rîpele neumblate devin tot mai puţine.

Storojev deveni bănuitor. Şedea, nopţi întregi, ascultînd zgomotele naturii şi nu putea dormi.

CAPITOLUL AL ŞAPTELEA

1

O dată, se trezi tîrziu. Era lumină. O dimineaţă proaspătă şi plină de rouă întîmpina o zi plină de zăpuşeală.

Valuri de verdeaţă se revărsau departe, spre zarea albastră. Soarele răsărea în strălucirea lumii care se trezea, o lume împrospătată de răcoarea nopţii, umezită de rouă.

Pe hat, legănîndu-se în şa, un om, cu o budionovcă pe cap, mergea călare. Îşi ţinea arma pe genunchi şi cînta:

Hei, la Taganrog, la Taganrog,
E nenorocire...

Cîntecul se rostogolea peste valurile de verdeaţă; le ajungea din urmă, le întrecea şi se înălţa spre soare.

Hei, la Taganrog a fost ucis
Un cazac în floarea vieţii...

Soarele îi zîmbea călărețului. Vîntul îi flutura ușor moțul de păr cărunt, ieșit de sub căciulă. Calul, îndemnat de călăreț, pășea zglobiu. Smulgea iarba de pe marginea drumului și o mesteca între dinți, sătul, parcă s-ar fi jucat cu ea.

Hei, și-a fost cazacu-nfășurat
Într-o pînză albă...

Cîntecul acesta îl cînta un om care se simțea ușor și vesel, în acea dimineață frumoasă. În fața lui erau încă multe zile, tot atît de luminoase și însorite, iar el cînta, bucurîndu-se de zilele acestea.

Hei, și-a fost cazacu-ngropat
Sub răchita verde...

2

În strălucirea dimineții, răsună o împușcătură.

Călărețul alunecă parcă în silă de pe cal. Calul se smuci și dispăru, ridicînd nori de colb.

Dintre tufișuri ieși Storojev.

În fața lui zăcea pe spate, luminat de soare, un tînăr. Pe chipul lui încremenise un zîmbet.

Era mort. Din ceafă îi picura o șuviță de sînge cald.

Storojev se uită îndelung la fața aceasta, pe care mustățile încă nu mijiseră. Privi lung în ochii albaștri, albaștri ca ai lui Kolea. Se uită la părul acesta cărunt, răsfirat pe pămînt.

— Dar ăsta-i Fedka, îl recunoscu Piotr Ivanovici pe cel ucis. Fedka, cercetașul...

Se lăsă în genunchi, frămîntînd între degete părul cărunt al lui Fedka.

Și Piotr Ivanovici își aduse aminte de ziua aceea senină de primăvară, de gospodăria lui Kosobokov și de limbile lungi ale pojarului. Își aminti cum îl căutase în ziua aceea pe Fedka și nu-l găsise.

„Uite, acum, îşi zise Storojev, l-am ucis. De ce? De ce ucid şi dau foc? De ce rătăcesc pe cîmp, iar oamenii mă urmăresc?“

Piotr Ivanovici se smulse din ghearele osoase ale fricii. Îşi aminti înadins de chipul lui Plujnikov, de faţa lui de scapet, învineţită, şi de braţele lui îndoite cu stîngăcie sub trup.

— Dracu' să te ia! zise el cu glas răguşit. Un cîine mai puţin!

Deodată vîntul aduse de departe sunetele unui cîntec. Cînta un detaşament de cavalerie.

Storojev se strecură în tufişuri.

CAPITOLUL AL OPTULEA

1

Fu ucis calul sub el. Rămase singur.

CAPITOLUL AL NOUĂLEA

1

Piotr Ivanovici fugea de urmăritori, cînd un glonte rătăcit străpunse inima fierbinte a calului. Calul se prăbuşi, fornăind cu zgomot pentru cea din urmă oară. Storojev se uită la el şi se strîmbă, ca şi cum l-ar fi apucat o groaznică durere de dinţi. Pe obraz îi lunecă o lacrimă tulbure.

Vreme îndelungată, iapa cea bălţată îşi slujise cu credinţă stăpînul. Grumajii ei puternici ar mai fi ostenit încă multă vreme. Dar îi veni sfîrşitul într-o zi senină, pe un hat năpădit de pelin albicios, parcă acoperit de colb argintiu.

Piotr Ivanovici pierduse un prieten credincios. Se deprinsese cu umbletul regulat al calului în ceasu-

rile de așteptare zadarnică, pentru că Storojev tot mai aștepta ca noaptea să treacă și să audă a doua zi de dimineață lumea întreagă bubuind, iar de undeva, din locuri tăinuite, să apară vechii hatmani, care să ridice mii de oameni sub steagul Adunării Constituante, cu lozinca „Pămînt și libertate !".

Pămînt !... Pămîntul mult rîvnit de la Lacul Lebedelor se întindea în fața lui. Piotr Ivanovici venea des pe aici. Pămîntul acesta gras ar fi putut să fie iarăși al lui ; numai lui i-ar fi putut dărui roadele sale, numai de-ar fi libertate să-l stăpînească, să pună temeinic piciorul pe haturile lui și să-l împrejmuiască cu un gard strașnic.

De-ar fi libertate !...

„Nu, eu nu lupt numai pentru libertatea mea, gîndea Piotr Ivanovici. Oricine, dacă poate, n-are decît să-și cultive pămînturile și să pună mîna și să se agațe de ele, numai ca să nu le dea altuia. Dar dacă n-ai braț de fier și nici dinți de lup, du-te la cel lacom și puternic. Argățește la dînsul, scaldă în sudoarea ta semănăturile altora. Învață să gospodărești, chiar dacă ți-e dat să mori prost și sărac..."

Așa gîndea Storojev.

Pămîntul de la Lacul Lebedelor purta pe costișele lui ciorchini grei de mei, întinse lanuri aurii de secară !

Mei străin !... Secară străină !

— Nu, striga el, pămîntul va fi iarăși al meu !

Se tăvălea pe pămîntul acela. Scurma cu unghiile bulgării uscați. Își înfunda fața în brazdele calde, sărea în sus, țipa cu turbare, iar vîntul îi purta țipetele :

— Minți ! O să mai fii al meu ! Noi n-am murit încă !

2

Odată, spre seară, pe pămîntul de lîngă Lacul Lebedelor veni un om îmbrăcat într-o cămașă albă și lungă. Omul mergea prin secară, despicînd cu

pieptul zidul verde al lanului. Ridicîndu-şi barba spre soare, zîmbi.

Vîntul îi flutura părul lung, căldura zilei îl învăluia. Natura, bogată şi rodnică, era liniştită, cuprinsă parcă de o stare de bucurie.

Storojev văzu omul şi se ascunse în pelinul iute şi în brusturii stufoşi care mărgineau drumul. Cînd omul veni mai aproape, Storojev îl recunoscu pe Andrei Andreevici. Mergea pe hat. Faţa lui năpădită de barba căruntă răspundea soarelui cu un zîmbet. Era desculţ şi îşi descheiase gulerul cămăşii. Vorbea tare, cu sine însuşi :

— Ce belşug ! Bune sînt spicele, dragele, tare bune mai sînt... Bune-s grînele ! Bun pămînt ne-a dat stăpînirea.

Andrei Andreevici stătu o clipă locului, aproape alături de Storojev ; se scărpină la o coastă şi porni mai departe, cu un mers săltat.

— E bun pămîntul ? scrîşni Storojev. Va să zică tu-mi stăpîneşti pămîntul, cîine ? Stai ! tună el în urma lui Andrei Andreevici, sărind din pelin.

Andrei Andreevici se întoarse, ca împins de un resort. Îl recunoscu pe Piotr Ivanovici. Înfrigurat, începu să murmure ceva şi să-şi facă cruce.

— Închină-te, închină-te, ticălosule ! Aici e lotul tău ?

— Al meu, şopti încet Andrei Andreevici. Slavă domnului, pămîntu-i bun.

— E bun pămîntul ! Piotr Ivanovici se făcu stacojiu la faţă. Numai că nu-i pentru tine...

— Toţi sîntem oameni, zise Andrei Andreevici, revenindu-şi şi liniştindu-se deodată. Pămîntu-i pentru toţi oamenii, eu aşa zic, Piotr Ivanovici.

— Pentru oameni, nu pentru voi. Tu eşti un calic ! De cînd te ştiu, întotdeauna mi te-ai pus împotrivă.

— Nu numai eu, Piotr Ivanovici, răspunse calm Andrei Andreevici, mutîndu-se de pe un picior pe altul. Toată obştea a stat întotdeauna împotriva du-

mitale... Şi nu numai obştea, dar şi bunicu-tău, fie-i ţărîna uşoară, văzîndu-te atît de aprig, te-a blestemat ! Ai uitat cum îţi băteai joc de toţi în vremea cînd ţineai pietrăria ? Ai uitat cum ne-ai asuprit, mînă-n mînă cu moşierul Ulusov ? Cum puneai laţ după laţ de gîtul norodului, cu blestematul acela de administrator neamţ Karl Frescher ? Dar s-a sfîrşit puterea ta, lupule ! S-a sfîrşit ! Nu ţi-a mai rămas nimic, decît puşca asta.

— Dar tu te-ai îmbogăţit ? şuieră printre dinţi Storojev. Ai ajuns la putere ca să umbli desculţ, cum desculţ umblai şi cînd nu erai la putere ! Golanule ! Cerşetorule !

Andrei Andreevici se uită la picioarele lui crăpate şi negre.

— Pămîntul era departe, Piotr Ivanovici. Lotul de mi-l dăduse obştea era prost. Cal n-aveam. Munceai de te speteai, da' bogat tot nu puteai fi. Acum o să ne-ndreptăm şi noi. Stăpînirea-i de partea noastră !

Andrei Andreevici vorbea liniştit şi mesteca un fíricel de iarbă.

În jur era linişte. În sat se trăgeau clopotele de vecernie. O adiere de vînt aduse de departe dangătul lor de aramă.

— N-o să stăpîneşti tu pămîntul meu ! strigă Storojev, scos din fire. Pămîntul e-al meu. Auzi ? De ce mi l-ai luat ?

— Dumneata n-ai nimic în sat. Mai bine du-te de aici, Piotr. Pleacă de-aici de bună voie. Vor să pună mîna pe dumneata. Dacă te prind, nu te mai lasă.

— Na, prinde-mă, prinde-mă ! strigă sălbatic Storojev şi bale îi ţîşniră din gură. Buzele i se albiră, iar ochii i se bulbucară. Îşi smulse carabina de pe umăr.

Peste ogoare răsună o împuşcătură.

Andrei Andreevici se prăbuşi pe hatul răcoros, stropit de rouă.

3

Ogoarele de la Lacul Lebedelor purtau marele belşug al unei recolte străine.

„De ce-or fi întîrziind ai noştri? gîndea Storojev. Unde sînt? De ce tac satele şi cătunele?"

Nopţi răcoroase urmau zilelor călduroase. Dimineaţa se ridica în purpură şi aur, apoi iarăşi înflorea o zi, pentru ca să-i ia din nou locul seara, cu umbrele-i calde şi palide, însoţită de sclipirea sfioasă a celor dintîi stele.

Împrejur stăruia linişte, linişte.

CAPITOLUL AL ZECELEA

1

Antonov îşi adună ultimele forţe în pădurile de la Cernavka şi Puşcino.

Părea că ceva de neînlăturat îl trăgea înspre locurile de unde cu doi ani în urmă pornise răscoala. N-avea puteri să părăsească locurile acestea cu care se obişnuise, cunoscute în toate amănuntele, dragi lui, umblate de-a lungul şi de-a latul. Nu voia să-şi ducă trupele în locuri unde ar fi fost mai greu de luptat contra lui.

Ce mai spera? Ce aştepta?

Dumnezeu ştie!

Între mlaştini şi smîrcuri, la îmbucăturile rîurilor şi pîraielor, îşi scărmăna bine regimentele şi-i îndepărta pe cei nepotriviţi pentru bătălia hotărîtoare, pregătindu-se să-şi vîndă scump viaţa.

Uneori lăsa totul baltă şi şedea ca încremenit, scriind cu scrisul lui drept şi citeţ pe un petic de hîrtie: „Calm, calm, cîrciumă, musulmani, Istanbul,

Griboedov..." Sau îl asculta pe frate-său recitînd versuri şi nu se amesteca aproape de loc în activitatea statului-major reorganizat. Numai rareori tuna şi fulgera, îşi revoca ordinele şi dispoziţiile, îi împuşca pe nesupuşi. Apoi iarăşi lăsa totul baltă ; se retrăgea într-o cabană îndepărtată din pădure, citea ceva ori îl asculta din nou pe Dmitri.

Venea vara. Şi iată că a început din nou...

Serviciul de informaţii raportase că Tuhacevski a ordonat să fie nimicite unităţile antonoviste reorganizate, al căror efectiv se ridica la aproape trei mii de oameni.

Comandanţii, obosiţi şi necăjiţi, îi propuseră lui Antonov fie să conducă el însuşi operaţiile, fie să numească un nou şef al marelui stat-major operativ.

Antonov se uită absent la ei. Din nou se trezi în el o energie sălbatică ; i se deşteptă din nou ambiţia ; în gînd, se vedea din nou în fruntea celor mai bune regimente, străbătînd drumurile Rusiei.

2

La douăzeci şi trei iunie, o grupare specială a unităţilor roşii încercui regiunea Cernavka-Troiţkoe-Karaul-Ivanovka-Nikolai Rjaksa-Nikolskaia Periksa.

Antonov hotărî să dea lupta în acest perimetru.

În zorii zilei de douăzeci şi patru iunie, artileria roşilor deschise focul pe sectoare. Tunurile bătură timp de trei ore. Apoi infanteria, desfăşurată în trăgători, pătrunse în păduri.

Antonov ordonă unităţilor sale să manevreze, deplasîndu-se de pe un mal pe altul al Voronei, să facă o breşă şi să iasă din noua încercuire. Detaşamente mărunte abăteau atenţia roşilor de la grosul forţelor antonoviste ; treceau de pe un mal pe altul, dînd impresia unei uriaşe mase înarmate. Această bătălie, cu curse şi mişcări strategice, se

sfîrşi spre seară. Roşii omorîră şi capturară trei sute de oameni.

Dar grosul forţelor lui Antonov izbuti din nou să scape. Aleksandr Stepanovici îl duse în apropiere de Ramza.

Dintre apropiaţii săi lipsea Fiodor Santalov. Roşii puseră mîna pe aghiotantul marelui stat-major operativ — Kozlov, pe medicul armatei — Şalaev, pe trei membri ai comitetului gubernial — Mitin, Makarov, Popov.

Tot în aceste zile, Kotovski distruse, în regiunea satelor Zolotoe şi Hitrovşcina, unităţile regimentelor Zolotovski şi Naru-Tambovski, care scăpaseră din prima încercuire. Unităţile de elevi ai şcolilor militare care-l ajutau pe Kotovski nu avură noroc. Rămăşiţele regimentelor lui Antonov se năpustiră cu furie asupra lor în apropiere de satul Fiodorovka-Mordovo şi le făcură una cu pămîntul. Prin satele din împrejurimi se zvoni din nou despre izbînzile „şefului“.

Ca răspuns la aceste veşti, Grigori Kotovski, care opera în nordul guberniei, hotărî să nimicească regimentul lui Matiuhin, un comandant antonovist îndrăzneţ.

Matiuhin nu ieşea la cîmp deschis şi nu primea lupta. Se ascundea în păduri. Tulbura satele cu incursiuni dese şi la adăpostul întunericului ataca cu o îndrăzneală de necrezut unităţile lui Kotovski.

Dar, deodată, Matiuhin a început să nu mai întîlnească unităţi de-ale lui Kotovski. Kotovski dispăruse! S-a zvonit că brigada lui a fost rechemată în sud. Apoi cercetaşii i-au raportat lui Matiuhin că în district a apărut o divizie de cazaci, venită în ajutorul lui Antonov, iar unul dintre comandanţii cazacilor, locotenent-colonelul Frolov, ar dori să intre în tratative cu cetăţeanul Matiuhin, în scopul coordonării operaţiunilor militare împotriva roşilor.

Fără a sta pe gînduri, Matiuhin acceptă o întîlnire.

În fruntea regimentului său, intră într-unul din satele de la marginea pădurii. Jur-împrejur vede

cazaci cu lampas roşu la pantaloni, cu papaha în cap, cu lănci la oblîncul şeilor.

Matiuhin e condus într-o casă, unde-l aşteaptă locotenent-colonelul Frolov. Începe o beţie şi apoi tratativele. Deodată, statul-major al lui Frolov deschise focul. Primul fu rănit Matiuhin, de un glonţ tras de însuşi Frolov.

Abia acum Matiuhin îşi dădu seama că a fost tras pe sfoară. Îl recunoscu pe Grigori Ivanovici, trase în el şi-l răni la braţ. Dar cu un foc tras de-aproape, unul din comandanţii lui Kotovski puse capăt vieţii lui Matiuhin. Între timp, ostaşii lui Kotovski, travestiţi în cazaci, nimiceau regimentul lui Matiuhin.

Cînd află asta, Antonov urlă de ciudă şi de furie.

3

Roşii dădură din nou de urmele lui Antonov. L-au descoperit în mlaştinile de la Ramza, în acelaşi loc vrăjit, prin care Antonov obişnuia să rătăcească.

O mie cinci sute de oameni, tot ce mai rămăsese din rebeliune, sleiţi de puteri şi nepăsători faţă de soarta lor, şedeau în zilele acelea cu el în păduri.

Antonov îi adună pe comandanţi. Situaţia era limpede : trebuiau ori să moară, ori să-şi croiască drum spre sud şi să treacă graniţele ţării.

Comandanţii, posomorîţi, cu chipurile aspre, tăceau.

Antonov nici nu-i mai întrebă de starea de spirit a ţăranilor. El ştia ce se petrece în sate. Văzuse cu cîtă sete se repeziseră oamenii la pluguri, cum se sculau cu noaptea în cap, ca şi cum s-ar fi temut să nu li se răpească iarăşi munca lor paşnică, să nu trebuie să privească iarăşi cu amărăciune la ogoarele triste, părăsite, să nu fie nevoiţi să se ascundă şi să se iţească pe la ferestre : „cine-a venit — ai noştri, sau ăilalţi ?“

Oamenii munceau, ocrotiţi de ostaşi din Armata Roşie. De multe ori, ostaşii înşişi îşi lepădau mantăile şi, scuipînd în palme, apucau coarnele plugului, cu aceeaşi siguranţă cu care apucau mînerul mitralierei.

Antonov ştia că în fiecare casă se citeşte legea impozitului în natură, că fiecare inimă cinstită de ţăran se bucură de schimbările care se produseseră, că ţăranii socotesc pe degete ce şi cît vor trebui să dea. Şi ieşea că vor trebui să dea statului de două ori mai puţin decît dădeau în timpul razviorstkăi, că pot face ce vor cu grînele rămase în hambare ; le pot vinde sau le pot consuma.

Cînd Antonov trecea prin sate, ţăranii se uitau la el cu duşmănie. Încruntaţi, îşi strîngeau pumnii cînd le luau antonoviştii ovăzul şi caii, cînd ucideau pentru fiecare cuvînt potrivnic, pentru fiecare privire plină de ură.

Iar fetele cîntau în urma lui :

Cînd secara
S-a cosit,
Pe bandiţi
I-am gîtuit.

El ştia de asemenea că ţăranii organizează cete de voluntari în ajutorul trupelor roşii şi că nu există putere în stare să frîngă dîrzenia acestor cete.

4

De data aceasta, roşii i-au dat o lovitură zdrobitoare. Comandamentul frontului a însărcinat cele mai bune unităţi să nimicească rămăşiţele forţelor rebele şi să captureze statul-major al lui Antonov.

Pădurea era plină de zgomote înspăimîntătoare. Cerul vuia de aeroplane. Cînd ici, cînd colo, se auzeau salve de artilerie şi rafale de mitralieră.

Pe drumuri şi în satele mari erau puse posturi de nădejde, pentru cazul cînd antonoviştii ar fi vrut să spargă încercuirea.

Pe rîul Vorona au început să patruleze bărci echipate cu mitraliere. Pe drumurile din păduri rebelii erau pîndiţi de cercetaşi îndrăzneţi.

Piloţii-cercetaşi zburau pe deasupra mlaştinilor şi lacurilor, dar acolo totul părea fără viaţă ; nu se vedea ţipenie de om, stufărişul nici nu fremăta, apele lacurilor şi ale mlaştinilor erau liniştite, în păduri stăruia tăcerea.

În timpul nopţii, Antonov s-a retras spre lacul Zmeinîi.

În cele din urmă, cercul se închise şi, în zorii zilei, infanteria, cu mitraliere, porni cu bărcile pe rîuleţe, spre lacul unde, aşa cum arătaseră prizonierii, se ascundea statul-major al rebeliunii — aproape şapte sute de antonovişti, în frunte cu „şeful".

Lacul era înconjurat de dîmburi acoperite cu muşchi. Ostaşii roşii găsiră acolo mari depozite de alimente şi de arme. Tot acolo dădură de nişte bordeie lucrate cu iscusinţă, cu pardoseală prin care nu răzbea apa mlaştinilor. Între dîmburi se construiseră podeţe. Locul era un bivuac bine ales şi splendid echipat, în care se ascundea Antonov.

De data asta nu mai era nici o scăpare. Bubuitul tunurilor, urmărirea necontenită, puzderia de ostaşi roşii, oboseala şi deznădejdea frînse curajul celor şapte sute de oameni, tot ce mai rămăsese din rebeliune.

Mulţi fură ucişi. Alţii, asurziţi, nemaiputînd să doarmă, flămînzi şi deprimaţi, se predară.

Comandamentul raportă la Moscova că de la începutul operaţiunilor au fost capturaţi ori s-au predat de bună voie douăzeci de mii de oameni.

S-a predat ordonanța lui Antonov, Abrașka. Intendentul Trubka și-a tras un glonte în frunte.

Antonov și fratele său dispăruseră.

Li se pierduse urma.

5

La douăzeci iulie, comisia împuternicită și comitetul gubernial de partid din Tambov au dat publicității un comunicat, care fu repede cunoscut în toate satele.

„Bandele lui Antonov au fost zdrobite. Banditii se predau și-și denunță căpeteniile. Țărănimea s-a îndepărtat de guvernul banditilor socialiști-revoluționari și a pornit la luptă hotărîtă împotriva bandelor de tîlhari. Prăbușirea definitivă a banditilor socialiști-revoluționari și contribuția importantă pe care țărănimea a adus-o la lupta împotriva lor permit puterii sovietice să înceteze aplicarea măsurilor excepționale."

Era o înfrîngere, dar nu încă sfîrșitul rebeliunii. Mii de oameni, primejdioși și întărîtați, erau în viață, așteptau momentul prielnic, un semnal. Pe cîmpuri și prin păduri mai hoinăreau detașamente mai mari sau mai mărunte.

Acestea trebuiau lichidate.

Puterea sovietică aminti încă o dată antonoviștilor că tuturor celor care se vor preda de bună voie, li se va dărui viața și li se va micșora pedeapsa.

În urma acestui comunicat, alte mii de rebeli se predară puterii sovietice. În fiecare zi, la comitetele revoluționare și la soviete veneau oameni zdrențăroși și posaci. Ei își scoteau armele de pe umăr, se așezau jos, cereau o țigară și fumau cu lăcomie.

Era sfîrșitul. Flacăra se stingea, cărbunii se mistuiau.

1

Pe cîmp și prin vîlcele se burzuluia vîntul. Nori zdrențuiți acopereau cerul. Veneau necontenit dinspre miazănoapte. Se lăsau jos de tot, se vîrau unii în alții și iar se răsfirau.

Gonit parcă de vînt, Storojev fugea de satul lui natal, ocolind drumurile, pe haturi și pe poteci, prin tufărișuri pustii. Într-un sat îndepărtat, înghesuit la poalele pădurii, Storojev intră să-și potolească setea, cercetînd cu băgare de seamă curțile și hudițele.

Stăpînul casei la care se abătu îl întîmpină nepăsător. Cu aceeași nepăsare îi dădu de mîncare.

Sătul pînă la leșin, după o masă îndestulată, Piotr Ivanovici intră în șură, se înfundă în paie și adormi. Se trezi spre seară. Vîntul tot așa de tare gemea și șuiera. Satul era plin de zgomote și zăngănit de arme.

Ușa șurei se deschise și cineva, gîngav, îi strigă :

— Hei, tu ăla de colo, scoală ! Te cheamă hatmanul !

Cu mîinile dîrdîind, Storojev își scoase pistolul și ieși cu băgare de seamă din paie. În fața lui stătea un om bărbos, într-o cămașă roșie de satin, înarmat.

— Care hatman ? întrebă Storojev, bucurîndu-se că dăduse de prieteni.

— O să vezi acolo. Lasă, nu te juca cu pistolul, să nu-ți ard una peste măsele ! Hai !

Într-o tindă spațioasă, la o masă, ședea un om gras. Barba lui roșcată creștea parcă de undeva de sub guler. Fața îi era albă și cărnoasă. Sufla într-o farfurioară și bea ceai, gîfîind.

Privindu-l atent pe Storojev, grasul îl împinse cu cotul pe vecinul lui, un om uscățiv și înalt. Storojev recunoscu îndată în el pe învățătorul pe care-l văzuse nu o dată la Antonov.

Nikita Kagarde zîmbi. Îl recunoscuse și el pe Storojev.

— Vă cunoaşteţi ? întrebă grasul, cu glas răguşit.

— Doamne, desigur. Piotr Ivanovici, dacă nu mă-nşel ? Ia loc, te rog, ia loc. Sper că n-ai avut neplăceri. Ah, pardon, dă-mi voie să-ţi prezint pe Voron, hatmanul ţăranilor. Asta pentru toată lumea, pentru dumneata însă — Afanasi Evgrafovici. Iartă-mă, iartă-mă, te rog, Afanasi Evgrafovici, nu te supăra ! Porecla e al doilea nume.

— Dumneata ce eşti ? întrebă Voron. În ce ape te scalzi ? De ce credinţă ţii ?

— Sînt de-ai lui Antonov, comandantul formaţiunilor de ordine interioară.

— Aşa va să zică... Socialist-revoluţionar ? Tare nu-mi sînteţi dragi voi, u-uf, de loc, de loc.

— Afanasi Evgrafovici şi cu mine am organizat statul-major central al „Uniunii pentru salvarea Rusiei“, îl lămuri învăţătorul. Strîngem sub steagurile noastre pe toţi oamenii conştienţi. Vezi bine, Piotr Ivanovici, că mişcarea socialiştilor-revoluţionari şi-a trăit traiul. Eu mi-am dat seama de asta. Am plecat de la voi şi iată ce-am găsit, o altă vatră. Crede-mă, dragul meu, adevărul stă la dreapta voastră.

— La dreapta mea ! mormăi Voron.

— După părerea dumitale, urmă învăţătorul, eu sînt desigur un trădător, un renegat. Dar ce să-i faci, ce să-i faci ? Nu m-am împăcat cu Aleksandr Stepanovici. N-am fost înţeles şi m-au jignit.

Învăţătorului îi cădeau mereu ochelarii de pe nas. Îi ridica într-una şi-i punea la loc.

Asta îl distra pe Storojev. Nu se putea stăpîni să nu zîmbească.

— Şi cîţi „conştienţi“ v-aţi strîns ? întrebă el.

— Am fost două mii, spuse grăsunul, deschizîndu-şi tunica şi ştergîndu-se pe gît. Dar, pedeapsa lui Dumnezeu, pedeapsa lui Dumnezeu, am rămas numai vreo cincizeci.

— Fug, adăugă posomorît Kagarde. Mai zilele trecute ne-a obijduit frate-tău, Serghei Ivanovici. Tare mînios om. Cică pune mîna el pe dumneata... Ne-au rămas patruzeci şi doi de oameni, cei mai de nădejde. Dumneata o să fii al patruzeci şi treilea.

„Aşa stau lucrurile, gîndi Storojev cu amărăciune, iarăşi a apărut frate-meu ? Dracu' l-a mai adus !"
Voron continua să-şi bea ceaiul şi se tot uita chiorîş la Storojev.

— Ei, da' pe la voi cum merg treburile ? întrebă el în cele din urmă. Se vede treaba că nu prea strălucit, dac-ai dat fuga la mine. Ai ? La mine sînt fel şi fel de oameni. Uite, a venit învăţătorul. Om cu scaun la cap. Scrie nişte proclamaţii, de-mi merg la inimă, zău aşa ! Mă-nduioşez şi plîng.

— Afanasi Evgrafovici are nervii slabi, e un om sensibil, blînd dar e un mare conducător. Sub conducerea lui, o să le sucim gîtul bolşevicilor.

„Nebuni, îşi zise Piotr Ivanovici, nebuni de legat. Şi învăţătorul a înnebunit, şi Voron."

2

Ţăranul cu cămaşa roşie de satin, care-l adusese pe Storojev, intră în vîrful picioarelor în odaie şi puse pe masă o sticlă cu basamac.

Nikita Kagarde turnă cîte un pahar de basamac pentru el, pentru Storojev şi pentru hatman. Storojev refuză. Voron sorbea pahar după pahar. După o jumătate de ceas, învăţătorul şi hatmanul erau beţi. Nu-şi dădeau rînd să se plîngă lui Piotr Ivanovici unul împotriva celuilalt. Apoi se îmbrăţişau, iar Nikita se ruga de Piotr Ivanovici, plîngînd, să se ducă pînă la Pahotnîi Ugol şi să-l scape de roşii pe feciorul lui, Levuşka : Lev Nikitici Kagarde, pui de leu, pui de tigru.

— L-am părăsit, Piotr Ivanovici, l-am părăsit. Are şaisprezece ani băiatul. L-am crescut şi i-am făcut educaţia ! Se tot ruga să-l iau cu mine în detaşament. Acum e singur. Se prăpădeşte. Scapă-l !

Storojev se ridică, îndepărtă mîna hatmanului, care-l îmbrăţişa, şi ieşi.

Se duse din nou în şură şi se culcă în paie, copleşit de gînduri triste. Deodată, de după perete, auzi nişte vorbe spuse pe şoptite. Doi oameni puneau la cale să-i lege la noapte pe Voron şi pe Nikita şi să-i trimită roşilor.

— Am fost la comandament, spunea unul pe şoptite, cu un glas răguşit. Ne dau crezare. Zău! „Daţi-ni-l pe Voron, mi-au zis, şi vă iertăm pe veci!" Fraţilor, ce mai putem noi face cu moşneagul ăsta? Barem să ne salvăm viaţa!

Storojev se strecură tîrîş în pădure şi porni din nou spre locurile sale natale.

3

Dar n-ajunse la Dvoriki. Nu putu răzbate printre posturile de gardă şi se abătu spre miazăzi, în păduri, unde se întîlni, întîmplător, cu Dmitri, fratele lui Antonov. Acesta îi spuse că Antonov se află pe aproape, pe malul unui lac; că în ziua aceea va vorbi pentru cea din urmă oară cu comandanţii rămaşi în viaţă, apoi se va retrage în locuri tăinuite, ca să aştepte o bucată de vreme.

Dmitri îl conduse pe Storojev pe nişte poteci neştiute, pînă la un lăculeţ pierdut în mijlocul pădurii. Sălciile pletoase îşi scăldau frunzele verzi în apa străvezie. În adîncul stufărişului orăcăiau broaştele. Pinii uriaşi ascultau gravi glasul vietăţilor pădurii.

Lîngă lac, pe un ciot mare, cu nasul înfundat într-o carte, şedea Antonov, slab şi cu barba mare. Citea ceva.

Unul cîte unul se adunară comandanţii, tot ceea ce mai rămăsese din rebeliune.

Stăteau în jurul căpeteniei, proptindu-se în arme. Hainele le erau ferfeniţă; din cizmele rupte ieşeau degetele murdare. Oamenii, care nu se mai spălaseră de mult, duhneau a sudoare. Feţele lor obosite

erau înnegrite de soare. Cîrpe murdare înfăşurau cicatricele şi rănile. Mulţi dintre ei îşi susţineau braţele în bandaje.

Stăteau în semicerc şi tăceau.

Antonov se uită la dînşii şi îşi zise: „Dar unde-i Plujnikov? Unde-i şugubăţul de Işin? Unde-i Tokmakov? Unde-i furtunosul Gherman? Unde-i Bulatov, cu care-am pornit acţiunea? Unde-i Fiodorov-Gorski? Unde-i puhava mea ordonanţă Abraşka? Unde-i dragostea mea cea rea, dragostea mea cea de pe urmă?“

Şi-şi răspunse singur: „Grigori s-a împuşcat într-un bordei în pădurea Volhonşcino. Beţivul de Ivan Egorovici a nimerit împreună cu Gorski la Ceka. Un glonte fierbinte l-a ucis pe Tokmakov. Gherman a fost spînzurat de ţărani. Şamov a fost arestat la Voronej. Abraşka s-a predat. Bulatov a fost împuşcat de roşii. În satul Kambarşcina, minerul Pankratov a pus mîna pe Maria Kosova...“

Şi iată că ultimii care au mai rămas în viaţă s-au adunat aici. Îi îmbrăţişă cu privirea. Stăteau cu ochii plecaţi în pămînt.

— Ei, întrebă el grosolan, aţi venit?

— Unde ne-ai adus, Aleksandr Stepanovici? zise Storojev, mijindu-şi ochii cu răutate. Am crezut în dumneata şi ultima noastră nădejde în dumneata ne-am pus-o!

— M-au vîndut, răspunse Antonov. M-au vîndut cei mari. Şi doar ştiau, ticăloşii, la ce-am pornit. Ei înşişi m-au trimis! M-aţi vîndut şi voi, bogătanilor, îl ameninţă cu degetul pe Storojev. Tu mi-ai spus cîndva c-o să găsiţi alt Antonov... Găseşte-l, cîine! Staţi, c-o să vă aduceţi aminte de mine, da' o să fie prea tîrziu. Praf şi pulbere o să vă facă!

— Nu-i nimic, zise Storojev. Neamul nostru-i tare. Avem dinţii ascuţiţi şi ne-au rămas copiii în sate. Şi-om găsi noi şi-un Antonov.

— Dracu' să vă ia! Eu mă duc în păduri. Am auzit ce-a spus Lenin la Moscova că marile puteri ar pregăti trupe pentru un nou război. Prind puteri şi pe-urmă trag iarăşi un chef. Mi-oi găsi alţi tova-

rǎşi... Voi faceţi cum vreţi : de vreţi să luptaţi, bine ! Vă bate gîndul să vă vindeţi — la voia voastră ! Plec singur cu frate-meu. N-am nevoie de nimeni. Duceţi-vă încotro v-or îndrepta ochii !

— Rămîi cu bine, Aleksandr Stepanovici, se închină Storojev în faţa lui. Nu mă pomeni de rău. Se apropie de el şi-l sărută.

Toţi începură să-şi ia ultimul rămas bun.

— Rămîi cu bine Stepanîci, zise Sanfirov posomorît, cu ochii în pămînt. Te-am slujit cinstit.

— Umblă sănătos, Iakove.

Sanfirov se înfunda în desiş, cînd Aleksandr Stepanovici îl strigă din urmă :

— Încotro acum ?

Sanfirov nu răspunse.

Antonov trase o înjurătură şi se aşeză iarăşi pe ciot.

Sanfirov se îndepărta. În bătaia soarelui, părul lui cărunt avea sclipiri de argint.

4

— Va să zică nu sînt un corb, ci numai un pui de corb, iar corbul mai zboară încă ! repetă Antonov aceste cuvinte, pe care le auzise cîndva.

Storojev îşi aduse aminte de hatmanul Voron. O mai fi zburînd el oare ? [1]

„Doamne Dumnezeule, gîndi el, ce-a rămas din acţiunea noastră ?"

Antonov spuse celor din jurul său :

— Mergeţi sănătoşi ! Hai, căraţi-vă !

Trăgîndu-şi greu picioarele, prietenii lui plecară.

Antonov se înfăşură într-o manta găurită şi se culcă în iarbă.

[1] Joc de cuvinte : voron — corb (în limba rusă).

S-a sfîrşit!

Cui şi pentru ce i-au trebuit aceste mii de vieţi, acest torent de sînge şi de lacrimi, flăcările acestea ale pojarurilor?

Cui şi pentru ce îi trebuie viaţa lui, pătată de sînge omenesc? Toată viaţa s-au învîrtit în juru-i nişte oameni, dar el a fost mereu singur. Şi-acum, gata: nu mai e nevoie să se gîndească la nimic. Nu mai are armată, nici tovarăşi de luptă. Nu mai are nici calul cu care voia să intre în Moscova; calul i-a fost ucis într-o luptă.

— Ei, frăţioare, uite c-am rămas singur, spuse el cu necaz. E, dracu' să-i ia pe toţi!

Într-o manta murdară, cu o budionovcă cu steaua roşie smulsă, Dmitri, care îşi pierduse cu totul aerul tineresc, şedea încruntat şi tăcea.

Antonov aruncă maşinal o privire înapoi şi observă un petic de hîrtie zvîrlit de Sanfirov. Un colţ al hîrtiei fusese rupt pentru o ţigară. Antonov ridică peticul de hîrtie şi citi:

„Tovarăşi muncitori şi ţărani!

A venit clipa cînd toată sfînta Rusie s-a învolburat ca marea cea întinsă, de la un capăt la altul... A sunat ceasul şi norodul s-a răsculat. Şi iată că noi, cei răsculaţi, am venit la voi, la fraţii noştri ţărani, am venit să vă strigăm: nu ne trebuie puterea sovietelor, puterea asupritorilor şi a jefuitorilor; vremea silniciilor a trecut... Trăiască Adunarea..."

Şi mai departe, nimic: sfîrşitul fusese folosit pentru răsucit o ţigară. Scrum s-a făcut totul! Antonov dădu hîrtia fratelui său.

— Tu ai scris-o?

Dmitri se uită la hîrtie şi încuviinţă din cap.

— Da, Mitea, uite tot ce-a rămas din noi. Un petic de hîrtie din tot ce-a fost, şi acela consumat de Sanfirov pentru fumat.

Au mai stat o vreme tăcuţi.

Antonov puse mîna pe umărul fratelui său.
— Să mergem, Mitea. E umed şi rece, mă ia cu frig.
Intrară în pădure, mistuindu-se în umbrele înserării.

5

Tot în acele zile, lucrătorii de la comitetul revoluţionar din Injavino au primit armele de la Iakov Vasilievici Sanfirov, comandantul gărzii lui Antonov.
L-au întrebat :
— De ce te-ai predat ?
Sanfirov a răspuns cu voce surdă :
— Pentru că am pierdut adevărul. Poate-o să-l găsesc la voi, cine ştie ?
Cei care i-au primit armele au zîmbit. Sanfirov a observat zîmbetele lor.
— Ştiu că nu mă credeţi. Bine, o să vă dovedesc că n-am venit aici ca să mă predau şi să intru la-nchisoare. Dacă-mi daţi înapoi armele, o să distrug împreună cu voi rămăşiţele celor pe care i-am sprijinit şi eu.
Sanfirov a fost interogat de cekistul Serghei Polin, care i-a acordat încredere.
Lui Iakov Vasilievici i s-au dat înapoi armele şi a fost trimis cu un detaşament în judeţul Lebedeanski, unde mai tîlhărea Utkin, unul din comandanţii lui Antonov.
Banda lui Utkin a fost nimicită, hatmanul a luat-o la fugă. Sanfirov sări pe cal şi porni pe urmele lui.
Cădea o ploaie rece. Pe cîmp şuiera vîntul. Pe deasupra pămîntului se tîrau nori întunecaţi. Drumul se desfundase. Calul răsufla greu şi aluneca mereu. Dar în faţă se legăna silueta lui Utkin, care

gonea în galop. Sanfirov își cravașa mereu calul. Cu fiecare minut vedea tot mai bine silueta banditului, destrămată în pîclă.

Lui Iakov Vasilievici i se părea că, ucigîndu-l pe Utkin, va ucide și ceea ce mai rămăsese din trecut în el însuși — și neîncrederea față de orice și de oricine și întunericul care-i învăluia sufletul în ceasurile de cugetări contradictorii.

Cînd îl ajunse pe Utkin, mai avea în armă trei cartușe. Utkin trăgea, întorcîndu-se, spre Sanfirov, dar gloanțele treceau pe-alături. Banditul își îndemna mereu calul, dar Sanfirov se ținea scai de el.

La un moment dat, calul lui Utkin alunecă. Din cauza opririi bruște, Utkin fu cît pe ce să cadă din șa. Se îndreptă repede dar clipa de întîrziere îl costă viața.

Sanfirov își opri iapa și duse arma la ochi. Auzind țăcănitul închizătorului, Utkin se întoarse și strigă ceva, dar vorbele i se pierdură în vînt.

Răsună o împușcătură. Utkin căzu. Calul lui o luă la goană.

Sanfirov se apropie de mort, îi luă armele, funda verde de la caschetă și plecă.

Acum fu crezut pe deplin. Dar Iakov Vasilievici știa că încă nu ucisese trecutul din el.

CAPITOLUL AL DOISPREZECELEA

1

Cîteva zile la rînd, Storojev căută zadarnic un cal. Se întorsese din nou în locurile de baștină. Dar oamenii știau cine rătăcește noaptea prin preajma focurilor lor, cine se ascunde în întunericul nopții. Își păzeau bine hergheliile.

Serghei Ivanovici poruncise cetelor de ţărani voluntari să străjuiască ogoarele şi imaşurile cele mai îndepărtate, să cerceteze cu atenţie rîpele. Dacă vor da de urma lui Piotr Ivanovici, să-l prindă viu sau mort.

Piotr Ivanovici se lăsă păgubaş de căutările lui. Stătea ascuns prin tufişuri îndepărtate. Deveni prevăzător. Dormea iepureşte. Se trezea la orice foşnet, la orice ţipăt al păsărilor de noapte.

Într-o amiază călduroasă, cînd depărtările se legănau plutind parcă pe valuri, Piotr Ivanovici se trezi şi văzu în faţa lui o broască mare, care-l fixa cu ochii ei tîmpi. Tresări : spinarea i se umplu de sudoare şi i se tăiară genunchii. Tulburată de trezirea omului, broasca dispăru în iarbă. Însă Storojev nu-şi putu veni multă vreme în fire. Privea năuc în toate părţile, mîinile îi tremurau, gîndurile i se învălmăşeau. Îl durea capul şi-i vîjîiau urechile.

În noaptea aceea avu un vis.

Înfierbîntat de muncă şi însetat peste măsură, el se apropie de un izvor care ţîşnea de sub o moviliţă. Dar cînd se aplecă cu buzele uscate deasupra apei reci, văzu o broască ce se uita la dînsul cu ochii larg deschişi. I se făcu scîrbă să bea, dar setea îi ardea pieptul şi gîtul. Deodată, de la fund, se ridică o tulbureală. Creşteau valuri de spumă murdară, copleşindu-l cu o zăpuşeală uscată. Storojev încercă să fugă, dar picioarele i se împotmoleau în glodul lipicios. Se zbătea, dar tulbureala se făcea tot mai deasă, copleşindu-l, şfichiuindu-l şi revărsîndu-se peste capul lui. Apoi apărură nişte broaşte, care-l atingeau cu labele pe faţă. Nu le putea goni, căci şi mîinile îi erau vîrîte într-o urluială puturoasă. Nici ochii nu-i putea închide, ca să nu mai vadă privirile neînsufleţite şi grele ale broaştelor. Apoi îl văzu pe Kolea, care zîmbea şi întindea mînuţa spre taică-său, spunînd ceva unor oameni care se grămădiseră în jurul lui. Oamenii stăteau nemişcaţi. Se uitau cu interes cum se prăpădeşte el, înăbuşindu-se în încleştarea moale şi fierbinte a aburilor...

Storojev se trezi şi se ridică pe jumătate. Din pămînt se ridica un abur albicios. Vîrfurile tufişurilor păreau poleite cu argint şi foşneau uşor. La orizont se strecura dunga îngustă şi galbenă a zorilor. Dimineaţa era aproape. O răbufneală de vînt, venită nu se ştie de unde, îl învălui în adierea răcoroasă şi proaspătă a dimineţii. Storojev tresări : în faţa lui încă mai stăruiau ochii reci şi goi ai broaştelor.

Şi deodată, tot atît de neaşteptat cum se abătuse vîntul, îi apărură în gînd chipurile oamenilor ucişi de dînsul, băltoacele de sînge omenesc închegat, pălălaia fierbinte a incendiilor.

...Frol Petrovici îşi arăta spinarea brăzdată de loviturile cravaşelor. Pe coaste îi atîrnau zdrenţe însîngerate de carne.

...Aleksandr Kosobokov, înalt şi slab, plîngea avan de durere şi umilinţă, pentru că-i ardea gospodăria în care adăpostise doi cercetaşi comunişti...

Aceste vedenii începură să-i apară acum tot mai des şi mai des. Ele îi apăreau şi în vis şi aievea. Treceau pe lîngă el şi-l atingeau cu mîinile însîngerate. Atunci, pe obraji şi pe frunte i se năzărea sînge fierbinte. Dădea fuga la apă şi îşi spăla petele acestea arzătoare. După aceea îşi venea în fire.

— Înnebunesc, îşi zicea cu voce tare Storojev.

Se ferea să şadă prea mult în acelaşi loc. Fugea de la un tufiş la altul. Se băga prin rîpe, dar de sat nu se putea îndepărta, deşi ştia că în curînd totul se va sfîrşi, că frate-său Serghei îl urmăreşte ca pe o fiară, că mîine-poimîine roşii o să pună mîna pe el.

De multe ori, Storojev se gîndea să se strecoare în sat şi să-l ucidă pe Serghei.

Numai pe Serghei ! Măcar pe el ! I se părea că de la Marinar a pornit toată tulburarea, că Marinarul este vinovat de prăbuşirea neamului Storojevilor, că Marinarul l-a asmuţit împotriva lui pe frate-său Semion şi tot satul, toată lumea, că numai el e vinovat de toate nenorocirile şi umilinţele lui Piotr Ivanovici !

Să-l ucidă! Să-l ardă! Să-l taie în bucăţi!

Dar Storojev nu putea să se strecoare în sat; se temea.

Uneori se hotăra să plece. Mergea o zi şi o noapte şi încă o zi şi o noapte spre apus, spre graniţă... Şi, deodată, se întorcea din drum, pornind grăbit înapoi.

2

Nu mai putea sta singur. Gîndul la casă, dorul de muncă şi de oameni, dorul de vorbă omenească erau uneori mai puternice decît ura şi teama.

Se tîra atunci spre ogoare. Se uita cum trec ţăranii cu coasele şi cum cade secara galbenă, coaptă. Odată zări un ogor îndepărtat, din alt sat, pe care patru ţărani necunoscuţi coseau, iar nişte femei vorbăreţe legau snopi. Storojev se apropie de ei.

Oamenii îl văzură şi se strînseră grămadă. Coasele fură culcate pe pămîntul dezgolit. Storojev le părea groaznic la înfăţişare oamenilor care începuseră să uite de lupte. Hainele i se rupseseră, ochii i se duseseră în fundul capului. Barba încărunţită crescuse din belşug pe faţa lui arămie. Armele îi atîrnau în dezordine.

— Pleacă de-aci, că te tăiem, zise aspru un ţăran cărunt şi înalt.

Piotr Ivanovici se uită la ei. Ochii lor răi erau ascunşi sub arcuirea posomorîtă şi mînioasă a sprîncenelor.

— Pleacă de-aici! Ce ne tot dai tîrcoale, ca un lup, continuă moşneagul. Lasă-ne-n pace. Noi vrem pace, vrem să muncim. Trebuie să strîngem grînele. Cară-te!

Storojev se întoarse şi plecă. Ţăranii se uitară multă vreme în urma lui, ascultînd cum foşnesc tufişurile, lăsînd să treacă acest om străin şi înspăimîn-

tător la vedere. Pe urmă, scuipîndu-şi în palme, se apucară din nou de cosit.

Plouă trei zile în şir. Bătute de ploaie, lanurile de secară necosite se culcaseră la pămînt. Jos de tot, deasupra pămîntului, vîntul gonea norii încărcaţi de ploaie. Soarele apărea pentru o clipă. Dar de dincolo de zare, vîntul supărat aducea alţi şi alţi nori, întunecaţi şi murdari, care acopereau cerul. Ploaia cădea pe ogoare cu zgomot. Negura şi umezeala umpleau haturile şi drumurile.

Pe lîngă tufişuri trecea o căruţă. Un băieţaş, acoperit cu un sac, mîna caii. În codîrla căruţei, ca o pasăre neagră, şedea pe paie un preot. Storojev auzi de departe roţile plescăind în noroi. Auzi şi îndemnurile supărate ale vizitiului. Ieşi în drum. Ploaia deasă acoperea zarea. În afară de această căruţă care venea spre el, nu se putea deosebi nimic.

Piotr Ivanovici opri calul. Băieţaşul încremeni.

— Binecuvîntează, părinte Stepan ! Vreau să mă spovedesc şi să mă împărtăşesc.

Preotul îl binecuvîntă pe Storojev.

— Du-te cu Dumnezeu, murmură el. Du-te, că n-am timp. Mă duc la un om care trage să moară.

— Şi cum rămîne cu împărtăşania ?

— Altădată, altădată, se grăbi preotul. Du-te, du-te. Dumnezeu o să te binecuvînteze. Dumnezeu o să te ierte.

Storojev se uită la preot şi, nu se ştie de ce, se înveseli.

— Te văd tulburat, părinte ! Roşii n-o să se atingă de sfinţia ta. Sînt înarmat. Poţi să le spui că te-am silit eu.

Preotul fîlfîi mînecile largi ale sutanei.

— Pleacă, Piotr ! Ştii bine că amîndoi luptăm pentru aceeaşi cauză. Dar trebuie să fii cu socoteală. Trebuie să ştii cînd şi ce să faci. Trebuie, prietene, să fii cu socoteală.

— Bine, răspunse Storojev, după ce se gîndi puţin. Eşti deştept, părinte ! Mă temeam c-ai luat-o şi tu greşit. Dar de spovedit, părinte, spovedeşte-mă. Moartea mă urmăreşte pas cu pas. Iat-o, o vezi,

osoasă, cum se ascunde-n tufişuri ! Se ţine scai de mine. Spovedeşte-mă !

Băieţaşul şedea nemişcat, numai bărbia îi tremura, iar pe faţa lui lunecau în tăcere lacrimi. Băiatul începu să ţipe. Storojev îl lovi şi băiatul tăcu.

În ploaia aceea măruntă şi caldă, sub acoperămîntul cenuşiu şi umed al zilei, preotul îl izbăvi pe Piotr Ivanovici, în grabă, de toate păcatele şi-i dădu cuminecătura. Pe urmă se urcă grăbit în căruţă şi dădu bice calului.

Storojev îl urmări cu privirile, simţind o mare greutate pe inimă. Îi venea să urle, ca să-l audă lumea întreagă.

Toţi s-au lepădat de el, pînă şi popa ! Storojev începu să stropşească furios noroiul, să-l hulească pe Dumnezeu şi să rîdă sălbatic. Pe urmă tăcu. Se prăbuşi în iarba umedă şi zăcu aşa, nemişcat, pînă se lăsă seara tîrzie şi rece.

8

O dată dădu peste Andrian, fratele nevesti-si. Fostul subofiţer şedea pe un hat şi îşi lega nojiţele de la opinci. Andrian se smuci speriat. Apoi, cînd îi mai trecu spaima, se uită mînios la Storojev.

Andrian fusese cîndva un mare beţiv. Se vindecase însă de băutură în urma unei întîmplări din nouă sute şase, cînd, din ordinul ţarului, se dăduse foc satului. De-atunci, Andrian nu mai putea suferi nici mirosul de vin. Nu mai mînca nici carne. Era aspru şi tăcut. Cînd a plecat Storojev la Antonov, Andrian a rămas mai mare în casă şi în gospodărie.

— Eşti căutat... Netuns şi neras ! U-u, banditul dracului ! Întotdeauna Andrian vorbea cu Piotr Ivanovici repezit şi de-a dreptul, deşi se cam temea de el.

Storojev stătea pe hat. Zarea se întuneca. Dinspre răsărit venea noaptea, acoperind cîmpiile.

— Ai face bine să te predai, continuă Andrian, răsucindu-şi o ţigară. Poate că te-ar ierta. Mai zilele trecute a dat pe la noi Serghei Ivanovici. Zicea că dacă te-ai preda, s-ar putea să fii iertat. Şi Semion a trecut pe la noi. Acum e în soviet. Tot o îndemna pe Praskovia : „Du-te de-ţi găseşte bărbatul şi porunceşte-i să vină, că-l iertăm."

— Nu mă iartă, zise surd Storojev şi adăugă cu ură : Da' nici eu nu-i iert ! Diavolii ! O să-i ard de vii, deşi îmi sînt fraţi.

— Lasă palavrele ! strigă Andrian supărat. Mai bine gîndeşte-te la tine, la copii. Ai lăsat casa, cîine ! Ai uitat de familie. De război îţi arde !

Storojev dădu din mînă :

— Lasă prostiile. Cui să-i ardă, dacă nu mie ? Doar nu-mi pot pune nădejdea-n tine. Ei, ce mai e pe la voi ? Prăpăd şi pîrjol ?

— Nu. Au luat numai ce-i al tău. De-al copiilor nu s-au atins... Praskovia a fost arestată la început, dar i-au dat drumul. Cică roşii nu se luptă cu muierile. Norodul s-a lehămetit de război. Muncesc oamenii, Piotr, ca nişte draci. Şi viaţa s-a făcut mai uşoară. Razviorstka s-a desfiinţat, comerţul e liber. Vino de te predă, îţi spun, poate că scapi cu viaţa. Altfel e nenorocire, Petea. Lui Andrian îi tremură glasul.

— Nenorocire ? Ce nenorocire ? Inima lui Piotr Ivanovici începu să bată cu putere.

— Kolea...

— Ce-i cu Kolea ? strigă Storojev, ieşit din minţi. L-au ucis ?

Se ridică, îl apucă pe Andrian şi începu să-l zgîlţîie tulburat.

— Ce, eşti nebun ? Andrian înjură şi se smulse cu forţa din mîinile cumnatului său. Banditul dracului ! Cine să ridice mîna împotriva unui copil ? Că doar nu-s fiare !

— Ei haide, nu mai lungi vorba... Spune, ce-i cu el ?

— L-a lovit un cal. Dracu' știe cum. L-a pocnit în frunte, de te ia groaza să te uiți.
Andrian scăpără din brichetă și își aprinse țigara.
— A murit? întrebă Piotr Ivanovici cu un glas slab.
— Doctorul spune că scapă cu viață.
Andrian vru să mai spună ceva, dar în depărtare se auzi zgomotul unei căruțe.
— Du-te, că te omoară. Oamenii sînt tare înverșunați împotriva ta. U-u, lupule, mai bine te-ai căra de-aici...
— Unde să mă car? întrebă Piotr Ivanovici cu mare amărăciune, gîndindu-se că rămîne iarăși singur și că iarăși se va lăsa noaptea...
— În altă țară, că-aici ți s-a înfundat! Ce mai aștepți? Pe cine pîndești? Cică Antonov al vostru a fost ucis. Ai auzit, nu?
— Cum adică, a fost ucis? strigă Storojev. Cine l-a ucis?
Andrian n-apucă să răspundă, căci căruța se apropia.
Storojev dădu din mînă și se făcu nevăzut. Andrian se uită în jur, se ridică și dispăru într-o vîlcea.

4

Cînd se lăsă noaptea, Storojev zăcea cu capul înfundat în iarbă. Îi venea să plîngă, dar ochii lui nu lăcrimau. Doar la inimă simțea o apăsare. Nu-i venea să creadă că Kolea ar fi fost ucis de un cal. Nu, calul nu putea să-l ucidă.
Își aduse aminte că, atunci cînd feciorul lui abia începea să umble, îl punea călare pe cal. Băiatul, agățîndu-se cu mînuțele de coama calului, luminat de zîmbetul unei bucurii neobișnuite, călărea și gîngăvea, înecîndu-se în vorbele lui de copil.

„L-au ucis pe Kolea! Mi-au ucis moştenitorul! Voiam să-l dau la învăţătură, să-l fac om, ca să sporească bogăţia părintească, să adauge alte sute de deseatine la pămîntul părintesc, să se închine tot ţinutul în faţa neamului Storojevilor... Mi-au ucis moştenitorul, l-au ucis pe Kolea. Dar poate că mai trăieşte!“

...Norii se îngrămădeau ciudat şi lunecau fără zgomot. Ciorile croncăneau a tristeţe şi deznădejde.

CAPITOLUL AL TREISPREZECELEA

1

Erau zile călduroase şi secetoase. Pe cer lunecau alene nori albi, luîndu-se parcă la întrecere, apărînd şi dispărînd, ca şi cînd i-ar fi topit soarele. Lanurile de ovăz foşneau. Ciori singuratice şi ciufulite croncăneau şi rătăceau prin mirişti.

Storojev era singur pe cîmpul acesta care mişuna de oameni. Îi ocolea şi se uita atent la munca lor, stînd ascuns în tufişuri şi în iarba deasă. Nu se îndepărta de sat, ci se tot învîrtea prin apropierea lui. Zi şi noapte, pînă venea somnul dorit, se gîndea acum la un singur lucru: la Kolea.

„Ce, aiurez? Dacă-i viu sau mort nu-i totuna? Oricum, nu-l pot ajuta şi nu pot îndrepta nimic.“

Dar nici să plece nu putea.

„Măcar să aflu dacă trăieşte ori nu.“ Gîndul acesta îi sfredelea necontenit cugetul.

În cele din urmă, Piotr Ivanovici se hotărî să întrebe de Kolea. Îşi aduse aminte că, departe de sat, frate-său Semion are o bucată de pămînt de pe care încă nu cărase căpiţele. Se cărau mai întîi căpiţele de pe ogoarele mai apropiate de sat.

Într-o dimineață, cînd la răsărit abia se luminau zările, cînd pîcla din vîlcea se tîra printre căpițele de secară, pe pod urui o căruță.

Storojev se iți dintr-un tufiș și recunoscu calul roșcat și osos al lui Semion. În căruță, desculț, cu picioarele atîrnate peste loitră, ședea Sașka, feciorul lui Semion. Căruța își încetini mersul. Calul, răsuflînd din greu, se ridică pe costișă. Piotr Ivanovici ieși din tufișuri. Recunoscîndu-și unchiul, Sașka scoase un țipăt. Storojev opri calul și se apropie de căruță. Băiatul tremura și bolborosea ceva neînțeles.

— Nu-ți fac nimic, nu-ți fac nimic ! îi strigă Piotr Ivanovici. Taci, nerodule ! Spune : ce-i pe-acasă ? Ce-i cu Kolea ? Haide, vorbește odată, lua-te-ar...

Sașka, un băiat de paisprezece ani, pistruiat și palid, scutura din cap și continua să bolborosească. Storojev simți din nou ridicîndu-se într-însul furia împotriva fratelui său, împotriva a tot ceea ce era acolo, dincolo de hotarul acesta nevăzut.

Parcă i-ar fi șoptit cineva inimii : „Uite-l, e feciorul fratelui tău, feciorul aceluia care-a fost în comitetul sărăcimii și care l-a ajutat pe Serghei să împartă cu golănimea vacile și grînele tale. Iată țîncul lui, viu, tremurînd de frică, iar Kolea al tău poate că putrezește de mult în pămînt, ros de viermi lacomi."

Sîngele îi zvîcnea în cap. Rămășița de judecată se topi în această învălmășeală de turbare și de ură.

— Vorbește, afurisitule ! urlă Storojev, scos din fire, lovind cu cravașa în fundul de scîndură al căruței.

Sașka clătină din cap și, răsturnîndu-se pe spate, începu să țipe :

— Nu mă bate, nene ! Nu da, nene Petea !

Storojev ridică cravașa, Băiatul scoase un țipăt sălbatic. La acest țipăt, calul, care pînă atunci mestecase iarbă, tresări și se trase înapoi. Piotr Ivanovici ridică pentru a doua oară cravașa, plesnind calul peste crupă. Smulgîndu-se din loc, calul se repezi în salturi uriașe la dreapta, apoi la stînga. Răscolind

colbul, porni în galop, peste pod. În căruță se bălăbănea Sașka, lovindu-se de scînduri.

Storojev alergă pe urma lui și căută să-și smulgă arma din spinare, dar mîinile care-i tremurau se încurcară în cureaua ei. În cele din urmă, sleit de puteri, se prăbuși în praful drumului.

Ziua se aprindea, învălătucită în nori și în vînt.

2

A doua zi dimineața, o dată cu răsăritul soarelui, Piotr Ivanovici era iarăși pe cîmp, departe de sat. Și din nou, în dimineața rece, răsună pe pod un zgomot de roți.

Storojev se uită de după tufișuri și-l văzu pe Semion, cu mustățile lui roșcate. Era posomorît. Soarele tocmai ieșea din vizuina lui purpurie. Prima lui rază făcu să sclipească închizătorul armei pe care Semion o ținea pe genunchi, cu ochii țintă la vîlcea.

3

Piotr Ivanovici s-a mai chinuit două zile, tot dînd tîrcoale satului.

Pe urmă, se hotărî deodată să răzbată în Dvoriki pentru un ceas, două și să-i alunge de-acolo pe roșii.

„Cine știe, își zise el, poate că n-or fi așa de mulți !"

Dezgropă mitraliera pe care o ascunsese la un loc cu cartușele. Din locul acela ascuns, scoase niște grenade. Și cînd se lăsă noaptea, se apropie de marginea satului.

Era liniște. Oamenii osteniți dormeau. Cîinii nu mai lătrau. Nici toaca paznicului nu se mai auzea.

Ținîndu-și răsuflarea, Storojev se strecură tîrîș către arii. Deodată, limbi de foc cuprinseră două pătule la rînd, uscate de soare. După un minut, clopotul cu glas de aramă porni să bată. Satul se trezea în flăcările care cuprinseseră pătulele. Bătaia clopotului ba înceta, ba răsuna din nou, lovind în urechi cu ecouri de aramă.

Deodată, în mijlocul oamenilor care alergau la foc, explodă o grenadă. O clipă, oamenii rămaseră orbiți ; se făcu liniște. Apoi, cineva se tîngui cu jale... În aceeași clipă, mai explodară încă două grenade. Văitîndu-se, mulțimea se strînse grămadă. După aceea se împrăștie deodată, ca și cum ar fi împins-o cineva cu putere.

Înlemnit, cu buzele strînse, Storojev împroșca din mitralieră ulițele.

Deodată, însă, lîngă comandament, se auzi o comandă hotărîtă. Învălmășeala încetă. Se făcu o clipă tăcere și răsunară împușcături de armă. Ca răspuns, mitralierele roșilor începură să țăcăne.

Un ac de foc se înfipse în talpa dreaptă a lui Storojev. Simți umezeală în cizmă și deodată i se lumină conștiința.

Încetă focul, își părăsi mitraliera, își zvîrli arma și, tîrîndu-și piciorul drept, se tîrî în noapte, prăbușindu-se într-o pivniță. Numai astfel scăpă. Se odihni și mai prinse puteri, în timp ce roșii îl căutau prin rîpele îndepărtate, răscolind tufișurile și mlaștinile.

CAPITOLUL AL PAISPREZECELEA

1

Acum nu mai avea decît revolverul cu două cartușe și sabia în care se sprijinea. Părea că nu mai e nici o nădejde. Nu mai auzea nicăieri țăcănitul

mitralierelor şi bubuitul tunurilor. Rebeliunea se stinsese cum se sting, fumegînd, lemnele ude.

Oamenii îşi vedeau de treabă pe arii. În anul acela recolta era mare.

Zilele se scurgeau încet, iar cercul înlăuntrul căruia hoinărea Storojev se strîngea pe nesimţite.

Aproape o săptămînă Storojev a fost scuturat de friguri. Rana de la picior îl durea şi nu-l lăsa nici să se mişte, nici să mai uite de necazuri. Cu greu se putea tîrî. Slăbise de tot şi i se năzăreau aievea bătălii şi victorii. În omul acesta distrus, prăbuşit, mai mocnea încă focul unei uri nepotolite.

Ce-l făcea să se agaţe desperat de viaţă, să pribegească pe arăturile colbuite, să-şi vindece rana cu cine ştie ce ierburi şi să bea apa verde şi stătută din heleşteie ?

Ura, numai ura.

Uneori, istovit peste măsură, se prăbuşea pe brazdele uscate şi înfierbîntate, sau lîngă vreo băltoacă puturoasă. Atunci îl năpădeau fel şi fel de gînduri nelămurite. Dispăreau şi apăreau din nou imagini din trecutul apropiat.

În zadar se silea Storojev să se gîndească la ceva lămurit, la ceva mare, întreg. Gîndurile lui bolnave se înlănţuiau fără sfîrşit. Uneori, în locul acestei nesfîrşite înlănţuiri de chipuri şi amintiri nelămurite, Storojev îşi închipuia scene de răfuieli fantastice, cînd va intra în sat din nou, atotputernic şi mîndru. Îşi întipărea numele oamenilor care vor trebui să răspundă cu sînge pentru ruşinea înfrîngerii : surorile şi fraţii, feciorii şi nepoţii comuniştilor, prietenii lor, membrii comitetului revoluţionar...

O ! El îi ţinea minte pe toţi. În mintea lui, toţi aceştia erau împărţiţi pe categorii : împuşcarea, torturile, bătaia...

Vorbea răguşit cu sine însuşi, şezînd undeva în cîmp, cu privirile aţintite într-un punct. Nu departe de el, sărea încoace şi încolo cîte o stăncuţă mirată. Astfel trăia Storojev zile întregi, în prada delirului. Din starea aceasta îl trezea numai foamea. Atunci pleca după demîncare.

Dar după lupta din noaptea aceea, roşii organizaseră un serviciu de pază obştească. El nu se mai putea apropia de livezi şi grădini. De pe ogoare recolta fusese strînsă, iar căpiţele deveneau tot mai rare. Era nevoit să le caute pe ogoare mai îndepărtate.

În scurtă vreme însă, căpiţele fură ridicate şi de acolo.

2

Suferea de foame. Se gîndea acum la un singur lucru : la mîncare. Umbla după mîncare şi nu găsea. Numai rareori reuşea să fure cartofi sau ceva grîu.

Într-o dimineaţă, într-o rîpă de lîngă iaz, găsi un halău. Se bucură şi se apucă de pescuit. Caraşii mărunţi, care miroseau a nămol, îi mînca cruzi. N-avea cu ce aţîţa focul. Dar după cîteva zile nu mai găsi halăul în locul în care îl ascunsese.

Era într-o seară. Vîlceaua mişuna de ţînţari. Gonindu-i cu mîna, se strecură încet spre iaz, prin stufărişul pîrjolit de soare. Văzu un om zdrenţuit, cu o barbă căruntă, pescuind cu halăul lui.

Plescăind cu picioarele în nămol, omul ieşi pe mal şi răsturnă din halău cîţiva caraşi, cu nişte ghemotoace de ierburi.

Cînd omul se aplecă şi se apucă să desfacă iarba cu mîinile, Piotr Ivanovici duse pistolul la ochi şi trase. Vîlceaua repetă de cîteva ori împuşcătura, care se rostogoli în cîmp şi se stinse.

Cu un gest natural, ca şi cum n-ar fi fost atins de glonte, omul se întoarse cu faţa la Storojev, strîngînd în mînă un caras mare şi gras. Storojev se repezi la necunoscutul care se prăbuşi. Piotr Ivanovici, care de două zile nu mîncase nimic, smulse peştele din mîna omului şi se întoarse. Simţi însă o smucitură puternică la piciorul rănit şi se prăbuşi în iarbă.

Ridicîndu-se furios şi întorcîndu-şi privirea, Storojev văzu că omul ţintea asupra lui, cu o armă scurtată.

Încremeni. Secundele păreau să se fi oprit. Timpul părea a-şi fi încetinit zborul. O albină, rătăcită de roi, bîzîi puternic. Din stufăriş ţîşni o pasăre. Zgomotul produs de zborul ei i se păru lui Storojev un tunet. Nori trîndavi lunecau spre apus. Pe celălalt mal al iazului orăcăia o broască singuratică şi orăcăitul ei părea nefiresc.

Braţul omului care îl ţintea căzu încet. Rănitul se răsuci şi se ghemui ca un arici... Apoi degetele i se desfăcură şi arma căzu în iarbă.

Storojev îşi şterse sudoarea rece. Limba i se lipise de cerul gurii.

Omul se întoarse pe spate. Din pîntece îi gîlgîia sîngele.

— Mă arde, zise horcăind. Gura i se umplu de o spumă trandafirie. Împuşcă-mă... ai milă de mine... mă chinuiesc...

Storojev ridică arma de jos. În încărcător era un cartuş. Lipi ţeava de fruntea rănitului. Strînse ochii şi apăsă pe trăgaci. Arma nu luă foc. Storojev trase o înjurătură lungă, ridică iarăşi cocoşul şi apăsă din nou pe trăgaci.

Omul se cutremură, se întinse şi încremeni. Mîna lui răscoli iarba, ca şi cum ar fi căutat ceva. Dădu de peştele luat de Piotr Ivanovici. Îl strînse într-o ultimă sforţare.

Scotocind buzunarele mortului, Storojev găsi o bucată de hîrtie murdară, o cutie de chibrituri învelită cu grijă într-o cîrpă, nişte sare şi un colţuc de pîine veche şi uscată. Pe urmă, apucă omul de un picior şi-l tîrî mai departe, în stufăriş. Acolo îi desfăcu cu greu degetele înţepenite, scoţînd peştele dintre ele.

În noaptea aceea Storojev simţi din nou că trăieşte. Uitînd de mort, ca şi cum acesta nici n-ar fi existat, fără să-şi pună măcar întrebarea cine e şi de unde e, aprinse focul. Fripse cum putu caraşii prinşi şi-i mîncă pe jumătate cruzi, cu pîine şi cu sare. Istovit după o mîncare atît de îmbelşugată, Storojev se

cufundă deodată, ca şi cum ar fi fost lovit în cap, într-un somn adînc.

Se trezi simţind o durere înţepătoare în mînă. O limbă de foc se apropia de mîneca lui. Iarba mocnea şi-i ardea pielea. Sări în sus. Flăcările înghiţeau stufărişul uscat. Cîrpa, care se uscase la foc, ardea acum, o dată cu halăul. Piotr Ivanovici călcă focul în picioare, dar nu-l putu stinge. Chibriturile se aprinseră şi halăul arse la mijloc.

Veni dimineaţa umedă şi rece. Broaştele şi păsările se treziră. Pe Storojev îl aşteptau iarăşi zile de foame. Una, două, trei, patru, nenumărate...

3

Două zile mai tîrziu, se întîlni pe un hat cu o cerşetoare bătrînă. Speriată de moarte, ea îi dădu toate bucăţile şi cojile de pîine pe care le avea. Trei zile şi trei nopţi a fost sătul. Pe urmă începu iarăşi vînătoarea după hrană, vînătoarea zadarnică şi chinuitoare. În cele din urmă, foamea învinse teama. Storojev se hotărî să dea pe la o vară de-a lui. Gospodăria ei bogată se afla pe un dîmb, departe de sat, departe de drum.

Probabil că fusese văzut, fiindcă nişte umbre de oameni se agitară în ogradă. Un cîine negru şi uriaş, legat de obicei în lanţ, îl întîmpină în dreptul pătulului.

Piotr Ivanovici îşi scoase sabia din teacă. Dulăul furios apuca sabia cu dinţii, îşi tăia buzele şi lătra cu turbare. Ieşindu-şi din fire, Storojev hotărî să înşele cîinele. Îşi lipi sabia de piept. Cînd se repezi dulăul la dînsul, îl străpunse într-o coastă. Cîinele scheună, se răsuci în loc şi se prăbuşi în sînge. Storojev se apropie pe furiş de casă şi încercă uşa. Era încuiată pe dinăuntru. Bătu în uşă, dar auzi numai ecoul surd al loviturilor sale. În dosul ferestrelor era

liniște. Storojev se apropie de hambar și de pătul. Peste tot atîrnau lacăte grele. Se întoarse din nou la casă. Începu să bată în ușă cu pumnii și cu mînerul sabiei. Nu se auzea nici o mișcare. Începu să strige, să se roage și să plîngă, neputincios și istovit. Zadarnic.

Cuprins de furie, Piotr Ivanovici lovi cu sabia într-un geam, care se sparse cu zgomot. Atunci ușa se deschise. În cerdac ieși un țăran înalt și sașiu, cu o armă de vînătoare în mînă.

— Ce vrei ? întrebă el.

— Pentru numele lui Dumnezeu, Pantelei Lukici, te rog dă-mi o bucată de pîine, zise cu glasul răgușit Storojev. Sînt sleit.

— O să-ți dau o încărcătură de alice în burtă, banditule ! mormăi țăranul, supărat. Strigă apoi spre tindă : Arișka, dă-i un codru de pîine !

Din tindă apăru o mînă și întinse pîinea. Vara lui Piotr nici n-a vrut să se uite la el. Țăranul puse pîinea pe parmaclîcul cerdacului.

— Ia-o și pleacă ! Să nu mai vii. Dacă te-or vedea, îmi taie mie capul. Aici e mare și tare frate-tău, Serghei Ivanovici. Dat dracului !

— Va să zică te-ai vîndut lui frate-meu ?

— N-are el bani să mă cumpere pe mine. Da' cămașa-i mai aproape de trup. Ție ți-e totuna dacă mori, da' eu vreau să trăiesc.

— Aștepți bogății de la frate-meu ? Milostenii ? Las' că te miluiește și te umple el de daruri !

Pantelei Lukici se plecă la urechea lui Piotr Ivanovici și-i șopti :

— Arde inima și-n noi, Piotr, dar ne-am astîmpărat ! Între lupi, trebuie să urli ca lupii. Trebuie să așteptăm alte vremuri și să ne ascuțim dinții. Cînd o veni ceasul, o să luptăm mai cu cap. Ne-am învățat minte. Vezi că o să mai fie nevoie de tine ! Înțelegi ? Hai, ia pîinea și du-te cu Dumnezeu !

Piotr Ivanovici se uită la pîine. Din gură i se scurseră bale. Își trase mîna de la bucata de pîine, se întoarse și plecă.

— Hei, Piotr, îl strigă Pantelei. S-a dat o amnistie pentru voi! Predă-te, și scapi cu viața. Azi e luni; sîmbătă e ultimul termen. Grăbește-te!

Storojev își întoarse capul, scuipă și plecă șchiopătînd.

La o răscruce, pe un stîlp, văzu o foaie de hîrtie, prinsă în cuie. Era ordinul de amnistiere pentru cei care se predau de bunăvoie.

Piotr Ivanovici smulse hîrtia și intră într-o văgăună.

4

Și iată că începea să-i ajungă cuțitul la os: patru zile la rînd n-a luat nimic în gură. Zăcea în neștire, în preajma satului. Citea și recitea ordinul de amnistiere. A doua zi, sîmbătă, expira termenul fixat de comisie.

Se așeză. Judecata i se lumină, gîndurile îi veneau domoale și limpezi.

Toată viața din ultimele luni i se înfățișa ca un laț uriaș. Alerga dintr-o parte în alta, ca să desfacă, să rupă lațul acesta. Dar lațul se strîngea fără milă în jurul lui.

Își aduse aminte cum, în iarnă, cu doi ani în urmă, căzuse într-o capcană. Parcă auzea cum urlau lupii deasupra lui. Atunci, însă, dinții de fier s-au desfăcut.

Dar acum o mînă puternică și neînduplecată strînsese prea tare lațul ce-l cuprinsese pe Storojev. Nu mai putea nici să iasă din laț, nici să-l rupă!

„La urma urmelor, ce-i de făcut mai departe?“ își puse Storojev această îngrozitoare întrebare.

Înțelese că acum trebuie să-și răspundă de îndată: pentru că mîine, sau poate peste o săptămînă, dacă pînă atunci nu l-o doborî foamea, o să fie împușcat pe cîmpul pustiu.

Dintr-o gaură mică și rotundă va izbucni o flacără orbitoare și gata, se va sfîrși!

„Nu-i mai bine să pun eu însumi capăt, chiar acum, acestui zbucium, să ridic pistolul la tîmplă și să apăs pe trăgaci ?

...Dar așa se încheie socotelile cu viața ? Să plec din viața asta fără să știu ce-i acolo, dincolo de hotar, în lumea cealaltă, în tabăra învingătorilor ? Domnește acolo o încredere liniștită sau se mai așteaptă vreo lovitură ?

...Poate că voi găsi acolo prieteni. Doar nu mi-au întors chiar toți spatele, doar nu s-au vîndut cu toții !"

„Nu ! își zicea Storojev. Cel care se ține cu dinții de pămîntul lui, cel care vrea să stăpînească oamenii, nu poate fi frînt cu una, cu două. Îmi cunosc eu prietenii. Știu eu cine-mi sînt : lupi, tot unul și unul... Să stau de vorbă cu ei, să aflu ce gîndesc, ce așteaptă, ce vor să facă... Nu cumva s-au supus ?"

Și deodată își aduse aminte de Pantelei și de cuvintele lui : „Arde inima și-n noi, Piotr, dar ne-am astîmpărat".

Storojev rîse.

„E șiret, cîinele bătrîn ! Iată-l cum s-a vîrît în blană de vulpe !"

Și-i păru rău că n-a luat pîinea de la Pantelei și că l-a mai făcut și trădător.

„Va să zică Pantelei lucrează cu cap, își zise Storojev. Poate că e bine așa, poate că socoteala lor e mai bună. Ce-ar fi să-mi schimb și eu blana ?

Bine, își zise, vom vedea noi ce-i de făcut, în ce piele să ne vîrîm : de iepure, ori de vulpe...

Acolo o să aflu, poate, că undeva, pe-aproape, se-adună puteri noi. Dacă l-au ucis pe Antonov, o să se ridice alți conducători și vor pregăti o bătălie nimicitoare... Poate că liniștea asta nu-i decît o înșelăciune ! Poate că lumea așteaptă o chemare, așteaptă oameni curajoși, ca mine !...

Și atunci, ce-i de făcut : să mă duc și să mă predau cu arma-n mînă ? Să mă duc să le cer iertare, să le spun : Am venit înfometat, faceți ce vreți, dați-mi o bucată de pîine, o fărîmă de viață ?...

Să mă predau, sau să mai aştept ? Ce ? Ce să mai aştept ? Înaintea mea nu-i decît beznă. Pe urmă, o zi de foame, zeci de zile ; apoi toamna, ploile, zăpada... moartea... Da, moartea. Moartea, într-un fel sau altul. Dar de omorît, pot să mă omor oricînd. Nu-i mai bine să mor sătul, strîngînd la piept copiii, nevasta, pe Kolea ?..."

Nu se temea de moarte. Se temea de întîlnirea cu fraţii lui şi mai cu seamă cu Serghei. De ce ? Asta n-o putea înţelege Storojev. Poate pentru că s-au adeverit cuvintele lui Serghei şi acum el e nevoit să se frîngă ? Chipul Marinarului se înălţă deodată în ochii lui Storojev. Nu era numai un frate. Era un om de altă credinţă, cu alte convingeri. Chipul lui Serghei deveni pentru el simbolic. Văzu într-însul lumea aceea care-şi propusese să-l răstoarne pe el, pe Piotr Ivanovici ; să-i nimicească puterea, să scoată din circulaţie cuvîntul *al meu*, pe care se sprijinea el, Storojev, pe care se sprijineau mii, zeci de mii de Storojevi. În spatele acestei figuri văzu norodul care luase pămîntul de la Lacul Lebedelor ; sărăcimea, care va ara acest pămînt, oamenii care-l caută prin tufişuri, care aşteaptă moartea lui, care-l pîndesc şi trag în el, toată lumea aceasta care-l urăşte... Şi toate acestea erau întruchipate pentru Storojev în figura de uriaş a fratelui Serghei, care ridicase norodul, satele, prietenii, care frînsese puterea şi duhul lui, al lui Piotr Ivanovici.

„Unde să fug de Serghei ? Nu pot fugi ! Atunci ce-i de făcut ? Doamne, unde eşti ? Învaţă-mă ce să fac, unde să mă ascund de oameni, de fraţi ?"

Dar cîmpul era pustiu. Cerul era mut. Dumnezeu nu-i răspunse lui Storojev.

Piotr Ivanovici adormi. Cînd se trezi, hotărî de îndată să se predea.

„Să mă predau, să mă predau, dar mă voi prezenta la comitetul revoluţionar la o zi şi o noapte după ce va expira termenul amnistiei.

Duminică şi nu sîmbătă, mă duc în sat. Oricum, cu piciorul bolnav, nu pot ajunge în sat într-o zi. Şi totodată să ştie şi ei că nu mă tem de judecata lor.

O să mă-mpuşte, îşi zicea, dar o să mă-mpuşte sătul. O să-mi văd familia, o să văd oamenii. Şi poate că o să mă ierte, îl fulgeră un gînd. E, mi-e totuna.

Şi-aşa, îşi zicea Storojev, rămîi cu bine, pămîntul meu de la Lacul Lebedelor ! Rămîi cu bine, Aleksandr Stepanovici ! Ai fost un om slab, ne-ai înşelat, dar fie-ţi ţărîna uşoară...

Ca şi mie — mîine, poimîine, curînd..."

Duminică, spre seară, după ce se curăţă şi se spălă într-o băltoacă, Storojev porni, şchiopătînd, spre sat.

CAPITOLUL AL CINCISPREZECELEA

1

De vreo trei-patru ori s-a dus cekistul Serghei Polin să vadă „cadavrul" lui Antonov şi, de fiecare dată, a rămas dezamăgit : oamenii dădeau drept fapt împlinit ceea ce ar fi vrut ei să se împlinească. Antonov era încă în viaţă şi nimeni nu ştia unde se afla.

Zilele treceau una după alta şi nu se mai auzea nimic despre Antonov. Unii, obosiţi de patrulare prin satele şi cătunele îndepărtate, erau de părere să se oprească cercetările, spuneau că Antonov nu e atît de prost să se ascundă în gubernie... Cineva chiar dădea asigurări că Antonov şi fratele său au fost văzuţi în Ucraina.

Dar existau şi oameni care-l cunoşteau bine pe Antonov şi erau convinşi că Aleksandr Stepanovici nu părăsise ţinutul Tambovului, că un fir nevăzut îl

lega de locurile vechi şi cunoscute, şi, după cum nu se îndepărta prea mult de hotarele guberniei cînd era în plină putere, nu putea să plece nici de data aceasta, cînd era singur.

Printre oamenii aceştia se număra şi Mihail Pokaliuhin, un ţăran din ţinutul Tambovului, care cunoştea foarte bine satele guberniei şi apucăturile eserului rebel. Mihail Pokaliuhin era un om înalt şi bine legat, în vîrstă de treizeci de ani, cu ochi căprui, cutezători, de un curaj fără margini, sigur de sine şi de propunerile sale. Îşi construia ipotezele nu pe un teren gol, ci pe temeiul cunoaşterii minuţioase a întregii vieţi a lui Antonov.

— Aici e, afirma Pokaliuhin. Şi cu toate că mulţi rîdeau de siguranţa lui încăpăţînată, rămînea credincios părerilor sale.

Şi nu s-a înşelat.

2

Antonov şi Dmitri pribegeau, ca nişte fiare, la hotarul dintre judeţele Kirsanov şi Borisoglebsk. Se ascundeau în păduri şi la oameni devotaţi.

Dmitri a încercat de multe ori să-l convingă pe Antonov să părăsească gubernia Tambovului. Aveau acte de rezervă în regulă şi oameni de nădejde la doi paşi, în guberniile Saratov şi Voronej. De acolo puteau merge în Apus, acolo unde încă se mai credea că puterea sovietelor putea fi răsturnată.

Antonov refuza mereu. Cînd i s-a făcut lehamite de stăruinţele fratelui său, cuprins de un acces de furie, a prefăcut în bucăţele actele care ar fi putut să-l salveze.

Ce mai spera ? Ce mai aştepta ?

O dată, în timpul unei discuţii cu Dmitri, i-a spus :

— Taci din gură ! Nu plec nicăieri. Aştept un vînt prielnic. E destul să apropii chibritul, ca iarăşi să se aprindă totul în jur.

Dmitri tăcea. Nu se depărta de loc de fratele său.

Antonov nu mai purta de mult tunica ; îşi pusese o haină de piele, ponosită. Avea pantaloni bufanţi, albaştri, cu luciu, pe care-i luase de la cineva, şi nu se despărţea niciodată de armele sale : un mauser, un browning şi doi coburi plini de cartuşe.

Căra cu el şi o hartă a guberniei Tambov. Cîteodată, şedea ore întregi aplecat deasupra ei, mişcîndu-şi buzele cărnoase şi purtîndu-şi degetul pe peticul murdar de hîrtie. Se părea că retrăieşte bătăliile cîştigate şi pe cele pierdute, pregătindu-se parcă de luptă.

Oamenii le dădeau adăpost ; unii sub ameninţarea armelor... În alte locuri, erau primiţi ca nişte neamuri. Antonov stătea tăcut şi mulţumea cu răceală pentru ospitalitate.

A doua zi, în zori, pleca într-o direcţie necunoscută.

Uneori noaptea îi surprindea în pădure. Adesea le slujea de adăpost un stog de paie, un şopron de la marginea vreunui sat cufundat în întuneric, un bordei săpat nu se ştie de cine.

Cîteodată izbuteau să facă rost de cărţi şi atunci, în coliba vreunui cioban, Dmitri citea zile întregi cu glas tare. Pe urmă dormeau, se trezeau în amurg şi plecau în pădure.

Poate că Antonov căuta moartea şi n-o găsea ; o forţă nevăzută îl ţinea captiv în cercul în care pribegea ; acolo îşi aducea aminte de tinereţea petrecută în pădurile acestea, în bordeie, stînd la pîndă şi aşteptînd slugile ţarului, pentru ca după ce se răfuia cu ele, să se odihnească şi să se pună iarăşi pe treabă...

În cap i se învălmăşeau gînduri tulburi. Sufletul lui aci i se umplea de o hotărîre desperată de a supra-

vieţui, de a rezista şi a bate din nou clopotele, aci se lăsa cuprins de deznădejde, şi atunci ieşea la drumul mare, omorînd pe cei dintîi care-i ieşeau în cale. Şi iarăşi dispărea fără urmă.

Zilele se scurgeau şi cei doi oameni sălbăticiţi, care îşi pierduseră înfăţişarea de oameni, nu treceau niciodată de hotarul statornicit; aci se afundau în adîncul cercului, aci hoinăreau pe la marginile lui. Şi drumul lor era însemnat cu sînge omenesc şi cu vîlvătaia pojarurilor...

3

Şi cu toate acestea, au dat de urma lui Antonov. Aleksandr Stepanovici trăieşte, pribegind de la Perevoz la Cernavka, de la Uvarovo la Nijni Şibriai.

Primul care a primit vestea a fost Serghei Polin. Într-o seară, Polin şedea în cabinetul său, împreună cu împuternicitul secţiei politice, Dmitri Sorokin, şi cu şeful secţiei secrete, Ingovatov. Discutau cum să pună mîna pe Antonov.

În capetele acestor trei tineri roiau tot felul de planuri, dar nu puteau găsi nimic nimerit, nimic care să nu-i îngăduie lui Antonov să le scape din nou printre degete. Le-a venit în ajutor şeful secţiei politice, Mosolov. Într-un trecut apropiat, în Siberia, acesta făcuse o bună şcoală luptînd împotriva Uniunii ţărănimii muncitoare şi cunoştea foarte bine apucăturile antonoviştilor de acolo. Ştia că toţi sînt din aceeaşi plămadă.

— Principalul e să avem răbdare, îi sfătuia Mosolov. Să nu-l speriem. Nu vă grăbiţi. De data asta trebuie împresurat bine şi prins neapărat.

La întocmirea planului a fost poftit şi Pokaliuhin. Acesta, auzind de informaţiile primite, jubila. Cine

spusese că Antonov n-o să plece nicăieri? Şi cine fusese luat în rîs?

Pokaliuhin şi grupul său au fost trimişi în recunoaştere, în plasa unde, potrivit informaţiilor, mai pribegea Antonov. După o scurtă vreme, de la el veni o veste:

— L-am găsit! Grăbiţi-vă!

4

Cîteva zile mai tîrziu, un automobil străbătea în goană drumurile de ţară, pline de praf, ale ţinutului Tambov. În automobil se aflau şoferul şi doi împuterniciţi comerciali.

Mergeau prin ţinutul ruinat de antonovism. Aci se mai vedeau încă temeliile înnegrite de fum ale caselor incendiate. Cîmpiile nearate erau năpădite de lobodă. Prin sate pribegeau oameni posomorîţi şi slabi. În ţinutul Tambovului domneau foamea şi lipsurile; nu era pîine, nu era nutreţ. Rănile adînci se vindecau anevoie.

Iată satul Uvarovo, sat mare, care se întinde pe şapte verste. Pe-aici a poposit des Antonov. Satul acesta a dat de mîncare şi de băut armatei sale, a echipat-o. Aici se afla una din principalele lui baze.

Automobilul s-a oprit în faţa unei case bogate. Noii sosiţi au chemat-o pe stăpîna casei şi au rugat-o să-i primească să înnopteze: se stricase, chipurile, maşina şi nici benzină nu mai aveau.

Stăpîna casei s-a învoit în silă. După ce au cinat, chiriaşii s-au dus să facă o plimbare prin sat. În vale, dincolo de grădinile de zarzavat, curgea Vorona cea repede, cu apele întunecate; pe malul celălalt se vedea satul Nijni Şibriai. Jur împrejur, păduri, rîpe, hăţişuri. Dacă s-ar ascunde acolo un regiment, cu greu ar putea fi găsit.

S-au întors acasă tîrziu și au intrat în vorbă cu gazda. Aceasta se plîngea de nevoi și de amărăciuni, de bărbatu-său care plecase la Antonov și dispăruse fără urmă. Și-o fi lăsat oasele undeva, pentru te miri ce!

Chiriașii palavrageau cu gazda și, pe furiș, schimbau priviri; în schimbul acesta de priviri, gazda, dacă ar fi avut cît de cît spirit de observație, ar fi ghicit neapărat o stare de neliniște.

În adevăr, în sufletul lor, oamenii aceștia erau foarte neliniștiți. Mihail Pokaliuhin, trimis în recunoaștere la Șibriai, zăbovea prea mult. Și apoi nu se știe unde se află detașamentul său, în care au fost incluși patru lucrători operativi de la Ceka, doi rebeli antonoviști din detașamentul lui Graci, care s-au predat încă în mai; unul din regimentul lui Matiuhin și Iakov Vasilievici Sanfirov, care ceruse să fie repartizat la Pokaliuhin.

Spre seară, Polin, deghizat în mare negustor, a fost înștiințat că Pokaliuhin și-a făcut apariția la Uvarovo și se află la secția de miliție; prin sat umbla zvonul că au sosit cekiștii.

Pokaliuhin a fost chemat după ce gazda s-a dus la culcare. Au vorbit în ogradă. Vorbeau în șoapte, deoarece știau că aici mai erau încă multe urechi și mulți ochi, urechi ascuțite și ochi dușmănoși.

Pokaliuhin raportă că doi oameni din detașamentul lui s-au instalat într-un vechi bordei al bandiților din pădurea de lîngă Nijni Șibriai și se prefac că sînt antonoviști care nu vor să se predea. În timpul zilei, ei s-au dus la Șibriai, au spus că sînt tîmplari și au aflat că în dimineața aceleiași zile Antonov și fratele său au venit în sat și se odihnesc în casa Nataliei Katasonova, o femeie singuratică.

Noaptea, Polin și comisarul Benkovski s-au strecurat în pădure, la bordeiul în care se adăpostiseră cei doi foști luptători ai comandantului antonovist Graci. Au mers prin pădure mult, pășind cu băgare de seamă. Luna arunca umbre fantomatice. Frun-

zișul de brad, căzut pe pămînt, foșnea sub picioare. De departe se auzi un fluierat slab. Din bordei ieșiră doi oameni. Vorbiră pe șoptite :

— N-aveți nici o grijă, tovarășe Polin. Antonov e aici.

5

A doua zi dimineață, foștii antonoviști s-au dus din nou la Șibriai și au aflat că Antonov era în sat. Peste noapte avusese o criză de friguri. Dmitri îl îngrijea, dar bolnavul se făcuse mai bine și seara avea de gînd să plece în pădure.

Operațiunea nu mai putea fi amînată nici măcar cu o oră !

Între timp, situația devenea tot mai încordată. La Uvarovo se știa că cineva e căutat. Dacă zvonul ajungea la Șibriai, frații Antonov plecau în pădurile care se întindeau de-a lungul Voronei, pînă la Injavino și Ramza, și poftim de-i mai prinde !

Pokaliuhin porni cu automobilul după detașamentul pe care, din prudență, îl lăsase în satul Perevoz, la douăzeci de verste de Uvarovo. După o oră și jumătate fu înapoi. Gazda primi ordin să-și țină gura sub amenințarea morții. Sub ochii ei, niște oameni se travesteau în „tîmplari“ prost îmbrăcați, cu opinci în picioare. Își ascundeau carabinele în desagi ; cînd te uitai la ei dintr-o parte, se părea că acolo și-au vîrît ferăstraiele. Își puneau pistoalele în sîn și grenadele în buzunare.

Toți execută repede și cu precizie ordinele lui Pokaliuhin. Sanfirov, de o paloare mortală, tresare mereu.

În sfîrșit, totul e gata și detașamentul pleacă la Șibriai. Nu mai e mult pînă-n seară ; oamenii trebuie să se grăbească. Țăranii se uită bănuitori : deși sînt bine deghizați, nu prea seamănă a tîmplari. Prea

au mersul zorit. Tîmplarii care pribegesc alene de la un sat la altul, nu umblă așa.

Trecuse de șapte, cînd detașamentul se apropie neobservat de casa Katasonovei. Cercetară locul. După casă, venea ograda, iar îndată după gard — o pădure deasă. Pokaliuhin fixă locul fiecăruia : toate drumurile erau bine închise, Aleksandr Stepanovici nu mai putea să scape !

6

Antonov își curăța mauserul. Gazda lui trebăluia cu furca de oale la cuptor, gătind cina. Dmitri privea distrat pe fereastră. Trecuse de șapte. Adineauri sunase ceasul de buzunar, pe care Antonov îl pusese pe masă.

— Ar trebui să plecăm, spuse cu glas surd Dmitri, fără a se întoarce spre frate-său. Ce te tot moșmondești acolo ?

— N-are rost să ne grăbim ! rosti încruntat Antonov. Pînă la noapte mai e mult.

Gazda bodogănea ceva pe lîngă cuptor.

— Las' că plecăm, o liniști pe un ton violent Antonov. Ce tot mormăi acolo ?

Gazda nu răspunse ; trebălui cu furca, mai supărată parcă.

— Ce zici, Sașa, rupse tăcerea Dmitri, mult o să mai pribegim tot așa, din pădure în sat și din sat în pădure ?... O să ne prindă, simte inima mea. De dimineață se tot plimbă cineva prin sat... tot cercetează...

— Ia mai slăbește-mă ! îl repezi Antonov. Mereu ți se năzare cîte ceva.

— Nu, altceva voiam să spun. Unde-o să ne ducem ? Ce, nu te-ai gîndit încă ? S-a sfîrșit acțiunea noastră ; încă nu te-ai dumirit ?

Fața slăbită a lui Antonov se strîmbă. Pomeții obrajilor ieșiră și mai mult în afară. Ochii înfundați în orbite scăpărară cu răutate.

— Ți-e teamă? Atunci părăsește-mă și pleacă. Pleacă! strigă el. M-am săturat de tine!

— Mai sînt portițe de scăpare, reluă vorba Dmitri, după o tăcere apăsătoare. Mai e vreme să ne strecurăm spre sud.

— Uite, mă fac bine, și-atunci... răspunse posomorît Antonov. Doar n-o să mă cari în cîrcă...

Frații rămaseră tăcuți. Antonov montă pistolul și umplu încărcătorul. Dmitri continua să privească, impasibil, pe fereastră. Gazda frămînta niște aluat. În odaie foșneau gîndaci negri. Sub cuptor se foia o găină șchioapă, legată cu o sfoară de un picior. Amurgea încet. Peste sat se lăsa liniștea înserării.

Deodată, Dmitri se trase brusc de la geam.

— Ne încercuiesc!

Antonov se repezi la fereastră. În dosul gardului scund de nuiele observă o mișcare: de-a lungul gardului se strecurau, încovoiați, niște oameni.... Și mai veneau alții și iar alții...

Antonov se uită mai atent: oamenii pe care-i vedea erau îmbrăcați țărănește, cu desagi în spinare. Surîse.

— Sînt niște trecători, bombăni el. Ai devenit nervos, Mitea. Hai, vino-ncoa. Aici nu poate să ne dibuiască nimeni. Hei, femeie! o strigă el pe Katasonova. Te previn că dacă te-ntreabă cineva de noi, să spui că-n casă nu-i nimeni. Ai înțeles? Dacă sufli o vorbă, îți trîntesc un glonte-n ceafă.

Gazda se uită mînioasă la el și nu spuse nimic.

Antonov se culcă pe laviță, punîndu-și căpătîi haina de piele. Dmitri nu se depărtă de fereastră. I se tot năzăreau oameni care alergau dintr-un loc în altul, auzea șoapte...

Antonov moțăia și se gîndea la lucruri dintre cele mai simple și mai obișnuite: unde să doarmă azi și

unde să meargă mîine? De la cine să împrumute de mîncare şi ce va face cînd o veni din nou iarna?

Nici gînd n-avea să părăsească locurile acestea; tot mai credea că o să se odihnească, o să scape de boli şi-atunci o să hotărască ce-i de făcut.

Deodată, se auzi o bătaie în uşă. Dmitri strigă:

— Cekiştii!

În uşă bătea Pokaliuhin.

— Cine-i? întrebă o voce de femeie.

— Ieşi încoace.

Katasonova ieşi.

— Cine-i în casă?

— Nimeni.

— Minţi. Ai doi oameni acolo. Dă-le biletul ăsta şi spune-le să se predea, că nu mai au nici o scăpare.

— Dă-l singur! Au pistoale şi sînt furioşi ca nişte draci.

Antonov stătea în dosul uşii, cu pistolul în mînă. Katasonova intră în casă. Pokaliuhin mai stătu cît mai stătu şi se retrase. Uşa se deschise şi apăru o mînă care ţinea un pistol, împroşcînd gloanţe în urma lui Pokaliuhin. Atunci se repezi Sanfirov şi izbi uşa cu umărul. Uşa se ţinu bine în zăvor. Prin fereastră, cei din casă deschiseră foc de pistoale. Sanfirov aruncă o grenadă în geam, dar nu nimeri. Izbindu-se de perete, grenada ricoşă şi explodă, fiind cît pe ce să omoare nişte cekişti.

Atunci Pokaliuhin ordonă să se dea foc casei.

După vreo douăzeci de minute, acoperişul era un adevărat rug. Stuful arse cît ai clipi. Se aprinseră căpriorii. Scînteile se avîntă spre cer. Trosnetul lemnului în flăcări se amestecă cu salvele. Antonov şi Dmitri îi împroaşcă pe asediatori cu o ploaie de gloanţe.

În sat se trag clopotele. Oamenii aleargă valvîrtej la pîrjol. Sînt opriţi. Pokaliuhin îi lămureşte din cîteva vorbe. Mulţimea se împrăştie posomorîtă: n-are nimeni chef să nimerească sub gloanţele care şuieră din toate părţile.

Comisarul Benkovski stă culcat la adăpostul unei clăi de fîn. Gloanțele scormonesc fînul, care zboară peste fața lui Benkovski, îl orbește, îi astupă gura.

Benkovski se retrage, scuipînd, și vede că podul casei se prăbușește. Pe fereastră, îndemnîndu-se cu strigăte unul pe altul, sar Antonov și Dmitri. Trăgînd din mers, o iau la fugă prin curte. Încă zece pași și pot să sară gardul și să intre în pădure...

Se dezlănțuie iarăși un foc turbat.

Un glonte l-a ajuns pe Antonov în clipa cînd sărea gardul, apucîndu-se de trunchiul unui plop. Se auzi o împușcătură și capul îi căzu într-o parte. Dmitri se repezi la frate-său și-l ajută să-și tragă picioarele peste gard. Atunci Antonov auzi o voce cunoscută :

— Stai, Aleksandr Stepanîci !

Strigase Sanfirov, care se găsea la zece pași de el.

— Ajutor, Iakove ! strigă bucuros Antonov. Trage-n golănimea asta !

Dar Antonov îl vede pe Sanfirov ridicînd carabina și țintind drept în el.

— În cine tragi, Iakove ? șopti printre dinți Antonov.

— Ți-ai făcut destul de cap, Stepanîci ! Ajunge ! răspunde Sanfirov.

Privirile lor se întîlnesc pentru o clipă. În ochii lui Antonov s-a furișat teama. În privirea lui Sanfirov, Aleksandr Stepanovici își citește sentința.

Ca să pună capăt trecutului și să-și redobîndească credința în ceea ce încetase să mai creadă : în viață și în viitor, Sanfirov trage, apoi mută cătarea spre Dmitri... și trage din nou. Cineva de alături trage și el în cei doi frați.

...Două browninguri, trei mausere, un ceasornic de argint marca Jacquot, o hartă a guberniei, un carnet cu niște cuvinte fragmentate, lipsite de orice sens, scrise de mîna lui Antonov, un petic dintr-o pagină a revistei „Russkoe bogatstvo“ cu cîteva fraze despre grozăviile foametei de la sate, o copertă a operelor lui Mordovțev, cu începutul unui poem al lui Dmitri : „Îți scriu spre-aducere aminte, de toate cî-

te-am îndurat, acolo unde fiecare tufiș, pădure-am adorat..."

Asta-i tot ce rămăsese de la bandit...

> Crește plopul mlădios
> Și-i mormîntu-ntunecos...

CAPITOLUL AL ȘAISPREZECELEA

1

Caii țărănești, slăbiți, betegiți în lupte și istoviți, opintindu-se din greu, cărau secara grea de pe ogoare. Din case venea miros de pîine proaspătă de secară.

Pe arii și pe ogoare apăruseră ostași din Armata Roșie, îndemînatici și puternici, care duceau de mult dorul muncii. Coseau și legau snopi, treierau și vînturau. Ostașii își înhămau caii la pluguri, la secerători, la mașini de treierat și la semănători. Caii armatei, odihniți după bătălii, cărau snopii pe arii și grînele în hambare.

În fiecare zi, comitetul gubernial din Tambov era informat de numărul ostașilor care-i ajută pe țărani. În fiecare zi i se dădea de știre că au fost recoltate și arate sute de deseatine de pămînt. În muncă, se întărea încrederea țăranilor în partid și în puterea sovietică.

La Dvoriki era cantonat un mic detașament de infanterie. Ostașii se împrăștiaseră prin case, pătrunseseră pe nesimțite în viața de toate zilele a satului. Se împrieteniseră cu oamenii, iar unii își puseseră în gînd să rămînă pentru totdeauna pe pămînturile acestea negre și mănoase.

În fiecare dimineață, jumătate din ostași ieșeau la cîmp. Satul se umplea de huruitul căruțelor. Glumind, plini de veselie, făcînd cu ochiul fetelor,

ei se împărţeau pe sectoare şi făceau treaba bine şi cu spor.

Ostaşii lucrau în primul rînd pentru văduve şi orfani. Multe văduve se uitau galeş la aceşti flăcăi veseli şi rumeni, cu braţele atît de vînjoase.

Şi cîte fete credeau şi nu credeau, se gîndeau şi se întrebau dacă Senea cel bălan s-o ţine de cuvînt şi s-o întoarce, după ce-o termina cu armata.

Nopţile erau călduroase. De pe arii venea o mireasmă îmbătătoare de grîne. Paiele galbene din şure erau atît de moi şi de atrăgătoare ! Ce îmbietor era foşnetul lor, ce dulci erau şoaptele înfierbîntate, oftaturile şi sărutările.

Ziua rămîneau în sat bătrînele, copiii şi o parte din ostaşii roşii, care trebăluiau prin grajduri, le curăţau şi le astupau găurile cu bălegar.

Ostaşii construiră o casă nouă partizanului roşu Nikita Semionovici. Casa aceasta nu-l bucura însă pe bătrînul vizitiu. După ce Fedka fusese găsit mort în pădure, pe el începu să-l macine dorul. Era tăcut, şedea posomorît în cerdac, se uita cum freamătă viaţa în sat, ori se ducea la comitetul revoluţionar, să mai stea de vorbă cu preşedintele Serghei Ivanovici.

Serghei Ivanovici părea că nu s-a schimbat de loc în aceşti patru ani cît fusese plecat din sat : în mustăţi, nici fir de păr cărunt, ochii tot albaştri şi limpezi, acelaşi păr creţ îi ieşea de sub pălărie.

Marinarul îşi schimbase numai îmbrăcămintea. Purta o pălărie cafenie, cizme galbene cu şireturi pînă la genunchi şi o tunică sură de croială străină. Sub haină avea acelaşi tricou marinăresc, cu dungi. La brîu purta un browning mic, ca o jucărie.

— Ei, tot mîhnit ? întrebă Serghei Ivanovici, scoţînd din gură luleaua lui scurtă, cînd îl văzu pe Nikita Semionovici posomorît.

— Mîhnit, Serghei Ivanovici, îi răspunse vizitiul. Şi ochii i se întunecară. Fratele dumitale l-a ucis pe Fedka !

— Probabil că el...

— Hoinăreşte prin apropiere Lupul, bombăni Nikita Semionovici, şi nu-l puteţi prinde!

— Ştii singur că am făcut trei razii. Piotr nu e un copil. E o fiară bătrînă şi ştie să se ferească. Aşteaptă un pic, că vine ea toamna şi iese şi el la iveală.. Îl prindem noi, dacă nu s-o fi dus undeva, departe.

Însuşi Nikita Semionovici umblă săptămîni întregi cu arma, prin rîpe şi văgăune, în căutarea lui Piotr Ivanovici. Cercetă fiecare moviliţă şi fiecare potecă, dar nu putu da de el. Dispăruse, cîinele!

Nikita Semionovici se trîntise la pămînt şi plîngea înfundat şi îndelung. Aşa a zăcut o dată pînă-n zori, pe pămîntul umed şi rece. Vremea începuse să se răcorească. Venea toamna. Vara, istovită de zăpuşeală, se răcorea cu adieri uşoare de vînt şi se împrospăta cu dimineţi răcoroase.

Bătrînul răci şi muri.

Tot satul îl petrecu pe Nikita Semionovici la cimitir. Femeia lui plîngea cu sughiţuri. Rămăsese singură în casa cea nouă.

2

Seara, la comitetul revoluţionar, se adunau bărbaţii, femeile, flăcăii şi fetele.

Serghei Ivanovici aducea ziare proaspete. Citea cuvîntările lui Lenin şi le făcea ţăranilor socoteala care şi cît impozit va trebui să plătească. Aceştia discutau cu înflăcărare şi rîdeau.

Cînd oamenii se împrăştiau, Serghei Ivanovici se încuia în odaia în care dormea şi se punea pe lucru. De sub salteaua de paie scotea cărţi cu probleme şi manuale, făcute ferfeniţă. Citea pînă noaptea tîrziu. Scria şi îndrepta mereu cele scrise.

Înainte de culcare, umbla prin sat; controla sentinelele sau şedea în cerdac, fuma şi se uita cum

se mistuie Calea Laptelui, cum vine de departe dimineaţa.

Asculta acordurile vesele ale armonicilor, cîntecele şi cascadele de rîsete. Ajungea pînă la el tropot mărunt de picioare şi pe buzele lui înflorea zîmbetul. Apoi cîntecele şi armonicile încetau, umbre uşoare şi repezi lunecau pe uliţi. Se auzeau sărutări şi chicoteli înăbuşite şi fericite.

Lumea trăia, muncea, iubea şi se înmulţea, lumea aceasta binecuvîntată!

Apoi se făcea tăcere deplină. Numai frunzele copacilor mai fremătau, iar undeva, departe, bătea toaca.

Serghei Ivanovici îşi întindea trupul de-i trosneau încheieturile şi mai rămînea cîteva minute în cerdac. Atunci, în faţă, îi apărea chipul unei fete tinere şi fermecătoare. Serghei Ivanovici rîdea încet. Rîdea pentru că trecuseră furtunile ce se abătuseră peste patria lui, pentru că oamenii muncii dorm liniştiţi, pentru că într-un oraş îndepărtat o fată îl aştepta cu dor...

CAPITOLUL AL ŞAPTESPREZECELEA

1

Cînd intră Storojev în satul lui, era o seară liniştită şi senină. Iată din nou în faţa lui casele cunoscute ale satului. Amurgul învăluie ca o pînză de păianjen hudiţele îndepărtate. Zarea, încărcată de nori grei, s-a împurpurat. Dinspre grădini vine răcoare. Stîrnind colbul, trece turma de oi.

Casele se înşiruie în vale, ba ridicîndu-se pe coline, ba coborînd spre gîrlă. În geamurile ferestrelor sclipesc cele din urmă raze ale soarelui şi, profilată pe albastrul cerului, scînteiază crucea bisericii.

Dar în sat e acum altă viaţă.

Satul nu mai tace misterios ca în primăvară. Atunci se părea că viața fremăta înăbușit după pereți, în ogrăzi și în case. Atunci nu se auzeau cîntece vesele, chiote și rîsete. Oamenii se strecurau pe drumuri dosnice, la fîntîni, și vorbeau pe șoptite despre viața lor groaznică.

Acum Storojev auzi încă de la marginea satului glasul neîntrerupt al armonicilor. De undeva, răsuna un cîntec ; cînd și cînd, se auzeau rîsete.

Piotr Ivanovici mergea pe drum. Pe unde trecea el, cîntecele și vorbele amuțeau. Copiii fugeau în casă și-l arătau cu degetul.

Mergea șchiopătînd și rezemîndu-se în sabie, cu ochii în jos. Oamenii se uitau tăcuți la omul acesta întors de pe altă lume.

Nimeni nu-l opri pe Storojev, nimeni nu-l strigă, nimeni nu-l salută, însă vestea că a venit se răspîndi într-o clipă pînă la cele mai îndepărtate case.

Ușa comitetului revoluționar se deschise. În întîmpinarea lui Piotr Ivanovici ieși fratele său. Din luleaua lui scurtă se ridica un fum albăstrui. Cămașa neagră o purta vîrîtă în pantaloni.

Piotr Ivanovici se apropie de cerdac și se așeză. Îl chinuia piciorul rănit. Era obosit și pica de somn. Întîlnirea neașteptată cu fratele său nu-l miră, ca și cum așa trebuia să se întîmple, ca și cum întîlnirea aceasta ar fi fost hotărîtă dinainte.

Serghei Ivanovici își scoase luleaua din gură. O scutură de tocul cizmei, o vîrî în buzunar și abia după aceea se adresă lui frate-său.

— Ai venit, totuși ?

Storojev încuviință din cap, ca și cum l-ar fi văzut pentru întîia oară pe acest om bărbierit, cu bărbia cioplită parcă din piatră, pe acest om străin și totuși apropiat.

— Deci, te predai ?

Piotr Ivanovici rămase tăcut, plecîndu-și capul.

— Ești obosit ?

Piotr Ivanovici bolborosi :

— Obosit. Mi-e somn...

— Bine, vorbim mîine.

Serghei Ivanovici chemă un ostaş.

— Du-l în hambar.

Piotr Ivanovici se ridică anevoie şi nu-şi putu stăpîni un geamăt.

— Eşti rănit?

— Sînt, răspunse Storojev. După aceea, îşi scoase revolverul, îl dădu fratelui său şi porni şchiopătînd după ostaş.

Serghei Ivanovici se uită în urma lui şi îşi zise:

— Ia te uită, Lupul tot a venit...

2

A doua zi de dimineaţă, Storojev se trezi brusc, ca şi cum l-ar fi lovit ceva peste piciorul bolnav. Deschise ochii. Capul i se limpezise. Somnul lung şi adînc îl împrospătase. Pe podea se aşternuse o rază de soare. În lumina razei roiau firicele de praf.

Somnoros încă, auzi nişte vorbe încete după perete.

— Doarme? întrebă un glas de copil.

— Doarme, puiule, îi răspunse o femeie.

— Unde-i tăticul, în hambar?

— În hambar, puiule.

— Doarme?

— Doarme, Koliuşka, doarme. Cînd s-o trezi, o să-l vezi pe tata. E cărunt şi bătrîn tăticul nostru!

Femeia izbucni în plîns. Copilul tăcu.

— Tatăl vostru s-a predat prea tîrziu, mormăi chiar lîngă uşă un glas foarte cunoscut lui Storojev. N-a venit la termen, banditul. Dar cărunt este; toţi lupii sînt cărunţi.

Piotr Ivanovici se scutură din toropeală.

— Cine-i acolo? întrebă el.

— Pe-e-tea! scoase femeia un ţipăt puternic.

Storojev sări de pe laviţă. Şchiopătînd, se repezi la uşă şi o împinse cu piciorul cel sănătos.

Zăvorul zăngăni şi uşa se deschise. În hambar se năpusti ziua însorită. Inima lui Storojev porni să bată cu putere. Pe pajiştea din faţa hambarului îl văzu pe Kolea.

Iată-l, trăieşte ! Praskovia şedea pe un ciot şi plîngea, cu faţa ascunsă în palme. Kolea, desculţ şi îmbrăcat numai cu o cămăşuţă scurtă, de i se vedea burta, trandafiriu, cu părul bălai ciufulit, se uita speriat la omul care stătea în deschizătura întunecată a uşii.

Storojev se rezemă de uşor ca să nu cadă. I se tăiară picioarele şi capul începu să i se învîrtească.

După o clipă, cînd îi revenira puterile, trăgînd după el piciorul bolnav, se repezi la Kolea. Copilul, nerecunoscîndu-şi tatăl în omul acesta cărunt, cu barba încîlcită, cu ochii înfundaţi adînc sub sprîncenele stufoase, fugi la maică-sa şi începu să plîngă.

Ostaşul urmărea cu interes scena, în vreme ce incrusta o nuia de salcie cu un cuţit finlandez.

Piotr Ivanovici îl apucă pe Kolea, care tremura şi plîngea. Pe fruntea copilului se vedea un semn purpuriu, proaspăt, în formă de seceră.

Îşi strînse tare feciorul la piept, îi sărută părul bălai şi ochii plini de lacrimi sărate. Alături, bocea Praskovia.

Apoi, după ce îşi plînseră fiecare amarul şi se liniştiră, Praskovia se apucă să-i povestească cum s-a luptat Kolea vreme îndelungată cu moartea, cît de grele au fost nopţile de nesomn, pînă s-a întărit băiatul. I-a mai spus că grînele s-au făcut bune, că secara s-a treierat, că s-a desfiinţat prodrazviorstka şi că Andrian zice că viaţa e acum mult mai uşoară.

Şi iarăşi începu să plîngă pentru nenorocirea aceasta ireparabilă, fiindcă o să fie împuşcat, ca unul care s-a prezentat după expirarea termenului. Îl ocăra că şi-a uitat familia şi gospodăria, apucîndu-se de o treabă care nu era a lui.

Storojev asculta buimac reproşurile nevestei. Un simţămînt ciudat de stîngăcie şi jenă îi umplu sufletul. Nu asta era ceea ce aşteptase de la Praskovia. Ea nu-l implora să ceară graţiere, nu-i spunea nici

că gospodăria se duce de rîpă fără el, ci numai îl învinuia.

— Ei, haide, ajunge! întrerupse grosolan Piotr Ivanovici bocetele nevesti-si. Astea nu-s de mintea ta! Ce s-a făcut, nu mai poţi să desfaci! Şi apoi văd că nici nu prea aveţi nevoie de mine, adăugă el cu un zîmbet răutăcios. O să vă descurcaţi şi fără mine. Ai face bine să-mi aduci niscaiva rufe şi haine, că m-am zdrenţuit de tot. La moarte-i prea devreme să ne gîndim, de-o fi ori de n-o fi. Şi pe urmă, totuna-i: o dată moare omul.

Praskovia se grăbi să desfacă legătura pe care o avea cu ea, dar soldatul cel bărbos şi legat la o falcă, tăcut pînă atunci, se apropie de ea şi-i luă legătura.

— Nu-i voie, zise el liniştit. O să-i dăm noi ce i-o trebui. Haide, ajunge. Du-te, Praskovia. Desearăvine acasă: Serghei Ivanovici i-a îngăduit. Acum i s-a dat ordin să meargă la baie.

Praskovia plecă. Kolea mergea ţinîndu-se de rochia ei şi îşi întorcea mereu capul, uitîndu-se la tătîne-su cu un aer supărat şi străin.

Ostaşul scoase din legătură nişte rufe, o pereche de pantaloni, o haină, o şapcă, o pereche de cizme şi le dădu lui Storojev.

În legătură rămase o plăcintă şi nişte carne. Storojev se rugă de el:

— Dă-mi să mănînc...

— N-ai voie să mănînci mult, zise ostaşul, dîndu-i un colţ de pîine şi o bucată de carne. Te pomeneşti că mori şi mai întîi trebuie să ţi se ia interogatoriul.

— Ia te uită, da' aspru mai eşti. Va să zică, atîta a mai rămas: să mi se ia interogatoriul! Piotr Ivanovici mînca pîinea cu lăcomie. Şi pe urmă, mă curăţă?

— Asta rămîne de văzut, dacă te curăţă ori ba, zise ostaşul şi dădu la o parte mîna lui Piotr Ivanovici, care se întinsese după carne. Ţi-am spus că nu se poate — înţelege! Auzi, cu cine vorbesc eu, Piotr Ivanovici?

3

Storojev se uită uimit la acest om cu barba mare, îmbrăcat într-o bluză, şi cu o manta lungă, aruncată pe umeri. I se păru ceva foarte cunoscut în ochii aceia şi în buzele acelea mînioase, în nasul cîrn.

— Tiii! da' mîndru te-ai mai făcut, rîse, posac, flăcăul. Nu mai cunoşti oamenii, ai? Şi cînd te gîndeşti că un an întreg am călărit alături, iar alţi vreo doisprezece ne-am tot văzut în fiecare zi.

Lui Storojev i se părea că-l recunoaşte pe Lioşka.

— Lioşka! Tu eşti? murmură uimit Storojev.

— Ne-am întîlnit. Credeam că te-ai curăţat şi-mi părea rău. Că mai avem noi o socoteală! Mi-eşti dator.

— Dator? întrebă cu un glas surd Storojev. Cu ce-ţi sînt dator?

— Nu ţii minte? Eu însă nu pot uita, Piotr Ivanovici, n-am uitat datoria, nu-mi iese de loc din minte!

Lioşka îşi ridică o şuviţă de păr, sub care se vedea o cicatrice roşie.

— Cravaşa ta a lăsat urme. Ţi-aduci aminte? Era iarnă, în cîmp.

Piotr Ivanovici îşi aduse aminte de ziua aceea. Cînd îl părăsise Lioşka, era o zi geroasă, însorită.

Şi acum iată-l aici, în faţa lui, cu buzele strînse şi cute adînci pe frunte. Lioşka nu mai e un băieţandru la care te poţi răsti. Nici cravaşa n-o poţi ridica să dai în el. S-a maturizat, a devenit aspru, fruntea lui face cute şi ochii privesc mînioşi.

În cele patru luni de cînd Nataşa născuse, Lioşka nu se gîndise decît cum să dea de Storojev, cum să-i spună ura lui, fiindcă el era vinovat de toate. Să-i spună asta şi să-l ucidă.

Acum s-au întîlnit. Piotr Ivanovici simţi în privirea lui Lioşka o ură sălbatică, neomenească, şi se cutremură.

— Aşa, Lioşa, zise el cu calmul desperării. Vrei să mă omori, nu ? Voia ta, ucide-mă !

— Nu, la noi nu-i îngăduit asta. La noi e strict. Dar să ştii că am mare necaz pe tine. Scrîşnesc din dinţi şi tare aş mai vrea să mă răfuiesc. Pentru mine, pentru Nataşa, pentru toate. E, nu-i nimic, s-or socoti ei alţii.

Lioşka se stăpîni.

— Să mergem la baie. Zici că te-ai jigărit ?

Mergeau pe uliţele pustii. Munca clocotea pe arii. Acolo, peste bubuitul şi zumzetul lacom al vînturătorilor, peste şuierăturile celor care mînau caii, peste tropotul mărunt al îmblăcielor, pluteau nori de praf înecăcios de grîne.

Treieratul era în toi. Erau cele din urmă zile cînd soarele binefăcător domnea peste lume. Curînd vîntul avea să aducă nori grei, să smulgă frunzele de pe copaci. Ramurile golaşe aveau să se ude în bătaia ploii reci de toamnă.

Storojev se opri, uitîndu-se la zarva din jurul treierătorilor. El văzu cum toba înghite snopii grei ; cum urlă, zvîrlind paiele îndoite şi încurcate, cum grămada de boabe maşcate creşte, cum se înalţă stogurile galbene de paie.

Se gîndi că mîine nu va mai vedea soarele şi cerul, că nu va mai lua niciodată în mîinile lui butucănoase îmblăciul lucios, că nu-şi va mai şterge niciodată sudoarea de pe faţă.

Mîine va veni moartea.

O cută întunecată brăzdă fruntea lui Storojev. Dădu din mînă şi, încovoindu-se, porni repede.

Aici, departe de arii, în desişul verde al livezilor, era linişte. Crengile copacilor atîrnau grele.

Intră în baie, îndoindu-şi grumazul. Se simţi îndată cuprins de căldura umedă a aburilor. Lioşka, închizînd uşa după el, se aşeză pe prispă şi se apucă din nou de nuiaua lui, incrustînd cu grijă flori pe coaja verde şi tînără.

De după uşă se auzea cum Storojev plescăia apa, cum pufăia şi se freca. Lioşka trase cu urechea şi

clătină din cap. Un zîmbet răutăcios îi încreţi buzele.

— Se găteşte ca de nuntă! Auzi colea!

— Ascultă, Aleksei Grigorievici, zise Storojev, scoţîndu-şi pe uşă capul ud şi zbîrlit. N-ai cumva un brici? Că nu-mi place barba...

— Ţi s-a făcut de brici! De unde să-l iau? Era unul în detaşament, da' şi-acela s-a stricat, s-a făcut ca un topor. Eu mă bărbieream mai-nainte cu cuţitul. Îl ascuţeam şi mă bărbieream. Da' acum nu-mi mai arde de barbă...

Lioşka învîrti cuţitul său finlandez şi-l şterse cu drag de mînecă.

— Vrei să ţi-l ascut?

— Mi-ai face un mare bine, Lioşka, zise Piotr Ivanovici, îmblînzindu-şi glasul. Ascute-l. De cinci luni nu m-am mai bărbierit.

— Să ştii că bine n-o să-ţi fac niciodată, dar de ascuţit — poftim! Vezi numai să nu-ţi dea prin cap să te tai.

— Ei, ce prostii îţi mai trec prin minte! strigă aspru Storojev. Să mă tai! Da' ce, sînt păgîn, să mor ca un cîine?

Lioşka îşi desfăcu cingătoarea, o prinse de mînerul uşii, ascuţi lama cuţitului cu mişcări repezi şi dibace şi i-l dădu lui Storojev.

— Ia şi oglinda, bombăni el, scoţînd din buzunarul bluzei un ciob de oglindă, lipit pe un carton. Cu oglindă-i mai bine.

— Ia te uită ce bun te-ai făcut, zîmbi Piotr Ivanovici. Te pomeneşti că încă nu eşti comunist?

— Lasă, lasă, n-am timp de palavre, lua-te-ar dracu' să te ia! răspunse Lioşka şi începu să-i tremure bărbia. Mai mare necazul cu voi!

Storojev dispăru în baie, iar Lioşka se aşeză, bodogănind ceva. Ura împotriva lui Piotr Ivanovici creştea mereu. Lui Lioşka i se părea că nu se va putea stăpîni, că ura lui va izbucni şi că atunci n-o să fie bine de Storojev. Dar îşi aduse aminte de convorbirile lui cu Serghei Ivanovici şi de făgăduiala pe care i-o făcuse de a se stăpîni. Scrîşni din dinţi.

— Hai, termină mai repede ! strigă el. Mîine tot te mai scaldă o dată !

Storojev îl auzi. Gîndul morții îi străpunse din nou inima. Își strînse buzele, făcu repede spumă în cană, își săpuni fața, puse pe geam oglinda și începu să-și radă perii lungi și încîlciți. Cuțitul rădea ușor și bine, pe podea cădeau ghemotoace de păr.

Piotr Ivanovici își spălă fața cu apă caldă, se îmbrăcă în grabă și ieși. După baie, începu să-l doară din nou piciorul. Abia putea călca.

— Ia bățul ăsta, îi zise Lioșka.

Piotr Ivanovici se uită la toiagul frumos incrustat.

— Văd că ești meșter. Nu știam.

— Nu l-am făcut pentru tine. Mîine n-o să mai ai nevoie de el și-o să mi-l iau înapoi. Ei, să mergem !

În ochii lui Piotr Ivanovici se aprinseră sclipiri sîngeroase. „Să-l pocnesc și s-o șterg“, îi fulgeră un gînd. Dar Lioșka luă arma în mîini și puse degetul pe trăgaci.

— Mișcă !

Storojev își înăbuși mînia și, sprijinindu-se în băț, porni spre hambar. Acolo Lioșka îi dădu o bucată de pîine, una de carne și lapte acru. Storojev mînca cu lăcomie, adunînd firimiturile care-i cădeau pe genunchi. Rodea carnea și sugea măduva din oase.

După cîteva minute, Lioșka aruncă o privire în hambar. Storojev sforăia cu zgomot. Își pusese brațele pe masă și dormea cu capul pe ele.

CAPITOLUL AL OPTSPREZECELEA

1

Ploaia se abătu pe neașteptate.

Nori grei se grămădiră în zare, ridicîndu-se tot mai sus spre soare. Părea că norii au înghițit soarele și că s-a topit beteala aurie a zilei.

Stîrnind colbul şi jucîndu-se şugubăţ cu copacii, un vînt trecu în goană, vijelios, vestitor de furtună, răscolind stuful de pe pătule şi de pe grajduri. Apoi, gonind parcă pe urma furtunii, cele dintîi picături grele de ploaie izbiră în acoperişuri şi pe pămînt.

Oamenii de pe arii începură să se frămînte, ca să ferească de umezeală grînele treierate şi snopii. Bătrîni grijulii acoperiră cu paie şi cu cergi grămezile de grîu. Tineretul se adăposti în stoguri. De acolo, răsunară strigăte şi rîsete.

Caii, care nu fuseseră deshămaţi de la tăvăluguri, stăteau cu capetele plecate. Spinările lor, încălzite şi asudate, scoteau aburi în ploaie. Pe urmă vîntul împinse norii departe. Din dosul lor se ivi, timid, soarele, ca şi cum nu i-ar fi venit să creadă că e iarăşi slobod.

Dedesubt se întindea pămîntul reavăn, spălat de ploaie. Deasupra lui se ridicau aburi grei. Pămîntul parcă trăgea în piept cu putere aerul proaspăt şi cristalin.

Soarele zvîntă băltoacele. Numai în locurile umbroase, pe brusturi, mai sclipeau picături de ploaie.

Pe arii, treierătoarele începură iarăşi să duduie.

2

Piotr Ivanovici fu trezit. În faţa lui stătea frate-său.

Dezmeticindu-se din somn, Storojev luă de pe masă oala şi, ducînd-o la gură, începu să înghită cu lăcomie laptele covăsit.

— Ai dormit bine?

— Bine.

— Deseară, după cină, stăm de vorbă, zise Serghei Ivanovici.

Serghei Ivanovici se uită la fratele său. Acesta şedea pe laviţă, sprijinindu-se de ea cu mîinile amîn-

două și încrețindu-și fruntea înaltă, cu reflexe arămii. Gîndul morții se cuibări din nou în inima lui Piotr Ivanovici.

— Bine! zise Storojev și vocea parcă i se întretăie. O să stăm de vorbă, și pe urmă — la zid?

Serghei Ivanovici nu-i răspunse. Își scoase luleaua și o umplu cu tutun.

— Deseară stăm de vorbă. Serghei Ivanovici își ridică sprîncenele înguste care-i străjuiau ochii de culoarea oțelului. Acum poți să te duci pe-acasă. Lioșka, strigă el, însoțește-l acasă!

— Ar fi bine să mă schimbi, Serghei Ivanovici, spuse acesta posomorît. Sînt tare supărat pe fratele dumitale și mă tem să nu-l omor. Auzi, Serghei Ivanovici, mă tem că n-o să mă pot stăpîni. Arde ura în mine.

— Te-am iertat o dată. A doua oară nu te mai iertăm. Ai înțeles? Serghei Ivanovici îndreptă asupra lui Lioșka o privire aspră. Noi nu sîntem bandiți. Hai, stăpînește-te! Mîine-o să fii liber, zise Serghei Ivanovici, pășind spre ușă. Mîine dimineață o să lucrezi, dar acum du-te cu el.

Lioșka salută, ducînd mîna la cozorocul șepcii lui decolorate, aproape albă, cu o stea roșie, decolorată și ea.

— Ah, cîtă tărăgăneală, lua-te-ar mama dracului să te ia, mormăi el supărat, cînd se îndepărtă președintele comitetului revoluționar. Mare necaz și cu tine. Auzi, așteaptă ordin. Eu te-aș curăța pe loc... E, mîine dimineață tot te curăță ei.

Va să zică mîine!

„Mîine" înseamnă cîteva ceasuri scurte și nemilos de precise, care nu pot fi nici prelungite, nici oprite în loc. Fiecare bătaie a inimii apropie clipa în care ea se va opri pentru totdeauna, străpunsă de un glonte fierbinte.

Mîine...

Numai o singură noapte, ultima noapte pe lumea asta caldă și fericită.

Cît de bine e-aici ! Iată, un cîine s-a oprit în faţa hambarului şi dă din coadă prietenos. Mîine o să-i miroasă cadavrul...

Iată că pe drum trece un detaşament. De pe umerii ostaşilor se scutură colbul. Mîine, ei vor trage în inima lui...

— Ei, să mergem ! îi întrerupse Lioşka şirul gîndurilor. Se-nnoptează şi noaptea n-ai ce face acasă. Nu te las să te culci cu muierea.

Piotr Ivanovici se ridică şi se învîrti pe loc, răsucindu-se în jurul său, ca şi cum ar fi pierdut ceva. Nu-i venea să creadă că se duce acasă, că o să-şi vadă familia, pe Kolea...

3

Un cîine lătră şi se repezi să-l apuce pe Storojev de picior. Lioşka ridică mîna la el şi cîinele se feri, schelălăind.

Inima lui Piotr Ivanovici începu să-i zvîcnească puternic cînd păşi pragul casei. Familia şedea în jurul mesei. Erau toţi grămadă şi mîncau. Storojev intră pe nesimţite pe uşă. În casă era semiîntuneric. Storojev îşi făcu semnul crucii.

— Bine v-am găsit, zise el şi nu-şi recunoscu vocea, care tremura şi se întretăia.

Zgomotul lingurilor încetă.

— Tataia ! strigă Ivan, feciorul cel mare.

Toţi lăsară mîncarea, dar nimeni nu se mişcă din loc. Nimeni nu se repezi în întîmpinarea lui. El rămăsese în mijlocul odăii şi nu avea unde să se aşeze. În cele din urmă Andrian îl întrebă :

— Ţi-au dat drumul ?

Lui Piotr Ivanovici i se păru că simte în glasul lui ceva, un fel de tulburare.

Piotr Ivanovici nu răspunse. Praskovia, care ședea nemișcată, ca și cum n-ar fi înțeles nimic, începu să plîngă. Kolea se puse și el pe plîns.

— Ho-o, cu boceala ! strigă grosolan Andrian. Ce-i aici, înmormîntare ? Șezi, Piotr.

Tonul autoritar, de stăpîn, al lui Andrian, îl miră pe Storojev. Se apropie de masă și vru să se așeze pe laviță, dar era ocupată de feciorii săi. Andrian, Praskovia și sora ei, Katerina, cu fața rotundă și ciupită de vărsat, ședeau pe niște scaune de bucătărie. În casă nu mai erau alte scaune, nici lavițe.

— Dați-vă mai încolo ! se răsti fostul subofițer la nepoții lui.

Aceștia, împingîndu-se unul pe altul, îi făcură loc tatălui. Ședeau acum cu toții înghesuiți.

— Dați-i și lui cașa ! porunci din nou Andrian. A venit omul acasă, iar ei și-au ieșit din minți. Nătărăilor !

Praskovia luă o strachină. Se repezi la cuptor, lovind cu piciorul scaunul pe care șezuse. Scaunul căzu cu zgomot. Storojev tresări, iar Andrian bolborosi ceva disprețuitor la adresa apucăturilor muierești. Praskovia puse pe masă, în fața bărbatului, cașaua care fumega. Se repezi la policioară după lingură. Răscoli mult prin vase, dar nu găsi lingura. Praskovia dădu din mînă și se repezi afară din casă. După un minut, se întoarse cu o lingură, împrumutată pesemne de la vecini.

Băieții mîncau și tăceau, uitîndu-se curioși la tatăl lor.

— Ei, ce mai e nou pe la voi ? întrebă Piotr Ivanovici, întrerupînd tăcerea apăsătoare. Cum stați cu grînele ?

Feciorii și Andrian parcă abia așteptaseră această întrebare. Începură să vorbească toți deodată despre impozitul în natură, despre comerț, despre secară și ovăz, despre o vițea pe care voiau s-o vîndă lui Ivan Fedotîci. Despre tatăl lor păreau să fi uitat cu totul.

Andrian şi feciorul Aleksei discutau în gura mare dacă trebuie sau nu să vîndă viţeaua.

— Care viţea, întrebă Piotr Ivanovici. De ce s-o vindeţi ?

Deodată toţi îşi aduseră aminte de el. Îşi amintiră că-i aici, alături de ei şi tăcură miraţi.

După o pauză, Aleksei zise autoritar :

— Trebuie s-o vindem. Nu-i de soi. N-o să facem nici o treabă cu ea.

— E slabă, adăugă Ivan.

— Tăcere ! urlă Piotr Ivanovici. Asta nu-i treaba voastră. O să vindeţi totul cît ai clipi din ochi. Ia să-ncercaţi să cumpăraţi ceva !

— Păi viţeaua chiar noi am cumpărat-o, zise Andrian. La Duhovka, pe paie. Acum o vindem pentru tăiere. Trebuie s-o vindem. Vanea, să te repezi după masă la Ivan Fedotîci. Spune-i să vină după viţea.

Şi continuară să vorbească de viţea.

Piotr Ivanovici şedea tăcut. Ar fi vrut să dea dracului toate hotărîrile lor, să le arate că el e stăpîn aici. Dar rămase tăcut.

Discuţia continuă. Numai Kolea, care nu înţelegea nimic din zarva celor mari, se uita la tată-său pe sub sprîncene, cu căutături de pui de fiară. Piotr Ivanovici vru să-l ia în braţe, dar copilul se strecură ca un şarpe sub masă. Storojev întinse mîinile după el. Kolea scoase un ţipăt desperat şi se repezi la Andrian. Acesta îl luă pe genunchi şi începu să-l liniştească. Copilul plîngea în gura mare, arătînd cu mîna la tată-său.

— E un străin, un străin ! striga copilul.

Lui Piotr Ivanovici îi veni rău ; se simţi atît de prost, încît se ridică şi zise, îndreptîndu-se spre ieşire :

— Vreau să văd ograda.

— Du-te, du-te şi vezi-o, mormăi Andrian. Vasea, du-te de-i arată lui tat-tu cum gospodărim noi.

Storojev, feciorul său Vasili şi Lioşka porniră prin curte.

În grajdul curat și încăpător rumegau oile. O vacă își întoarse capul la zgomotul pașilor lor și mugi. Apoi își întoarse din nou capul spre iesle.

— Da' calul unde-i ?

— La păscut. Cu noi șade acum un soldat, se lăudă Vasili. Altfel ni-i frică. Se spune că umblă fel și fel de bandiți.

— Țîncule ! urlă Storojev. Meriți bătaie, prostule !

Vasea stătea, clipind speriat din ochi și mestecînd un pai.

— Afurisitule ! Auzi ce spune : bandiți !

Piotr Ivanovici era gata să-l lovească, dar interveni Lioșka.

— Haide, haide. Ian te uită la el ce s-a înfierbîntat !

Șchiopătînd și sprijinindu-se în băț, bombănind mînios ceva, Storojev dădu o raită prin gospodărie. Ca un făcut, nu găsi nimic de care să se poată lega. Numai la întoarcere se împiedică de un coș pentru nutreț și fu cît pe-aci să cadă.

— Halal gospodari, lua-v-ar mama dracului ! strigă el, mulțumit că avea prilejul să-și verse necazul. Ați lăsat lucrurile în mijlocul drumului, nenorociților !

Trînti ușa, vru să mai țipe și în casă, dar Andrian îl întrerupse supărat :

— Ce te-ai apucat să urli ? Vezi că-l trezești pe Kolea ! Eroule ! Dezvață-te să urli, frățioare. S-a dus vremea ta. Destul ai urlat.

Grosolănia lui Andrian îl făcu pe Piotr Ivanovici să se dezmeticească. Se uită împrejur. Praskovia trebăluia lîngă pat, liniștindu-l pe Kolea, care, somnoros, sughița de plîns. Feciorii nu erau în casă. Andrian fuma, așezat la locul de cinste. În întuneric, i se păru că vede lîngă cuptor fața lui Lioșka. Pe uliță porni să cînte o armonică. Pe lîngă fereastră trecu cîntînd o ceată de flăcăi și fete.

— Asta-i, omule ! Ți s-a spus să nu te bagi, zise Andrian, trăgînd din țigară.

Storojev se încruntă înciudat și se așeză lîngă fereastră. Pe geam se zbătea o muscă. O prinse, îi smulse picioarele și o aruncă. Musca bîzîia plictisitor, chinuitor. Piotr Ivanovici o călcă cu piciorul. În casă se făcu liniște deplină. Nu se auzea decît respirația regulată a lui Kolea.

— A adormit, șopti Praskovia, apropiindu-se de bărbatu-său. Petea, și-acum ce-o să se-ntîmple? O să te omoare, nu? Și își șterse lacrimile cu poala șorțului.

Storojev nu răspunse. Își strîngea cu putere degetele de le trosniră încheieturile.

— Ce să-i faci, zise încet Andrian. De ce ți-e scris, nu scapi.

Storojev își aduse aminte de țipetele lui Kolea: „E un străin, un străin!"...

„Nu li-i milă de mine. Nu li-i milă de loc", își zise el.

Intră Ivan și vorbind în șoaptă cu Andrian, îi ceru ceva. Apoi, fără să se uite la tatăl său, dispăru. Praskovia plîngea pe înfundate.

— Eh, zise Storojev, ridicîndu-se, mă duc. Rămîneți cu bine!

— Mergi sănătos, zise Andrian cumnatului său, întinzîndu-i o mînă butucănoasă și aspră. Poate scapi. Nu-i împușcă pe toți. Poate că nici de tine nu s-or atinge. Oricum, te-ai predat singur...

În ungher, Lioșka mormăi ceva, mînios. Pe lîngă ferestre trecu din nou o ceată gălăgioasă de tineri.

— Ai grijă de copii, îi zise Storojev lui Andrian, încruntîndu-și sprîncenele. Ai grijă de gospodărie, de Kolea...

— Ai dat greș, Piotr Ivanovici, ai dat greș, oftă Andrian. Socoteala ta n-a fost bună...

— Bine, zise Storojev cu glas aspru. Știam eu ce fac.

— Știai, știai, da' acum mai știi? Andrian trase cel din urmă fum, aruncă țigara pe fereastră și scuipă. Acum o să dai socoteală. O să te-ntrebe de toate... Ei, mă duc să văd de oi. Mai trec mîine.

„Mîine... mîine“, îl fulgeră gîndul pe Storojev.

Piotr Ivanovici ieşi din casă, trîntind uşa cu zgomot. Praskovia îi vîrî lui Lioşka o legăturică în mînă şi-i şopti printre lacrimi :

— Dă-i merele astea...

CAPITOLUL AL NOUĂSPREZECELEA

1

Ostenit, Piotr Ivanovici se aşeză, îşi netezi părul şi căscă. Sufletul parcă i se liniştise. Gîndurile la ziua îngrozitoare de mîine se mistuiseră şi nu-i mai zgîndăreau inima.

Toată viaţa lui, pînă în clipa aceasta de reculegere, i se păru ruptă de el însuşi, ca şi cum ar fi văzut în faţa lui viaţa unui alt om.

Asemenea dedublări se întîmplă cu oamenii, atunci cînd reuşesc să pătrundă cu privirea în cele mai ascunse unghere ale simţămintelor şi dorinţelor lor. La o astfel de contemplare profundă a tainiţelor luminoase şi respingătoare ale propriei existenţe, omul se despică în două : raţiunea, eliberată de învălmăşeala de patimi, observă nepărtinitoare, ca un judecător aspru, cum colcăie în faţa ei vălmăşagul de îndoieli, dragoste, ură şi frică, tot ceea ce umple o viaţă omenească.

În ceasurile de rătăciri prin tufişuri, în negura tăcută a nopţilor, cînd dezamăgirea amară lăsa locul vedeniilor imaginare ale trecutului, cînd ura clocotea şi înăbuşea toate simţămintele, lui Storojev îi mai rămînea un punct luminos, spre care îşi îndrepta rămăşiţele nădejdilor ce se mistuiau.

Oamenii i-au luat dreptul de a dispune de viaţa celor săraci şi slabi. O dată cu pămîntul, oamenii

i-au luat şi puterea, dar el cunoscuse desfătarea pe care o dă puterea.

Nu, nu putea renunţa la putere !

Prietenii lui l-au trădat şi au depus armele, s-au ascuns, şi-au călcat jurămîntul de credinţă şi de luptă pînă la capăt. L-au înşelat cu mirajul unor rebeliuni viitoare.

Şi el se înşelase pe sine însuşi, rătăcind ca o fiară înfometată, hoinărind în reflexele incendiilor pe care el le aprinsese, omorînd şi schilodind oameni nevinovaţi.

Îl înşelase şi Dumnezeu : zadarnice au fost rugile lui fierbinţi, moliftele şi lumînările lui.

În această lume de suferinţe, pustiire şi ură, îi venise în minte ca o insulă a făgăduinţei casa lui, unde, aşa i se păruse, este aşteptat, unde este nevoie de el, unde în lipsa lui bate la uşă mizeria.

Hotărîndu-se să se predea ca să moară, Storojev nu se îndoia că acasă, în cele douăzeci şi patru de ore dinaintea împuşcării, el, cel înşelat de toţi, cel părăsit şi zdrobit, va găsi oameni dragi, va citi în ochii lor o durere adîncă... Se va odihni, va uita de toate suferinţele şi gîndurile lui. Pe urmă, purificat de durerea nemărginită a feciorilor şi nevestei, va părăsi viaţa aceasta.

Dar toate speranţele se făcură scrum.

Micul Kolea, copil încă fără minte, cel mai iubit dintre toţi, l-a pus la locul lui pe Piotr Ivanovici cu un singur cuvînt. A exprimat cu un singur cuvînt gîndurile tainice ale întregii familii.

E un străin !

Străin tuturor oamenilor, străin în casa lui. Abia acum Storojev îşi dădu limpede seama că, de fapt, familia lui nu are nevoie de el. Se depărtase de mult de gospodărie. De mult, Andrian şi feciorii lui făceau toate treburile în casă, fără el. Şi nu le făceau mai prost decît cu el.

Iată, de pildă, viţeaua aceea. Storojev îşi aduse aminte că, în primăvară, feciorul lui cel mare, Ivan,

împreună cu Andrian găsiseră în satul vecin o vițea ieftină și-și puseseră în gînd s-o cumpere. Piotr Ivanovici făcuse scandal, îi certase pe toți, făcîndu-i papă-lapte și plecase, poruncind să nu se cumpere vițeaua. Totuși ei au cumpărat-o și bine au făcut. Da, ce mai la deal, la vale? Au făcut bine. Au dat pe ea o nimica toată — zece puduri de paie. Vițeaua a umblat toată vara cu cireada. Acum, în pragul toamnei, o s-o dea la măcelar și o să iasă cu un cîștig bun.

Storojev își dădu seama că în anii de rebeliune, de bătălii și de pribegii, pierduse simțul gospodăresc. Pivotul în jurul căruia se învîrtise întreaga lui viață, ca roata pe osie, se rupsese.

Dacă lași roata să meargă singură, la început, datorită inerției, merge drept. Apoi, pierzîndu-și sprijinul permanent în mișcare, începe să se clatine în dreapta și în stînga, săltînd anevoie pe movilițe. În cele din urmă, cade undeva, în marginea drumului.

Și viața lui Piotr Ivanovici s-a rupt de osia ei, de rînduiala obișnuită, în care totul se învîrtea în jurul altor bani în bancă, în jurul altor deseatine de pămînt, al altor cai, vaci, oi, argați și feciori. Și viața a luat-o razna. S-a tot săltat și a țopăit, pînă s-a sfîrșit în acest hambar străin, unde miroase a grîne mucegăite și a șoareci.

Afară se lăsa amurgul. În sat fremătau vorbe. În grădini se cuibăreau perechi...

Iar el zăcea pe o bancă, cu fața în jos, și se gîndea mereu, iar gîndurile îl copleșeau de-a valma.

Se gîndea cu ciudă la feciorii care uitaseră de tatăl lor, la Andrian care pusese mîna pe gospodăria lui. Dar rațiunea îl întorcea la alte gînduri : oare nu el a fost cel dintîi care uitase de feciorii lui, plecînd la Antonov? Oare nu el îl adusese în gospodărie pe Andrian?

Ba își simțea inima înecată de amărăciune că va muri fără a transmite nimănui necazul și ura față

de oamenii cu stele roşii la şepci ; ba punea iarăşi stăpînire pe el ura, dorul sălbatic de răzbunare pentru pămîntul care-i fusese răpit, pentru puterea care-i fusese smulsă. Îi părea atunci rău că se predase şi se gîndea în fel şi chip cum ar face să plece, ca din nou să ucidă şi să dea foc ; alteori devenea nepăsător faţă de toate, de ceea ce este şi de ceea ce va fi...

Gîndurile lui fură întrerupte. O mînă i se aşeză pe umăr şi cineva îi spuse :

— Scoală !

2

Îşi veni în fire. Pe pereţii hambarului dănţuiau umbre lungi. Lîngă el, îl văzu pe fratele său, însoţit de un om înalt, blond, într-o haină de piele, un om pe care Storojev nu-l cunoştea.

„Interogatoriul", îl fulgeră gîndul şi, deodată, se simţi uşurat. Se apropie sfîrşitul, fatal, inevitabil. Serghei Ivanovici şi omul spelb se aşezară.

— Uite, zise Serghei Ivanovici, să vorbim deschis. Nu trebuie să te ascunzi şi să te încurci în vorbe ; tu eşti un om inteligent, iar noi avem multă treabă.

— N-am ce ascunde, răspunse Storojev, căscînd. Ce-oi putea, oi spune, ce nu ştiu, să nu-mi ceri. Despre prietenii mei n-o să vorbesc.

— Aşa... Ei, să vorbim despre dumneata, se învoi spelbul. Ne interesează să ştim de ce te-ai predat a doua zi după expirarea termenului ?

— Eu nu m-am predat, zise scurt Storojev.

— Nu te-ai predat ? îl întrebă Serghei Ivanovici.

— Nu, Serghei. Oamenii se predau numai în luptă, atunci cînd se aşteaptă la îndurare. Mie însă, deşi mi-eşti frate, nici nu mi-a trecut prin minte să te rog să mă cruţi, să te-nduri de mine.

— Ar fi şi zadarnic! zise cu răceală Serghei Ivanovici.

— Ştiam.

— Atunci de ce-ai venit?

— Am venit să mor, zise Storojev posac. Să mor pe meleagurile mele. Nu vreau să mor ca un cîine.

Serghei Ivanovici îşi aruncă ochii pe o hîrtie din faţa lui.

— Spune, n-ai luat cumva şi tu parte la atacul de lîngă Sampur, cînd a fost aruncat de pe linie un tren? A fost acum o lună şi jumătate.

— Eu am făcut asta.

— Singur?

— Singur. Glasul lui Storojev deveni surd. Singur.

— Ştiai dumneata, îl întrebă blondul, întrerupîndu-l pe Serghei Ivanovici, că trenul acela ducea grîne la Moscova, pentru muncitorii înfometaţi, pentru copiii lor?

— Nu ştiam, răspunse Storojev şi adăugă cu răutate: Dacă ştiam, mai deraiam încă zece trenuri.

Blondul se înfioră de mărturisirea aceasta neaşteptată.

— E bine că spui adevărul. Încă o-ntrebare: nu cumva tot dumneata ai atacat satul în iulie? Atunci au fost incendiate aici două pătule; au fost rănite trei femei şi ucişi doi copii.

Piotr Ivanovici se făcu alb ca varul şi se ghemui.

— Minţi! ţipă el deodată. Minţi! Vrei să-mi încarci conştiinţa înainte de moarte!

Dintr-un teanc de hîrtii, Serghei Ivanovici scoase una scrisă cu stîngăcie şi i-o întinse lui Storojev. La lumina afumată a felinarului, el citi o declaraţie făcută de Matriona Savina. Ea arăta cum, în noaptea aceea de pomină, au murit răniţi de schije de grenadă fata şi băiatul ei, care aveau la un loc cincisprezece ani.

— Ei?

— N-n-am vrut, se bîlbîi Piotr Ivanovici. Mă duceam la Kolea. Îmi murea feciorul...

— Pe Andrei Andreevici tu l-ai ucis?
— Eu.
— De ce?
Storojev nu răspunse.
— Pe Fiodor tu l-ai ucis?
— Eu.
— De ce?
— Nu spun.
— Rău faci. Nu-ţi dai seama, Piotr, că acţiunea voastră s-a dus de rîpă, că s-au lepădat de voi chiar şi cei care vă ajutau? Voi, mă refer la chiaburi, nu aveţi aliaţi în ţară. Sînteţi cu totul izolaţi şi condamnaţi.
— N-are a face.
— Dacă n-are a face, de ce taci, ce ascunzi?
Storojev îşi aduse aminte deodată de Pantelei Lukici, de nădejdile lui tăinuite şi rîse sec:
— E greu să ne distrugeţi pe noi, Serghei. Sîntem tari. Eu mor, alţii ca mine o să rămînă. Numai că acum ei tac.
— Va să zică tu mai tragi nădejde. Va să zică mai aştepţi ceva? În zadar, Piotr! N-ai văzut ce se petrece-n sat?
Serghei Ivanovici îi vorbi de norodul care s-a apucat de muncă şi care vrea un singur lucru: pace şi o viaţă liniştită. El îi vorbi de marea de lacrimi şi de blestemele cu care orfanii şi văduvele îl copleşesc pe Piotr Ivanovici şi pe complicii lui. Îi vorbi de argaţi şi de săraci, care abia acuma au văzut lumina vieţii. Vorbea cu aprindere, ca şi cum ar fi vrut să fie auzit de acei care mai hoinăreau încă prin văgăune şi tufişuri. Parcă uitase că nu-l ascultă decît trei oameni — Storojev, fostul argat al lui Storojev, Lioşka şi omul acela din Moscova.
Storojev şedea cu capul plecat şi gîndea: „Cel care vorbeşte mi-e frate. Aceeaşi mamă ne-a născut. În vinele noastre curge acelaşi sînge..."
— Ţi-aduci aminte, Piotr, că ţi-am spus să te frîngi, că altfel vă frîngem noi? Iată că ne-am întîlnit şi tu eşti frînt...

— Pe scurt, îl întrerupse blondul pe Serghei Ivanovici, adresîndu-se lui Storojev, în Rusia a mai rămas o ultimă clasă de exploatatori. Dumneata, care faci parte din ea, o să mori mîine, iar clasa dumitale n-o să-ți supraviețuiască mult.

Storojev se ridică. Mîinile îi tremurau. Se aplecă spre fratele său, care-i simți răsuflarea întretăiată și fierbinte.

— Ei hai, fie! O să vă spun pentru ce l-am ucis pe Andrei Andreevici. El a pus piciorul pe haturile mele! Pămîntul e-al meu! De ce mi l-au luat? Păi să putrezească atunci acolo! Plecați, am spus tot!

Storojev se apucă de piept și tuși mult și din greu. Apoi, istovit, se așeză.

Felinarul fumega. Pe podea se așternuse o pată pătrată de lumină galbenă. Dincolo de ușa hambarului dormea satul.

Serghei Ivanovici își strînse încet hîrtiile și le vîrî în geantă, cu mîinile tremurînde. Oricum, îl condamna la moarte pe fratele său; aceeași mamă îi născuse, același sîn îi alăptase. Își îndreptă șapca, care-i căzuse pe ceafă, își vîrî luleaua în buzunar, apoi o scoase din nou și încercă să fumeze. Puse geanta pe alt colț al mesei.

— Mai bine te împușcai! șopti el. Eu m-aș fi împușcat și n-aș fi venit cu astfel de gînduri la dușman. Tu de ce-ai venit?

Storojev ridică asupră-i privirea lui tulbure. Se miră că ei mai sînt încă aici și mai vorbesc cu dînsul.

— Ei, ce vreți? zise el obosit și indiferent. Vreau un singur lucru — moarte! M-ați înțeles? Moarte! țipă el sălbatic.

Omul din Moscova întîlnea pentru prima oară un astfel de prizonier. El îi văzuse pe unii tîrîndu-se, cutremurați de groază, și încercînd să sărute mîinile, cerșind să li se dăruiască viața. Alții se așezau indiferenți, obosiți și deprimați, în fața gloanțelor.

Iar alţii îşi recunoşteau simplu şi sincer greşelile şi se căiau de crimele săvîrşite.

Dar acesta... acesta nu semăna cu ceilalţi!

„O fiară, îşi zise el. E limpede că-i o fiară şi, fără îndoială, un duşman înverşunat. Sau, poate, şi-a ieşit din minţi!"

— Dar dacă totuşi ai fi graţiat? îl întrebă el. Noi doar nu avem nevoie de sîngele dumitale, nu ne răzbunăm. Dacă ţi s-ar da dreptul să trăieşti, ce-ai face?

„În adevăr, gîndi Storojev, dacă mîine mi-ar da drumul şi mi-ar spune: du-te de munceşte, atunci ce-aş face? Cum aş trăi?"

Întrebarea aceasta era cu totul nouă pentru Storojev. Nu putea găsi răspuns. Cum să trăiască printre oameni dintre care jumătate îl urăsc, iar jumătate se tem şi se feresc de el? Cum să trăiască înăbuşindu-şi toate nădejdile de a ajunge cel dintîi printre cei dintîi? Cum să stăpînească numai ceea ce are şi să uite cuvintele: „pămîntul meu", „gospodăria mea", „puterea mea"?... Să plece la o mie de verste, să dispară de pe locurile natale? Dar şi acolo va da de ochi reci de oţel, ca ochii fratelui său, iar oamenii îl vor arăta cu degetul: feriţi-vă, omul acesta a ucis şi ne-a dat foc caselor!

Storojev tăcea.

Serghei Ivanovici şi omul cel blond stăteau în aşteptarea unui răspuns.

Clopotul bisericii bătu ceasurile zece.

Serghei Ivanovici scoase din geantă două foi de hîrtie curată şi un creion şi curăţă fitilul felinarului.

— Noi plecăm. Uite hîrtie, poate că ne scrii ceva, sau scrii familiei. Rămîi cu bine!

— N-ar fi bine oare să întărim garda? îi şopti Serghei Ivanovici tovarăşului său cînd ieşiră din hambar.

— Nu-i nimic, îi răspunse acesta. Ai spus singur că paznic mai bun ca Lioşka nu există pentru el.

3

Uşa scîrţîi şi se închise cu zgomot. Plecau cei din urmă oameni care-l mai legau pe Piotr Ivanovici de lume şi de viaţă. El sări în sus de pe laviţă, dar îndată făcu un gest de deznădejde cu mîna.

La ce bun? Ce să spună?

Lîngă laviţă, pe podea, era un ziar, pe care Serghei Ivanovici îl scăpase jos. Storojev ridică maşinal foaia mototolită şi se apucă să citească, fără nici un pic de interes, articole, note şi telegrame.

Numai la sfîrşit de tot, printre fel şi fel de fleacuri şi mărunţişuri, se pomenea de Mahno şi de Petliura. Aceste două nume şi mai cu seamă numele lui Mahno îi erau cunoscute lui Storojev.

„Mai trăiesc?" îl fulgeră un gînd obosit.

Şi deodată, Storojev uită de toate. Scăpă ziarul din mînă şi rămase multă vreme aşa, fără să se gîndească la nimic.

CAPITOLUL AL DOUĂZECILEA

1

La urechea lui ajunse deodată un fel de scîrţîit care venea de după perete. Se apropie încet de uşă, ca să audă mai bine. Lioşka mînca mere.

Piotr Ivanovici îşi aduse aminte că nevastă-sa i-a trimis nişte mere. Lioşka i-o spusese încă pe drum, cînd se întorceau de-acasă, dar merele nu i le dăduse.

— Dă-mi şi mie un măr! îi spuse el prin uşă lui Lioşka.

— De unde mere? îl repezi acesta.
— Spuneai că mi-a trimis nevasta nişte mere.
— Na, ţi-ai adus aminte! Le-au mîncat băieţii aproape pe toate. N-au mai rămas decît vreo cinci şi eu am de stat o noapte-ntreagă. Tu poţi să dormi, dar eu trebuie să te păzesc. Cînd mi s-o face somn, o să mănînc mere.
— Dă-mi şi mie două, se rugă Storojev.
— Două îţi dau, zise Lioşka şi deschise uşa. Na, mănîncă şi ia-ţi rămas bun de la mere.
Storojev trînti mînios şi cu putere uşa şi trase o înjurătură. Lioşka o încuie din nou.
Explozia de mînie uşură greutatea care-l apăsa pe inimă şi-l smulse din nepăsare.
— Dă-mi merele! strigă el. Sînt ale mele, ticălosule!
— Haide, haide, lasă gălăgia! Ale tale... Nu mai ai decît cele şapte ceasuri cîte ţi-au rămas. Ai face mai bine să te rogi, decît să urli!
Lioşka reîncepu să taie merele în felii cu cuţitul. Şi merele zemoase scîrţîiră din nou între dinţii lui.
Şapte ceasuri... Va să zică în zori o să fie împuşcat. Peste şapte ceasuri vor bubui cîteva împuşcături şi-i vor curma viaţa.
Piotr Ivanovici înţelese pentru întîia oară cu adevărat, cu întreaga lui fiinţă, că peste şapte ceasuri va dispărea, va muri.
„Va muri!“ strigară sîngele, inima şi raţiunea.
Simţi că îi furnică spinarea, iar picioarele îi înţepeniră. Teama aceasta scîrboasă şi ticăloasă îl sugruma, îi făcea greaţă.
În timpul luptelor se temea, dar altfel. Salvîndu-şi viaţa, el distrugea zeci de vieţi străine. Pe de altă parte, moartea putea veni acolo pe neaşteptate.
— Dar acum?
Acum trebuie să se gîndească şapte ceasuri la moarte, să audă cum se tîrăşte timpul. Apoi să iasă din hambar, să meargă împleticindu-se, pînă

undeva, dincolo de sat, în faţa unor oameni înarmaţi — duşmanii lui. Să se aşeze acolo, în faţa lor, şi să aştepte chinuitor de mult pînă s-o alinia plutonul; să audă comanda şi de-abia atunci să moară.

2

Nu!

Storojev, care cu o jumătate de ceas mai înainte nu ştia cum să trăiască, îşi dădu seama că s-a înşelat.

Vrea să trăiască!

Da, sigur, să trăiască...

Să trăiască!

Să trăiască şi să lupte — iată ce vrea! E obosit, dar vrea să trăiască, numai să trăiască!

Piotr Ivanovici umbla încoace şi încolo prin hambar. Ba stătea într-un loc, bolborosind ceva neînţeles, ba se aşeza şi iar sărea în sus, alerga dintr-un ungher într-altul şi se apropia de uşă. Acolo, de cealaltă parte a uşii, Lioşka mînca nepăsător mere.

Merele lui!

Şi o dată cu o sete uriaşă de viaţă, se ridica într-însul un nou şi furtunos val de ură.

„Acolo, dincolo de perete, gîndea Storojev, sînt oameni. Ei mi-au întors spatele. Mi-au luat pămînturile. Au tras cu plugul pe locul unde trebuia să fie gospodăria mea, şi au strîns în hambarele lor recolta de pe ogoarele mele... Dracu' să-i ia! Găsesc eu alt pămînt!

Acolo, dincolo de perete, se află familia mea, căreia puţin îi pasă de mine, gîndea Piotr Ivanovici. S-o ia dracu' de familie! Îmi găsesc eu alta!

Căpeteniile s-au vîndut. Dracu' să le ia; găsim noi altele, că mai sînt, mai trăiesc. Trăiesc! ţîşni deodată gîndul acesta, care se mistuise cu o jumătate de ceas în urmă.

Piotr Ivanovici apucă ziarul şi, mototolindu-l cu înfrigurare în mîini, mai citi o dată articolul despre Mahno şi Petliura.

„Trăiesc... Mai există încă oameni de-ai noştri! Da, şi aici mai sînt! Nu-i nimic dacă şi-au schimbat pielea. Asta-i bine. Asta-i un şiretlic. Înseamnă că aşa trebuie. Deştept om Pantelei Lukici! Ei bine, va să zică trebuie să aşteptăm... «Potoleşte-te! a zis Pantelei. Ascunde-te. O să mai fie nevoie de tine!» Da, să aştept, să mă ascund. Dar unde? Unde să mă ascund? Doar n-o să rătăcesc iarăşi ca un lup flămînd prin văgăune!

«Mai bine te-ai duce în altă ţară!» îşi aminti deodată, lămurit, sfatul lui Andrian, pe care i-l dăduse acolo, pe hat.

Da, da, să mă duc în altă ţară! Să merg zi şi noapte. Da, să merg zi şi noapte, îl frămînta gîndul. Să mă strecor peste graniţă, că acolo nu mă prăpădesc eu. O să fiu primit şi ospătat... Iar pe urmă, să mă întorc! Să mă întorc cînd s-o putea. Şi-atunci, ne răfuim noi..."

Şi din nou se văzu răzbunîndu-se pe duşmani. Din nou puse stăpînire pe Storojev ura, ura şi setea nepotolită de viaţă.

3

În clopotniţă bătu ceasul unsprezece. Sunetul surd îl dezmetici pe Storojev. Pînă-n zori mai rămăseseră şase ceasuri. În acest răstimp, el s-ar putea îndepărta, chiar şi cu piciorul bolnav, cu vreo douăzeci de verste; sau ar putea zăbovi în tufişurile îndepărtate şi în văgăunele cunoscute lui, dacă i-ar fi peste puteri să meargă.

Şi atunci îşi aduse aminte că la Pahotnîi Ugol, la cincisprezece verste de Dvoriki, trăieşte Lev, feciorul învăţătorului Nikita Kagarde.

„O să-i duc cuvîntul de bun rămas al lui taică-său, se gîndi Storojev. Poate că l-o ascunde undeva pe prietenul tatălui său..."

Îl fulgeră gîndul că ar putea fi urmărit. Ei și?

„Totuna-i, hotărî el. Dacă m-or ajunge din urmă și m-or găsi, cel puțin o să am o moarte rapidă. Tot e mai bine decît noaptea asta istovitoare, care se tîrăște spre dimineață."

Strînse și vîrî în grabă prin buzunarele hainei niște bucăți de pîine și de carne. Apoi se opri, amenință pe cineva cu pumnul și, rîzînd pe înfundate, suflă în felinar.

Lumina, galbenă și palidă, se stinse. Storojev începu să tremure, dar își birui slăbiciunea care-l cuprinse și se apropie de ușă.

— Lioșa, mi s-a stins felinarul. Trebuie să-i scriu nevestei. Fii bun, te rog, și aprinde-l!

Storojev veni lîngă masă.

Trăgînd cu zgomot zăvorul, Lioșka deschise ușa și, o dată cu dînsul, se năpusti în hambar noaptea înstelată.

Lioșka ținea într-o mînă un măr, iar în cealaltă cuțitul ud, cu zeama de mere pe el. Dibui masa, puse mașinal mărul și cuțitul pe colțul mesei și scoase din buzunar chibriturile.

Storojev întinse mîna din întuneric și, atunci cînd Lioșka, aprinzînd un chibrit, se aplecă asupra felinarului, îi înfipse cu putere cuțitul în spate.

Lioșka gemu surd și se prăbuși. De pe umăr îi căzu arma. Clănțănind din dinți, Piotr Ivanovici o ridică, apoi smulse cartușiera de la centura lui Lioșka.

Și deodată i se păru că aude bătaia slabă a inimii lui Lioșka. Se apropie de el.

„Să-l mai lovesc o dată, ca să termin definitiv cu el?"

Își opri răsuflarea.

„Mi s-a părut!" își zise Storojev și trase din nou cu urechea. Inima lui Lioșka bătea surd.

Undeva lătra un cîine.
Storojev tresări şi începu să se grăbească.
Cu mîinile tremurînde, scotoci buzunarele pantalonilor lui Lioşka şi scoase din ele actele şi o cutie de chibrituri.
Lîngă uşă, pe butucul pe care şezuse Lioşka, găsi mantaua acestuia, o zvîrli pe umeri...
Şi se făcu nevăzut, în bezna adîncă a nopţii.

1934—1957

CUPRINSUL

Redactor responsabil : G. Marcuson
Tehnoredactor : Sorina Malcaş

Dat la cules 01.03.1963. Bun de tipar 16.05.1963. Apărut 1963. Tiraj 15.155 ex. broşate. Hîrtie semivelină mată de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 21,14. Coli tipar 27,5. A. T. 884/83. C.Z. pentru bibliotecile mari 8S. C.Z. pentru bibliotecile mici 8S—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 30.190 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — R.P.R.

Lei 10,50